

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД „ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ВІЩЕНКО ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК [377:687.53]:159.955(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ
МАЙБУТНІХ МОДЕЛЬСРІВ-ПЕРУКАРІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ
ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

01 – Освіта / Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело

_____ О. В. Віщенко

Науковий керівник – **Савченко Сергій Вікторович**, доктор педагогічних
наук, професор

Старобільськ – 2019

АНОТАЦІЯ

Вищенко О. В. Формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (01 – Освіта/Педагогіка). – Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Старобільськ, 2019.

Дисертаційну роботу присвячено проблемі розробки та впровадження педагогічних умов формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

На підставі аналізу філософської, психологічної, культурологічної, психолого-педагогічної літератури розкрито понятійно-категоріальний апарат проблеми формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів; схарактеризовано сутність, структуру та особливості процесу формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у закладах вищої освіти; розроблено критеріально-діагностичний інструментарій та визначено рівні сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

Актуальність проблеми дослідження зумовлена потребами суспільства в професійній підготовці спеціалістів у галузі перукарського мистецтва. Ця обставина зумовлює необхідність оновлення професійної підготовки майбутнього модельєра-перукаря, професійна культура якого ґрунтується на конкретно-чуттєвому образному мисленні. Формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів є важливою проблемою й потребує ґрунтовного вивчення.

На основі аналізу праць щодо заданої проблематики простежено, що у вітчизняній педагогіці розпочався активний рух із розробки проблем

професійної підготовки фахівців з перукарського мистецтва з урахуванням сучасних тенденцій розвитку освіти. Різні аспекти такої підготовки розглянуто в працях науковців, які присвятили своє дослідження формуванню вмінь комп'ютерного моделювання в майбутніх фахівців-дизайнерів зачіски та макіяжу; психологічній особливості розвитку професійно важливих якостей особистості художника-модельєра; формуванню творчих умінь перукарів у процесі навчання.

Грунтуючись на аналізі провідних положень дисертаційної роботи, розкрито сутність провідного феномену дослідження та визначено дефініцію „сформованість художньо-образного мислення майбутнього модельєра-перукаря” як інтегративну якість особистості, що характеризується наявністю знань та вмінь художньо-професійної діяльності в галузі перукарського мистецтва, сформованістю мотивації до її здійснення та забезпечує високий рівень професійної художньо-творчої діяльності.

Аналіз професійно-педагогічних досліджень дозволив виділити педагогічні умови формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки, а саме:

- забезпечення спрямованості освітнього процесу на оволодіння майбутніми фахівцями знаннями, уміннями та навичками розвитку художньо-образного мислення на основі інтеграції різних форм художньо-творчої діяльності;
- розробка та впровадження в процес підготовки майбутніх модельєрів-перукарів системи творчих завдань художньо-творчої спрямованості;
- залучення студентів до розробки художньо-творчих проєктів, що сприяють розвитку художньо-образного мислення;
- систематична підготовка модельєрів-перукарів у межах навчально-виховного процесу вишу до участі у творчих конкурсах із перукарського мистецтва різного рівня.

Базуючись на дослідженнях фундаторів професійної педагогіки, виокремлено такі компоненти, як мотиваційний – сукупність мотивів та потреб, необхідних для організації художньо-творчої діяльності в галузі перукарського мистецтва; когнітивний – сукупність знань, необхідних для розвитку художньо-образного мислення; діяльнісно-практичний – сукупність у майбутніх модельєрів-перукарів умінь та навичок, необхідних для створення довершених високохудожніх образів у галузі перукарського мистецтва.

Під час упровадження запропонованих педагогічних умов ефективними були такі форми та методи: дискусії, інтерактивні технології (колективного групового навчання, ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань), підготовка та презентація творчих проєктів та ін. На заняттях зі спеціальних та педагогічних дисциплін використано художньо-творчі завдання. Особливу увагу приділено включенню студентів у вирішення виробничих ситуацій, адекватних особливостям професійної діяльності у сфері обслуговування.

У ході дослідження уточнено сутність поняття *художньо-образне мислення* – пізнавальний процес художньої переробки вже наявних і моделювання нових образів, що є складним акумулюванням уяви, фантазії та інтуїції, якому властиві асоціації, у результаті чого створюються художні образи, що вирізняються оригінальністю, новизною, нестандартністю й варіативністю ідей.

Упровадження визначених педагогічних умов здійснено в процесі вивчення майбутніми модельєрами-перукарями фахових дисциплін („Живопис”, „Рисунок”, „Пастиж”, „Основи композиції”, „Спецкомпозиція” та ін.) і спецкурсу „Конкурсна діяльність”. Розроблено художньо-творчі завдання, професійно-виробничі ситуації, методичні рекомендації та практичні завдання, які сприяли набуттю знань, умінь та навичок у галузі перукарського мистецтва.

У процесі професійного становлення майбутній модельєр-перукар повинен набути таких якостей, як любов та інтерес до своєї майбутньої професії, відповідальність, творчі здібності, вимогливість, уважність до інших, урівноваженість, справедливість, почуття такту та гумору, комунікативність, самостійність, увічливість, багата образна уява, гарна пам'ять, спостережливість, ініціативність у роботі з клієнтом тощо.

Аналіз наукової літератури дозволив виділити критерії сформованості художньо-образного мислення майбутнього модельєра-перукаря в процесі фахової підготовки.

Когнітивний компонент характеризується комплексом теоретичних і практичних знань з фаху та знань про способи їх творчого використання в професійно-творчій діяльності; здатністю до пошуку шляхів здійснення творчого підходу до розв'язання професійних завдань. Водночас фахівець повинен мати нестандартне, креативне мислення – якість, що характеризує розвиненість особистості, здібності, освіченість з огляду на їхнє креативне використання.

Мотиваційний компонент базується на творчому підході до діяльності як професійно значущої цінності, яка впливає на зміст та результати роботи модельєра-перукаря; усвідомленні необхідності впроваджувати нововведення в процес створення художніх образів у галузі перукарського мистецтва; важливою є потреба в упровадженні професійно-творчої практичної діяльності. Відзначимо, що вплив мотиваційного складника на продуктивну творчу діяльність відбивається на успішності діяльності, при цьому визначається сила мотивації й структура мотивів. Відсутність чіткого розуміння результатів, особистісної та професійної зацікавленості не дозволяє якісно виконати творчу роботу та досягти поставлених цілей.

Діяльнісно-практичний компонент ґрунтується на вміннях застосовувати теоретичні знання на практиці, готовності до об'єктивної критики та самокритики, творчому використанні знань і вмінь, постійному прояві креативності в роботі, умінні бачити проблеми та шляхи їх

нестандартного вирішення, здійснення творчого пошуку з метою корекції змісту, форм, засобів художньо-творчої діяльності. Цей компонент поєднує практичні навички й знання, набуті в процесі навчання (набуті від майстрів виробничого навчання, викладачів), з навичками, здобутими власним досвідом. Уміння відтворити творче завдання, бути готовим працювати в нестандартних виробничих ситуаціях – головне завдання сучасного модельєра-перукаря в межах цього компонента.

У межах кожного компонента можна виділити чотири складники, що допоможуть визначитися з показниками сформованості художньо-образного мислення в майбутніх модельєрів-перукарів. Серед таких складників виділимо: а) професійну художньо-творчу діяльність; б) створюваний художній образ; в) особистість клієнта; г) особистість майстра. Визначені складники вибудовують логічний ланцюжок формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів: творчість є основою професійної художньо-творчої діяльності, спрямованої на створення художнього образу, який є продуктом художньо-творчої діяльності майстра, що, своєю чергою, засобами образотворчого та перукарського мистецтва передає психологічні та особистісні риси клієнта.

Результат розроблених педагогічних умов пов'язаний з різними рівнями сформованості професійної компетентності майбутнього модельєра-перукаря. З урахуванням структури художньо-образного мислення майбутнього модельєра-перукаря визначено критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний), показники та схарактеризовано рівні (високий, достатній, середній, низький) їхньої сформованості.

Про низький рівень сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів свідчать показники, отримані в результаті констатувального експерименту. Цей експеримент дав можливість визначити та схарактеризувати рівні сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів: низький рівень у контрольній групі (КГ) склав 25,6%, в експериментальній (ЕГ) – 23,8%; критичний рівень: КГ –

24,7%, ЕГ – 24,8%; середній рівень: КГ – 25,1%, ЕГ – 25,7%; достатній рівень: КГ – 14,3%, ЕГ – 14,8%; високий рівень: КГ – 10,3%, ЕГ – 10,8%.

Експериментальне дослідження було проведено на базі ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (м. Старобільськ), ВП „Брянківський коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка” (м. Лисичанськ), Калинівського технологічного коледжу (м. Калинівка, Вінницька обл.), Криворізького державного педагогічного університету (м. Кривий Ріг). Усього дослідженням охоплено 140 студентів (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 3.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” та 48 викладачів кафедри дизайну та кафедри перукарського мистецтва. У формульованому етапі експерименту взяли участь 62 особи.

Зміст і динаміка реалізації системи педагогічних умов відповідали характерним формам організації професійної діяльності майбутніх модельєрів-перукарів.

Перевірку ефективності педагогічних умов формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів здійснено на контрольному етапі експерименту шляхом зіставлення результатів діагностики студентів експериментальної та контрольної груп до та після формульованого етапу експерименту. Порівняння отриманих результатів із даними констатувального дослідження засвідчили позитивну динаміку сформованості художньо-образного мислення у студентів експериментальної групи, що довело ефективність запровадженої системи педагогічних умов. Достовірність отриманих результатів підтверджено за допомогою критерію Пірсона χ^2 .

Ключові слова: майбутні модельєри-перукарі, фахова підготовка, художньо-образне мислення, педагогічні умови, формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів, заклади вищої освіти.

Список публікацій здобувача

1. **Віщенко О. В.** Формування творчої активності майбутніх художників-модельєрів з перукарського мистецтва у процесі викладання спецдисциплін / О. В. Віщенко // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2010. – № 8(195). – С. 194 – 197.

2. **Віщенко О. В.** Психологічний аспект трансформації задуму в процесі створення художнього образу / О. В. Віщенко // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. Мистецька освіта: історія, теорія, практика. – 2015. – № 3(292). – С. 53 – 60.

3. **Віщенко О. В.** Творчість як фактор формування професійної компетентності майбутніх модельєрів перукарів / О. В. Віщенко // Зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / голов. ред. М. Т. Мартинюк. – Вип. 2. – Ч. 1. – 2017. – С. 100 – 107.

4. **Віщенко О. В.** Пастижерна справа як складова професійної підготовки майбутнього фахівця перукарського мистецтва та декоративної косметики / О. В. Віщенко // Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова Сер. 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. – Вип. 29(39). – 2017. – № 29(39). – С. 102 – 106.

5. **Віщенко О. В.** Особливості експериментальної роботи з формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів образу / О. В. Віщенко // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2019. – № 1(324). – С. 158 – 168.

6. **Вищенко О. В.** Особенности формирования стилистических представлений у будущих модельеров-парикмахеров / О. В. Вищенко // Научные труды SWorld. – Вып. 3(40). – Т. 6. – Иваново : Науч. мир, 2015. – С. 91 – 95.

7. **Віщенко О. В.** Використання інтерактивних технологій в процесі викладання художньо-професійних дисциплін (на прикладі „Композиції

зачіски”) / О. В. Віщенко // Вісн. Закарпат. акад. мистецтв. – 2017. – № 8. – С. 116 – 119.

8. **Віщенко О. В.** Формування творчої активності майбутніх художників-модельєрів з перукарського мистецтва у процесі викладання спецдисциплін / О. В. Віщенко // Наукова молодь: досягнення та перспективи : зб. тез VI Міжнар. наук.-практ. конф. (16 – 17 берез. 2010 р., Луганськ). – Луганськ : СПД Рєзніков В. С., 2010. – С. 26 – 28.

9. **Віщенко О. В.** Організація центра конкурсної діяльності студентів з перукарського мистецтва у поза навчальній роботі / О. В. Віщенко // Актуальні проблеми формування творчої особистості : зб. наук. пр. за матеріалами регіон. наук.-практ. конф. (28 квіт. 2010 р., м. Брянка). – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. – С. 10 – 15.

10. **Vishenko O. V.** Creative activity forming of future designers-hairdressers in teaching process / O. V. Vishenko // Scientific Youth: Education and Science. Book of Abstracts of the III International Scientific-Practical Internet-Conference (February 18, 2013, Luhansk). – Luhansk : „SI” LNU, 2013. – С. 264 – 266.

11. **Віщенко О. В.** Особливості формування художньо-образного мислення майбутніх перукерів у процесі вивчення спецкурсу „Спецкомпозиція” / О. В. Віщенко // Творчі пошуки в галузі мистецтва та художньої освіти: традиції, сучасність, та перспективи : матеріали X наук.-практ. конф. (6 квіт. 2015 р., Кременна). – Кременна, 2015. – С. 82 – 88.

12. **Віщенко О. В.** Категорія художньо-образного мислення у процесі фахової підготовки майбутніх модельєрів перукарів / О. В. Віщенко // Scientific Youth: Priorities of the World Science. Festschrift of the IV International Scientific-Practical Conference. February, 20, 2014. – Luhansk : „LNU”, LLC „Virtualnaya realnost”, 2014. – P. 145 – 147.

ABSTRACT

Vishchenko O. V. Formation of artistic and figurative thinking of future designers-hairdressers in the process of professional training. – Qualification scientific work on the rights of manuscript.

Thesis for the scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Training (01 – Education/Pedagogy). – State Institution „Luhansk Taras Shevchenko National University”. – Starobilsk, 2019.

The dissertation is devoted to the scientific solution of the urgent problem of development and implementation of pedagogical conditions of formation of artistic and figurative thinking of future designers-hairdressers in the process of professional training.

The fundamental analysis of philosophical, psychological, cultural and pedagogical literature promoted revealing the conceptual and categorical apparatus of the problem of forming artistic and figurative thinking of future designers-hairdressers; characterizing the essence, structure and peculiarities of the process of forming artistic and figurative thinking of future designers-hairdressers in higher educational establishments; developing criteria and diagnostic tools and defining the levels of formation of artistic and figurative thinking of future designers-hairdressers.

The actuality of the problem is caused by the social needs in the professional training of specialists in the hairdressing art sphere. This fact claims the necessity of the professional training of future designers-hairdressers, whose professional culture is based on concrete and sensual imaginative thinking. The formation of artistic and imaginative thinking of future hairdressers is a considerable problem and it demands a thorough study.

The scrupulous analysis of the works on the given problem has revealed an active movement in the national pedagogy in order to develop the problems of

professional training of specialists in hairdressing art sphere, taking into account current trends in the development of education. Various aspects of such training have been discussed in the works of scholars who have devoted their researches to the formation of computer modeling skills of future hair and makeup specialists; psychological peculiarity of development of professionally important qualities of the artist-designer; consideration of forming hairdressers' creative skills in the training process.

Due to analysis of the main statements of the dissertation it is revealed the essence of the principal phenomenon of the research and it is defined the definition of "formation of artistic and figurative thinking of the future fashion designer-hairdresser" as an integrative quality of personality, characterized by the presence of knowledge and skills of the art-professional activity, the formation of motivation to its implementation and provides a high level of professional artistic and creative activity.

The analysis of professional and pedagogical researches made it possible to highlight pedagogical conditions of formation of artistic and figurative thinking of future designers-hairdressers in the process of professional training, namely:

- providing the focus of the educational process on mastering by the future designers-hairdressers the components of artistic and figurative thinking based on the integration of various forms of practical artistic and creative activity;
- development and implementation of the system of creative tasks of artistic orientation in the process of training of future designers-hairdressers;
- involvement the students in the development of artistic and creative projects that promote to the development of artistic and imaginative thinking;
- systematic preparation of designers-hairdressers within the educational process of higher educational establishment to participate in creative competitions in hairdressing of different levels.

According to the founders' researches of the professional pedagogy, there were determined such components: motivational is a set of motives and needs necessary for the organization of artistic and creative activity in the field of hairdressing; cognitive is a set of knowledge necessary for the development of artistic and imaginative thinking; practical is a set of skills necessary for creation the perfect highly artistic images in the field of hairdressing.

During the implementation of the proposed pedagogical conditions there were enough effective the following forms and methods: discussions, interactive technologies (group training, situational modelling, and technologies of discussing questions), preparation and presentation of creative projects, etc. Artistic and creative tasks were used in the special and pedagogical disciplines. Particular attention is paid to the students' involvement in the solution of manufacturing situations, adequate to the peculiarities of professional activity in the service field.

During the study it is clarified the essence of the concept of *artistic and figurative thinking* – the cognitive process of artistic processing of existing and modeling new images, which is characterized by a complex process of accumulation of imagination, fantasy and intuition, which are specific to associations, resulting in artistic images, distinguished by originality, novelty, and the variability of ideas.

Realization of certain pedagogical conditions was carried out in the study process of future designers-hairdressers by means of professional disciplines ("Painting", "Drawing", "Postiche", "Fundamentals of composition", "Special composition", etc.) and a special course "Competitive activity". There were developed artistic-creative tasks, professional and industrial situations, methodical recommendations and practical tasks that contributed to the process of gaining knowledge, competences and skills in the hairdressing field.

In the process of professional becoming a future hairdresser should acquire such qualities as love and interest to his future career, responsibility, creativity, exactingness, attentiveness to others, balance, justice, sense of tact and humor,

communication, independence, politeness, rich imagination, good memory, observation, initiative with the client, etc.

The fundamental analysis of scientific literature promoted developing criteria of forming artistic and figurative thinking of future designers-hairdressers in the process of professional training.

The motivational component is based on the creative approach to the activity as a professionally significant value that influences the content and results of the hairdresser's work; awareness of the need to innovate in the process of creating artistic images in the field of hairdressing; it is a crucial necessity to implement professional and creative practice. It is important to figure out that the influence of the motivational component on productive creative activity reflects on the success of the activity, while determining the strength of motivation and structure of motives. Lack of a clear understanding of results, personal and professional interest does not allow to perform the creative work qualitatively and to achieve the goals.

The cognitive component is characterized by a complex of theoretical and practical knowledge of the profession and knowledge of the ways of their creative use in professional and creative activity; the ability to find the ways to realise the creative approach of solving professional problems. At the same time, the specialist must have a non-standard, creative thinking – a quality that characterizes the development of a person, abilities, education in view of their creative use.

The practical component is based on the abilities to apply theoretical knowledge in practice, readiness for objective criticism and self-criticism, creative use of knowledge and skills, constant demonstration of creativity in work, ability to understand problems and ways of their non-standard solution, to carry out creative search in order to correct content, forms, means of artistic and creative activity. This component combines practical skills and knowledge acquired in the learning process (acquired from industrial training masters, teachers) with the skills gained from their own experience. The ability to perform a creative task, to be prepared to work in non-standard industrial situations is the main task of the modern designer-hairdresser within this component.

Each component consists of four parts which determine the indicators of the formation of artistic and figurative thinking of future designers-hairdressers. They are: a) professional artistic and creative activity; b) created artistic image; c) the client's personality; d) the master's personality. The identified components build up the logical chain of formation of artistic and figurative thinking of future hairdressers: creativity is the basis of professional artistic and creative activity aimed at creating an artistic image, which is a product of the artist's creative activity, that, in turn, transfers psychological and personal client's traits by means of fine and hairdressing art.

The result of developed pedagogical conditions is related to the different levels of professional competence of the future designer-hairdresser. Taking into account the structure of artistic and figurative thinking of the future hairdresser there were determined the criteria (motivational, cognitive, practical), indicators and the levels (high, sufficient, medium, low) of their formation.

As a result of the ascertaining stage of the pedagogical experiment, it is established that a significant part of the students' contingent of the specialty "Hairdressing and decorative cosmetics" of higher educational institutions, who was included in the experimental research base, has low and critical levels of formation of artistic and figurative thinking, in particular a low level in control group (CG) was 25.6 %, in experimental group (EG) – 23.8 %; accordingly the critical level: CG – 24.7 %, EG – 24.8 %.

The experimental research was conducted on the basis of State Institution „Luhansk Taras Shevchenko National University" (Starobilsk city), Separated Subdivision "Brianka College of Luhansk Taras Shevchenko National University" (Lysychansk city), Kalyniv Technological College (Kalynivka city, Vinnytsia region), Kryvyi Rih State Pedagogical University (Kryvyi Rih city). 140 students of bachelor degree of higher education in the specialty 3.00.04 "Theory and Methodology of Professional Education" and 48 teachers of the Department of Design and the Department of Hairdressing took part in the scientific research. The formative phase of the experiment accounts 62 participants.

The content and dynamics of implementation of the system of pedagogical conditions corresponded to the characteristic forms of organization of professional activity of future designers-hairdressers.

Checking the effectiveness of pedagogical conditions for the formation of artistic and figurative thinking of future fashion designers-hairdressers was performed at the control stage of the experiment by comparing the results of diagnosis of students of the experimental and control groups before and after the formative stage of the experiment. Comparison of the obtained results with the data of the ascertaining study demonstrate the positive dynamics of the formation of artistic and figurative thinking of the students of the experimental group, which proved the effectiveness of the implemented system of pedagogical conditions. The validity of the obtained results was confirmed by the Pearson criterion ².

Keywords: future designers-hairdressers, professional training, artistic thinking, pedagogical conditions, formation of artistic and figurative thinking of future designers-hairdressers, higher educational institutions.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МОДЕЛЬЄРІВ-ПЕРУКАРІВ.....	27
1.1. Художньо-образне мислення модельєрів-перукарів як художньо-педагогічна проблема	27
1.2. Сутність та структура художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.....	50
1.3. Сучасний стан формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.....	64
Висновки до розділу 1	93
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МОДЕЛЬЄРІВ-ПЕРУКАРІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	96
2.1. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.....	96
2.2. Експериментальне впровадження педагогічних умов формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів- перукарів	138
2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	178
Висновки до розділу 2	190
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	193
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	197
ДОДАТКИ.....	221

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДЗ – державний заклад

ВП – відокремлений підрозділ

ЗВО – заклад вищої освіти

ПХТД – професійна художньо-творча діяльність

ХО – художній образ

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

ВСТУП

Сучасні вимоги гуманізації освіти, зростання її духовно-розвивального потенціалу, з одного боку, актуалізують проблему, а з іншого – створюють необхідні передумови для формування творчого мислення фахівців, здатних успішно розв'язувати професійні завдання, утілювати творчі ідеї, бути креативними та конкурентоспроможними. Розвиток художньо-образного мислення фахівців у різних сферах професійної діяльності потребує залучення молодого покоління до творчого перетворення навколишнього світу „за законами краси”, осягнення надбань духовної культури. Перукарське мистецтво відтворює світ краси в процесі професійно-творчої діяльності, яка ґрунтується на художньо-естетичному сприйнятті людини й виявляється у творенні її індивідуального образу, що потребує формування в майбутніх модельєрів-перукарів художньо-образного мислення.

Формування художньо-образного мислення в майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей, зокрема модельєрів-перукарів, розглядають у сучасних умовах як одне з найважливіших завдань фахової підготовки. Разом з тим його розв'язання необхідне не лише для розвитку власного професійного та художньо-естетичного потенціалу фахівця, а й для соціокультурного розвитку суспільства загалом, збереження його духовної культури.

У Законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту” „Про професійну (професійно-технічну) освіту”, Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, а також у Постанові Кабінету Міністрів України „Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, виробничої і соціально-культурної сфер” нормативно закріплено стратегічні орієнтири оновлення професійної підготовки студентів спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративно-прикладна косметика” на засадах реалізації компетентнісного, особистісно-діяльнісного,

культуротворчого підходів. Сучасний фахівець із перукарського мистецтва та макіяжу повинен не лише володіти професійними знаннями та навичками, але й бути здатним проєктувати нові моделі зачісок з урахуванням сучасних технологій.

Теоретичним підґрунтям розв'язання зазначених завдань є праці відомих вітчизняних та зарубіжних фахівців з питань сучасної професійної освіти (С. Батишев, Б. Гершунський, Н. Ничкало, О. Новиков та ін.), організації освітнього процесу в закладах вищої освіти (А. Алексюк, В. Андрющенко, Н. Волкова, О. Дубасенюк, О. Кучерявий, С. Савченко, С. Харченко та ін.), розробки та впровадження педагогічних технологій професійної підготовки фахівців (В. Беспалько, А. Вербицький, М. Віленський, І. Дичківська, О. Пехота, С. Сисоєва та ін.), професійно-художньої освіти (В. Радкевич) та дизайн-освіти (В. Климов, С. Кожуховська, Є. Ткаченко та ін.), професійної підготовки фахівців мистецької галузі (С. Коновець, Л. Масол, Г. Падалка, О. Рудницька, Л. Сбітнева, О. Щолокова), зокрема майбутніх перукарів (І. Борщ, С. Лубянська та ін.).

Особливе значення для розв'язання проблеми формування художньо-образного мислення мають теоретичні положення когнітивної психології, що всебічно розкривають сутність і психологічні механізми розвитку образного мислення особистості (В. Аршавський, Л. Виготський, С. Рубінштейн та ін.).

Сучасний науковий дискурс репрезентує дисертаційні роботи, у яких розкрито окремі аспекти формування художньо-образного мислення, але переважно в майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей, зокрема: студентів художньо-графічних факультетів (О. Беляєва, Н. Стариченко, Ю. Ушаньова, І. Хотенцева), майбутніх учителів музики (О. Полатайко, А. Ткачук), майбутніх педагогів образотворчого мистецтва (І. Ветрова), дизайнерів у процесі вищівської підготовки (О. Олонцев). Достатньо дослідженими є питання розвитку художньо-образного мислення дітей дошкільного та шкільного віку (Н. Батюк, В. Канащенкова, О. Колотило).

Проблема професійної підготовки майбутніх перукарів представлена у двох дисертаційних роботах українських дослідників: І. Борщ (формування вмінь комп'ютерного моделювання в майбутніх фахівців-дизайнерів зачіски та макіяжу) та С. Лубянської (психологічні особливості розвитку професійно важливих якостей особистості художника-модельєра (на прикладі перукарського мистецтва)).

Незважаючи на значний інтерес дослідників до різних аспектів формування художньо-образного мислення різних категорій фахівців, можна стверджувати, що проблема формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки не була предметом спеціального дослідження. Зокрема, потребують наукових розвідок теоретичне обґрунтування та змістова розробка педагогічних умов формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки на основі принципів культуротворення.

Актуалізацію предметного поля дослідження також підсилено виявленими *суперечностями* між: зростаючими вимогами суспільства до професійної діяльності перукарів та нерозробленістю науково-методичного забезпечення їхньої професійної підготовки, зокрема формування художньо-образного мислення як провідного чинника ефективної фахової діяльності; динамічним характером розвитку галузі перукарського мистецтва та недостатнім урахуванням цієї специфіки в процесі професійної підготовки майбутніх модельєрів-перукарів; значним потенціалом художньо-естетичних дисциплін у сфері розвитку творчих здібностей і художньо-образного мислення студентів як майбутніх перукарів і недостатнім його використанням у процесі фахової підготовки в закладах вищої освіти (ЗВО).

Актуальність досліджуваної проблеми, її недостатня розробленість у педагогічній теорії та практиці, а також необхідність розв'язання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційної роботи – **„Формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки”**.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” в межах комплексної теми „Освітні технології навчально-виховного процесу у сучасних закладах освіти” (державний реєстраційний номер 0110U000751). Тему затверджено Вченою радою ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (протокол № 5 від 21.12.2012 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 4 від 23.04.2013 р.).

Об'єкт дослідження: процес професійної підготовки майбутніх модельєрів-перукарів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

Гіпотеза дослідження. Процес розвитку художньо-образного мислення в майбутніх модельєрів-перукарів набуде ефективності, якщо теоретично обґрунтувати та запровадити педагогічні умови, що спрямовані на: формування в майбутніх фахівців компонентів художньо-образного мислення на основі інтеграції різних форм практичної художньо-творчої діяльності; розробку та впровадження в процес підготовки майбутніх модельєрів-перукарів системи художньо-творчих завдань; залучення студентів до розробки художньо-творчих проєктів; систематичну підготовку модельєрів-перукарів у межах навчально-виховного процесу закладу вищої освіти до участі у творчих конкурсах із перукарського мистецтва різного рівня.

Відповідно до визначених мети, предмета й гіпотези було сформульовано такі **завдання дослідження:**

1. На підставі аналізу наукової літератури розкрити понятійно-категоріальне поле проблеми формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

2. Схарактеризувати сутність, структуру та особливості формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

3. Дослідити рівні сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у ЗВО шляхом використання розробленого критеріально-діагностичного інструментарію.

4. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

5. Експериментально перевірити ефективність розроблених педагогічних умов формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

Для досягнення мети та розв'язання окреслених завдань використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* – аналіз, синтез, порівняння, систематизація наукових джерел та нормативних документів для з'ясування сутності, змісту та специфіки формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки; узагальнення концептуальних положень теоретичного обґрунтування педагогічних умов формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів; *емпіричні*: спостереження, анкетування, тестування, експертна оцінка, аналіз творчих студентських робіт для виявлення рівня сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів; педагогічний експеримент з метою перевірки сформульованих положень гіпотези дослідження; *методи математичної статистики* – для визначення статистичної значущості отриманих у ході експерименту результатів.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять філософські положення про єдність теорії і практики, взаємозумовленість та взаємозв'язок об'єктивних та суб'єктивних чинників у формуванні особистості; філософсько-естетичні положення про сутність творчості та творчої особистості; фундаментальні ідеї філософії освіти (В. Андрущенко, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Курило); положення системного (В. Афанасьєв, І. Блауберг, М. Каган, Е. Юдін), діяльнісного (А. Брушлинський, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн), компетентнісного (Е. Зеєр, І. Зимня, А. Маркова, О. Овчарук, Н. Радіонова, А. Тряпціна), особистісно зорієнтованого (І. Бех, О. Пехота, С. Подмазін, І. Якиманська), культурологічного (М. Бахтін, В. Біблер, Є. Бондаревська), інтегративного (М. Берулава, О. Данилюк, І. Козловська, М. Чапаєв) наукових підходів; концептуальні положення теорії і практики формування художньо-образного мислення (Б. Ананьєв, Л. Виготський, Г. Гачев, Г. Костюк, С. Раппопорт, Б. Теплов), методів розвитку художньо-образного мислення засобами мистецтва (Т. Бела, Д. Брагіна, Л. Бутенко, І. Вєтрова, О. Голуб, А. Данілов, П. Медведєв, Л. Сбітнєва, Н. Терещенко, Г. Шевченко), концепції психології творчості та організації навчання як творчого процесу (Л. Виготський, Я. Пономарьов, В. Роменець, П. Якобсон); студії з педагогіки вищої школи (В. Андрущенко, В. Курило, О. Кучерявий), теорії і практики вищої професійної освіти (А. Алексюк, С. Батишев, С. Гончаренко, Н. Ничкало), використання сучасних педагогічних технологій у професійній підготовці фахівців, зокрема проєктних (А. Вербицький, М. Віленський, Н. Волкова, В. Гузєєв, О. Коберник, В. Монахов, Є. Полат, С. Савченко, С. Харченко, Д. Чернілевський, А. Уман); наукові праці з проблем професійної підготовки фахівців мистецької галузі (С. Коновець, Л. Масол, Г. Падалка, О. Рудницька, Л. Сбітнєва, О. Щолокова), зокрема майбутніх перукарів (І. Борщ, С. Лубянська); положення нормативно-законодавчої бази: Закони України „Про освіту”, „Про професійну освіту”, „Концепція розвитку

професійно-техніної (професійної) освіти в Україні та шляхи вдосконалення навчально-виховного процесу у професійній школі”.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (м. Старобільськ), Відокремленого підрозділу „Брянківський коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка”, Калинівського технологічного коледжу (Вінницька обл.), Криворізького державного педагогічного університету. Усього дослідженням було охоплено 140 студентів та 48 викладачів ЗВО.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки (забезпечення спрямованості освітнього процесу на оволодіння майбутніми фахівцями компонентами художньо-образного мислення на основі інтеграції різних форм художньо-творчої діяльності; розробка та впровадження в процес підготовки майбутніх модельєрів-перукарів системи творчих завдань художньо-творчої направленості; залучення студентів до розробки художньо-творчих проєктів, що сприяють розвитку художньо-образного мислення; систематична підготовка модельєрів-перукарів у межах навчально-виховного процесу вишу до участі у творчих конкурсах із перукарського мистецтва різного рівня); *удосконалено*: форми та методи професійної підготовки модельєрів-перукарів; *набули подальшого розвитку* наукові положення про сутність художньо-образного мислення фахівців мистецьких спеціальностей, теорію та практику професійної підготовки майбутніх модельєрів-перукарів.

Практичне значення дослідження полягає в достатній готовності його результатів до впровадження в освітній процес ЗВО: розроблено програму та навчально-методичне забезпечення спецкурсу „Конкурсна діяльність” для студентів спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика”; банк художньо-творчих завдань з розвитку

художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів; тематику й технологічні карти розробки художньо-творчих проєктів з моделювання сучасних зачісок та візажу; положення та організаційно-методичний супровід підготовки студентів до творчих конкурсів з перукарського мистецтва різного рівня; дібрано та адаптовано до розв'язання дослідницьких завдань діагностичні методики визначення рівнів сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

Матеріали дослідження можуть бути **використані** в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей, у науково-педагогічній підготовці здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, а також у системі підвищення кваліфікації фахівців сфери обслуговування та самоосвітній діяльності студентів закладів вищої освіти.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (м. Старобільськ) (довідка про впровадження № 1/237/1 від 05.03.2019 р.); Відокремленого підрозділу „Брянківський коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка” (довідка про впровадження № 35/1 від 18.03.2019 р.), Калинівського технологічного коледжу (Вінницька обл.) (довідка про впровадження № 47/1 від 04.03.2019 р.), Криворізького державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 09/1-6596/з від 12.11.2019 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні положення дисертаційної роботи оприлюднювались на науково-практичних конференціях різного рівня: *Міжнародних* – „Наукова молодь: досягнення та перспективи” (Луганськ, 2010), „Scientific Youth: Education and Science” (Луганськ, 2013), „Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте – 2014” (Одеса, 2014), „Золтан Баконій і закарпатська школа живопису ХХ століття: мистецько-педагогічний та загальнолюдський виміри” (Ужгород, 2016), „Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи” (Умань,

2017), „Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики” (Київ, 2017): *Всеукраїнських* – „Мистецька освіта і теорія, методологія, технології” (Кривий Ріг, 2017); *регіональних*: „Актуальні проблеми формування творчої особистості” (м. Брянка, Луганська обл., 2010), „Творчі пошуки в галузі мистецтва та художньої освіти: традиції, сучасність та перспективи” (м. Кремінна, Луганська обл., 2015, 2016), „Новітні технології викладання у сфері індустрії краси” (Полтава, 2018); на засіданнях кафедри педагогіки ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи висвітлено у 12 одноосібних публікаціях, зокрема: 4 статті в наукових фахових виданнях України, 1 стаття у виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття – у зарубіжному періодичному виданні.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (240 найменувань, з них 10 іноземною мовою). Робота містить 7 додатків на 43 сторінках, 12 таблиць, 8 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 264 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МОДЕЛЬЄРІВ-ПЕРУКАРІВ

1.1. Художньо-образне мислення модельєрів-перукарів як художньо-педагогічна проблема

Сучасні умови гуманізації освіти створюють необхідність звернення до питань творчості, розвитку художньо-образного мислення особистості в різних галузях професійної діяльності.

Художньо-естетичне виховання студентів передбачає залучення молодого покоління до творчого перетворення навколишнього світу, досягнення творів світового та національного мистецтва. Перукарське мистецтво відтворює світ краси в процесі творчої свідомості, емоційно-чуттєвому просторі, в усьому багатстві сучасної дійсності й виражається в образах, а процес досягнення художніх образів, створення власних художніх образів неможливий без розвиненого в майбутніх модельєрів-перукарів художньо-образного мислення. У сучасній візуальній культурі суспільства перукарське мистецтво є невід'ємним складником. Художник-модельєр у галузі перукарського мистецтва – важлива фігура в процесі формування візуальної культури навколишнього середовища. Сам процес створення художніх образів вимагає від модельєра-перукаря максимальної активізації художньо-образного мислення. Основою для формування професійної культури майбутнього модельєра-перукаря є конкретно-чуттєве образне мислення. Через ці причини проблема формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів є важливою й вимагає глибокого та ґрунтовного вивчення. Кожен викладач розуміє, що навчити студента творчо мислити означає забезпечити успішніше досягнення головної мети

виховання – усебічного та гармонійного розвитку особистості. Призначення творчих спеціальностей – формувати в студентів здібності до самостійного, творчого мислення, розвивати свідомість своєї відповідальності. Отже, проблема розвитку художньо-образного мислення майбутніх фахівців є важливою й потребує ґрунтовного вивчення.

Аналіз міждисциплінарного контексту ключового поняття дисертаційної роботи – художньо-образне мислення модельєрів-перукарів – засвідчує його складність та багатоаспектність, що зумовило необхідність звернення до кластеру таких понять, як „мислення”, „образне мислення”, „творче мислення”, „творчий стиль мислення”, „професійне творче мислення модельєра-перукаря” та ін.

Узагальнення наукової літератури показало, що питанням мислення людини, зокрема творчого та художньо-образного, приділено належну увагу в працях із філософії (гносеології та естетики) (Ю. Афанасьєв, Ю. Борєв, В. Волков, І. Герасимова, І. Зязюн, Л. Левчук, О. Лосєв, В. Мазєпа, В. Малахов, С. Раппопорт та ін.), культурології (В. Біблер, О. Шевнюк, О. Щолокова), психології (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтєв, О. Костюк, С. Рубінштейн, П. Якобсон та ін.), зокрема психології творчості (Б. Ананьєв, Д. Богоявленська, Л. Виготський, О. Запорожець, О. Лук, Я. Пономарьов, С. Раппопорт, В. Рибалка, Б. Теплов та ін.), педагогіки мистецтва (Л. Григоровська, Л. Масол, Г. Шевченко та ін.).

Для дослідження суспільних явищ провідним методологічним підходом є системний (М. Каган та ін.). За концептуальними позиціями системного підходу важливими й достатніми є сполучення трьох площин дослідження: предметної, функційної та історичної [79, с. 22 – 23]. Історична площина дослідження понять „художньо-образне мислення”, „модельєр-перукар” становить передумови для з'ясування особливостей походження цього феномену.

Важливим етапом розвитку психології мислення є праці Л. Виготського та його послідовників, які стверджують, що мислення – це теорія

онтогенетичного розвитку мислення та законів формування розумових процесів. Психологічні дослідження мислення визначають не як внутрішню функцію, що діє спонтанно або на основі набутого індивідуального досвіду, а як процес оволодіння суб'єктом системою суспільно-історично вироблених знань, що зафіксовані в значенні слів. Л. Виготський особливу увагу в психології творчого процесу приділяє уяві як повсякденній творчій діяльності мислення кожного індивіда.

У працях Я. Пономарьова подано таке визначення: „Мислення – це процес, який забезпечує рух індивідуального пізнання від незнання до знання” [173, с. 126]. Студії Г. Костюк демонструють поєднання мислення й пізнання: „Мислення являє собою процес опосередкованого і узагальненого відображення людиною предметів і явищ об'єктивної дійсності в їх істотних властивостях, зв'язках і відношеннях” [102].

Отже, мислення – процес свідомого віддзеркалення дійсності в таких її властивостях, зв'язках і відношеннях, у які включаються й недоступні безпосередньому плотському сприйняттю об'єкти.

У дослідженнях науковців мислення розглянуто як трирівневу ієрархічну структуру, складниками якої є:

- 1) пізнання абстрактних об'єктів безвідносно до їхнього зв'язку з іншими абстрактними об'єктами, що відображено в інтуїції;
- 2) пізнання конкретних систем без урахування їхнього взаємозв'язку з іншими системами абстрактних об'єктів, що проявляється в розумі;
- 3) пізнання конкретних систем абстрактних об'єктів з урахуванням їхніх взаємозв'язків з іншими системами абстрактних об'єктів і універсумом абстрактних систем загалом, теж проявляється в розумі [38; с. 145 – 146].

Мислення є активною цілеспрямованою діяльністю, у процесі якої здійснюється переробка наявної та такої, що надходить знову, інформації, відчленуванням зовнішніх, випадкових, другорядних її елементів від основних, внутрішніх, таких, що відображають сутність досліджуваних ситуацій, розкриваються закономірні зв'язки між ними. Мислення не може

бути продуктивним без опори на минулий досвід, і водночас воно передбачає вихід за його межі, відкриття нових знань, завдяки чому розширюється їхній фонд і тим самим збільшується можливість рішення все нових і нових, складніших завдань.

У мисленні, як і в процесі узагальненого та опосередкованого пізнання дійсності в діалектично суперечливій єдності, сплетено його продуктивні та репродуктивні компоненти, причому питома вага їх у конкретній розумовій діяльності може бути різною. Під впливом вимог життя до творчого його компонента виникла необхідність виділити особливі види мислення – творче (продуктивне) і репродуктивне.

Аналіз філософської, педагогічної, психологічної, мистецтвознавчої та фахової літератури дав підґрунтя стверджувати, що сутність мислення полягає в активному оперуванні раціональними та ірраціональними образами, які розрізняються за своєю психічною природою. Творчо розв'язувати певні завдання допомагають нові образи, що народжуються в процесі мислення на основі перетворених, співвіднесених і опрацьованих образів. Специфічним способом освоєння й перетворення дійсності є художній образ як синтезувальна форма художньої свідомості і творчості загалом, яка втілює, творить та об'єднує зміст твору.

Аналіз психолого-педагогічних джерел зарубіжних дослідників показав, що коли йшлося про мислення, мали на увазі виникнення нового, але характер цього нового, його джерела в різних теоріях відрізнялися.

Продуктивність постає як найбільш характерна, специфічна риса мислення, що відрізняє його від інших психічних процесів і водночас розглядається як суперечливий зв'язок її з репродукцією, що потрактовано в працях російських психологів.

Підґрунтя поділу мислення на продуктивне й репродуктивне – міра новизни для суб'єкта отриманих у процесі вирішення знань. У джерелах ці компоненти розумової діяльності називають по-різному: як синоніми до поняття продуктивного мислення використовують терміни „творче

мислення”, „інверсійне”, „евристичне”, „креативне”, „латеральне”. Проте, визначивши результат творчої діяльності як об’єктивно або суб’єктивно новий, надалі вживатимемо поняття „творче мислення”. Застосовуємо термін творче мислення як вищий ступінь продуктивного мислення.

У науковій і навчальній літературі прийнято виділяти операції мислення – аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, класифікація, систематизація, узагальнення, конкретизація. Разом з тим у літературі [38] розрізняють конкретні форми мислення (поняття, судження, висновок, аналогія). Виділяють також певні *види мислення* – наочно-образне (безпосереднє, включене в діяльність), образне (що здійснюється на основі образів, уявлень того, що людина сприймала раніше), відвернуте (що здійснюється на основі відвернутих понять, які образно не уявляються). Нарешті, розрізняють способи мислення – індукцію, дедукцію, традукцію.

Сучасні дослідники класифікують види мислення за різними ознаками: за формою – наочно-дієве; наочно-образне; абстрактно-логічне; за характером вирішуваних завдань – теоретичне, практичне; за мірою розгорнутості – дискурсивне, інтуїтивне, репродуктивне, творче.

Сьогодні проблема образного мислення та його розвитку в педагогічній психології є однією з маловивчених. Образ як основне поняття теорії образного мислення розглядає традиційна психологія, яка визначає образне мислення як „специфічний вид мислення”. Образ у психології розуміється як суб’єктивна картина світу або його фрагменти, що включає самого суб’єкта, інших людей, просторове оточення й часову послідовність подій.

Розглянемо види мислення більш детально. Творче (або продуктивне) мислення розуміється як мислення на основі творчої уяви. **Творче мислення** – це процес утворення нових систем зв’язків, властивостей особистості, її інтелектуальних здібностей, що характеризуються динамічністю та системністю. Для творчого мислення характерне: новизна свого продукту, своєрідність процесу здобуття, істотний вплив на рівень розвитку, здійснення руху до нових знань. Якісними показниками творчого мислення є гнучкість,

економічність, послідовність, оригінальність, побіжність. Дослідження творчості дозволяють виділити як мінімум три стадії розвитку творчого мислення: наочно-дієве, причинне, евристичне.

Наочно-дієве мислення допомагає студенту розуміти просторові та часові стосунки. Мислення народжується з дії. Дуже важливими для розвитку мислення є завдання на дослідження образу-уявлення, на розвиток фантазії. Можна назвати кілька психологічних якостей, що лежать в основі фантазування: чітке та ясне уявлення образів предметів; гарна зорова та слухова пам'ять, що дозволяє тривалий час утримувати у свідомості образ-уявлення; здатність у думках зіставляти два й більше предметів і порівнювати їх за кольором, формою, розміром та кількістю деталей; здатність комбінувати частини різних об'єктів і створювати об'єкти з новими властивостями.

Одним з напрямів розвитку творчості на етапі наочно-дієвого мислення є вихід за межі звичних розумових стереотипів. Цю якість творчого мислення називають оригінальністю, вона залежить від уміння в думках зв'язувати далекі, незв'язувані зазвичай у житті предметів.

Критичне мислення пов'язане з виходом за межі образу, що уявляється, ситуації з розглядом її в ширшому теоретичному контексті. Дослідницька активність студентів на етапі критичного мислення характеризується двома якостями: зростанням самостійності розумової діяльності та зростанням критичності мислення. Основними передумовами творчості на етапі критичного мислення є: здатність управляти власним мисленням, ставити дослідницькі цілі, висувати гіпотези причинно-наслідкових залежностей, розглядати відомі факти з позицій висунутих гіпотез. Критичністю мислення є оцінка своєї та чужої діяльності з погляду зору законів і правил природи та суспільства. Творчість студентів стає більш осмисленою, логічною, правдоподібною, з одного боку, завдяки усвідомленню правил і законів. З іншого – критичність може перешкодити творчості, оскільки на етапі висунення гіпотези можуть здатися безглуздими,

нереальними й будуть відкинуті. Подібні самообмеження звужують можливості появи нових, оригінальних ідей. Аби стимулювати творчу активність і усунути негативну дію критичності, використовують різні методи і прийоми [38].

Мислення, яке, спираючись на критерії вибіркового пошуку, дозволяє вирішувати складні, невизначені, проблемні ситуації, називають **евристичним**.

Одним із основних видів пізнавальної діяльності майбутніх модельєрів-перукарів є художнє мислення, яке характеризується певними особливостями (здатністю до висування творчих та оригінальних образних рішень, конструктивною активністю й категоріальною гнучкістю) та наявністю специфічних операційних структур (візуальний аналіз та синтез, візуальне аналогізування, диференціація та інтеграція елементів образної структури).

Енциклопедична література подає таке визначення: „Мислення – психічний процес, завдяки якому людина відображає істотні ознаки і зв’язки предметів і явищ навколишньої дійсності, осягає закономірності розвитку навколишнього світу, передбачає майбутнє і діє цілеспрямовано і планомірно” [28].

Основні мисленнєві операції подає сучасна психологія, серед них: порівняння, аналіз, синтез, абстрагування й узагальнення, конкретизація й систематизація, які є необхідним компонентом навчально-творчої діяльності майбутніх модельєрів-перукарів. Отже, розвиток художньо-образного мислення студентів є важливим завданням художньо-педагогічної освіти.

Здатність мислити образно – особлива риса природженого таланту людини. З процесу мислення розпочинається будь-яка цілеспрямована робота. У процесі сприйняття й створення образу у свідомості студента з’являються нові комбінації думок, фантазій, почуттів, образів. Професійне художньо-образне мислення розвивається під час фахового навчання й практичної творчої діяльності.

У теорії Л. Веккера виділено такі властивості мислення як пізнавального процесу: 1) особлива просторово-часова структура, 2) особлива модальність, 3) особлива інтенсивність. Просторовість і часові виміри традиційно є властивостями більш простих і більш „чуттєвих” психічних процесів, ніж мислення. Мислення володіє абсолютно особливою просторово-часовою структурою. Мислення характеризується зняттям кордонів і бар’єрів, усуненням порогів, здатністю долати будь-які відстані незалежно від фізичних законів і часу з погляду простору [31].

На противагу традиційному розумінню мислення як безмодального процесу, Л. Веккер указує на особливі властивості модальності мислення. Мислення є інтермодальним, тобто в мисленні конкретні модальності поглиблюються й трансформуються в максимально синтетичні психічні утворення. Інтенсивність мислення залежить від загальної активації кори головного мозку, викликаній найчастіше особливою мотивацією мислення. Специфічні властивості інтенсивності мислення виявляються в тому, що інтенсивність цього процесу залежить не від енергії стимулу, а від енергетики самого суб’єкта. Отже, якщо для мислення властивості просторово-часової свободи є інтермодальними й у своїй інтенсивності залежать від внутрішньої активації суб’єкта, то творче мислення повинно володіти цими ж характеристиками максимально. Творче мислення характеризується максимальною свободою в подоланні простору і часу і в оперуванні ними при вирішенні конкретних завдань, воно є максимально синтетичним, максимально узагальненим щодо конкретних образів і сенсорних переживань і засновано на максимальній суб’єктивній активації, без якої воно взагалі не може функціонувати [31].

Мислення тим успішніше, чим гармонійніше воно поєднує перцептивні та асоціативні механізми, як стверджує Л. Веккер. Іншими словами, продуктивність мислення залежить не тільки від його якісно специфічних властивостей (наприклад, від рівня розвитку розумових операцій), а й від ступеня зв’язку мислення з іншими когнітивними процесами, від глибини

інтеграції мислення в структуру пізнавальних функцій загалом. Творче мислення функціює на основі єдності двох цих механізмів (перцептивного й асоціативного), розвиває уявлення та поняття в окремому акті. При цьому для думки характерна децентрація, тобто можливість будь-яких переходів у системі „операції – дії – діяльність” [31].

Аналіз сутності процесу формування образного та художнього мислення (В. Біблер, С. Раппопорт, М. Холодна та ін.) дозволив стверджувати, що результатом образного мислення є створення нової образної моделі, а розвиток специфічних форм художнього мислення є важливою умовою й необхідним складником фахової підготовки майбутніх модельєрів-перукарів. При цьому художній образ стає основою, на якій ґрунтуються сприйняття, аналіз, інтерпретація, створення, і виявляється в художньо-творчій та професійній діяльності фахівців мистецьких спеціальностей.

Особливим способом освоєння й перетворення дійсності є художній образ, який розглядають у двох площинах: як специфічний спосіб пізнання світу та як спосіб його відображення й перетворення. Такий підхід уможливив визначення основних параметрів, за якими вивчається художній образ: результат розумової діяльності, що виникає внаслідок художнього абстрагування й композиційного об'єднання на основі емоційних, естетико-аксіологічних та світоглядних чинників (А. Андреев, С. Раппопорт); результат специфічних процесів художнього узагальнення (Ю. Борев, Г. Єрмаш); процес діалектичного поєднання авторського задуму й художнього образу (К. Горанов, М. Храпченко); модель дійсності, ідеальна форма, система художніх знаків, що виражає певний зміст.

Проаналізувавши першоджерела, спробуємо визначити зміст поняття „творче мислення”. Ідеї про творчий характер мислення людини, його специфіку, відношення з іншими процесами, пам'яттю, інтелектом, увагою, про закономірності його розвитку розроблялися в дослідженнях багатьох психологів (Б. Ананьєв, П. Гальперін, О. Запорожець, Г. Костюк,

О. Леонт'єв, Б. Теплов та ін.). Широке узагальнення положень про сутність та специфіку мислення здійснене С. Рубінштейном: „У процесі мислення на більш творчому його етапі об'єкт вступає в нові зв'язки і стосунки, виявляючись у нових властивостях і якостях, з нього ніби «вичерпується» весь новий зміст” [182].

Психологічний аспект розвитку здібностей, обдарованості, творчого мислення розкрили такі психологи, як Б. Анан'єв, Ю. Бабаєва, В. Дружинін, І. Ільєсов, І. Каліш, А. Ковальов, В. Крутецький, Н. Лейтес, А. Матюшкін, В. Панов, К. Платонов, С. Рубінштейн, Б. Теплов, М. Холодна, В. Шадриков, Н. Шумакова, В. Юркевич та ін. Одним із провідних дослідників творчого мислення є Я. Пономар'єв.

Як процес інтелектуальної діяльності мислення має складну структуру, яка залежить від багатьох чинників, урахувуючи які, необхідно розвивати творчий складник інтелектуальних здібностей.

У спеціальних дослідженнях (О. Асмолов, С. Бернштейн, Е. Варламова, Г. Глотова, В. Данильченко, В. Кан-Калик, П. Никандров та ін.) трапляється ряд синонімів поняття „творче мислення”: творчість, творча діяльність, творчі здібності, продуктивна діяльність, творчий потенціал, творча пізнавальна діяльність, евристична діяльність, творчий стиль мислення, креативність, новаторство тощо.

Аналіз кожного з цих синонімів свідчить про те, що вони дійсно містять у собі майже один і той самий зміст, хоча і наявні відмінності за критеріями: єдність, але не тотожність; процес, але не результат; загальне, але не часткове. При цьому виявляється, що навіть в одне й те саме з названих понять вкладається інколи різний залежно від завдань дослідження, предмета науки, позиції автора тощо.

Опрацьовуючи літературу, ми ставили перед собою завдання з'ясувати, як найвідоміші представники психолого-педагогічних теорій визначають поняття „творче мислення”.

Так, Я. Пономарьов уважає, що творче мислення – це нейтральна психологічна ланка творчої діяльності (процесу творчості) [173].

А. Матейко пише [127]: „Вихідна *точка* будь-якої творчості – легкість утворення несподіваних асоціацій”. Останні, як відомо, утворюються в мисленні: у його процесі та результаті. У деяких першоджерелах творчість ототожнюється з творчим мисленням.

Особливе місце серед психологічних термінів посідає поняття „творче мислення”: з одного боку, воно тісно пов’язане з поняттям власне творчості, а з іншого – творче мислення залишається маловивченим і недостатньо диференційованим від інших психологічних понять. Психологічна характеристика творчого мислення є проблемою: по-перше, творче мислення включено в глобальне поняття творчості, і досить часто навіть у професійних дослідженнях автори схильні або ототожнювати творчість і творче мислення, або зовсім по-різному співвідносити їх; по-друге, більшість напрацювань з проблеми існує поза єдиної системи, і якщо поняття творчого мислення та його критерії визначені, наприклад, то сама структурованість знань про творче мислення відсутня. Відсутність єдиної концепції знань щодо творчого мислення й невизначеність у термінах створюють істотні труднощі у використанні цього поняття. Ураховуючи всі теоретичні та термінологічні труднощі щодо творчого мислення, найбільш складним є питання механізму його функціонування [38].

Людина поступово проходить кілька стадій при вирішенні складного творчого завдання. Спочатку вона намагається пристосувати свої готові знання до умов нового завдання. Якщо завдання нетворче, то це їй вдається. Творчим є таке завдання, засобів вирішення якого в людини немає. Коли рішення ніби поступово визріває в голові як результат наполегливих і безуспішних спроб вирішення творчого завдання, суб’єкт переходить на стадію „інкубації ідеї”. Потім у деяких випадках настає раптове осяяння, коли людина несподівано знаходить принцип рішення.

Початком творчого рішення є перетворення знань. Ця послідовність стадій багаторазово підтверджена при описі наукових відкриттів. Якщо на стадії постановки завдання й спроб застосувати готові знання свідомість відіграє вирішальну роль, то на стадії інкубації ідеї й зародженні гіпотез вирішальну роль відіграє активність несвідомого. У момент „інсайту” ідея проривається у свідомість, що супроводжується яскравими емоційними переживаннями [41].

Отже, творче мислення – це один з видів мислення, який характеризується створенням суб’єктивно нового продукту й новоутвореннями в самій пізнавальній діяльності в процесі його створення. Ці новоутворення стосуються мотивації, цілей, оцінок, . Творче мислення відрізняють від процесів готових знань і вмінь, званих репродуктивним мисленням. Творче мислення розглядається й трактується з різних поглядів, бо люди, які зверталися до цього питання, належали до різних напрямів педагогіки та психології. Творче мислення нерозривно пов’язане з художньо-образним мисленням, яке є важливим показником готовності перукаря-модельєра до професійної діяльності у сфері побутових послуг.

Питання образного мислення як складного багатокomпонентного утворення постійно привертає увагу вчених з різних галузей наук, що вивчають людину: у філософському аспекті це питання висвітлювали Ю. Борев, Л. Левчук та ін., психологічному – Л. Виготський, П. Гальперін, С. Рубінштейн, І. Якиманська, у педагогіці мистецтва – Л. Григоровська, Л. Масол та ін. Окремі аспекти цієї проблеми були предметом дисертаційних робіт Н. Батюк, С. Валікжаніної, Н. Терещенко та ін.

До проблеми висвітлення питань образного мислення у своїх працях зверталися провідні психологи та педагоги. Специфіку образного мислення репрезентували у своїх працях Б. Ананьєв, В. Зінченко, І. Якиманська; художньо-образне мислення досліджували В. Кирієнко, Л. Коршунова; проблеми творчого мислення відобразили у своїх роботах В. Кузін, О. Лук, В. Щербаков та ін. М. Меєрович у своїх студіях установлює тісний зв’язок

образного мислення зі створенням художнього образу, який „формується в процесі аналізу і узагальнення конкретних предметів, людей, подій, де одиночне передається у всій складності, багатогранності і підпорядкуванні образній ідеї зображення” [130, с. 25]. На думку вченого, художній образ „володіє емоційно-естетичними, асоціативними, цілісними якостями” [Там само, с. 10] і є відображення об’єктивного світу засобами мистецтва.

Невід’ємним компонентом творчої діяльності є художньо-образне мислення. Образи, що народжуються в процесі образного мислення, стають не тільки кінцевим продуктом творчості, але й показником пізнавального рівня та регулятором мислення, що можливо завдяки сформованості в суб’єкта спеціальних здібностей, що забезпечує виникнення образів, їх збереження в пам’яті та перетворення на нові образи, які відрізняються від початкових.

Отже, практична діяльність модельєрів-перукарів відрізняється тим, що мислення здійснюється у формі оперування художніми образами. Створення художнього образу у свідомості студента залежить від його здібності до абстрагування – послідовності таких мисленневих операцій і дій, як аналіз, синтез, абстракція й узагальнення [147, с. 5].

Педагогічні та психологічні аспекти формування художньо-образного мислення людини опрацьовані в науковій літературі багатьма вченими. Дослідженню питань художньо-образного мислення приділено належну увагу у філософії (Ю. Афанасьєв, В. Волков, І. Герасимова Л. Левчук, В. Мазепа, В. Малахов, С. Раппопорт, В. Шишка), культурології (В. Біблер, О. Шевнюк, О. Щолокова), психології (А. Брушлинський, Л. Виготський, О. Костюк, О. Леонт’єв, З. Фрейд та ін.).

Праці Л. Виготського, Я. Пономарьова, Г. Костюка посідають значне місце в дослідженні проблеми художньо-образного мислення, вони розглядають його як основу творчого розвитку.

З позицій філософії художній образ розглядають у двох площинах: як специфічний спосіб пізнання світу та як спосіб його відображення й

перетворення. Такий підхід уможливив визначення основних параметрів, за якими вивчають елемент художнього мислення – художній образ: результат розумової діяльності, що виник унаслідок художнього абстрагування й композиційного об'єднання матеріалу на основі емоційних, естетико-аксіологічних та світоглядних чинників (А. Андреев, С. Раппопорт); результат специфічних процесів художнього узагальнення (Г. Єрмаш, Ю. Борев); об'єктивно наявний цілісний художній образ (В. Кожин, Г. Поспелов); процес діалектичного поєднання у творі мистецтва художнього образу авторського задуму й художнього образу, що народжується в процесі сприйняття його реципієнтом (К. Горанов, О. Іліаді, М. Храпченко); модель дійсності, ідеальна форма, система художніх знаків, що виражає певний зміст.

Аналіз процесів образного та художнього мислення дозволив стверджувати, що кінцевим результатом образного мислення є нова образна модель, водночас як художнє мислення призводить до формування художньої оцінки та естетичних переживань (М. Берхін). Важливу роль у цьому процесі відведено вербальній мові, яка сприяє розумінню художнього відображення (В. Шинкарук) [45].

Формування специфічної форми художнього мислення – інтерпретування – є важливою умовою й необхідним складником фахової підготовки майбутнього модельєра-перукаря. В умовах інтерпретації мистецького твору художній образ стає основою сприйняття, аналізу, виконання, тлумачення, що знаходить прояв у дослідницькій та професійній діяльності.

У процесі роботи ми зробили припущення, що особливості трансформації задуму в процесі образотворчої діяльності модельєрів-перукарів зумовлені різними підходами в розробці задуму, які, своєю чергою, пов'язані з індивідуальними особливостями мислення – творчою спрямованістю на пошук аналогів, стилізації, комбінування, реконструювання, здатності трансформацій варіантів задумів тощо.

При розв'язанні суцільних і спеціальних питань та завдань необхідний пошук оригінальних, нових рішень. Отже, це: „... цілеспрямовані дії, що дозволяють: актуалізувати наявні знання, що потрібні для розуміння нової задачі; спрямувати пошук проекту розв'язання; винайти «поточні технології» розв'язання; застосувати ці технології в умовах нової задачі; оцінити досягнуте розв'язання”, тобто це „... органічне вплітання підготовки до творчої діяльності в навчання, в повсякденне професійне життя” [44, с. 101].

Психологія художньої творчості розглядає художню творчість як діяльність, процес і продукт та опановує такі види діяльності людини, як архітектура, графіка, живопис, кіно, література, музика, театр, цирк тощо. На думку Л. Гурової, „Художня творчість – найбільш виражене поєднання психологічних реалій творчого процесу” [57, с. 67].

Отже, психологія художньої творчості – це розділ загальної психології, який вивчає всі види діяльності людини, пов'язані зі створенням творів мистецтва та їхнім сприйняттям, бо зображувальна діяльність (малювання, ліплення, аплікація) має вагоме значення для розвитку художніх здібностей людини. У широкому розумінні художня творчість – це створення творів мистецтва та їх сприймання. У вузькому – це будь-яка, непрофесійна, художньо-творча робота, яку людина реалізує в процесі життя. Малювання є однією з важливих та широкорозвинутих галузей образотворчого мистецтва, яка є основою художньої освіти. Малюнки містять багато інформації та впливають не тільки на розвиток і збагачення художньо-творчих здібностей, а також на розумовий розвиток особистості, на формування різних боків особистості, постає як засіб самовираження та самопізнання, допомагає проникнути й збагнути своєрідний внутрішній світ, сприяє розвитку та активізації творчого потенціалу.

В. Кирієнко [41] вказував, що всі види образотворчої діяльності, незважаючи на великі відмінності в них, базуються на малюнку як загальній основі, підкреслюючи його плідну та головну роль в образотворчому

мистецтві. Структурною основою зорового сприйняття форми є малюнок, у якому застосовано різні способи (об'ємний, площинний), засоби (лінія, штрих, пляма), прийоми та матеріали. Існує багато різновидів малювання, які розрізняються за методами, темами та жанрами, призначенням відповідно до техніки й характеру виконання. Будь-яке ілюстрування найчастіше є творчим процесом, у якому студенти вчаться досліджувати, відкривати та вправно спілкуватися зі своїм внутрішнім світом.

На сьогодні історія психологічних досліджень малюнків досить велика та дуже неоднорідна. Більшість учених розглядає кінцевий продукт зображувальної діяльності чи її процес розвитку як спонтанний процес, не вивчаючи сам процес художньої творчості, або розглядають тільки якусь одну зі сторін зображувальної діяльності, ігноруючи інші. Усе це говорить про різноманітність підходів до вивчення питань образотворчої діяльності, про складність проблеми, необхідність узагальнень у накопиченому і практичному, і теоретичному матеріалі, про необхідність подальшого вивчення малодосліджених ракурсів проблеми.

Творчий процес малювання як процес створення художнього образу в перукарському мистецтві починається від зародження задуму та закінчується його втіленням у продукті творчості – малюнку та практичному виконанні створеного задуму на моделі – це процес перетворення спостережень дійсності в художній образ. У візуальному мистецтві творчість художника завжди полягає у створенні композиції зорової форми. У роботі митця є багато особистого, індивідуального, що належить тільки йому, однак є й деякі загальні закономірності. Зазвичай робота розпочинається з композиційних пошуків зображувального розв'язання та підбору матеріалу. Художник може й на заключному етапі вносити значні зміни та корективи або навіть починає пошук спочатку, шукаючи більш удалі втілення творчого задуму.

Образотворча діяльність охоплює широкий спектр зображувальної діяльності, її різні напрями та стилі з їхніми специфічними художніми

засобами. Загалом це живопис, композиція, графіка, дизайн, прикладна творчість, малювання, макетування та ін., де живописні художні образи створюються за допомогою малюнка, кольору, світлотіні, колориту та перспективи. Важливе місце посідає й побудова художнього твору, композиція – співвідношення окремих частин і елементів, що зумовлені його ідейно-образним змістом, характером і призначенням.

Психологія художньої творчості покликана з'ясувати внутрішню цілісну концепційну спрямованість пошуків та варіативності в процесі втілення задуму на основі класифікації певних ознак, які характерні для роботи митця – письменника чи художника [43].

У процесі створення художнього образу головним є малюнок, та задум посідає найважливіше місце. Задум моделює весь процес художнього рішення, він зароджується як ідея, поняття, зоровий образ або як образ-поняття. Задум є результатом образно-понятійної розумової діяльності суб'єкта, який презентує регулювальну функцію в процесі створення малюнка. У ньому зосереджується все минуле, теперішнє та майбутнє. З цих міркувань С. Рубінштейн указував, що реалізація задуму художника передбачає більш чи менш довготривале збирання та досягнення в собі багатьох різноманітних уявлень. Іноді це робиться заздалегідь, іноді – це спеціальна робота зі збору матеріалів для здійснення задуму [183, с. 345].

Задум виконує функцію створення напряму в пошуку художнього образу. Він є стрижнем створення малюнка, найважливішим складником творчої діяльності. Задум – це складне ціле, що містить різні елементи (загальні ідеї, окремі образи, колорит, композиційні проєкти, елементи ритмічного роду, сюжет тощо) в процесі розв'язання творчого проєкту. Задум – це замислений план дій або діяльності: наміри, змісти, ідеї, які закладено у творі. Формування задуму пов'язане з природними (біоніка) процесами творчої діяльності продуктивного характеру, а в нашому випадку в процесі створення зачіски та художнього образу загалом (макіяж, зачіска та костюм).

Складність задуму (яка класифікується на: високу складність задуму, середню, низьку) визначається за кількістю деталей, зв'язків між ними, рівнем зображення, ступенем трансформованості вихідного матеріалу, колористичним наповненням. Загалом, чим більше всього цього, тим вище складність задуму.

Окреслимо критерії визначення художнього задуму: оригінальність (показниками є частота повторення, неординарні задуми); розробленість (показниками є кількість елементів, технічність виконання); змістова наповненість (показниками є простота – складність, деструктивність – конструктивність).

Таким чином, художній задум це – сформоване у творчій уяві митця конкретне та цілісне уявлення про загальні риси змісту та форми художнього твору до початку його практичного втілення. У широкому розумінні художній задум є складним цілим, що містить різні елементи: загальні ідеї, колорит, композиційні проекти, окремі образи, елементи ритмічного роду, сюжет тощо. У більш вузькому – є визначальним образом, головною ідеєю малюнка, що передбачає його зміст. Отже, задум впливає на моделювання всього процесу рішення творчого завдання.

Л. Гурова стверджує, що „... рішення завдання не складається із простої послідовності проб, удалих або помилкових, не складається із суми необхідних перетворень, а залучає в себе ще дещо, що з часом було названо евристичним пошуком. З'ясувалося, що анатомія рішення не розкриває закономірностей евристичного пошуку, для загальної його характеристики знадобилися розуміння планів та стратегій, невід'ємно пов'язаних з подаванням структури завдання та узагальнені уявлення про можливості її перетворення, що належать їй” [57, с. 7].

У процесі творчої діяльності дії того, хто малює, підпорядковані провідній мисленнєвій тенденції, яка й визначає комплексну систему планування, регулювання, утілення, що призводить до досягнення важливих результатів, тобто в процесі роботи над малюнком людина застосовує певну

мисленнєву тенденцію художнього задуму. Розглянемо методи формування художнього задуму:

- мисленнєві дії, що пов'язані з пошуком аналогів, – аналогізування (схожість), тобто виконання малюнка за аналогією (частковою або з повною схожістю), за подібністю в окремих відношеннях предметів, явищ чи понять;

- спрощення предмета за формою та кольором на основі відбору найвиразніших рис – стилізація – навмисне узагальнене зображення того чи того предмета;

- суттєві зміни, які проводяться без порушення основної ідеї (задум зберігається), теми з метою покращення художніх образів, сюжетів, композицій – реконструювання (поновлення);

- поєднання, локалізація, сполучення – комбінування (поєднання) – різноманітні комбінації, коли застосовуються перестановки, зміна місць та значення образів, сюжетів, композицій, їхнє зменшення або збільшення, зміна елементів малюнка для досягнення бажаного художнього вирішення [43, с. 54].

Трансформація задуму тлумачиться як надання образам, ідеям певної форми, закінченості – це породження, розвиток, створення, що охоплює весь процес створення малюнка (виникнення, розвиток, реалізація задуму) від появи наміру щось намалювати до втілення задуму в кінцевому художньому продукті. Тобто це процес пошуку й структурування візуально-образно-сюжетної форми, який включає стадії усвідомлення, виникнення первісних образів, їхній шлях трансформацій до кінцевого створення художнього образу, реалізація його в професійно-творчій діяльності.

Методологічні розробки та важливі положення щодо процесу формування задуму дозволили нам створити модель, яку можна представити такою схемою (рис. 1.1):

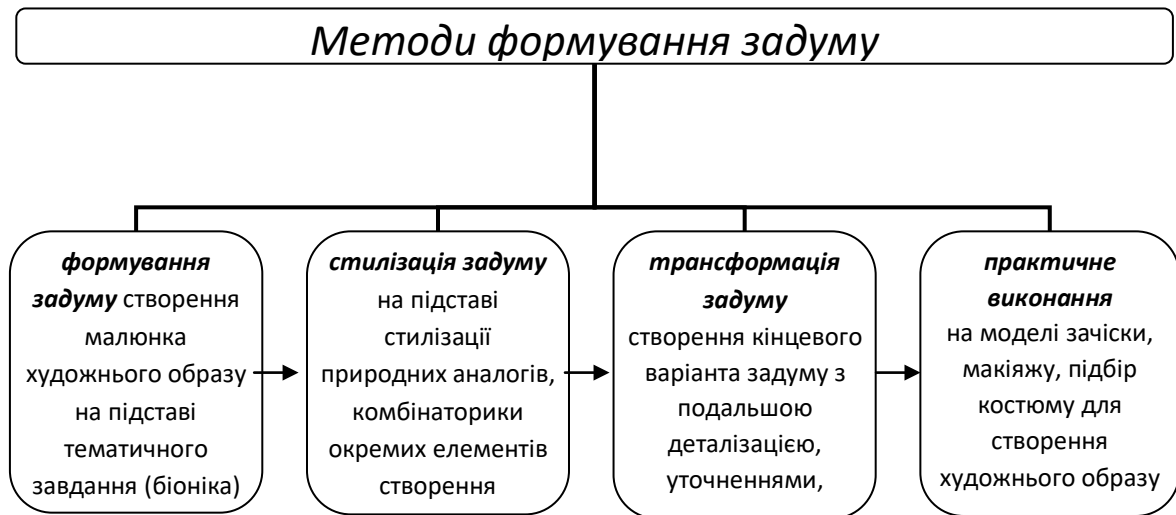

Рис. 1.1. Схема моделі формування задуму

Виходячи зі схеми, процес формування задуму складається з певних етапів, а саме: формування задуму – первісний задум; розвиток задуму в ідеях, художніх образах, поява первинних замальовок у нарисах, ескізах тощо – проміжний задум; стилізація та трансформація задуму з попередніх розробках у кінцевий варіант; утілення кінцевого варіанта в практичній роботі на моделі, з подальшою деталізацією, уточненнями, незначними змінами – остаточний задум.

Ми впевнені, що стадія перетворення нарисів у художній образ заснована на методі трансформації природного аналога, яка відіграє провідну, вирішальну роль у формуванні задуму та є найбільш творчим моментом у процесі створення малюнка.

Систематичні заняття художньо-творчою діяльністю активізують творчі пошуки студентів зі спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика”, допомагають розвинути фантазію, інтуїцію, уяву, оригінальність мислення, вчать діяти за попередньо продуманим планом, сприяють розвитку естетичного смаку. Крім того, стає можливою перенесення цих якостей на будь-яку іншу діяльність. Зростає вірогідність реалізації потенційних можливостей у процесі роботи.

Застосування трансформації задуму за допомогою малюнка в галузі психології художньої творчості є основним шляхом, що сприяє всебічному

розвитку та становленню особистості, розкриттю та розвитку її творчого потенціалу.

Отже, художньо-образне мислення безпосередньо пов'язане з креативністю, творчими здібностями людини, уміннями реалізувати творчий задум тощо.

Спираючись на концепцію Б. Неменського щодо художньо-творчої діяльності та ролі художньо-образного мислення в ній, підкреслимо, що в контексті фахової підготовки модельєрів-перукарів доречним є використання поняття „художньо-образне мислення майбутнього модельєра-перукаря”, яке в нашому дослідженні ми визначаємо як пізнавальний процес.

Художнє мислення включає наочно-образне й абстрактно-теоретичне мислення, як зазначено в працях В. Кузіна, що вкрай важливе у професійній діяльності майбутніх модельєрів-перукарів. Поряд з такими професійними якостями, як відчуття кольору, пропорцій, композиції, художній смак – уміння мислити образами – посідає провідне місце, адже саме ця здібність є базовою для розвитку інших, більш складних професійних здібностей майбутніх модельєрів-перукарів.

Уява та фантазія, поряд із художнім мисленням, відіграють важливу роль у кожному творчому процесі, їхнє значення досить важливе у творчості перукарів-модельєрів. Енциклопедична література трактує уяву, фантазію як психічний процес створення нових образів предмета, ситуації, обставин шляхом перебудови наявних уявлень [217].

Уяву справедливо називають „королівським шляхом у підсвідомість”, а також „головною ланкою творчого процесу” [217].

Якості художньої уяви та мислення В. Кузін у своїх дослідженнях відносить до основних характеристик художніх здібностей, що забезпечують відбір головного, найсуттєвішого й характерного у явищах дійсності, конкретизацію та узагальнення художнього образу, створення оригінальної композиції. Творчу уяву як здібність до створення художнього образу, який розкриває внутрішній зміст форми; комплекс якостей особистості, які

сприяють оволодінню формами, сукупність спеціальних знань, навичок і вмінь визначає В. Корнеєв” [100].

У характеристиці творчих здібностей більшість дослідників важливу роль відводять уяві (Л. Виготський, В. Давидов, О. Запорожець), вони відзначають, що мислення та уява дозволяють перетворювати й осягати цілісний світ, виконуючи, таким чином, єдину функцію. Л. Виготський уважав, що „творча діяльність уяви знаходиться у прямій залежності від багатства і різноманіття навколишнього досвіду людини, тому що цей досвід є матеріалом, із якого створюються фантазії” [49, с. 54].

Базуючись на науковому потенціалі праць Л. Виготського, С. Рубінштейна, сучасна теорія художньо-образного мислення визначає мислення як „комплексну психічну діяльність, яка відбувається водночас у формі сприйняття, відчуттів, уявлень, асоціативного мислення і має виняткове значення для формування розумово-почуттєвої активності людини” [42, с. 52].

Опрацювання широкого кола психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, що художній уяві, як і фантазії, притаманне створення нових, сучасних образів, творча уява в різних людей проявляється по-різному. Це, на нашу думку, залежить певною мірою від спрямованості особистості, тобто її інтересів та рівня емоційного сприймання художніх образів.

Художня уява та фантазія черпають свій зміст безпосередньо в почуттєвих сприйняттях і накопиченнях пам'яті, обов'язковою умовою її діяльності є багатство вражень. І уява, і фантазія, володіючи мобільністю, гнучкістю, взаємопов'язані з усіма елементами творчого процесу, тому для майбутніх модельєрів-перукарів зазначені здібності є необхідною умовою педагогічної і творчої діяльності.

Ураховуючи сучасні теоретичні підходи, у межах дисертаційної роботи *розглядатимемо художньо-образне мислення як пізнавальний процес художньої переробки вже наявних і моделювання нових образів, що є*

складним акумулюванням уяви, фантазії та інтуїції, якому властиві асоціації, у результаті чого створюються художні образи, які вирізняються оригінальністю, новизною, нестандартністю й варіативністю ідей. Поступовий розвиток основних компонентів художньо-образного мислення (уяви, асоціацій, фантазії, інтуїції) є важливою умовою в розробці методики професійної підготовки перукарів-модельєрів. Отже, можна стверджувати, що існують спільні закономірності функціонування мислення, уяви, фантазії у створенні художнього образу.

Отже, результати аналізу психолого-педагогічної, специфічної й методологічної літератури з проблеми художньо-образного мислення дають підстави для таких висновків:

- складники художньо-образного мислення доповнюють понятійні форми мислення;
- образ є основною одиницею образного мислення;
- художні образи є своєрідною одиницею образного мислення, насамперед у мистецтві;
- просторове мислення є різновидом образного мислення;
- у процесі художньої, образотворчої й навчальної діяльності модельєри-перукарі оперують розумовими діями, які є образним вираженням понять;
- необхідність урахування ролі сприйняття та уяви в процесі набуття майбутніми модельєрами-перукарями навичок образотворчого мистецтва;
- характерними рисами художньо-образного мислення є динамізм, перекодування образів, оперування ними з метою створення нових образів, зміни їхньої структури або просторового положення.

1.2. Сутність та структура художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів

Процес підготовки конкурентоспроможних фахівців, забезпечення їхнього високого професійного рівня та мобільності, створення умов для максимального розкриття талантів і творчого потенціалу є важливою проблемою сьогодення. Сучасне перукарське мистецтво – це динамічна сфера, у якій постійно оновлюються технології, з'являються нові підходи до роботи з клієнтами, сучасне моделювання зачіски пропонує нові напрями та тенденції. Саме тому підвищення професійного рівня перукаря є необхідною умовою для досягнення успіху та створення достатнього рівня конкурентоспроможності фахівця в галузі перукарського мистецтва.

Професія перукаря особлива, тому й вимоги до майстра перукарської справи дуже високі сьогодні. Основними з них є: глибокі теоретичні знання, володіння методами й прийомами практичної роботи з виконання стрижок, керлінгу, укладання волосся, фарбування та моделювання зачісок. Перукар повинен бути освічений у питаннях гігієни, хімії, анатомії, біології, знати закони колористики, просторову композицію. Важливим компонентом професійного образу перукаря є культура, вміння спілкуватися з людьми, знання професійної етики та психології, історії перукарського мистецтва.

Внесення в процес праці нового, удосконалення дій та рішень, спрямованих на реалізацію поставленої мети, характеризує творчу професійну діяльність. Продукт творчої діяльності впливає і на ставлення до праці, і на стосунки між людьми в процесі фахової діяльності.

Професія перукаря пов'язана з творчою діяльністю, яка залежить від сформованості вольових властивостей та характеризується налаштованістю на позитивний результат за будь-яких умов: і типових, прогнозованих, і не завжди передбачених та чітко визначених планом. Найвиразнішим у творчій діяльності є те, що для досягнення результатів своєї діяльності особистість повинна підкорити собі зовнішні наміри, мотиви та цілі. З метою творчої

діяльності фахівцю необхідні не тільки знання, уміння, навички, здібності, а й спрямованість на творчу діяльність, творчий стиль діяльності, розвинене креативне мислення, відповідний комплекс особистісних властивостей, що дає можливість для експрес-аналізу ситуації, урахування умов і особливостей діяльності, створення нових моделей професійної діяльності, таких, яких не було в досвіді людини, прийняття неординарних рішень.

У межах дисертаційної роботи ми використовуємо термін „сформованість”. *Сформованість професійних якостей* визначаємо як суб’єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною й підготовленою до виконання конкретної професійної діяльності. Складниками професійної підготовки є сформованість професійних компетенцій, здатність працювати в колективі, будувати виробничі відносини.

Спираючись на дослідження науковців, зазначимо, що сформованість професійних якостей перукаря-модельєра зумовлена здібностями фахівця до виконання операцій та функцій, які ґрунтуються на засвоєних теоретичних та практичних знаннях про цілі, зміст та засоби творчої діяльності, сформованості емоційно-вольових якостей особистості та набутого практичного досвіду, що гарантує створення, використання та поширення креативності в галузі перукарського мистецтва.

Конкурентоспроможний фахівець у галузі перукарського мистецтва повинен відповідати таким базовим характеристикам, як знання, уміння та навички з художньо-творчої діяльності; сформоване позитивне ставлення до власної діяльності, навички координування власної самоосвіти та розвитку тощо. Саме ці характеристики повинна забезпечувати підготовка фахівців у ЗВО.

Поняття сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів не фіксується в психолого-педагогічній літературі взагалі. Вища освіта за спеціальністю „Перукарське мистецтво та декоративно-прикладна косметика” – явище досить рідкісне, лише в Україні в кількох закладах вищої освіти наявна ця спеціальність. У країнах

пострадянського простору жоден ЗВО не готує спеціалістів цього профілю. Тому основні показники сформованості розроблятимемо, спираючись на ОПП та ОКХ спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративно-прикладна косметика” у ЗВО України.

Художньо-образне мислення є складником професійної діяльності майбутніх модельєрів-перукарів, тому зупинимося на визначенні сутності поняття „Художньо-професійна діяльність у галузі перукарського мистецтва”. *Художньо-професійну діяльність у галузі перукарського мистецтва* ми визначаємо як спеціально організований процес, спрямований на створення фахових виробничих умов, що сприяють формуванню досвіду емоційно-ціннісного й творчого ставлення до обраної діяльності; процес творчої, опосередкованої мистецтвом взаємодії суб’єктів, направлений на їхню самореалізацію в галузі перукарського мистецтва.

Логічним є визначення *особливостей художньо-образного мислення*: творча спрямованість на пошук аналогів, стилізації, комбінування, реконструювання, здатності трансформацій варіантів задумів тощо. Серед елементів художньо-образного мислення виділимо уяву, асоціації, фантазії, інтуїцію.

З метою визначення критеріїв та показників сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів необхідно з’ясувати вимоги до професійної компетентності перукаря-модельєра. Розглянемо критерії професійної діяльності перукарів-модельєрів за даними ОПП, ОКХ ЗВО України:

- здібності до підтримання професійного інтелектуального рівня діяльності, а саме: поглиблювати власний інтелектуальний рівень, колективу, суспільства на основі знань історичного матеріалу з української та світової культури, відомих творів світового мистецтва, через професійно-творчу діяльність;

- креативні здібності: можливість розробляти творчі проекти з перукарського мистецтва, спираючись на особистий інтелектуальний рівень,

з урахуванням психологічних та естетичних аспектів розвитку світових тенденцій у галузі перукарського мистецтва;

– здатність до системного мислення: на основі здібностей до самоосвіти та самоаналізу, умінь систематизувати інформацію з метою підвищення ефективності праці;

– цілеспрямованість: виховання наполегливості в досягненні найкращих результатів у професійній діяльності, на основі особистого інтелектуального рівня кожного учасника художньо-творчого процесу, з урахуванням тенденцій сучасного соціально-економічного розвитку держави;

– прагнення до виконання якісної роботи: виховання прагнень до досягнення високого рівня якісних результатів у професійній діяльності на ґрунті власних інтелектуальних знань та комплексу моральних особистісних якостей;

– уміння адаптуватися до різних умов та комунікабельність: здійснювати професійну діяльність з урахуванням соціально-економічного стану суспільства, удосконалюючи мовленнєву компетентність на основі комунікативних здібностей.

Окреслимо, що творчий складник є домінантною в професійній діяльності майбутніх перукарів-модельєрів. Творчість підпорядковує всі складники професійної готовності фахівців у галузі перукарського мистецтва, тому кожний складник професійної підготовки просякнутий творчим початком. На основі критеріїв діяльності перукарів-модельєрів визначимо особистісні компетенції цих спеціалістів.

Особистісні компетенції майбутніх модельєрів-перукарів:

– знати сутність та соціальне значення майбутньої професії, проявляти до неї інтерес;

– уміння забезпечувати власну професійну діяльність, визначати методи й способи виконання професійних завдань, оцінювати їхню ефективність і якість;

- уміння розв’язувати проблеми, оцінювати ризики і приймати рішення в неординарних ситуаціях;
- уміння здійснювати пошукові дії для постановки й вирішення професійних завдань, професійного та особистісного розвитку, аналізувати та оцінювати інформацію для професійної діяльності;
- здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології для вдосконалення фахової діяльності;
- уміння працювати в колективі та команді, забезпечувати її згуртування, продуктивно спілкуватися з колегами, керівництвом, клієнтами;
- спроможність до постановки мети та вміння її досягати, мотивування діяльності підлеглих, організації й контролю їхньої роботи з прийняттям на себе відповідальності за результат виконання завдань;
- уміння займатися самоосвітою, усвідомлено планувати підвищення кваліфікації, самостійно встановлювати завдання професійного та особистісного розвитку;
- бути відкритим до змін у технологіях професійної діяльності.

Ураховуючи особливості художньо-творчої діяльності модельєра-перукаря, вимог до художника-модельєра в галузі професійної діяльності, наукових підходів до визначення сутності сформованості до професійної діяльності, *сформованість професійних якостей майбутніх модельєрів-перукарів* визначена як інтегративна якість особистості, що характеризується наявністю знань та вмінь художньо-професійної діяльності в галузі перукарського мистецтва, сформованістю мотивації до її здійснення, що забезпечує високий рівень професійної художньо-творчої діяльності.

Сформованість якостей майбутнього модельєра-перукаря, необхідних для творчої професійної діяльності, визначають уміннями миттєво сприймати й аналізувати виробничу ситуацію, використовувати інтелектуальні, аналітичні та професійні здібності, виділяти головні пріоритети, самостійно приймати рішення, ефективно використовувати вербальні й невербальні

засоби спілкування, урахувати нові вимоги професійної діяльності, створювати нові форми тощо.

У межах дисертаційної роботи ми визначаємо як головну професійну якість сформованість художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів і наголошуємо, що вона поєднує в собі комплекс взаємопов'язаних і взаємозалежних компонентів: когнітивного, мотиваційного та діяльнісно-практичного та виявляється в їхніх показниках.

У визначенні сутності та структури сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів ми враховували теоретико-методологічне положення про взаємозв'язок структури певного соціального феномену та його функційних характеристик. Функція (від лат. *functio* – виконання, здійснення) пов'язана із передпризначеністю певного феномену до деякої дії, розкриває природу цього феномену як цілого, то саме функції є умовою визначення структури об'єкта, що досліджується [28]. Отже, функції конкретизують цільову установку системи, зумовлюють відповідні критеріальні характеристики.

Серед функцій художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів можна визначити такі: організаційну, ціннісно-орієнтувальну, творчо-перетворювальну, прогностично-проектувальну, смислоутворювальну, регуляторну.

Смислоутворювальна функція художньо-образного мислення модельєрів-перукарів полягає в знаходженні нових особистісних смислів творчої діяльності фахівця у сфері обслуговування населення, формування ціннісного ставлення до неї, розуміння особистісної відповідальності за результат. Прогностично-проектувальна виявляється в умінні прогнозувати наступну діяльність, вибирати продуктивні стратегії та прийоми цієї діяльності. Регуляторна функція визначає постійне прагнення до саморегуляції, до підвищення рівня сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

Нами була розроблена структура сформованості художньо-образного мислення та визначено її компоненти на основі проведеного наукового аналізу з проблеми дослідження та виділення основних ознак, якими характеризується творча особистість, з урахуванням діяльності фахівця з перукарського мистецтва та декоративної косметики та структури навчально-пізнавальної діяльності, розробленої відомими дидактами А. Алексюком, Ю. Бабанським, І. Підласим та ін. Розглянемо кожен з цих компонентів.

Когнітивний компонент характеризується комплексом теоретичних і практичних знань з фаху, способи їх творчого використання в професійно-творчій діяльності, пошук шляхів здійснення творчого та креативного підходу щодо розв'язання професійних завдань. Поряд з цим фахівець повинен мати нестандартне, креативне мислення та дії – якості, що характеризують розвиненість особистості, здібності, освіченість з огляду на їхнє креативне використання.

Мотиваційний компонент базується на творчому підході до діяльності як професійно значущої цінності, яка впливає на зміст та результати роботи модельєра-перукаря; усвідомленні необхідності впроваджувати нововведення в процес створення художніх образів у галузі перукарського мистецтва; важливою є потреба в упровадженні професійно-творчої практичної діяльності. Відзначимо, що вплив мотиваційного складника на продуктивну творчу діяльність впливає на успішність діяльності, при цьому визначається сила мотивації й структура мотивів. Відсутність чіткого розуміння результатів, особистісної та професійної зацікавленості не дозволяє якісно виконати творчу роботу та досягти поставлених цілей.

Діяльнісно-практичний компонент ґрунтується на вміннях застосовувати теоретичні знання на практиці, готовності до об'єктивної критики та самокритики, творчому використанні знань і вмінь, постійному прояві креативності в роботі, умінні бачити проблеми та шляхи їх нестандартного вирішення, здійсненні творчого пошуку з метою корекції змісту, форм, засобів художньо-творчої діяльності. Цей компонент поєднує

практичні навички й знання, набуті в процесі навчання (від майстрів виробничого навчання, викладачів) з навичками, здобутими власним досвідом. Уміння відтворити творче завдання, бути готовим працювати в нестандартних виробничих ситуаціях – головне завдання сучасного модельєра-перукаря в межах цього компонента.

У межах кожного компонента можна виділити чотири складники, що допоможуть визначитися з показниками сформованості художньо-образного мислення в майбутніх модельєрів-перукарів. Серед таких складників виділимо: а) професійну художньо-творчу діяльність; б) створюваний художній образ; в) особистість клієнта; г) особистість майстра.

Ці складники вибудовують логічний ланцюжок формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів: творчість слугує основою професійної художньо-творчої діяльності, спрямованої на створення художнього образу, що є продуктом художньо-творчої діяльності майстра, який, своєю чергою, засобами образотворчого та перукарського мистецтва передає психологічні та особистісні риси клієнта.

Потенційний клієнт є духовно-фізичним об'єктом професійної художньо-творчої діяльності майстра, активним замовником на створення власного художнього образу. Майстер – це суб'єкт художньо-творчої професійної діяльності, для якого завданням є створення художнього образу клієнта на основі певної творчої концепції та з урахуванням індивідуальних особливостей і бажань замовника.

Розглянемо показники визначеної сформованості в кожному з компонентів.

Когнітивний компонент:

1. Професійна художньо-творча діяльність: знання про загальний зміст, місце та роль ПХТД у матеріальній і духовній культурі суспільства; знання про рушійні сили, принципи та умови реалізації ПХТД; знання про творчу особистість професіонала, вимоги до її формування та діяльності; знання про

матеріально-технічне та технологічне забезпечення ПХТД; знання про художньо-образне мислення в ПХТД.

2. Художній образ: знання про сутність і специфіку ХО в діяльності перукаря-модельєра; обізнаність про індивідуальний підхід до розробки та втілення ХО клієнта; знання про засоби, способи і прийоми створення ХО клієнта; знання послідовності створення художнього образу; знання про вплив ХО на свідомість, морально-психологічний стан і поведінку клієнта.

3. Особистість майстра: знання про власні творчі здібності та індивідуальні можливості у ПХТД; знання про умови та засоби забезпечення комфортного морально-психологічного клімату в процесі ПХТД; знання про культуру, етику й психологію професійного спілкування з клієнтами та колегами; знання про шляхи та засоби професійного саморозвитку й самовдосконалення перукаря-модельєра; знання про професійну художньо-образну свідомість майстра (художньо-образне мислення, пам'ять, інтуїція, фантазія).

4. Особистість клієнта: знання про анатомо-фізіологічні та психологічні особливості організму людини; знання про взаємовплив зовнішнього вигляду та внутрішніх станів клієнта; знання про особистісні потреби, інтереси та побажання клієнта як підґрунтя для співпраці та співтворчості з ним; знання про сучасні засоби, способи та прийоми перетворення зовнішності клієнта; знання про сучасні засоби та прийоми вилучення недоліків у зовнішності клієнта [121].

Мотиваційний компонент:

1. Професійна художньо-творча діяльність: потреба у ПХТД як життєво важливій цінності; потреба в досягненні морально-естетичної насолоди від процесу та результатів ПХТД; потреба в комфортних психологічних умовах ПХТД; потреба в здоровій конкуренції та змагальності в процесі ПХТД; потреба в позитивному результаті ПХТД; потреба у постійному впровадженні інновацій у зміст і технології ПХТД.

2. Художній образ: потреба у створенні оригінального ХО, як остаточного результату ПХТД; потреба в пошуку нестандартних підходів до створення ХО; потреба у використанні матеріально-технічних ресурсів різних видів мистецтва в процесі створення ХО; потреба в отриманні зворотного зв'язку з клієнтом у процесі створення ХО; потреба в естетичному сприйнятті ХО.

3. Особистість майстра характеризується потребами: у професійній самореалізації та самоствердженні; у професійному саморозвитку та самовдосконаленні; у соціальному та професійному визнанні; у професійному самопізнанні та самовизначенні; у досягненні вершини професійної майстерності; у реалізації професійного художньо-образного мислення.

4. Особистості клієнта притаманні потреби: у клієнті як чиннику процесу ПХТД; у створенні позитивного іміджу клієнта; у налагодженні довірливих стосунків з клієнтом на основі щирого інтересу до його особистості; у творчій співпраці з клієнтом у процесі ПХТД; у визнанні результатів ПХТД з боку клієнта [121].

Діяльнісно-практичний компонент:

1. Професійна художньо-творча діяльність характеризується здатностями: до вивчення теоретичного та практичного досвіду ПХТД; поєднання теоретичних і практичних аспектів досвіду ПХТД; проектування та поетапної реалізації ПХТД; створення й підтримки загальної позитивної морально-психологічної атмосфери в процесі ПХТД; включення інновації до змісту, форм і засобів ПХТД;

2. Художній образ наділений здатностями: розробляти загальну концепцію ХО; добирати матеріал і використовувати техніко-технологічне забезпечення для створення ХО; об'єктивно й критично оцінювати якість створеного ХО; творчо переробляти й застосовувати чужий досвід створення ХО; до образно-художнього мислення, фантазії, інтуїції в процесі створення ХО.

3. Особистість клієнта характеризують здатності: виявляти індивідуальний, особистий час до кожного клієнта; створювати позитивний духовно-фізичний портрет клієнта на стані розробки й реалізації ХО; входити в духовно-психологічний стан клієнта (емпатія); дотримуватись професійного такту та будувати стосунки з клієнтом на партнерських засадах; урахувати запити й побажання клієнта в процесі ПХТД; попереджати й нейтралізувати конфлікти з клієнтом під час ПХТД.

4. Особистість майстра здатна: до самостійної організації ПХТД; особистої вимогливості й принциповості в процесі ПХТД; розробляти авторські проекти до організації, змісту та техніко-технологічного забезпечення ПХТД; до самоаналізу, розуміння позитивних і негативних наслідків власної ПХТД (рефлексія); урахувати поради та критичні зауваження колег щодо ПХТД; до релаксації, знання психологічної та фізичної втоми під час ПХТД [121].

Особливості діяльності модельєра-перукаря, специфіка художньо-образного мислення, сутність сформованості художньо-образного мислення модельєра-перукаря, функції художньо-образного мислення дозволили визначити структурні складники, які відбивають і процесуальний, і результативний боки досліджуваного процесу: мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний. Зазначені компоненти розвиваються нерівномірно, але зміни кожного з них є умовою розвитку будь-якого іншого (див. рис. 1.2).

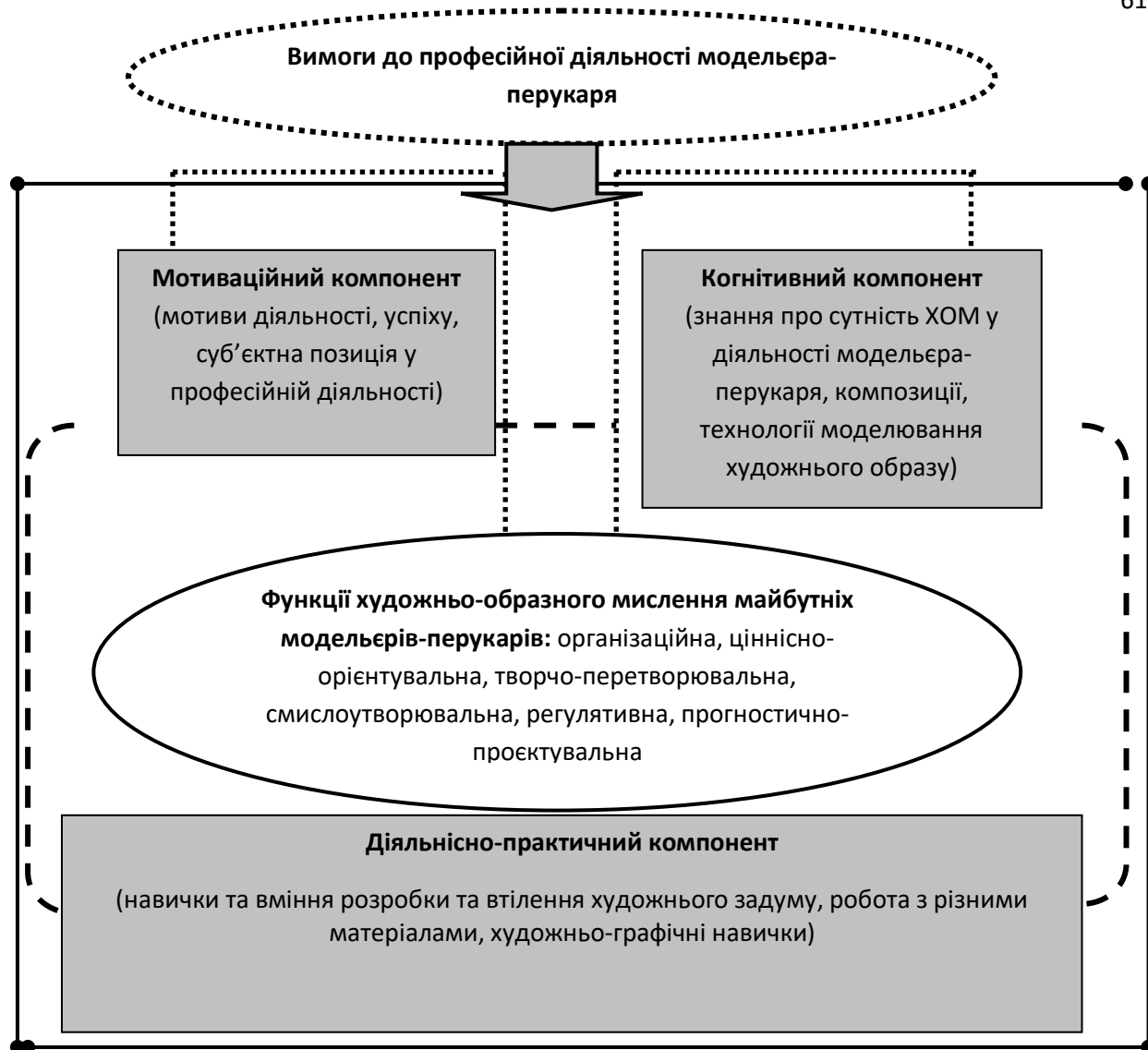

Рис. 1.2. Структура та функції художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів

Отже, усі складники формування художньо-образного мислення пов'язані між собою, а творчість є домінантною якістю, що характеризує особистість фахівця з перукарського мистецтва та декоративної косметики й пронизує їх. Творчість є домінантою, яка підпорядковує собі всі елементи сформованості художньо-образного мислення, і кожен з критеріїв розглядається під кутом творчості, яка становить основну якість сучасного митця з перукарського мистецтва й реалізується з урахуванням нестандартного виконання професійних завдань та оригінального використання набутих знань, умінь і навичок.

У дослідженні ми дотримуємося думки, що створення, проектування та реалізація в ході розробки художнього образу повинні відповідати основним функціям майбутньої професійної діяльності модельєра-перукаря. З метою оволодіння цими функціями модельєр-перукар повинен володіти відповідною системою *вмінь*, а саме:

- аналізувати актуальні проблеми розвитку індустрії краси, у першу чергу перукарського мистецтва;
- оцінювати реальний стан розвитку перукарського мистецтва та декоративної косметики, визначати його стан та перспективи;
- застосовувати в практичній діяльності досягнення відомих стилістів, перукарів, візажистів у розв’язанні виробничих завдань;
- пристосовувати знання з історії мистецтв, рисунка, живопису, кольорознавства, пастижу, історії костюму й зачіски;
- чітко й логічно висловлювати свої думки в усній та письмовій формі державною та іноземними мовами;
- оперувати комп’ютером, сучасними інформаційними технологіями та застосовувати їх у своїй професійно-творчій діяльності;
- опанувати нові знання, критично оцінювати наявний світовий досвід та набувати власний;
- володіти різними видами мовленнєвої діяльності на основі достатнього обсягу знань з фонетики, граматики, лексики;
- творчо підходити до технологічного процесу;
- використовувати знання з теорії та методології перукарського мистецтва та декоративної косметики, основ моделювання та колористики, пастижу тощо;
- виконувати правила системи управління якістю продукції та послуг охорони праці;
- розробляти варіанти художніх образів та їх демонстрації [121].

Структура формування художньо-образного мислення має подвійний зміст. Визначимо, у чому він полягає: по-перше, відокремлює творчість як

самостійну якість сучасного фахівця цієї галузі та зазначає, що творчість є домінантою в його особистості та впливає на розвиток і прояв усіх інших якостей перукаря-модельєра; по-друге, творчість є основною складовою частиною всіх якостей модельєра-перукаря, які охарактеризовані критеріями; вона проявляє свої ознаки в змісті кожного з них, доповнюючи їхній зміст.

Принципи формування художньо-образного мислення студентів є важливою умовою успішної професійної діяльності. Серед принципів виділимо: принцип діалогічного спілкування; комплексного використання творів різних видів мистецтва в процесі вивчення матеріалу; варіативності інтегрованої художньо-творчої підготовки студентів; принцип підкріплення історико-теоретичних знань студентів слуховим і наочним сприйняттям; принцип підпорядкованості структурно-логічного викладення курсу хронологічному вивченню навчального матеріалу [36].

За результатами аналізу наукової літератури виокремлено *сутнісні характеристики* художньо-образного мислення модельєрів-перукарів: складники художньо-образного мислення доповнюються понятійними формами мислення; образ є основною одиницею образного мислення; у процесі художньої, образотворчої й навчальної діяльності модельєри-перукарі оперують розумовими діями, які слугують художньо-образним вираженням понять; необхідність урахування ролі сприйняття та уяви в процесі набуття майбутніми модельєрами-перукарями навичок художньо-естетичної модельної діяльності; характерними рисами художньо-образного мислення є динамізм, перекодування образів, оперування ними з метою створення нових образів, зміни їхньої структури або просторової моделі.

У результаті нашого дослідження ми можемо зробити висновок, що *сутність сформованості* художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів полягає в наявності художньо-професійних якостей, які розкриває *структура* шуканої сформованості, у межах якої ми виокремлюємо: художнє (естетичне) сприйняття; наявність виразних образних порівнянь; чітке уявлення про створюваний образ і виразне

зображення; здатність до синтезу уявлень, у результаті якого формується художній образ. Важливим є також і розвинуте емоційне ставлення до професійної діяльності, воляова спрямованість.

1.3. Сучасний стан формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів

Зміни в суспільстві вимагають оновлення освітнього простору. Попит на послуги індустрії моди та краси завжди є актуальним. Проблема формування фахової компетентності на сучасному етапі розвитку освіти стала актуальною, бо від рівня їхньої сформованості залежить якість підготовки випускників до професійної діяльності. Формування фахової компетентності майбутніх спеціалістів перукарського мистецтва – це один зі шляхів до вирішення питань ефективного дизайну сучасної зачіски, можливості використовувати передові світові технології. Актуальність указаної проблеми, насамперед, визначається соціальним замовленням таких фахівців з боку роботодавців.

Процеси докорінної зміни економічних відносин, що відбуваються в нашому суспільстві, безпосередньо впливають на формування майбутніх спеціалістів, зокрема перукарського мистецтва. Головним завданням при підготовці фахівців у галузі перукарського мистецтва є формування творчої особистості.

У дослідженні ми виділяємо робоче поняття „*модельєр-перукар*”. До цієї категорії ми зараховуємо студентів спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика”, у навчальних планах яких галузь знань позначена кодом 02 „Культура і мистецтво”. В Освітньо-кваліфікаційній характеристиці спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” зазначено, що спеціаліст у галузі перукарського мистецтва може

бути керівником салону каси, студії модельної зачіски, майстром перукарем, тому доцільно встановити рівень сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

З метою виявлення особливостей формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки ми звернулися до *навчальних планів підготовки* молодших спеціалістів та бакалаврів спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” різних закладів вищої освіти України (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, ВП „Брянківський коледж”, Калинівський технологічний коледж (Вінницька обл.), Криворізький державний педагогічний університет (кафедра дизайну)) і встановили таке. Навчальні плани підготовки бакалавра зазначених спеціальностей на базі ЛНУ імені Тараса Шевченка представлені трьома циклами, серед яких виділено цикл соціально-гуманітарної підготовки, цикл фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки та цикл професійної і практичної підготовки. Нами обрано освітньо-кваліфікаційні рівні „бакалавр” та „молодший спеціаліст”, оскільки педагогічний складник підготовки фахівців представлено в найбільшому обсязі саме на цьому етапі. Проаналізувавши плани, визначимо відсоткове співвідношення навчальних годин (див. табл. 1.1).

На підготовку бакалавра в галузі перукарського мистецтва в ЛНУ імені Тараса Шевченка відведено 8640 навчальних годин (240 навчальних кредитів), серед яких більша частина (6084 (169 навчальних кредитів) – 70,41%) – на фахові дисципліни (такі як „Технологія перукарських робіт”, „Живопис”, „Рисунок”, „Композиція”, „Основи колористики (або Конкурсні зачіски)”, „Моделювання та художнє оформлення зачіски”, „Зачіски високої моди (або Методика організації конкурсів індустрії краси)” та ін.). Цикл фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки, зокрема, включає такі дисципліни, як „Державні санітарні правила та норми для салонів краси різного типу”, „Безпека життєдіяльності та основи

цивільної оборони”, „Психологія”, „Загальна педагогіка”, „Історія педагогіки” тощо.

Таблиця 1.1

Результати аналізу навчальних планів спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” підготовки бакалавра (ЛНУ імені Тараса Шевченка)

Назва циклу	Кількість годин, відведених на засвоєння циклу	Відсоткове співвідношення
1. Цикл соціально-гуманітарної підготовки	1332	15,43%
2. Цикл фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки	1224	14,13%
3. Цикл професійної та практичної підготовки	6084	70,44%
РАЗОМ:	8640	100%

Педагогічний складник підготовки представлено такими курсами: „Загальна педагогіка”, „Історія педагогіки”, „Основи педагогічної майстерності”. Перераховані дисципліни складають 324 години, педагогічна практика на IV курсі – 2 тижні, що дозволяє стверджувати про приділення більшої уваги виробленню професійних навичок.

Навчальний план освітньо-кваліфікаційної характеристики „молодший спеціаліст” ВП „Брянківський коледж” має незначні відмінності в структурі, порівняно з попереднім. Він представлений двома частинами. Перша – цикл загальноосвітньої підготовки – складає 1690 годин. Друга – нормативна – репрезентована трьома циклами, серед яких: цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки (945 годин), цикл природничо-наукової підготовки (911 годин), цикл професійної та практичної підготовки (2916 годин).

Проаналізований навчальний план дозволяє стверджувати, що надається перевага професійній підготовці в процесі підготовки перукарів-модельєрів.

Таблиця 1.2

Результати аналізу навчальних планів спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” підготовки молодшого спеціаліста (ВП „Брянківський коледж”)

Назва циклу	Кількість годин, відведених на засвоєння циклу	Відсоткове співвідношення
Цикл загальноосвітньої підготовки	1690	26,2
Нормативні навчальні дисципліни		
1. Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки	945	14,6%
2. Цикл природничо-наукової підготовки	911	14,1%
3. Цикл професійної та практичної підготовки	2916	45,1%
РАЗОМ:	6462	100%

Аналіз навчальних програм з фахових дисциплін дозволяє зробити висновок, що вони передбачають недостатність формування образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів. Зазначимо, що формування цього феномену передбачено в програмах з курсів „Пастижерна справа” та „Живопис”, „Рисунок”, „Моделювання та художнє оформлення зачіски”, „Композиція” (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), але на формування образного мислення відведено незначну кількість часу в межах різних тем. Отже, за означений час студенти цієї спеціальності мають одержати належну фахову підготовку з формування образного мислення. Але, на нашу думку, вони не можуть бути підготовленими до створення довершених художніх образів у галузі

перукарського мистецтва через недостатність розвитку уявлення, фантазії, творчого мислення.

Проаналізувавши навчальні плани, освітньо-кваліфікаційні характеристики, програмні характеристики художньо-педагогічних вищих закладів освіти України, які діють на сьогодні й затверджені Міністерством освіти і науки, ми з'ясували, що освітній процес на спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” організовано недостатньо ефективно для формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

Спираючись на положення психологічної й педагогічної думки та результати аналізу першого етапу констатувального експерименту, ми можемо зробити висновки про необхідність уведення до навчальних програм спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” спеціальних творчих завдань, урізноманітнення видів діяльності на заняттях з фахових дисциплін, що сприяло б виробленню в студентів навичок художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

Для виявлення рівня сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів нами було проведено *констатувальний етап експерименту*.

Підготовку до експерименту ми розпочали, спираючись на теоретичні джерела та враховуючи результати аналізу перебігу навчально-виховного процесу на виробничих спеціальностях навчальних закладів освіти різного рівня акредитації. Для проведення констатувального етапу експерименту враховано такі позиції: необхідність розробки критеріально-рівневої бази дослідження згідно з визначеними теоретичними засадами; комплексний підхід до оцінки результатів констатувального експерименту; вибір адекватної теоретичної позиції для інтерпретації результатів.

Ми використовували методичні та практичні розробки з досвіду роботи педагогів-практиків у галузі виробничої освіти, а також відомі в психології та педагогіці методики вивчення особистості. Дослідження включало аналіз

навчальних планів, програмних характеристик, підсумків державних іспитів, кваліфікаційних вимог до підготовки фахівців цього профілю. Під час фахової підготовки згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою спеціаліста майбутні випускники спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” повинні оволодіти такими видами діяльності: соціально-педагогічною, культурно-просвітницькою, виробничо-художньою, проєктно-дизайнерською, науково-дослідною, методичною, художньо-творчою. За цією спеціальністю випускники повинні бути готові за такими видами професійної діяльності відповідно: професійно-технічна, педагогічна, науково-дослідна.

Розпочинаючи констатувальний експеримент, ми окреслили такі *завдання*: розробити критерії та показники готовності майбутніх модельєрів-перукарів до професійної творчої діяльності, що ґрунтується на сформованості художньо-образного мислення фахівців у сфері обслуговування; з’ясувати рівень знань, умінь та навичок про художньо-образне мислення в діяльності модельєра-перукаря; виявити рівень готовності студентів спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” до створення високохудожніх образів у галузі перукарського мистецтва.

Експериментальна робота з дослідження педагогічних умов формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів проводилася протягом 2012 – 2015 рр. В експерименті взяли участь 140 студентів, які навчаються на спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” в Інституті культури і мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка, ВП „Брянківський коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка”, Калинівському технологічному коледжі (Вінницька обл.) та Криворізькому державному педагогічному університеті.

Невеликий обсяг учасників експериментальної роботи зумовлений тим, що спеціальність „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” є не в усіх закладах вищої освіти України. Серед причин невеликого контингенту

виділимо такі: виробничі спеціальності не користуються попитом на сьогодні; дехто вважає, що модельєр-перукар не повинен мати вищу освіту, достатньо курсів за цим фахом; реальна можливість працевлаштування після закінчення ЗВО; невпевненість у власних професійних здібностях тощо.

Відповідно до завдань констатувального експерименту загальний склад студентів було поділено на групи за курсами та місцем навчання. Студенти III – IV курсів спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” Луганського національного університету імені Тараса Шевченка – групи № 1, № 2; студенти III – IV курсів Брянківського коледжу – групи № 3, № 4. З цих груп було виділено експериментальні (2, 4) та контрольні (1, 3). Загальна кількість контрольної групи склала 62 особи, експериментальної – 78.

Науково-дослідна робота проводилася згідно з попередньо визначеними завданнями констатувального експерименту, що вимагало застосування методів емпіричного дослідження.

По-перше, дослідницьку роботу було спрямовано на виявлення та аналіз знань, умінь і навичок професійно-художньої діяльності студентської молоді в галузі виробничої освіти. Знання та вміння студентів виявлялися через застосування певних завдань, що сприяли з’ясуванню рівня обізнаності випускника з окремими теоретичними фактами роботи у сфері обслуговування, серед таких відомі в психолого-педагогічній практиці тестові завдання, бесіди, анкетування. Для виявлення практичних навичок сформованості художньо-образного мислення майбутнього модельєра-перукаря застосовано завдання практичного імпровізаційного характеру. При цьому значну увагу приділено виявленню стану фахової підготовки майбутніх модельєрів-перукарів на заняттях з фахових дисциплін і під час виробничої практики.

Досліджуючи стан сформованості художньо-образного мислення в майбутніх модельєрів-перукарів й аналізуючи нормативні документи, ми виявили серйозні недоліки щодо якості фахової підготовки, а саме: викладачі

виробничих спеціальностей у межах занять з фахових дисциплін не формують навички роботи, спрямовані на розвиток художньо-образного мислення в галузі перукарського мистецтва, єдиний предмет, у межах якого приділено увагу цьому питанню, є „Пастижерна справа”.

Важливим складником констатувального етапу експерименту було з’ясування ставлення до проблем формування художньо-образного мислення, підготовки майбутніх модельєрів-перукарів до створення високохудожніх образів, які працюють за спеціальністю у сфері обслуговування населення. У ході констатувального етапу експерименту ми інтерв’ювали та проводили анкетування серед викладачів коледжів, де є спеціальність „Перукарське мистецтво та декоративна косметика”, Луганської області. Анкета складається з десяти питань у галузі виробничого навчання (див. додаток А.2). Анкетуванням було охоплено 48 викладачів перукарського мистецтва та декоративної косметики, дизайну.

80,2% педагогів у галузі перукарського мистецтва відзначили власну недостатність теоретичної й практичної підготовки з художньо-творчих дисциплін, адже 52,8% опитуваних навіть і не знають про необхідність розвитку художньо-образного мислення; 70,2% педагогів відповіли, що в роботі модельєра-перукаря художньо-образне мислення не є необхідною якістю. Відповідаючи на питання таблиці-питальника, у якій ми просили перерахувати якості модельєра-перукаря, значна кількість педагогів (63%) професійних закладів освіти зазначили, що якості й характер діяльності модельєра-перукаря не залежать від його творчих здібностей. Тобто більшість опитаних педагогів володіють знаннями, уміннями й навичками, прищепленими їм у межах фахових курсів „Основи композиції”, „Пастижерна справа”, „Живопис”, „Рисунок” і застосовують їх у своїй практичній діяльності у сфері обслуговування, але не мають уявлення про необхідність формування художньо-образного мислення у своїх студентів.

Власні спостереження за ходом занять на спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” дають змогу зробити висновки, що під

час занять більшість викладачів дають студентам завдання творчого характеру й у разі виникнення якихось утруднень не намагаються спрямувати мислення студента на розв'язання певних складнощів і досягнення знань власними силами, а власноруч виправляють помилки. Це свідчить про відсутність навичок педагогічного керівництва творчим процесом, відповідно, актуальним постає завдання вироблення необхідного комплексу вмінь та навичок у майбутніх модельєрів-перукарів, необхідних для якісної організації професійної діяльності, спрямованої на розвиток художньо-образного мислення студентів.

У результаті опитування педагогів, які працюють у салонах краси, та студентів, які проходили практику в цих закладах, ми визначили, що вагомою проблемою фахової підготовки є невміння створювати власний фантазійний образ. Дехто з респондентів (і молодих фахівців, і досвідчених у цій сфері) стверджував, що вже багато створено образів, які можна брати за основу й лише додавати свої елементи. Серед опитаних студентів 44,5% дали таку відповідь, серед модельєрів-перукарів – 63,4%.

Результати цього етапу експерименту свідчать, що теоретична й практична професійна підготовка спрямована на випуск фахівців, які зорієнтовані або на роботу в салонах краси, або в установах дизайнерського спрямування, або на власне становлення як модельєра-перукаря тощо.

Результати першого етапу констатувального експерименту засвідчують низький рівень обізнаності в галузі професійної педагогіки й зумовлюють необхідність спрямованості освітнього процесу на оволодіння майбутніми модельєрами-перукарями знаннями, уміннями та навичками організації художньо-творчої діяльності, спрямованої на розвиток художньо-образного мислення в галузі перукарського мистецтва.

Для діагностування рівня сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у галузі перукарського мистецтва здійснено визначення та обґрунтування відповідної критеріально-рівневої бази. З урахуванням специфіки діяльності фахівців у галузі перукарського

мистецтва, сутності та структури художньо-образного мислення, сутності поняття „сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у галузі перукарського мистецтва” визначено критерії та показники сформованості досліджуваного феномену та відповідні рівні.

Ми враховуємо, що професійна діяльність модельєрів-перукарів має спиратися на такі якісні ознаки, як здатність до самостійної розробки художнього образу, уміння виявляти й аналізувати інтереси та потреби клієнтів, здібності до втілення художнього образу в практичній діяльності тощо.

Визначимо критерії сформованості художньо-образного мислення випускника виробничої спеціальності, необхідного для професійної діяльності. До таких критеріїв віднесемо: когнітивний, мотиваційний та діяльнісно-практичний.

Проаналізувавши критерії та показники сформованості художньо-образного мислення майбутніх фахівців у різних галузях діяльності, запропоновані багатьма науковцями, визначимо перелік можливих показників когнітивного, мотиваційного та діяльнісно-практичного критеріїв формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів. Як зазначено в довідковій літературі, „показник” – це „те, за чим можна судити про розвиток чи хід чогось” [Цит. за 190, с. 81]. Аналіз літератури дозволяє зробити висновки, що показник засвідчує прояв одного з важливих боків певного явища, що дає можливість стверджувати про її наявність, відсутність або стан розвитку.

Розглянемо більш детально виділені нами показники та критерії сформованості художньо-образного мислення в модельєрів-перукарів.

Мотиваційний компонент досліджуваної сформованості пов’язано із рівнем професійної спрямованості, тобто ставлення особистості до майбутньої професії, зацікавленість нею, позитивний емоційний стан при роботі, прагнення до оволодіння знаннями, уміннями й навичками роботи у сфері обслуговування. Отже, *мотиваційний критерій* розкривається за

такими показниками: інтерес до професійної діяльності модельєра-перукаря (мотив професійної орієнтації); емоційність при організації художньо-практичної діяльності в галузі перукарського мистецтва; прагнення до оволодіння знаннями, уміннями та навичками організації роботи з формування художньо-образного мислення (пізнавальні мотиви); психологічна впевненість студентів у власних професійних якостях (мотив успіху).

Когнітивний компонент сформованості становить певний обсяг знань, необхідних для роботи у сфері обслуговування населення, що забезпечує високий рівень продуктивності формування художньо-образного мислення в галузі перукарського мистецтва. *Когнітивний критерій* містить такі показники: сутність обізнаності про художньо-образне мислення; знання сутності сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів; знання фізіологічних особливостей людини, необхідних для роботи в галузі перукарського мистецтва; володіння знаннями з композиції та пастижерної справи.

Діяльнісно-практичний компонент передбачає сформованість комплексу здатностей майбутнього модельєра-перукаря до художньої емпатії, співтворчості, співпраці, до рефлексії в професійній діяльності, до жвавої, емоційно-виразної подачі образу, до самоаналізу та контролю власної художньо-творчої діяльності тощо. Ми вважаємо, що показниками *діяльнісно-практичного критерію* є: навички та вміння розробки та втілення художнього задуму, необхідні для організації художньо-творчої діяльності; художньо-графічні навички; навички роботи з різними матеріалами.

Отже, ми зупинилися на одинадцяти показниках сформованості художньо-образного мислення модельєрів-перукарів, які найточніше відповідають обраним критеріям та демонструють сформованість художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів (див. додаток Б).

Під час констатувального етапу експерименту ми використовували однакові діагностичні методики в експериментальних і в контрольних

групах. Комплекс діагностичних методик (див. додаток А.3 – А.6) становить діагностики, спрямовані на вивчення окремих компонентів сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів до професійної діяльності у сфері обслуговування (див.1.3).

Таблиця 1.3

Комплекс діагностичних методик

Критерії та показники готовності	Діагностичні методики
<p>Мотиваційний:</p> <ul style="list-style-type: none"> – інтерес до професійної діяльності модельєра-перукаря (мотив професійної орієнтації); – креативність при здійсненні художньо-практичної діяльності в галузі перукарського мистецтва та прагнення до оволодіння знаннями, уміннями та навичками, що її забезпечують (пізнавальні мотиви); – упевненість студентів у власних професійних якостях (мотив успіху) 	<ul style="list-style-type: none"> – метод бесіди та інтерв'ю зі студентами виробничих спеціальностей; – методика Дж. Роттера „Визначення ступеня мотивації до успіху”; – метод спостереження за виконанням творчих завдань на практичних заняттях та в ході самостійних творчих робіт; – метод аналізу продуктів діяльності (творчих завдань з фахових дисциплін); – метод бесіди зі студентами виробничих спеціальностей; – метод аналізу продуктів діяльності (творчих робіт на тему „Зачіска майбутнього”, рефератів та курсових робіт з предмета „Пастижерна справа”); – діагностична карта визначення рівня професійних умінь, знань; – методика Дж. Роттера „Визначення ступеня мотивації до успіху”
<p>Когнітивний:</p> <ul style="list-style-type: none"> – обізнаність у сфері 	<p>Анкета „Виявлення рівня теоретичної</p>

<p>художньо-творчої діяльності модельєра-перукаря;</p> <ul style="list-style-type: none"> – знання фізіологічних особливостей людини, необхідних для роботи в галузі перукарського мистецтва; – володіння знаннями з композиції та пастижерної справи. 	<p>готовності модельєра-перукаря до розвитку художньо-образного мислення в галузі перукарського мистецтва”;</p> <ul style="list-style-type: none"> – метод бесіди зі студентами виробничих спеціальностей; – метод аналізу продуктів діяльності (контрольної роботи з курсу „Композиція” на тему „Біоніка в перукарському мистецтві”); – метод бесіди зі студентами виробничих спеціальностей; – діагностична карта визначення рівня професійних умінь, знань, адаптована до діяльності модельєра-перукаря; – діагностична карта професійної підготовки перукаря, адаптована до діяльності модельєра-перукаря
<p>Діяльнісно-практичний:</p> <ul style="list-style-type: none"> – навички та вміння розробки та втілення художнього задуму; – навички роботи з різними матеріалами; – художньо-графічні навички; – здатність майбутнього модельєра-перукаря до художньої співтворчості та співпраці, емоційно-виразної 	<ul style="list-style-type: none"> – метод спостереження за роботою студентів на заняттях з композиції, пастижерної справи; – анкета-тест „Визначення творчого потенціалу майбутнього модельєра-перукаря” (модифікація тесту Т. Філатьєвої); – анкета самооцінки власної художньо-творчої діяльності (модифікація анкети Г. Двойніної); – метод аналізу продуктів діяльності майбутніх модельєрів-перукарів у галузі перукарського мистецтва (творчі роботи на розвиток художньо-образного мислення на

подачі образу, рефлексії, самоаналізу та контролю власної художньо-творчої діяльності тощо	тему „Фантазійна зачіска в контексті різних культурно-історичних епох”)
--	---

Готовність студентів виробничих спеціальностей до професійної діяльності в галузі перукарського мистецтва є сукупністю якостей спеціаліста, що забезпечує організацію процесу художнього, естетичного, професійного виховання як цілісності, яка містить художньо-творчу діяльність, спілкування та створення естетичного середовища.

Отже, структура сформованості художньо-образного мислення майбутнього модельєра-перукаря базується на мотивах і детермінантних потребах особистості, що визначають постановку цілей фахових дій, прагнень до творчої самореалізації, надбань практичних умінь і навичок, серед яких також навички управління емоційним станом.

Виділені нами показники є ознаками сформованості художньо-образного мислення майбутніх фахівців у галузі перукарського мистецтва й дають можливість для визначення *рівнів* його розвитку в студентів виробничих спеціальностей. Сутність поняття „рівень” віддзеркалює якісну структурність процесу розвитку „готовності” та є показником цілісності, системності цієї якості, ступеня її розвитку. Цілісну систему якісних змін у процесі вдосконалення особистості чи явища, які можна виділити в певні рівні розвитку, становить поняття розвиток. Досягнення високого рівня розвитку відбувається поступово.

Ми вважаємо, що доцільно виділити п'ять рівнів сформованості художньо-образного мислення в галузі перукарського мистецтва, а саме: *високий, достатній, середній, критичний, низький*.

Високий рівень сформованості художньо-образного мислення в модельєрів-перукарів притаманний студентам з високим творчим потенціалом, життєвою активністю, глибоким усвідомленням саморозвитку в

процесі становлення професійного, творчого модельєра-перукаря. Прагнуть до співтворчості в умовах максимального вираження кожним творчої індивідуальності. Студенти цього рівня володіють глибоким, усвідомленим, систематичним комплексом знань у галузі перукарського мистецтва; знаннями сутності та методики організації професійної діяльності в галузі перукарського мистецтва, обізнані зі специфікою роботи з різними матеріалами та психологічно впевнені у своїх професійних якостях. Ґрунтовні знання в галузі перукарського мистецтва дають імпульси та формують потребу в їхній практичній реалізації.

Мотиваційна сфера таких студентів характеризується високою потребою в професійній художньо-творчій діяльності; у досягненні успіху в професійній діяльності. Вільно розв'язують різного роду творчі завдання, проявляючи свою оригінальність та неповторність, підкріплені емоційністю. Для студентів цього рівня характерне досконале володіння практичними навичками та вміннями в галузі перукарського мистецтва. Самостійно виконують творчі завдання на високому рівні. Ґрунтовно володіють технологією матеріалів та композицією. Розвинута потреба в постійній самостійній творчій діяльності, прагнення до оволодіння знаннями, вміннями та навичками роботи в професійній діяльності модельєра-перукаря. Високий рівень рефлексії на художній продукт виражений у здібності створити та оцінити художній образ. На високому рівні розвинуті навички створення художнього образу в галузі перукарського мистецтва. Розвинута професійна рефлексія, емпатія прагнуть до самопізнання, самореалізації та самовираження.

Достатній рівень сформованості художньо-образного мислення в майбутніх модельєрів-перукарів можна визначити в студентів, які позитивно налаштовані на оволодіння знаннями, вміннями та навичками художньо-творчої діяльності в галузі перукарського мистецтва. Ці студенти окреслили для себе цілі професійної діяльності, оволодіння знаннями про художньо-образне мислення та пастижерну справу. Достатньою мірою мають знання,

необхідні для здійснення професійної творчої діяльності в галузі перукарського мистецтва, та не завжди досконало обізнані з пастижерною справою. Загалом володіють технологією створення художніх образів у перукарському мистецтві.

Їм не вистачає самостійності у створенні художнього образу, у результаті чого вони вимагають керівництва з боку викладача. З незначною допомогою викладача можуть проаналізувати готовий художній образ, тобто навички розробки та втілення художнього задуму розвинуті недосконало. Загалом при роботі з різними матеріалами виникають деякі труднощі при доборі матеріалів до художнього образу та його аналізі.

Студенти, які мають достатній рівень, здатні до керівництва творчим процесом при формуванні художньо-образного мислення модельєра-перукаря; мають навички та вміння організації художньо-творчої діяльності; усвідомлюють важливість самоконтролю й самооцінки себе як фахівця та своєї діяльності, психологічно впевнені у своїх професійних здібностях.

Середній рівень характеризується тим, що в студентів сформований інтерес до професійної, художньо-творчої діяльності в галузі перукарського мистецтва. Потреба в оволодінні знаннями, вміннями та навичками роботи за фахом має ситуативний характер і вимагає стимулювання. Володіють систематизованими знаннями з низки тем з композиції. Знають особливості, технологію роботи з перукарського мистецтва, але ці знання не досить глибокі та неусвідомлені. Характерні неглибокі знання з композиції. Легко втягуються в розв'язання художньо-творчих завдань та роботу з різними матеріалами, але стикаються з певними труднощами. Оволоділи недостатньо високим рівнем професійних і художніх умінь, постійно покладаються на авторитет педагога чи товариша. Наявні часткові навички керівництва художньо-творчим процесом, навичками та вміннями організації художньо-творчого процесу в галузі перукарського мистецтва. Частково реалізують свій творчий потенціал.

Процес та результати діяльності оцінюють не завжди адекватно, але постійно прагнуть до з'ясування причин недоліків, удосконалення знань, умінь і навичок у галузі перукарського мистецтва, технології перукарського мистецтва, композиції, пастижерної справи тощо. Модельєри-перукарі наділені адекватним рівнем самооцінки.

Критичний рівень сформованості художньо-образного мислення в майбутніх модельєрів-перукарів характерний для студентів, які нечітко окреслили своє ставлення до професійної, художньо-творчої роботи в галузі перукарського мистецтва. Володіють низьким загальним рівнем знань. Рідко вирішують поставлені завдання самостійно, в основному чекають на допомогу викладача або друзів. Низький рівень комунікативної культури, важко включаються в діалог. Частіше виступають у ролі пасивного спостерігача. Не можуть обґрунтувати свою думку, свій вибір.

Володіють знаннями в галузі перукарського мистецтва незначною мірою, не знають особливостей роботи з різними матеріалами в професійній діяльності. Композиція та технологія моделювання художнього образу засвоєні дуже слабо. Недостатньо розвинені навички та вміння, необхідні для організації художньо-творчого процесу в галузі перукарського мистецтва. Здібності до творчої діяльності мають ситуативний характер і вимагають обов'язкового керівництва з боку викладача. Навички керівництва творчим процесом у перукарському мистецтві відсутні.

Здатні до рефлексії в художньо-творчій діяльності під керівництвом викладача. Мотивація успіху має ситуативний характер, часто переважає страх невдачі. Рідко цікавляться інформацією в галузі своєї майбутньої професії, пізнавальні інтереси розвинені дуже низько. Здатні до самооцінки та самоаналізу, але не завжди можуть адекватно оцінювати свої вчинки, себе та свою професійну діяльність у галузі перукарського мистецтва, психологічно не готові до роботи за фахом. Навички роботи з різними матеріалами розвинуті дуже слабо, при розробці художнього задуму стикаються з масою труднощів.

Низький рівень сформованості художньо-образного мислення в майбутніх модельєрів-перукарів відзначається наявністю в студентів загальних уявлень про професійну діяльність. Обізнаність з перукарським мистецтвом поверхова. Знання про художньо-образне мислення мають ситуативний характер. Знання в галузі композиції несистематизовані, неповні, слабкі, студенти не розуміють їхньої значущості в подальшій роботі. Характер засвоєння інформації відтворювальний. Навички керівництва творчим процесом під час створення художнього образу відсутні. Часткове володіння навичками та вміннями, необхідними для організації художньо-творчої діяльності в галузі перукарського мистецтва. Знаннями з пастижерної справи володіють на низькому рівні. Вони не прагнуть до оволодіння знаннями, вміннями та навичками роботи, стверджують, що всі складності вирішуються в процесі практичної діяльності. Наділені низьким рівнем інтелектуального розвитку та професійної культури.

Для студентів цього рівня характерні такі риси, як пасивність, замкнутість, низький рівень комунікативної культури. Мотивація успіху відсутня. Студенти цієї групи не володіють системою самоконтролю й самооцінки себе та власної художньо-творчої діяльності. Занижена самооцінка. Навички роботи з різними матеріалами відсутні.

Отже, *підсумком* констатувального етапу експерименту стало діагностування рівнів сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів за різними показниками. Програму діагностичного дослідження було складено відповідно до розроблених критеріїв і показників аналізованої якості. Так, досліджувалися: когнітивний, мотиваційний та діяльнісно-практичний компоненти сформованості за їхніми основними показниками.

Після проведення діагностичної роботи, спрямованої на виявлення рівнів сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів, ми оцінювали її результати згідно з розробленою нами методикою, яка включала бальну систему оцінювання, що дорівнювала

відсотковому показнику правильних відповідей. Якщо студент відповідав правильно на запропонований комплекс діагностичних питань на 100 – 91% (балів), то ми зараховували його до високого рівня; на 90 – 81% (балів) – до достатнього; на 80 – 65% – до середнього; 64 – 50% – до критичного; 49 – 0% – до низького.

Виявлення рівнів сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів за показниками когнітивного компонента відбувалося на основі розробленої анкети, яка складається з 10 питань (див. додаток А.1), тестів, діагностичної карти професійної підготовки, адаптованих до наших умов (див. додатки А.5, А.6), бесіди зі студентами виробничих спеціальностей. Серед студентів було проведено контрольну роботу на тему „Біоніка в перукарському мистецтві”.

Результати діагностування рівнів сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів за когнітивним критерієм представлено в таблиці 1.4 та на рис. 1.3.

Таблиця 1.4

**Результати дослідження за когнітивним критерієм
(констатувальний етап експерименту)**

№ з/п	Показники	Рівні									
		Високий		Достатній		Середній		Критичний		Низький	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
1.	Обізнаність у сфері художньо-творчої діяльності модельєра-перукаря	7,3	8,1	14,2	14,4	26,7	27,6	21,5	20,1	30,3	29,8
2.	Знання фізіологічних особливостей людини, необхідних для роботи в галузі перукарського мистецтва	7,7	8,1	7,4	7,9	27,4	29,5	25,2	23,1	32,3	31,4
3.	Володіння знаннями з композиції та пастижерної справи	8,2	9,7	14,3	14,7	17,5	18,1	25,6	24,3	34,4	33,2

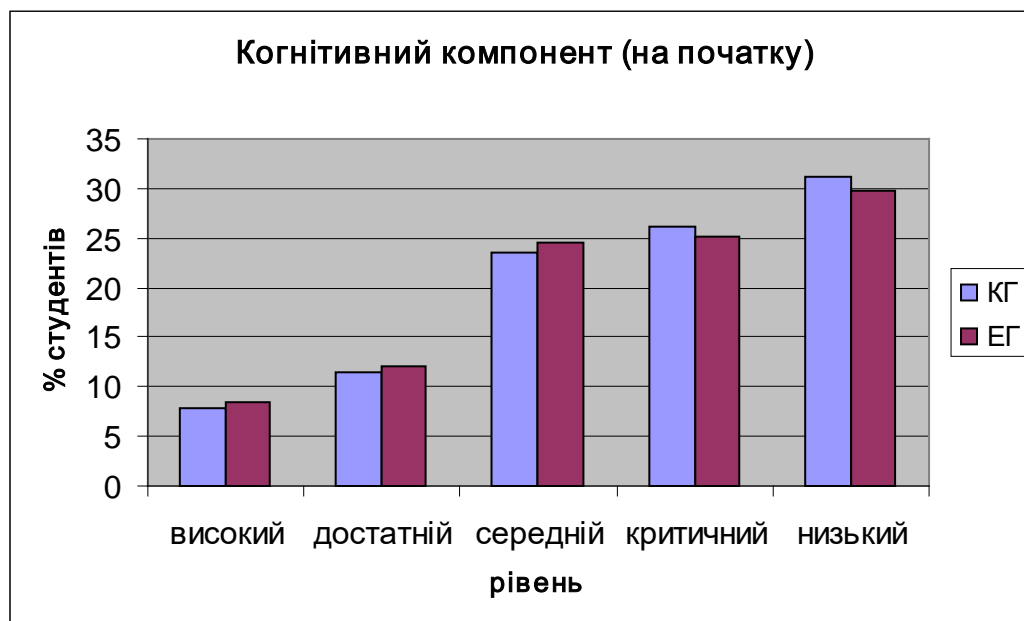

Рис. 1.3. Порівняння розподілів експериментальної та контрольної групи за когнітивним критерієм на початку експерименту

За результатами опитування та анкетування рівень знань з питань теорії художньо-образного мислення в модельєрів-перукарів є посереднім. Незважаючи на те, що згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою опитувана студентська аудиторія має право викладати фахові дисципліни в закладах освіти, вона мало обізнана з основними поняттями художньо-творчої, професійної діяльності, що засвідчують показники низького рівня. Цей факт говорить про те, що студенти ще мало усвідомлюють значущість знань з композиції. За показником сформованості „Володіння знаннями з композиції та пастижерної справи” студенти продемонстрували низький рівень знань. У першу чергу ці факти зумовлені невеликою кількістю годин на виробничих спеціальностях і відсутністю зв'язку композиції з перукарським мистецтвом, тому студенти не знають композиційних особливостей при створенні зачісок, що й спричиняє надалі незнання специфіки створення художнього образу. Недостатньо високі знання студентів виробничих спеціальностей з пастижерної справи, про це свідчать показники контрольної та експериментальної груп низького та критичного рівнів.

Діагностуючи рівні мотиваційного компонента, ми розробили анкету з п'яти питань (модифікували тест Т. Філатьєвої) (див. додаток А.3), творчі практичні завдання з перукарського мистецтва. З метою виявлення мотивів професійної орієнтації студентів ми застосували методику Дж. Роттера, інтерв'ювали їх за низкою питань. На цьому етапі дослідження для виявлення потреби студентів у творчій самореалізації в ході художньо-професійної діяльності ми провели тести на визначення творчого потенціалу, запропонували діагностичну карту з метою виявлення рівнів упевненості у власних художніх і професійних здібностях (див. додатки А.5, А.6). Аналіз результатів проведених діагностичних методик, зазначених, дав змогу продемонструвати підсумки в таблиці 1.5 і на рис. 1.4.

Визначаючи психологічну впевненість студентів у власних професійних якостях як вагомий показник успішної професійної діяльності, ми виявили мотивацію успіху майбутніх модельєрів-перукарів. На основі аналізу відповідей і тестових завдань студентів можемо констатувати, що за цим показником сформованості результати є середніми, оскільки більшість студентів належать до середнього та достатнього рівнів. Отримані дані зумовлені тим, що респонденти навчаються на виробничій спеціальності, за своєю натурою це творчі люди з власними поглядами на світ.

Респонденти показали результат, який дає можливість стверджувати, що студенти здатні до формування впевненості у власних професійних якостях, закладених природою, та усвідомлюють потребу у власному професійному становленні (високий рівень у контрольній та експериментальній групах становить відповідно 19,1% та 19,5%, низький – 20,5% та 17,4%).

Таблиця 1.5

**Результати дослідження за мотиваційним критерієм
(констатувальний етап експерименту, %)**

№ з/ п	Показники	Рівні									
		Високий		Достатній		Середній		Критичний		Низький	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
1.	Інтерес до професійної діяльності модельєра-перукаря (мотив професійної орієнтації)	9,8	9,6	22,2	22,4	36,2	36,1	18,3	20,7	13,5	11,2
2.	Креативність при здійсненні художньо-практичної діяльності в галузі перукарського мистецтва та прагнення до оволодіння знаннями, уміннями та навичками, що її забезпечують (пізнавальні мотиви)	10,2	10,5	17,8	18,1	26,9	26,4	22,0	24,7	23,1	20,3

Продовження табл. 1.5											
3.	Упевненість студентів у власних професійних якостях (мотив успіху)	19,1	19,5	18,5	19,3	24,8	24,3	17,1	19,5	20,5	17,4

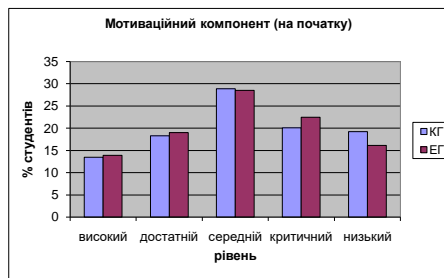

Рис. 1.4. Порівняння розподілів експериментальної та контрольної групи за мотиваційним критерієм на початку експерименту

Метод спостереження за виконанням художньо-творчих завдань у межах практичних занять та самостійних творчих робіт на заняттях з фахових дисциплін дав змогу визначити ступінь необхідності розвитку в студентів художньо-образного мислення. Показники низького рівня досить суттєві порівняно з високим. Причини таких значущих показників полягають у тому, що студенти мало обізнані із сутністю художньо-образного мислення та його необхідністю для модельєрів-перукарів, оскільки в межах програмових курсів не даються такі знання. Відзначимо, що студенти виробничих спеціальностей виявляють значний інтерес до освоєння сутності

та способів реалізації художньо-професійної діяльності в галузі перукарського мистецтва, тобто наявні протиріччя між необхідністю формування художньо-образного мислення в модельєрів-перукарів та її недостатністю; між бажанням студентів розвивати художньо-образне мислення та недостатністю годин у навчальних планах.

При виявленні цілей навчання модельєрів-перукарів ми дійшли висновків, що студенти недостатньо цілеспрямовані й повною мірою не усвідомлюють сутність своєї майбутньої професійної діяльності. Більшість респондентів (75,6%) схиляються до того, що після закінчення будуть працювати в перукарських салонах. Меншість опитаних (24,4%) націлені на творчу реалізацію свого потенціалу саме в професійній діяльності, мало хто уявляє себе дизайнером у галузі перукарського мистецтва, модельєром сучасної зачіски.

Для виявлення рівнів сформованості показників діяльнісно-практичного компонента в майбутніх модельєрів-перукарів ми розробили анкету самооцінки діяльності студентів (див. додаток А.4), творчі рефлексивні завдання практичного характеру. Рівень показників діяльнісно-практичного компонента сформованості виявляли при створенні та аналізі художніх образів з перукарського мистецтва. Підсумки анкетування та аналізу результатів діяльності майбутніх модельєрів-перукарів представлено в таблиці 1.6 та на рис. 1.5.

Таблиця 1.6

**Результати дослідження за діяльнісно-практичним критерієм
(констатувальний етап експерименту, %)**

№ з/п	Показники	Рівні									
		Високий		Достатній		Середній		Критичний		Низький	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
1.	Навички та вміння розробки та втілення	5,8	6,2	8,9	9,4	13,9	15,5	29,6	28,8	41,8	40,1

	художнього задуму										
2.	Навички роботи з різними матеріалами	10,9	11,2	14,7	15,2	25,5	26,5	28,2	27,6	20,7	19,5
3.	Художньо-графічні навички	11,7	12,5	15,6	16,2	29,7	30,2	25,7	24,2	17,3	16,9
4.	Здатність майбутнього модельєра-перукаря до художньої співтворчості та співпраці, емоційно-виразної подачі образу, рефлексії, самоаналізу та контролю власної художньо-творчої діяльності	5,2	4,3	9,1	10	12,7	15,2	21,3	22,2	73,2	75,1

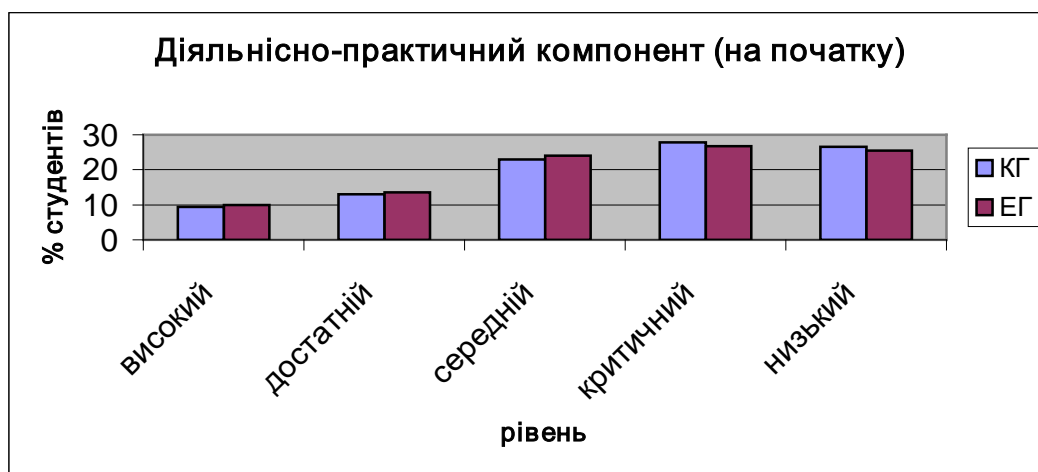

Рис. 1.5. Порівняння розподілів експериментальної та контрольної групи за діяльнісно-практичним критерієм на початку експерименту

Теоретичний аналіз показав, що рефлексія є основою для творчого розвитку особистості, саме це зумовило виявлення рефлексивних можливостей майбутніх модельєрів-перукарів у межах констатувального етапу експерименту. Аналіз результатів опитування дав змогу визначити, що 75,1% студентів не мають уявлення про рефлексію й не визначають сутності поняття. 15,2% приблизно розкривають сутність поняття „рефлексія” та виділяють ознаки рефлексивної діяльності. 10% визначають сутність рефлексії, але з певними недоліками. Лише незначна кількість опитаних розуміють сутність поняття й характеризують якості особистості, здатної до рефлексії у творчій діяльності модельєра-перукаря.

Аналіз результатів діяльності й тестів дав змогу зробити висновки, що навички, необхідні для формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів, та художньо-графічні навички сформовані недостатньо. Про це свідчать показники КГ та ЕГ низького (41,8% , 40,1% і 17,3%, 16,9%) та критичного (29,6%, 28,8% і 25,7%, 24,2%) рівнів відповідно.

Завдання практичного характеру становили творчі завдання, студентам пропонувалася проблема (наприклад, за допомогою асоціативних образів створити модерну зачіску чи сучасний образ), яка потребує оригінальної розв’язки. У результаті аналізу творчих робіт студентів спеціальності

„Перукарське мистецтво та декоративна косметика” виявлено, що на високому рівні навичками та вміннями, необхідними для художньо-творчої діяльності в галузі перукарського мистецтва, володіють 5,8% студентів контрольної групи та 6,2% студентів експериментальної, на достатньому рівні розвинуті здатності до художньо-творчої діяльності в галузі перукарського мистецтва в 8,9% і 9,4% студентів КГ та ЕГ.

41,8% і 40,1% студентів контрольної та експериментальної груп відповідно не здатні до художньо-творчого процесу в галузі перукарського мистецтва. На середньому рівні проявили здатність до художньо-творчої діяльності 13,9 % і 15,5% модельєрів-перукарів КГ та ЕГ.

У результаті тестування ми виявили, що високим рівнем навичок керівництва творчим процесом у галузі перукарського мистецтва наділені 10,9% студентів КГ і 11,2% – ЕГ та мають художньо-графічні навички. На питання анкети про художньо-образне мислення модельєрів-перукарів 50,4% опитаних відповіли, що не зовсім знають специфіку викладання фахових предметів у таких навчально-виховних закладах тощо.

Підсумовуючи результати констатувального етапу експерименту, зазначимо, що стан сформованості художньо-образного мислення модельєрів-перукарів критичний. Цей результат зумовлений відсутністю спеціальної фахової підготовки модельєрів-перукарів, спрямованої на формування художньо-образного мислення.

Проаналізувавши стан сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів, ми переконалися, що ця проблема є актуальною на сьогоднішній день, бо краса є завжди актуальною. Ринок послуг індустрії краси вимагає кваліфікованих кадрів, здатних реалізувати бажання клієнта, показавши власні творчі та професійні здібності. Заклади вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців у галузі перукарського мистецтва, не забезпечують належний рівень сформованості художньо-образного мислення модельєрів-перукарів.

У ході експериментальної роботи ми виявили певні протиріччя: освітньо-кваліфікаційні характеристики деяких провідних закладів вищої освіти допускають створення оригінальних зачісок своїми випускниками, а їхні плани й навчальні програми не включають спеціальної підготовки щодо формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів; фахові знання з перукарського мистецтва надаються випускникам на достатньому рівні, що зумовлено також і природними задатками студентів виробничих спеціальностей, а застосування їх у практичній діяльності проходить важко.

Крім того, унаслідок діагностування рівнів сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів ми також відстежили протиріччя між: бажанням студентів отримувати знання, уміння та навички художньо-професійної діяльності, інтересом майбутніх модельєрів-перукарів до вирішення художньо-творчих завдань у галузі перукарського мистецтва та відсутністю умов реалізації цих можливостей.

Констатувальний етап експерименту довів, що модельєри-перукарі мають творчі задатки, розвивають і вдосконалюють їх протягом навчання, але володіють поверховими знаннями про художньо-образне мислення та його важливість при створенні образів у галузі перукарського мистецтва. Таким чином, низький рівень сформованості художньо-образного мислення модельєрів-перукарів є помітним. Тому виникає потреба в додатковому комплексі художньо-творчих та професійних завдань, спрямованих на вдосконалення підготовки фахівців у галузі перукарського.

Отже, результати констатувального етапу експерименту підтверджують необхідність розробки та впровадження педагогічних умов формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

Висновки до розділу 1

Дослідження процесу формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у ході фахової підготовки дозволило визначити його теоретико-методологічні засади та зробити такі висновки:

В умовах сьогодення індустрія краси є невід'ємною частиною життя кожної людини, яка надає людині впевненості, додаткові можливості для інтелектуального, духовного та фізичного розвитку, сприяє актуалізації творчих та освітніх потреб.

У ході дослідження ми визначили компоненти художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів, серед яких: художнє (естетичне) сприйняття; наявність виразних образних порівнянь; чітке уявлення про створюваний образ і виразне зображення; здібність до синтезу уявлень, у результаті чого формується художній образ. Провідними функціями художньо-образного мислення майбутнього модельєра-перукаря визначено: інформаційно-пізнавальну, організаційну, ціннісно-орієнтувальну, смислоутворювальну, регулятивну та ін.

За результатами аналізу наукової літератури ми виокремили *суттєві характеристики* художньо-образного мислення модельєрів-перукарів: складники художньо-образного мислення доповнюються понятійними формами мислення; образ є основною одиницею образного мислення; у процесі художньої, образотворчої й навчальної діяльності модельєри-перукарі оперують розумовими діями, які слугують художньо-образним вираженням понять; необхідність урахування ролі сприйняття та уяви в процесі набуття майбутніми модельєрами-перукарями навичок художньо-естетичної модельної діяльності; характерними рисами художньо-образного мислення є динамізм, перекодування образів, оперування ними з метою створення нових образів, зміни їхньої структури або просторової моделі.

Художньо-образне мислення ми визначили як пізнавальний процес художньої переробки вже наявних і моделювання нових образів, що є

складним акумулюванням уяви, фантазії та інтуїції, якому властиві асоціації, у результаті чого створюються художні образи, які вирізняються оригінальністю, новизною, нестандартністю й варіативністю ідей.

На основі узагальнення історико-педагогічних досліджень проблеми виявлення та розвитку художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів (Ю. Афанасьєв, П. Блонський, Л. Виготський, В. Волков, О. Костюк, Г. Костюк, О. Леонтєв, А. Мангушев, А. Матюшкин, Я. Пономарьов та ін.) доведено, що, *по-перше*, основними видами художньо-образного мислення є: наочно-образне (безпосереднє включене в діяльність), образне (на основі образів), відвернуте (на основі відвернутих понять); *по-друге*, виділили способи мислення – індукцію, дедукцію, традукцію. Загалом сучасні дослідники класифікують види мислення за різними ознаками: за формою – наочно-дієве; наочно-образне; абстрактно-логічне; за характером вирішуваних завдань – теоретичне, практичне; за мірою розгорнутості – дискурсивне, інтуїтивне, репродуктивне, творче.

Сучасний модельєр-перукар має володіти професійними знанням та вміннями, виявляти здатність до самостійної розробки художніх образів у галузі перукарського мистецтва, вивчення індивідуальних особливостей клієнтів тощо. У процесі професійного становлення майбутній модельєр-перукар повинен набути таких якостей, як любов та інтерес до своєї майбутньої професії, відповідальність, творчі здібності, вимогливість, уважність до інших, урівноваженість, справедливість, почуття такту та гумору, комунікативність, самостійність, увічливість, багата образна уява, гарна пам'ять, спостережливість, ініціативність у роботі з клієнтом тощо.

З урахуванням особливостей діяльності в галузі перукарського мистецтва, вимог до модельєра-перукаря *сформованість художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів* визначено як якість особистості майбутнього фахівця, що характеризується наявністю знань та вмінь художньо-професійної діяльності в галузі перукарського мистецтва, сформованістю мотивації до її здійснення та забезпечує високий рівень

професійно-творчої діяльності. Відповідно до проблеми дослідження особливого значення набуває мотиваційний компонент, що передбачає сформованість професійних цінностей, утвердження власної суб'єктної позиції в професійній діяльності, визначає внутрішній стан особистості модельєра-перукаря.

З метою виявлення реального рівня сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки визначено рівні сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів: високий, достатній, середній, критичний, низький.

Отримані результати констатувального етапу експерименту свідчать про низький рівень сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів. Констатувальний експеримент дав можливість визначити та схарактеризувати рівні сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів: низький рівень у контрольній групі (КГ) склав 25,6%, в експериментальній (ЕГ) – 23,8%; критичний рівень: КГ – 24,7%, ЕГ – 24,8%; середній рівень: КГ – 25,1%, ЕГ – 25,7%; достатній рівень: КГ – 14,3%, ЕГ – 14,8%; високий рівень: КГ – 10,3%, ЕГ – 10,8%.

Одержані результати довели необхідність здійснення цілеспрямованої роботи з формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

Основні результати розділу висвітлено в таких публікаціях автора: [36, 38, 40, 43, 44].

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МОДЕЛЬЄРІВ- ПЕРУКАРІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки

У час оновлення освітнього простору на особливу увагу заслуговує питання формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки, діяльність яких спрямована на формування естетичного, мистецького смаку певного середовища. Актуальним є питання формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів, оскільки саме з них починається формування творчої особистості, здатної мобілізуватися в сучасному просторі послуг. Значущим аспектом професійного становлення майбутніх модельєрів-перукарів є їхня підготовка до професійної діяльності в галузі перукарського мистецтва.

Визначення теоретичних засад дослідження, специфіки професійної діяльності модельєрів-перукарів, теоретичні підходи до визначення їхніх професійних та особистісних якостей, сутності та особливостей художньо-образного мислення, специфіки та структури сформованості художньо-образного мислення в модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки, результати констатувального етапу експерименту зумовили висновок про необхідність цілеспрямованої розробки та впровадження педагогічних умов, здатних забезпечити ефективність досліджуваного процесу.

У філософських словниках поняття „умова” потрактовано як „те, від чого залежить дещо інше (зумовлене); як істотний компонент комплексу

об'єктів (речей, їхніх станів, взаємодій), за наявності якого з необхідністю впливає існування цього явища". Філософський словник за редакцією І. Фролова тлумачить це поняття як категорію, що відображає ставлення предмета до навколишніх явищ [212, с. 707]. Отже, з погляду філософії, умови – це певні стабільні обставини, які оточують об'єкт, впливають на нього в ході еволюції.

У психолого-педагогічних дослідженнях традиційним є підхід до розгляду умов і як обставин/чинників, що впливають на педагогічну діяльність, і як сукупності можливостей певного середовища, що забезпечують ефективне вирішення поставлених педагогічних завдань [108]. Так само поширеним є визнання умов як спеціально створених дослідником обставин, у яких максимально ефективними є його дії.

Отже, педагогічні умови – це комплекс педагогічних заходів, що спрямовані на успішне здійснення педагогічного процесу. Різні за змістом методи, прийоми, форми організації навчально-пізнавальної діяльності в закладі вищої освіти можуть бути педагогічними засобами, що допомагають створити певні педагогічні умови для зростання фахівця у галузі перукарського мистецтва [108].

Виділяють внутрішні й зовнішні педагогічні умови. Зовнішні умови опосередковані зовнішніми чинниками розвитку особистості, її соціальним оточенням, середовищем. Внутрішні ж умови є більш вузьким поняттям, яке впливає з попереднього й становить комплекс педагогічних заходів у межах певного педагогічного процесу, що сприяють ефективному вирішенню визначених завдань.

Аналіз наукової літератури дозволив визначити, що розробкою педагогічних умов готовності фахівців до професійної діяльності займалися науковці в різних галузях педагогіки, наприклад, О. Трошкін виділив педагогічні умови розвитку ініціативності майбутніх дизайнерів (проектування цілей, змісту й завдань навчально-творчої діяльності студентів здійснюється на цілісній та особистісно зорієнтованій основі; побудова

змісту курсу „Основи композиції” на принципах дидактичної інтегративності; спрямованість процесу організації творчості майбутніх дизайнерів на формування інтегративних і функційних характеристик ініціативності; включення студентів у такі види й форми навчально-творчої діяльності, які забезпечують моделювання шляхів розв’язання творчого завдання й самостійну реалізацію особистісного почину) [207, с. 2].

Визначаючи особливості організації навчально-виховного процесу в мистецькому коледжі, О. Фурса зазначає, що ефективним він буде за таких умов: урахування вимог суспільства й ринку праці до підготовки фахівців дизайнерського профілю; спрямованість навчально-виховного процесу на забезпечення неперервного художнього й творчого розвитку майбутніх дизайнерів у системі „учень дизайн-студії – студент коледжу – слухач професійних курсів – фахівець із дизайну”; забезпечення гнучкості змісту дизайн-освіти; професійне навчання на основі використання варіативних (авторських) курсів; упровадження інноваційних форм і методів професійного навчання майбутніх дизайнерів; постійне оновлення навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх дизайнерів; розвиток дослідницької та конкурсної діяльності студентів мистецького коледжу [215, с. 4].

Н. Батюк, аналізуючи педагогічні умови формування художньо-образного мислення на уроках музики у молодших школярів, виділяє такі: трактування та сприймання фольклору як синкретичної цілості, органічно пов’язаної із світом людини та природи (неприпустимість сегментації фольклору для „вивчення” його окремих частин); упровадження інтегрованого підходу до усвідомлення дітьми образів мистецтва й образів дійсності; застосування інноваційної форми уроку-образу з цілісною художньою драматургією з метою активізації творчих проявів дітей [19, с. 4].

С. Кирилашук, розглядаючи модель формування у студентів технічних університетів інженерного мислення (ІМ) під час навчання вищої математики, розрізняє такі педагогічні умови: 1) організація процесу

цілеспрямованого формування й самоформування ІМ на основі співпраці викладача вищої математики та студентів; 2) забезпечення спрямованості курсу вищої математики на досягнення цілей освітньої та професійної інженерної підготовки: підвищення уваги до фундаментальних знань і розвитку творчого потенціалу особистості; 3) включення студентів у систему вирішення тренувальних математичних задач з інженерно-технічним змістом на практичних заняттях з вищої математики [82].

А. Зуєва визначає педагогічні умови формування професійного мислення майбутніх техніків-механіків агропромислового виробництва, зокрема: підвищення мотивації майбутніх техніків-механіків АПВ до формування професійного мислення; спрямування цілей, завдань, принципів та змісту навчання на формування їхнього професійного мислення; впровадження методики формування професійного мислення [74].

Для розроблення системи формування професійного мислення В. Ковальчук визначає такі педагогічні умови: формування культури професійного мислення на основі реалізації особистісного та творчого потенціалу студентів; мотивація навчальної діяльності студентів; забезпечення формування основних видів компетентностей (загальнонаукової, професійної, технологічної, управлінської) за використання проблемного навчання; наявність суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачами і студентами; активізація самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів з орієнтацією на майбутню професійну діяльність, застосуванням суб'єктно-діяльнісних методів, методик і системи формування професійного мислення [90].

Аналіз педагогічних умов у дисертаційних роботах різного напрямку дозволяє окреслити комплекс педагогічних умов за темою нашого дослідження. Визначення педагогічних умов для формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки передбачає:

– здійснення освітньої діяльності студентів на засадах художньо-педагогічних принципів – гуманізму, діалогізму, творчості, варіабельності змісту й художньо-педагогічних технологій;

– єдність усіх учасників навчально-виховного процесу однією спільною творчою ідеєю, у реалізації якої студент відіграє роль співавтора;

– створення в ході навчання та виховання студентів художньо-творчого клімату, ситуації соціально-психологічної захищеності, гуманістичної спрямованості.

Розглядаючи умови з позицій „середовища”, зазначимо, що таким для суб’єктів виробничого фаху творчої спрямованості буде культурно-естетичне середовище, у якому безпосередньо буде функціювати творець.

Поняття „педагогічні умови” стосується різних аспектів складників процесу навчання, виховання й розвитку: цілей, змісту, принципів, методів, форм, засобів тощо. Під педагогічними умовами розуміють такі, що спеціально (свідомо) створюються в освітньому процесі з метою підвищення його ефективності чи забезпечення можливості реалізації певних інновацій, найефективнішого їх перебігу [14]. Педагогічна умова спеціально планується, створюється, штучно вбудовується педагогом (педагогічним колективом) в об’єктивну реальність із метою вплинути на хід навчання [32].

Так, аналізуючи педагогічні умови формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки, ми розробили низку умов (10 формулювань) (див. додаток В), які, на наш погляд, сприяли б формуванню художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки. Провівши експертну оцінку виділених нами умов серед викладачів професійних навчальних закладів України (ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, ВП „Брянківський коледж”, Калинівського технологічного коледжу (Вінницька обл.), Криворізького державного педагогічного університету), ми дійшли висновку щодо визначення педагогічних умов формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів

у процесі фахової підготовки. Так, у ВП „Брянківський коледж” було опитано 10 викладачів; у ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” експертами стали 8 викладачів відділення „Перукарське мистецтво та декоративна косметика”; 10 викладачів Калинівського технологічного коледжу й 20 викладачів кафедри дизайну та образотворчого мистецтва Криворізького державного педагогічного університету.

За результатами ранжування експерти виділили шість провідних умов, аналізуючи які, ми зупинилися на чотирьох, оскільки вони, на наш погляд, сприятимуть ефективному формуванню художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

Отже, аналіз науково-теоретичних джерел та результати експертної оцінки дозволили виділити такі педагогічні умови формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки:

- формування в майбутніх фахівців компонентів художньо-образного мислення на основі інтеграції різних форм практичної художньо-творчої діяльності;
- розробка та впровадження в процес підготовки майбутніх модельєрів-перукарів системи художньо-творчих завдань;
- залучення студентів до розробки художньо-творчих проєктів;
- систематична підготовка модельєрів-перукарів у межах навчально-виховного процесу закладу вищої освіти до участі у творчих конкурсах із перукарського мистецтва різного рівня.

Формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки – цілеспрямований і організований процес. Отже, його ефективність та результативність залежать від створення й дотримання таких педагогічних умов.

Першою умовою є формування в майбутніх фахівців компонентів художньо-образного мислення на основі інтеграції різних форм практичної художньо-творчої діяльності.

Важливим показником професійного становлення майбутнього спеціаліста в галузі перукарського мистецтва є ступінь оволодіння ним фаховими й загальнокультурними знаннями та вміннями їх застосувати в практичній діяльності.

Ми вважаємо, що забезпечити високий рівень оволодіння знаннями, вміннями та навичками художньо-образного мислення може використання на заняттях зі спеціальних дисциплін інтегрованих форм художньо-творчої діяльності.

Для визначення першої педагогічної умови теоретичним підґрунтям обрано технології активно-ігрового навчання (О. Князєв, П. Щербань) [86; 223], інтерактивні технології навчання (А. Нікуліна [77], О. Пехота [167]), наукові положення щодо методів активного навчання (С. Бобришев [27], А. Вербицький [32] та ін.), технології професійно зорієнтованого навчання (М. Віленський [35] та ін.).

Останнім часом інтеграція в педагогіці набула багатозначності. Ми вважаємо ближчим до теми нашої дисертаційної роботи тлумачення терміна „інтеграція” І. Козловською, вона трактує її як інтеграцію знань, форм, методів і технологій навчання. Серед видів інтеграцій на ґрунті нашої проблематики виділимо: інтеграцію форм організації навчання й виховання, що реалізується в межах інтегрованого заняття, та інтеграцію способів взаємодії педагога й студента, що трактується як інтегративна педагогічна технологія [185, с. 8].

У процесі естетичного виховання інтеграція посідає чільне місце. Так, А. Зісь розглядає інтеграцію як особливий вид художньої творчості, який знаходить своє виявлення у зміні структури художнього мислення, у формуванні його глобальних характеристик [Цит. за : 185]. Адже вміння глобально мислити в контексті творчості сприяє естетичному розвитку особистості, що спричиняє виникнення художніх цінностей. У контексті мисленнєвої діяльності простежується формування художнього мислення, ознаками якого є: образний характер, асоціативність і метафоричність,

чуттєва і практично-матеріальна зумовленість форм, специфічне співвідношення форми і змісту [Там само].

Засвоєння знань, умінь та навичок розвитку художньо-образного мислення вимагає залучення студентів до розв'язання різних завдань художньо-творчої спрямованості, побудованих на принципах інтеграції. Розширенню можливостей реалізації творчого потенціалу студента в колективних, індивідуальних та групових творчих справах сприяють інтеграція різних форм художньо-творчої практичної діяльності та створення атмосфери творчості на заняттях.

Проаналізувавши та систематизувавши набуті факти, можемо стверджувати, що майбутній модельєр-перукар у галузі перукарського мистецтва повинен *знати*:

- сутність художньо-образного мислення;
- фізіологію людини;
- психологічні особливості роботи модельєра-перукаря;
- методи та форми художньо-творчої діяльності;

уміти:

- співпрацювати при аналізі художньо-творчої діяльності;
- викликати емоції у клієнтів, керувати власним емоційним станом;
- переконувати, дискутувати, слухати співрозмовника;
- аналізувати, інтерпретувати, оцінювати художні образи в галузі перукарського мистецтва;

оволодіти певними *навичками*:

- професійного керівництва творчим процесом;
- художньо-творчої діяльності;
- художньо-образного та композиційного мислення;
- зорової асоціації;
- практичного володіння матеріалом при виконанні проєктів художньо-творчих завдань.

Отже, за період навчання випускники повинні оволодіти фаховими знаннями й уміннями, професійно-методичною майстерністю, специфікою роботи в системі обслуговування, розвинути власні культурологічні, особистісні й творчі якості.

Інтеграція на заняттях у спеціальних навчальних закладах реалізується через виведення навчально-виховного процесу на інтенсивний шлях за рахунок поєднання різних видів художньо-творчої діяльності майбутніх модельєрів-перукарів. Інтегрувати різні форми художньо-творчої діяльності можна в межах таких дисциплін, як „Живопис”, „Рисунок”, „Спецкомпозиція”, „Пастиж”, „Технологія перукарських робіт” тощо, у ході виконання всіх видів завдань.

Серед видів творчих завдань, у межах яких можна інтегрувати різні форми художньо-творчої практичної діяльності, можуть бути такі:

- аналіз художніх образів у галузі перукарського мистецтва;
- характеристика комунікативних засобів передачі образності (зорові);
- сюжетна передача образів;
- створення образу на фантазійну тему тощо.

Названі форми художньо-творчої діяльності доцільно використовувати в межах таких дисциплін, як „Рисунок”, „Живопис”, „Композиція”, „Пастижерна справа”, при підготовці бакалаврів та спеціалістів у галузі перукарського мистецтва тощо.

Різні види інтеграції художньо-творчих завдань підвищують рівень емоційного сприйняття студентів [185, с. 299].

Професійному становленню майбутнього модельєра-перукаря сприяє також застосування *інтерактивних та проблемних методів навчання* на заняттях із виробничих дисциплін. Активні методи навчання покликані активізувати пізнавальну діяльність студентів, сформувати вміння й навички майбутньої художньо-професійної діяльності модельєра-перукаря.

Застосування інтерактивних завдань є досить активним та новітнім підходом у дидактиці. Інтерактивне навчання в закладі вищої освіти науковці окреслюють як особливу форму організації художньо-педагогічної діяльності, спрямовану на забезпечення позитивних умов навчання, у яких кожен студент почуватиметься успішною, інтелектуальною, неординарною особистістю. Інтерактивні методи навчання створюють можливості для міжособистісної взаємодії студентів [206].

У процесі формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів логічним є їхнє знайомство з умовами використання гри на заняттях із різних дисциплін фахової спрямованості. Необхідно враховувати такі умови при організації ігрової діяльності (за П. Щербанем):

- визначення місця педагогічних ігор та ігрових ситуацій у системі інших видів діяльності на заняттях;
- доцільність використання їх на різних етапах вивчення різноманітного за характером навчального матеріалу;
- розроблення методики проведення педагогічних ігор з урахуванням дидактичної мети заняття та рівня підготовленості фахівців;
- вимоги до змісту ігрової діяльності у світлі ідей розвивального навчання;
- передбачення способів стимулювання студентів, заохочення в процесі гри тих, хто найбільше відзначився, а також підбадьорення тих, хто відстає [223, с. 17].

Спираючись на твердження науковців, виділимо такі складники педагогічного керівництва художньо-ігровою діяльністю майбутніх модельєрів-перукарів:

- розробка ідей, теми, сценарію, загальної композиції заняття з художньо-ігровим (конструктивним, театральним) компонентом, організація процесу ігрового навчання, форми й методи оцінювання освітніх результатів
- організаційно-процесуальне забезпечення;

- створення сприятливого психологічного клімату, творчої атмосфери – емоційно-психологічне забезпечення;
- підготовка художньо-дидактичних матеріалів, створення відповідного художньо-естетичного середовища – матеріально-предметне забезпечення [223, с. 91].

Розвитку таких якостей сучасного працівника сфери перукарських послуг, як професійна компетентність, вміння самостійно визначати проблеми, критично їх оцінювати та приймати рішення з розв'язання, сприяє застосування проблемних методів навчання в ході оволодіння професійними вміннями й навичками.

Проблемне навчання реалізується за допомогою словесних, наочних і практичних методів, причому їхнє співвідношення залежить від ступеня самостійності модельєрів-перукарів. Особливістю застосування проблемних методів на заняттях із перукарського мистецтва є обов'язковий зв'язок із конкретною діяльністю студентів. При цьому варто враховувати таке:

- проблемна ситуація повинна відображати процес виконання практичних дій та ґрунтуватися на теоретичних питаннях, пов'язаних із цією діяльністю;
- формування проблеми та її розв'язання доцільне на заняттях, на яких відпрацьовуються вміння й навички виконання відносно складних навчально-виробничих робіт;
- проблемні ситуації необхідно формулювати й розв'язувати не тільки на заняттях, але й під час навчання на виробництві, при виконанні студентами домашнього завдання;
- постановка й розв'язання проблемних ситуацій доцільні на всіх етапах заняття: у процесі вступного, поточного й заключного інструктажів [138].

Спілкування є основою інтерактивного навчання. Завдання інтерактивного характеру спрямовані передусім на розвиток комунікативних

здібностей майбутніх модельєрів-перукарів, здатностей до співтворчості, взаємодії, співробітництва, діалогу.

Сучасний підхід до навчання повинен орієнтуватися на включення до процесу навчання новизни, обумовленої особливостями динаміки розвитку діяльності, специфікою різних технологій навчання. На сьогодні стало очевидним, що треба управляти не особистістю, а процесом її розвитку. А це означає, що пріоритет у роботі педагога віддається прийомам діалогового методу спілкування, спільним пошукам істини та різним творчим завданням.

Із застосуванням інтерактивних методів навчання пов'язані основні методичні інновації. Слово „інтерактив” прийшло до нас із англійської від слова „interact”. „Inter” – „взаємний”, „act” – „діяти”. Інтерактивне навчання є спеціальною формою організації пізнавальної діяльності, способом пізнання, що здійснюється у формі спільної діяльності студентів. Усі учасники взаємодіють, обмінюються інформацією, спільно вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії інших і власну поведінку, занурюються в реальну атмосферу ділового співробітництва з вирішенням проблеми. Одна з цілей інтерактивного навчання полягає у створенні комфортних умов навчання, у яких студент відчуває свою успішність, свою інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним сам процес навчання [37].

Сутність інтерактивного навчання полягає у спільній діяльності студентів у процесі пізнання, освоєння навчального матеріалу, тобто кожен вносить свій особливий індивідуальний внесок, йде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності [37].

Звертаючись до народної мудрості, хочеться згадати китайську мудрість: „Скажи мені – і я забуду; покажи мені – і я запам'ятаю; дай зробити – і я зрозумію”. У цих словах знаходить своє відображення суть інтерактивного навчання. Використання інтерактивних методів дозволяє студенту стати повноправним учасником процесу сприйняття, його досвід є основним джерелом навчального пізнання. Викладач не дає готових знань, але спонукає студентів до самостійного пошуку [37].

Порівняно з традиційними формами ведення занять, в інтерактивному навчанні змінюється взаємодія викладача і студента: активність педагога поступається місцем активності студентів, а завданням педагога стає створення умов для їхньої ініціативи. Педагог відмовляється від ролі своєрідного фільтра, що пропускає крізь себе навчальну інформацію, і виконує функцію помічника в роботі, одного з джерел інформації. Інтерактивне навчання широко використовується в інтенсивному навчанні. Для того, щоб освоїти й застосовувати ці методи, викладачеві необхідно знання різних методик групової взаємодії.

Взаєморозуміння, взаємодію, взаємозбагачення забезпечує саме інтерактивне навчання. Інтерактивні методи не замінюють лекційних занять, але сприяють кращому засвоєнню лекційного матеріалу і, що особливо важливо, формують думки, ставлення, навички поведінки. При використанні інтерактивних форм роль викладача різко змінюється, перестає бути центральною, він лише регулює процес і займається його загальною організацією, готує заздалегідь необхідні завдання й формулює питання або теми для обговорення в групах, дає консультації, контролює час і порядок виконання плану. Інтерактивні технології є неодмінною умовою для функціонування високоефективної моделі навчання, основною метою якої є активне залучення кожного зі студентів в освітній і дослідницький процеси [37].

Результати формування художньо-образного мислення засобами художньо-творчої діяльності реалізуються в процесі практичної підготовки майбутнього модельєра-перукаря.

Практична підготовка – обов'язкова частина освітнього процесу, спрямованого на закріплення студентами знань, отриманих під час навчання. Особливий внесок у дослідження проблеми взаємозв'язку теорії та практики в процесі навчання внесли В. Сухомлинський, А. Макаренко, А. Луначарський.

К. Ушинський, розглядаючи питання про зв'язок теорії і практики, писав: „Діяльність людини, як людини, завжди виникає з джерела свідомої волі, розуму; але в області розуму факт сам по собі є ніщо, і важлива лише ідеальна сторона факту, думка, яка з нього випливає і ним підкріплювана. Зв'язок фактів у їхній ідеальній формі, ідеальна сторона практики і буде теорія в такій практичній справі” [38].

Визначальна роль практики як матеріальної діяльності людей відносно пізнання як духовної діяльності виявляється, з одного боку, в тому, що практика виступає основою, джерелом знань, і, з іншого боку, в тому, що вона є і засобом перевірки істинності знань, критерієм істини. Обидві ці сторони нерозривні вже тому, що будь-який акт практики завжди є водночас і засобом перевірки істинності наявних знань, і джерелом отримання нових знань [Там само].

Професійна освіта базується на теоретичних знаннях, отриманих у процесі навчання, під час практичної підготовки студентів, що дозволяє закріпити отримані знання й ознайомитися з діяльністю салонів краси (перукарні), отримати необхідні вміння та навички. Для закріплення теоретичних знань студентів необхідна практична підготовка.

Багато дослідників у галузі освіти вважають, що практика – основна частина підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності, у процесі якої отримані теоретичні знання й методична підготовка реалізуються на практиці [Там само].

Метою практики є комплексне вивчення всіх видів професійної діяльності, формування професійних компетенцій, а також набуття досвіду практичної підготовки тими, хто навчається за професією.

Оволодіння перукарським мистецтвом у процесі практичної підготовки студентів ґрунтується на принципах дидактики. Дидактика – мистецтво навчання. Характеризуючи процес розвитку навчання, дослідники виділяють підсистеми викладання, основні компоненти: цілі, зміст, методи, засоби, організацію, досягнуті результати [Там само].

Думки про навчання здавна висловлювалися видатними вченими й філософами минулого (Сократом, Демокритом, Платоном, Аристотелем). Чеський педагог Я. Коменський визначив дидактику як „загальне мистецтво вчити всіх всього” й визначив дидактику як педагогічну науку – систему наукових знань. У дидактичному вченні одне з важливих місць займає питання про загальні принципи навчання, які зазвичай називають дидактичними принципами [38]. Освітній процес включає такі принципи взаємодії:

- принцип свідомості та активності;
- принцип наочності;
- принцип поступовості й систематичності;
- принцип індивідуальності й самостійності;
- принцип вправ і міцного оволодіння знаннями, вміннями й навичками;
- принцип нетрадиційного навчання.

Цілісність навчання забезпечують усі зазначені елементи, необхідні в системі практичної підготовки. Я. Коменський так визначав практичну підготовку: те, що потрібно знати про речі, повинно „викладатись за допомогою самих речей, тобто треба, наскільки можливо, виставляти для споглядання, дотику, слухання, нюху і т.п. самі речі або зображення, що їх замінюють” [Там само].

Отже, практична система підготовки краще за інших сприяє формуванню практичних умінь, організації трудового процесу, вона включає: усвідомлення мети майбутньої роботи, аналіз задачі й умов її вирішення, складання плану та графіка виконання роботи, підготовку матеріалів та інструментів, ретельний контроль за якістю роботи, аналіз висновків. Саме в процесі практики студенти здобувають необхідні знання та вміння організаторської, технологічної діяльності, отримують професійні навички роботи в індустрії краси.

Таким чином, оволодіння достатнім багажем знань, умінь та навичок художньо-образного мислення модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки в результаті застосування активних, проблемних методів навчання та інтеграції різних форм художньо-творчої діяльності є вагомим показником професійного становлення особистості.

Другою педагогічною умовою є розробка та впровадження в процес підготовки майбутніх модельєрів-перукарів системи художньо-творчих завдань. Теоретичним підґрунтям для визначення цієї педагогічної умови обрано наукові положення про роль діалогу в освітньому процесі (М. Каган) [78, 79], теорію і практику арт-терапії (О. Копитін, Л. Лебедева та ін.) [100; 110], технології формування творчої особистості (О. Любарська, С. Назарова, О. Пехота) [154, 144, 167].

Професійна діяльність модельєра-перукаря вимагає розвитку креативності, творчих здібностей. Для реалізації творчого потенціалу особистості необхідно створювати відповідні умови, що дозволяють майбутнім фахівцям винаходити та здійснювати відкриття. Творча індивідуальність фахівця мистецького спрямування складається в результаті професійної винахідливості, передбачення, професійного інтелекту й мислення, наполегливої роботи над собою, уміння проводити самодіагностику, визначаючи свої сильні і слабкі сторони як особистості і як професіонала.

Освітній процес в освітніх установах будь-якого рівня традиційно спрямований на розвиток пам'яті та творчого мислення студентів під час оволодіння знаннями. Творча діяльність характеризується універсальністю своїх методик, що застосовуються в будь-якому виді професійної діяльності.

Досягнення успіху в професійній діяльності можливо не тільки за рахунок знань, умінь і навичок, властивих конкретному виду діяльності, а й завдяки вмілому використанню в діяльності методології творчого процесу, що спирається на індивідуальні особливості студентів.

Реалізація індивідуального підходу в навчанні передбачає організацію виконання індивідуальних творчих завдань з урахуванням особистісних особливостей, інтересів, схильностей і потреб кожного студента (стилю розумової діяльності, життєвого і професійного досвіду, рівня розвитку вмінь тощо); при цьому в майбутніх фахівців розвивається здатність оцінювати власні можливості й планувати на цій основі певний рівень досягнення професійної майстерності, розглядаючи себе як суб'єкта діяльності. Творчі завдання, запропоновані студентам, за змістом для всіх однакові, оскільки спрямовані на розвиток професійних умінь і в кінцевому підсумку – на формування професійної компетентності, але форму виконання і представлення результату, завдань обирає сам студент (залежно від своїх інтересів, бажань, здібностей, ставлення до професійної діяльності та її особливостей). За такого індивідуального підходу в навчанні вирішується завдання розвитку творчих здібностей і активності у творчій діяльності [83].

Для успішного виконання творчих завдань студенти також опановують процеси розумової діяльності, це важливо для організації творчості студентів, спрямованої на формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі перукарського мистецтва. При підготовці модельєрів-перукарів освітній процес обов'язково повинен мати творчий характер, бо майбутньому працівникові цієї сфери необхідно продуктивне творче, художньо-образне мислення. Організація виконання творчих завдань відображає взаємозв'язок розвитку творчості з професійною діяльністю, що досягається за рахунок професійної спрямованості завдань: їх виконання розвиває професійні вміння, формує систему знань і професійних якостей особистості майбутнього модельєра-перукаря.

Творча діяльність модельєра-перукаря, стиліста-візажиста, майстра-пастижера передбачає багату творчу уяву, фантазію, професійну винахідливість, інтуїтивне чуття, інтелектуальну сміливість дослідження. Оволодіння методологією художньої творчості дозволяє свідомо керувати процесом генерування креативних ідей. Акт творчого художнього мислення

має специфічну логіку міркування, яка лежить в основі пошукової розумової діяльності фахівця. Джерелами творчого „художньо-образного” мислення є розвинені уява і фантазія, системність мислення, що дозволяють модельерам-перукарям побачити проблему цілісно, з різних аспектів. Чим більше образів виникатиме перед студентами, тим оригінальніше й водночас просте рішення вони зможуть запропонувати. Такий підхід реалізує важливу мету професійної освіти – безперервність цілеспрямованого формування в студентів системного художньо-образного мислення [113].

Головним завданням викладачів творчих спеціальностей, зокрема й перукарського мистецтва, є забезпечення студентам цікавого процесу навчання, його динамічності та сучасності. І в цьому педагогам допомагають інтерактивні технології та методи.

Процес застосування в освітньому процесі інтерактивних освітніх технологій репрезентовано в студіях Т. Паніної, Л. Вавілової, Ю. Гущина, П. Щербань, М. Гулакова, Г. Марченко, які у своїх дослідженнях розглядали інтерактивні методи навчання в закладі вищої освіти як педагогічну інновацію.

У ході засвоєння дисципліни „Композиція зачіски” майбутній перукар-модельєр повинен уміти в навколишньому середовищі знаходити ідею для розробки нових форм зачісок, макіяжу, різних за стилістичним напрямом; розробляти та виконувати складні декоративні вироби зі штучного та натурального волосся; добирати кольори й техніки макіяжу; розробляти дизайн розпису нігтів, створювати індивідуальний художній образ кожного клієнта на основі творчого виконання комплексного завдання з композиції.

Застосування новітніх технологій полегшує сприйняття матеріалу в навчанні, позитивно впливає на мотивацію студентів та загальну ефективність освітнього процесу. Серед найпоширеніших інтерактивних методів у процесі викладання дисциплін „Основи композиції”, „Спецкомпозиція” можна виділити:

– творчі завдання;

- case-study;
- презентацію-проект;
- майстер-клас;
- конкурси з перукарського мистецтва тощо.

Усі ці методи об'єднані високою ефективністю й низкою переваг.

Отже, на заняттях із фахових дисциплін перед викладачем стоїть завдання створити атмосферу творчості, одухотвореності, психологічного комфорту. Саме система творчих завдань художньої спрямованості є ефективним засобом створення такого середовища. На значну увагу при підготовці модельєрів-перукарів заслуговує метод творчих завдань. Практика засвідчує актуальність цього підходу. Творчі завдання сприяють розвитку в майбутніх модельєрів-перукарів художньо-образного мислення, уяви, емоційної сфери, навичок самостійного застосування отриманих знань на практиці, виробленню навичок естетичної оцінки художніх образів.

Творчі завдання – це такі навчальні завдання, які вимагають від студентів не тільки відтворення інформації, а й творчості, оскільки вони містять елемент невідомості й мають зазвичай кілька підходів. Основу будь-якого інтерактивного методу, що мотивує студентів, становить саме творче завдання, особливо практичного характеру. Невідомість відповіді й можливість знайти „правильне” рішення, засноване на своєму персональному досвіді й досвіді свого колеги, дозволяють створити фундамент для співпраці, співнавчання, спілкування всіх учасників освітнього процесу, включаючи педагога [41].

Однією з найбільш цікавих інтерактивних форм проведення занять є розбір конкретних ситуацій, що отримав за кордоном назву case-study. За своєю суттю це навчання колективного проблемно-ситуативного аналізу та прийняття рішень у контексті майбутньої професійної діяльності. Розбір ситуацій відповідає вимогам сучасної освітньої парадигми – „навчити вчитися”, учасник повинен занурюватися в ситуацію, обробляти значні

обсяги інформації, розуміти найменші деталі, оцінювати альтернативи й ризики, розуміти інших учасників, „переналаштовувати мислення” [77].

Сьогодні збагачує освітній простір такими інтерактивними технологіями, як: комп’ютер, сучасні мультимедійні технології (навчальні фільми, власні розробки, презентації). Усі ці технології дозволяють покращити процес сприйняття навчального матеріалу, що позитивно відображається на ефективності навчання. Мультимедійні технології дозволяють вдосконалити процес навчання майбутніх модельєрів-перукарів на заняттях з предмета „Спецкомпозиція”. На заняттях з художнього моделювання зацікавлені такі інтерактивні технології, як мультимедійні презентації, навчальні відеофільми з точною технологічною послідовністю, історичні відеофільми, які відіграють значну роль у вдосконаленні освітнього процесу, навчальні інтерактивні та комп’ютерні програми, спрямовані на проектування і створення цілісного образу. Застосування цих інтерактивних технологій розвиває в студентів проєктне образне мислення, збагачує образний запас історичних і новітніх тенденцій і технологій моди, розвиває інтерес до професії, активізує творчі та пізнавальні підходи. Саме використання інтерактивних технологій у межах фахових дисциплін сприяє розвитку та формуванню нових образів, напрямів, тенденцій і технологій у перукарському мистецтві [41].

Розглянемо подані вище інтерактивні технології більш детально. Майстер-клас є інтерактивною формою навчання та обміну досвідом, яка об’єднує формат тренінгу та конференції. Майстер-клас (від англ. слова *masterclass*: *master* – кращий; *class* – заняття, урок) є семінаром, який проводить експерт з певної дисципліни з метою вдосконалення практичних досягнень з цього предмета. Майстер-клас – сучасна форма проведення навчального тренінгу-семінару для відпрацювання практичних навичок за різними методиками й технологіями з метою підвищення професійного рівня та обміну передовим досвідом учасників, розширення кругозору й залучення до новітніх технологій.

Процес визначення найкращого претендента на перемогу (конкурсанта) або кращих претендентів на перемогу (конкурсантів), відповідно до розроблених правил проведення професійного конкурсу, вважається конкурсом. Визначення переможців здійснюється шляхом „якісного дослідження”. Метою проведення конкурсів є підвищення мотивації та рівня професійної майстерності, а також мобілізація студентів за рахунок азарту, викликаного змаганням. Подібні конкурси проводяться в декілька етапів, рішення приймається компетентним і авторитетним журі.

Творчий процес підготовки студентів до професійного конкурсу перукарів-модельєрів передбачає пошук ідеї, форми і змісту зачіски, поєднаних у єдине ціле – проєктний образ. У ході роботи над створенням стилізованого художнього образу за визначеною темою включається асоціативний аналіз форми, де головним арт-об’єктом є зачіска. Проєктна ідея відображається в малюнку, саме в ескізі визначається композиційна побудова, конструкція зачіски. З метою надання моделі довершеного образу виконують макіяж відповідно до призначення зачіски та тематики створеного образу [41].

Сучасний навчальний заклад повинен увести такі сучасні підходи в навчально-виховний процес, це забезпечить розвиток комунікативних, творчих і професійних здібностей і стимулюватиме потребу майбутнього фахівця в самоосвіті на основі змісту та організації освітнього процесу [108].

Навчально-виховний процес повинен зацікавлювати, активізувати, залучати студентів до пізнавальної діяльності під час вивчення предмета. Інтенсифікувати освітній процес й активізувати студентів значною мірою дозволяє застосування освітніх інформаційних технологій.

Відзначимо, що в навчально-виховному процесі майбутніх модельєрів-перукарів інтерактивні методи навчання мають свої переваги, серед них:

- індивідуалізація навчання, що дає можливість урахувати особливості особистості, інтереси й потреби кожного студента;

- раціональна подача навчальної інформації: з'являється можливість ёмко і стисло представити будь-який обсяг навчальної інформації;

- візуалізація процесу навчання: у кілька разів покращується візуальне сприйняття, значно спрощується процес засвоєння навчального матеріалу;

- активізація пізнавальної діяльності майбутніх модельєрів-перукарів, вони отримують теоретичні знання та практичні навички [40].

Викладач закладу вищої освіти повинен створити такі умови для успішного навчання:

- застосування різних форм і методів навчання;
- готовність студента вчитися;
- повторення з метою закріплення знань;
- відповідність процесу навчання реальній життєвій ситуації;
- своєчасність неупередженої, адекватної оцінки дій студентів викладачем-тренером.

Розвиток творчого мислення та виховання творчої особистості – пріоритетні завдання вищих закладів освіти, які готують фахівців у галузі перукарського мистецтва. Вирішити ці завдання можна за умов удосконалення освітнього процесу та організації умов для творчості студентів (професійні конкурси, фестивалі, робота в дизайн-студії та творчих лабораторіях) [40].

Отже, для вдосконалення освітнього процесу в закладах вищої освіти використовуються сучасні освітні технології, які дозволяють накопичувати, опрацьовувати, передавати значні обсяги інформації, відкривати великі перспективи щодо розширення теоретичної бази знань та відпрацювання на практиці.

Отже, інтерактивні технології в освітньому процесі становлять ефективний апарат розвитку художньо-професійних якостей у студентів напряму 022 „Дизайн”. Результати застосування інтерактивних методів

навчання серед модельєрів-перукарів засвідчили ефективність вироблення художньо-професійних навичок у процесі засвоєння дисциплін „Основи композиції” та „Спецкомпозиція”. На заняттях із фахових дисциплін у закладі вищої освіти доцільною буде інтеграція різних видів художньо-творчої діяльності, що сприятиме фаховому зростанню майбутніх модельєрів-перукарів.

Важливим моментом у підготовці модельєрів-перукарів є залучення їх до художньо-творчої діяльності. Такій діяльності додадуть ефективності принципи художнього впливу, розроблені Л. Мазелем:

- принцип художнього відкриття (щось нове, оригінальний прийом, яскрава ідея, що втілюється в реальність і збагачує її);
- принцип множинного та концентрованого впливу (застосування кількох засобів, спрямованих на досягнення однієї мети);
- принцип сумісності функцій (здійснення сукупністю засобів кількох функцій);
- принцип слідування інерції сприйняття та її порушення (виправдання або неочікуване порушення надій того, хто сприймає) [Цит. за: 152, с. 9].

Так, названі принципи реалізуються при розробці та впровадженні творчих завдань. Такими можуть бути незвичні форми викладу матеріалу; диспути, світські бесіди; творчі індивідуальні чи групові мініпокази; колективні творчі проекти, різні за змістом, тощо.

Технологія формування творчої особистості буде доречною при реалізації другої педагогічної умови. Її застосування в навчально-виховному процесі майбутніх модельєрів-перукарів сприятиме розвитку художньо-образного мислення. Розглянемо сутність технології формування творчої особистості. Методи навчання та виховання, спрямовані на активізацію та розвиток творчого мислення, ініціативності, були розроблені ще М. Монтенем (1553 – 1592). Багато дослідників, підходи яких істотно відрізнялися, прагнуло створити теорію творчості. Зміст цієї технології

полягає у впровадженні нових дидактико-методичних засобів, які допомагають моделювати навчально-виховний процес. Формуванню творчої особистості сприятимуть такі освітні технології:

- технологія створення психологічних умов підготовки студентів до творчої діяльності;
- технологія навчально-виховного процесу як моделювання;
- технологія формування продуктивної пізнавальної атмосфери [167].

Важливу роль у стимуляції інтересу майбутніх модельєрів-перукарів до професійної діяльності відіграють завдання. Викладач закладу вищої освіти повинен постійно розробляти художньо-творчі завдання, які формуватимуть цінність художньої діяльності та спілкування. Спираючись на твердження О. Пехоти, серед таких ефективних завдань виділимо:

- формування педагогом системи завдань, які потребують творчої переробки, узагальнення, систематизації, вмінь та навичок порівнювати та аналізувати вже відоме, експериментування, пошуку;
- створення умов для розвитку ситуативного інтересу, який відіграє роль „пускового” механізму в здійсненні діяльності;
- використання ігрових ситуацій, які стимулюють прояви самостійності студентів, їхніх творчих можливостей;
- розв’язання творчих завдань [167].

Завдання творчого характеру сприятимуть формуванню творчої особистості, діяльність якої відрізняється новизною, оригінальністю, неповторністю і для якої потреба в творчості є життєвою. Професійна діяльність модельєра-перукаря є творчою діяльністю, що визначається життєвою потребою.

Створення умов для творчого спілкування між викладачем та студентом забезпечується такими чинниками педагогічного спілкування, як образність, емоційність, художність, інтонаційність, імпровізація, стилізація тощо. Застосування творчих завдань художньо-творчої спрямованості на

заняттях із фахових дисциплін сприятиме розвитку художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

Третьою педагогічною умовою є залучення студентів до розробки художньо-творчих проєктів.

Метод проєктів, який виник у 20-ті роки ХХ століття у США, спочатку називали методом проблем, і розвивався він у межах гуманістичного напрямку філософії та освіти, у педагогічних поглядах та експериментальній роботі Джона Дьюї. Цей метод містив ідеї побудови навчання на активній основі, через доцільну діяльність учня, у співвідношенні з його особистим інтересом саме в цих знаннях. Досить важливо було показати учню його особисту зацікавленість у здобутті цих знань, де і яким чином вони можуть йому знадобитись у житті. Щоб залучити учня до навчання, проблема мусить бути з реального життя, знайома і значуща для нього, для її розв'язання учню необхідно застосовувати здобуті знання або ті, що належить здобути [167].

Систему роботи над проєктом удосконалив послідовник Дж. Дьюї В. Кіпатрик, який запропонував таку класифікацію проєктів:

- створюваний (продуктивний), який пов'язується з трудовою діяльністю;
- споживчий, що передбачає споживання у всіх сферах діяльності людини;
- проєкт розв'язання проблеми (науково-дослідницький);
- дослідження впливу умов догляду за рослинами на врожайність, фізико-математичні проєкти, технічні проєкти, проєкти розв'язання історичних або літературних проблем та ін.;
- проєкт-вправа, що передбачає навчання й тренування для оволодіння певними навичками [167; с. 148 – 149].

На сьогодні розрізняють такі типи проєктів:

- дослідницькі проєкти – підпорядковані логіці дослідження й мають певну структуру;

- творчі проекти – не мають чіткої структури, спрямовані на досягнення кінцевого результату;
- ігрові проекти – ґрунтуються на грі як провідному виді діяльності, характеризуються досить високим рівнем творчості;
- інформаційні проекти – спрямовані на збирання інформації про якийсь об'єкт;
- практико зорієнтовані проекти – орієнтовані на соціальні інтереси учасників, їхнім результатом є документ, програма, рекомендації, проект закону, словник тощо [там саме].

Проект – це „кинутий уперед”, тобто прототип, прообраз будь-якого об'єкта, виду діяльності, а проектування перетворюється на процес створення проекту [167].

Сутність проектної технології полягає в стимулюванні інтересу студентів до певних проблем, розв'язання яких ґрунтується на оволодінні певними знаннями та практичними навичками. Тобто проектна технологія спрямована на систематизацію теоретичних та практичних знань, умінь та навичок у процесі вирішення творчих завдань.

При впровадженні проектної технології в освітню діяльність викладач повинен враховувати основні вимоги щодо організації проектів:

- наявність значущої у дослідницькому, творчому плані проблеми (завдання);
- практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів;
- самостійна діяльність учнів;
- структурування змістової частини проекту;
- використання дослідницьких методів: визначення проблеми досліджуваних завдань, які впливають із неї, висунення гіпотези їх розв'язання, обговорення методів дослідження, оформлення кінцевих результатів, аналіз отриманих даних, підбиття підсумків, коректування, висновки [167, с. 152].

Крім цього, необхідно бути обізнаним із *типологічними ознаками проєктної технології*. Такими, на нашу думку, можуть бути:

1. Домінантна в проєкті діяльність: дослідницька, пошукова, творча, рольова, прикладна (практико зорієнтована), ознайомчо-орієнтовна і т.п.
2. Предметно-змістовна сфера: монопроєкт (у рамках однієї галузі знання); міжпредметний проєкт.
3. Характер координації проєкту: безпосередній (твердий, гнучкий), прихований (неявний, що імітує учасника проєкту).
4. Характер контактів (серед учасників одного міста, регіону, країни, різних країн світу).
5. Кількість учасників проєкту.
6. Тривалість виконання проєкту.

Отже, проєктне навчання є непрямим, де цінним є не тільки результат, але більшою мірою сам процес. Робота над проєктом проходить шість стадій: *підготовка, планування, дослідження, висновки, подання або звіт, оцінка результату й процесу*. Викладач перетворюється на куратора-консультанта, який:

- допомагає в пошуку джерел;
- сам стає джерелом інформації;
- підтримує та заохочує студентів;
- координує й коригує весь процес;
- підтримує безперервний зворотний зв'язок.

Ми вважаємо, що ефективність проєктної технології в освітній діяльності полягає в тому, що:

- 1) відбувається розвиток творчого мислення як обов'язкової умови реалізації проєктної діяльності;
- 2) змінюється роль педагога: усувається його домінуюча роль у процесі засвоєння знань і досвіду, йому доводиться не стільки навчати, скільки допомагати модельєру-перукарю вчитися, спрямовувати його пізнавальну діяльність;

3) вводяться елементи дослідницької діяльності;

4) формуються особистісні якості модельєрів-перукарів, що розвиваються лише в діяльності й не можуть бути засвоєні вербально (у групових проєктах, коли „працює” невеликий колектив і в процесі його спільної діяльності з’являється спільний продукт, як наслідок розвивається вміння працювати в колективі, брати відповідальність за вибір, рішення, поділяти відповідальність, аналізувати результати діяльності, здатність відчувати себе членом команди – підпорядковувати свій темперамент, характер, час інтересам спільної справи);

5) включення студентів у „здобуття знань” та їх логічне застосування (формуються особистісні якості – здатність до рефлексії та самооцінки, вміння робити вибір й осмислювати і наслідки цього вибору, і результати власної діяльності) [167].

Визначаються такі критерії оцінювання проєкту:

1) аргументованість вибору теми, практична спрямованість і значимість;

2) обсяг і повнота розробки, самостійність, закінченість, застосування в діяльності;

3) аргументованість пропонованих рішень, висновків;

4) рівень творчості, оригінальність підходів;

5) структура проєкту;

6) якість виробу. Виконаний проєкт спочатку оцінює сам автор, а потім обране для цього журі;

7) якість здобутих знань – ця результативний складник часто залишається поза сферою уваги педагога при перевазі барвистості оформлення. Іноді окремо оцінюються отриманий результат, захист проєкту та його оформлення. Три експерти (вихованець, „команда”, педагог) виставляють три оцінки, а результатом є їх середньоарифметичне. Можливе застосування рейтингової оцінки [167].

У ході розв'язання художньо-творчих проєктів і виховного, і дидактичного плану можна виділити чинники ефективності педагогічних впливів:

– динамізм особистості модельєра-перукаря, пов'язаний із творчим самовираженням, емоційною усталеністю, умінням володіти ситуацією та своєю поведінкою в ній;

– здатність до переконування, сугестії, наявність сильної внутрішньої енергії, гнучкості та ініціативності.

Навчальна дисципліна „Основи композиції” у закладах вищої освіти формує у майбутніх модельєрів-перукарів професійну творчу компетенцію шляхом розвитку та вдосконалення всіх видів проєктної діяльності: проєктування, розробка образу, рисунок, художнє моделювання створеної роботи.

В основу такого освітнього процесу закладено творче проєктування, спрямоване на спільне рішення проблем, формування здібностей виділяти головне, ставити цілі, планувати діяльність. Використання названих вище інтерактивних технологій необхідне, щоб досягти синтезу наявних образів з індивідуальною самостійною творчою розробкою студентів й активізувати їх на пізнавальні процеси.

Важливим для формування художньо-образного мислення засобами проєктної технології є поняття апперцепції. Апперцепція (від лат. *ad* – до і *perceptio* – сприйняття) – одна з фундаментальних властивостей психіки людини, що виявляється в обумовленості сприйняття предметів і явищ зовнішнього світу й усвідомлення цього сприйняття особливостями загального вмісту психічного життя як цілого, запасом знань і конкретним станом особи. Апперцепція визначається як залежність змісту і спрямованості від попереднього досвіду людини, її інтересів, настанов, знань, ставлення до життя. Отже, апперцепція є найважливішою особливістю сприймання. Сприймання кожної людини індивідуальне, залежить від її

інтересів, ставлення до окремих предметів. Той самий предмет люди з різною освітою сприймають по-своєму [38].

У сучасній психології доведено, що різні люди можуть по-різному сприймати один і той самий предмет. Це пояснюється не простим копіюванням сприйняття предмета, а побудовою образу, яка здійснюється під впливом запасу знань, що є в особистості. Визначають стійку апперцепцію (зумовлену світоглядом) та тимчасову (визначену настроєм, ситуаційним ставленням до сприйнятого).

Таким чином, ситуації апперцепції, в основі яких є створення образу, що втілює емоційне ставлення, сприяють розвитку художньо-образного мислення. Отже, однакові завдання кожен майбутній модельєр-перукар виконає по-своєму, бо на це впливатиме попередній досвід, знання, уміння та навички в галузі перукарського мистецтва.

Розвитку художньо-образного мислення сприятиме застосування методу аналізу конкретних виробничих ситуацій, які можна реалізувати таким чином: студентам пропонується виробнича ситуація, у якій охарактеризовані її умови (можливо, і дії учасників у цій ситуації).

Майбутнім модельєрам-перукарям пропонується оцінити ситуацію (правильність дій учасників), зробити її аналіз і аргументований вибір практичних дій із її розв'язання. Цей метод є ефективним на вступному інструктажі при актуалізації опорних знань і умінь студентів, при закріпленні нового навчального матеріалу, у процесі заключного інструктажу під час обговорення результатів роботи на занятті.

При розробці змісту конкретних виробничих ситуацій як варіанту проєктної технології необхідно враховувати, що вони можуть бути декількох типів:

– спрямовані на вибір рішення щодо застосування правильних практичних дій у конкретних умовах;

– вибір правильних дій у кризових ситуаціях, що створюються при проблемах з інструментом, пристосуваннями, при порушенні технологічного режиму, правил охорони праці тощо;

– вирішення конфліктної ситуації із застосуванням знань і вмінь у галузі перукарського мистецтва (це характерно для професій саме сфери обслуговування – стиліст, візажист, гример, пастижер, перукар тощо);

– оцінка й вибір правильних дій при застосуванні інновацій у галузі виробництва [43].

Отже, проєктна технологія буде раціональною та прогнозовано досягне поставленої мети, якщо при її моделюванні враховуватимуться названі компоненти. У процесі формування художньо-образного мислення майбутніх перукарів-модельєрів найбільш дієвими є практичні проєкти, які розвивають художнє бачення, естетичний смак, уяву, фантазію, уміння працювати в команді й наодинці, навички співпраці, співтворчості тощо. Проєктна технологія дозволила сформувати в майбутніх модельєрів-перукарів показники діяльнісно-практичного компонента сформованості художньо-образного мислення.

Четвертою умовою є систематична підготовка модельєрів-перукарів у межах навчально-виховного процесу закладу вищої освіти до участі у творчих конкурсах із перукарського мистецтва різного рівня.

Аналіз навчальних планів спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” дозволяє стверджувати, що на цій спеціальності приділяється недостатньо уваги підготовці модельєрів-перукарів до участі в творчих конкурсах за фахом. Саме систематична підготовка до творчих конкурсів із перукарського мистецтва та участь у них сприятиме розвитку художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів. Доцільним було б, на наш погляд, уведення дисципліни „Конкурсна діяльність”, у межах якої студентів готували б до участі у творчих конкурсах із перукарського мистецтва, що сприяло би професійному становленню майбутнього модельєра-перукаря [39].

Конкурс (лат. *concursum*) – це змагання, яке дає змогу виявити найгідніших із його учасників або найкраще з того, що подане на огляд. Конкурс – це процес визначення найкращого претендента на перемогу (конкурсанта) або найкращих претендентів на перемогу (конкурсантів), згідно з правилами, визначеними перед початком проведення процедури відбору конкурсантів. Визначення переможців здійснюється шляхом „якісного дослідження” (експертизи) та/або „кількісного дослідження” (голосування) за допомогою таких методів:

1. При *якісному* дослідженні конкурсанти оцінюються призначеним експертним журі, судейською колегією, групою або групами спеціально уповноважених осіб, здатних професійно та об’єктивно оцінити якісні характеристики конкурсантів за визначеними правилами конкурсу критеріями. Шляхом підсумовування оцінок, що були надані конкурсантам від кожного члена журі, та виявлення конкурсанта або конкурсантів, що отримали найвищі оцінки, відбувається визначення переможців. Прикладами відомих конкурсів із якісними дослідженнями є чемпіонати Європи та світу „OMC HAIRWORLD” та інші.

2. У *кількісному* дослідженні конкурсанти обираються шляхом громадського голосування, при цьому учасники голосування висловлюють свою симпатію до конкурсантів, користуючись суб’єктивними мотивами, а взяти участь у голосуванні може будь-яка людина (у деяких випадках людина, що відповідає обумовленим критеріям, наприклад, досягла певного віку). Це *vox populi*, голос громадської думки, референдум. Визначення переможців стає можливим завдяки підсумуванню голосів, що були віддані конкурсантам у період проведення дослідження, та побудові рейтингу всіх конкурсантів, де переможцем вважається той, хто отримав найбільшу кількість голосів і посів перше місце в рейтингу. Прикладами конкурсів із кількісними дослідженнями є „Євробачення” та інші.

3. Існують *комплексні* методики оцінювання, за якими переможців одночасно визначають одне або кілька експертних журі разом із кількісним

опитуванням громадської думки. Причому кожна з респондентських груп має певний пріоритет, важливий для побудови інтегрального, комплексного рейтингу конкурсантів. Приклади конкурсів із комплексними дослідженнями: „Євробачення”, „Фаворити Успіху” та інші конкурси [211].

Із поняттям „конкурс” пов’язані спеціальні премії, нагороди, які вручаються за результатами конкурсного відбору лауреатів серед номінантів на премію. Конкурсний рух, атмосфера змагання відкриває можливість визнання унікальності, майстерності та професіоналізму учасників. Конкурси важливі для самоствердження, удосконалення, визначення фахового рівня й напрямів професійного зростання.

Повною мірою конкурси стосуються сфери перукарського мистецтва. Конкурси різних рівнів передбачають участь у них перукарів-початківців, учнів навчальних закладів, досвідчених майстрів і професіоналів міжнародного класу. Рівень проведення конкурсів визначається організаційними заходами, чіткістю роботи всіх підрозділів, задіяних у їхньому виконанні, змістом основних етапів змагання.

Положення про умови проведення конкурсів містять вимоги до учасників, склад журі та показники оцінювання конкурсних робіт. Зачіска, представлена на конкурсі, має певні вимоги, серед яких: неординарність, оригінальність, унікальність, повинна відображати авторський стиль модельєра-перукаря, його бачення розвитку моди. Успішність виступу на конкурсах залежить від професійності та психологічної готовності учасників, насамперед від рівня індивідуальної підготовки конкурсанта, взаємодії майстра-перукаря й демонстратора зачіски, стосунків на рівні „учасник – команда”, підтримки учасника оточенням.

Головною вимогою до конкурсанта є високий рівень професійної підготовки. Кожен учасник конкурсу повинен усвідомлювати, що підготовчий період вимагає цілеспрямованості, працьовитості, терпіння – це час вивчення досвіду колег, напрямів розвитку моди, матеріалів, майстер-класів провідних фірм – виробників косметичної продукції і, звичайно,

наполегливих тренувань. Отже, готуючись до конкурсу, потрібно відпрацювати ідею, продумати композиційне сполучення зачіски з одягом, аксесуарами, враховуючи те, що конкурс – це змагання й робота майстра. Оцінюється високопрофесійним журі, тому необхідно продемонструвати майстерне виконання технологічних прийомів і володіння інструментом, чітку організацію робочого місця, акуратність, етичну поведінку. Важливим психологічним чинником є зміцнення впевненості в своїх силах і у професійному, і в загальнолюдському розумінні. Свідоме формування внутрішнього ставлення до ситуації як до позитивної події допомагає подолати хвилювання перед змаганнями, звести до мінімуму небажані емоції його учасникам. Ця робота проводиться винятково з урахуванням особистісних якостей, типу темпераменту, персональної філософії конкретного учасника конкурсу [211].

Навчитися працювати скоординовано, зібрано, чітко незалежно від того, що діється навколо, дозволяють техніки управління своїм емоційним станом, прийоми контролю дихання, розслаблення певних груп м'язів тощо. Іноді конкурсанти можуть зіткнутися з проблемою індивідуальної енергетичної кризи, відчутти енергетичний спад. Для виходу з такого стану, поновлення енергоресурсу психологи рекомендують спеціальні методики. Значний вплив на хід конкурсу має стиль взаємодії в системі „учасник – команда”. Якщо взаємини в команді будуються за принципом суперництва, неважко спрогнозувати виникнення взаємних претензій, конфліктів, неприязні й образ. У такій атмосфері неможливо досягти легкості, невимушеності, витонченості конкурсних робіт, а тим більше наблизитись до ідеалу краси.

Рада старійшин контролює відповідність робіт правилам участі в чемпіонаті.

1. Учасники роблять зачіски, які відповідають передбаченим видам робіт і передовим тенденціям моди.

2. Учасники повинні показати професіоналізм, художній смак, творчу фантазію і бачення перспективи в моді нового тисячоліття.

3. У роботах, які виконуються, важливо підкреслити єдність стилю й цілісності образу, який створюється (індивідуальність + зачіска + макіяж + костюм + аксесуари).

4. У роботі важливо враховувати доцільність операцій, які використовуються, застосовувати нові технологічні процеси стрижки, укладання, фарбування, а також сучасні парфумерно-косметичні препарати будь-яких фірм-виробників, якщо інші не надаються оргкомітетом, але не можна прямо або побічно рекламувати ці фірми й торговельні марки. Також забороняється реклама на одязі учасників і моделей [39].

Систематична підготовка майбутніх модельєрів-перукарів до творчих конкурсів сприятиме виробленню професійних *знань* про:

- конкурсну діяльність, вимоги до конкурсантів;
- умови творчих конкурсів;
- сучасні матеріали та обладнання тощо;
- моделювання художніх образів на задану тему;
- сучасні техніки виконання зачісок, моделювання стрижок тощо;

умінь:

- професійно спілкуватися з людьми, добирати образи;
- наполегливо, вдумливо працювати;
- створювати довершені образи тощо;

навичок:

- володіння інструментом, техніками перукарського мистецтва;
- роботи з різними професійними матеріалами;
- спілкування в команді, з конкурсантами та наставниками.

Спеціальна організація професійного навчання, спрямована на розвиток художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів, вимагає:

– по-перше, знання основних компонентів художньо-образного мислення,

– по-друге, визначення об'єктивних вимог до мислення, закладених у різноманітних формах наочного матеріалу, що використовується в процесі засвоєння знань. Лише на цій основі може бути розроблена система вправ, що розвивають художньо-образне мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

Модельєр-перукар повинен визначати й розуміти логіку природних форм, аналізувати їх, відбирати найсуттєвіше для моделювати на цій основі нової форми та структури. Тому в процесі оволодіння фаховими знаннями, уміннями та навичками в галузі перукарського мистецтва важливо ознайомити студентів із проблемами біоніки й вивчити основні принципи застосування природного формотворення в проєктуванні складних форм, елементів структур, яке у творчому процесі відбувається за такими напрямками:

– визначення конструкції біонічних об'єктів для моделювання майбутньої композиції форми зачіски;

– вивчення тектонічної структури (тектоніки) біологічних конструкцій;

– використання стилізації для пошуку форми різних властивостей та структур природних об'єктів;

– вивчення способів та методів трансформації форм у живій природі для втілення фантазійних ідей пошуку форми зачіски;

– уміння використовувати декоративні матеріали (декор, бутафорія) для роботи над побудовою композиції зачіски в процесі створення різних текстур та фактур зовнішньої форми зачіски [39].

Змагання, конкурси, чемпіонати, турніри серед фахівців сфери послуг – це найпотужніший стимул для професійного зростання. Підготовка до стартів і участь у змаганнях тренують у конкурсантів:

- швидкість роботи;
- чистоту виконання;
- баланс форми;

- навички з колористики;
- стресостійкість.

Жоден інший освітній метод не дає таких високих результатів за короткий час. Ефективність полягає в тому, що спрацьовує складний психологічний механізм: бажання бути кращим змушує спортсмена тренувати необхідні навички і працювати над собою більше, ніж він може. Система самомотивації є важливим чинником конкурсної діяльності.

Конкурсний гарт допоміг багатьом відомим майстрам у створенні власного бізнесу. Якості, розвинені в період конкурсних років, виховали в майбутніх власників салонів краси й компаній цілеспрямованість, уміння планувати, працьовитість. Найцінніший капітал – спілкування в середовищі однодумців. Особисте знайомство з професіоналами своєї справи часто відіграє важливу роль у житті. На конкурсах визнані й молоді майстри перукарського мистецтва спільно з професійними візажистами та модними дизайнерами презентують свої кращі роботи публіці. Перед гостями з року в рік постають чарівні образи, підготовлені командами професіоналів [211].

Важливою ознакою конкурсів є оцінювання судьями лаконічності та завершеності образів. Фестиваль краси, конкурс – це передусім конкурс, на якому перемагають найсильніші індустрії моди та краси. Крім того, конкурс є унікальним майданчиком, де новачки виступають нарівні з майстрами перукарського мистецтва. Крім конкурсу, зазвичай на гостей чекають майстер-класи зі створення модних зачісок, стрижок, макіяжу й нейл-дизайну. Також у рамках фестивалю презентується новітня продукція косметичних компаній. Конкурси, чемпіонати, фестивалі – це унікальний шанс дізнатися про сучасні світові тренди й зануритися у світ прекрасного, це можливість обміну досвідом.

Акцентом конкурсної діяльності є подіумний показ – значний культурними подіями, який формує естетичний смак та відчуття стилю, де визначаються основні тенденції сучасної моди, мобільність, свобода та зручність. Подіумний показ відкриває світ краси в індустрії моди.

Дослідження моди з погляду філософії Ю. Легенького демонструє її феноменологію, дискурс, граматику, риторику, етос та ерос. Дослідник називає моду креативним епіцентром культуротворчості, у якому зароджуються нові імпульси для оновлення художньої культури. Дослідження „Видовищна зачіска як частина сучасного іміджу” Є. Федорової демонструє різні види подіумних зачісок. Як зазначає автор, у демонстрації можуть бути покази сучасних, перспективних зачісок та покази арт-зачісок, створених на основі природних елементів (біоніка, тектоніка). Конкурсні, подіумні зачіски містять найбільш актуальні нормативні зразки й таким чином беруть участь у розробці нової конструкції та зміні базових художніх ідеалів. Отже, створюючи сучасну модну зачіску, модельєр-перукар працює з конкретною людиною, враховує її індивідуальні особливості та створює повний образ. Моделюючи зачіски перспективного напрямку, створюється конструкція майбутнього образу, відображення ідеї автора. Проектування арт-зачіски вимагає від майстра розробки цілого художнього образу, суттю якого є внесення чогось зовсім нового, унікального й оригінального. Таким прикладом можна вважати зачіски, представлені авторами на конкурсах, фестивалях та показах моди професійного спрямування, які проходять упродовж року в різних містах України та світу й відкривають нові імена молодих талановитих майстрів [39].

Всеукраїнська громадська організація „Спілка перукарів України” регулярно проводить відбіркові тури до Чемпіонату України СПУ:

- „Кубок Слобожанщини”, м. Харків;
- „Мир ногтей”, м. Запоріжжя;
- „Золотий Лев”, м. Львів;
- „Кубок Карпат”, м. Ужгород;
- „Первая столица”, м. Харків;
- „Молоді таланти України”, м. Дніпро;
- „Бурштинові зорі”, м. Рівне;
- „Simply Divine”, м. Херсон;

– „Grand Euphoria”, м. Кам’янець-Подільський.

У рамках Чемпіонату України СПУ проходять змагання за такими напрямками:

- нігтьова естетика;
- перукарське мистецтво;
- макіяж;
- моделювання брів.

Крім Спілки перукарів України, вагомий внесок у розвиток перукарського мистецтва роблять кращі спеціалізовані освітні заклади, що сприяють популяризації індустрії моди, організовуючи та проводячи конкурси, фестивалі та шоу-покази. Узяти участь у фестивалі краси приїжджають студенти з усієї України. Основним завданням конкурсного проєкту є розвиток українського мистецтва, модних тенденцій і краси; популяризація професій дизайнера зачісок, візажиста та дизайнера одягу; обмін досвідом між українськими та іноземними фахівцями у сфері краси. Покази високої моди на фестивалях, конкурсах стали значними культурними подіями, на них визначаються основні тенденції, напрями, технології, що допомагають студентам побачити динаміку свого творчого розвитку та професійного зростання. Кожного року тематика конкурсної програми змінюється. Конкурсний рух заворожує, спонукає до самовираження та слугує тренінгом не тільки професійних умінь, креативності, але й навчає студентів працювати в команді, формує вміння вирішення проблемних завдань, розвиває естетичний смак. Сучасну моду створюють дизайнери, скульптори, модельєри, живописці, які перетворили її на мистецтво [211].

Участь у фестивалі представників світового перукарського мистецтва підняла його до рівня міжнародного форуму краси та творчості. На конкурсі професійні та майбутні модельєри, дизайнери демонструють гармонійно стилізовані зачіски, розроблені на підставі біонічних елементів, що розширює світогляд та формує художньо-образне мислення.

Художньо-композиційні форми допомагають створити ідею силуетної форми майбутньої конкурсної зачіски. Задум для втілення ідеї використання біоніки в процесі художнього конструювання конкурсних зачісок пробуджує творчу думку та заохочує майстрів до перемоги. Вдале проведення конкурсу є вагомим поштовхом для подальшого його розвитку та для мотивації фахівців перукарського мистецтва до подолання нових сходинок у кар'єрному зростанні [43].

Крім конкурсів та фестивалів, підвищенню професійної майстерності майбутнього модельєра-перукаря сприяє практика (навчальна, виробнича, переддипломна). Практична підготовка студентів є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки фахівців із перукарського мистецтва. Організація практичної підготовки студентів здійснюється відповідно до Положення про проведення практики студентів Брянківського коледжу.

Практика – це вдосконалення умінь і навичок підготовки професіоналів в області перукарського мистецтва та декоративної косметики. У наш час до обслуговуючого персоналу сфери краси висувають високі вимоги щодо розвитку та підвищення ефективності практичної діяльності. Сьогодні працівник сфери послуг повинен не тільки досконало знати теорію перукарської справи, а й володіти професійними прийомами й методами. Тому важливим у підготовці фахівців є поєднання теоретичного і практичного навчання, що передбачає наявність системи спеціальних знань, умінь і навичок, а також особистісних якостей, професійної культури, що в комплексі становить систему універсальної підготовки, у процесі якої формуються професійні компетенції майбутніх фахівців перукарського мистецтва. Таким чином, практичне навчання є фундаментом майбутньої професійної діяльності фахівця [43].

Мета практики – сприяти поліпшенню рівня виробничої діяльності. Практична підготовка починається в процесі теоретичного навчання, коли проводяться практичні завдання із спецпредметів.

Завдання практики:

- закріплення теоретичних знань;
- здобуття практичних навичок;
- оволодіння професійними навичками й уміннями;
- розвиток навичок організаційної роботи.

Практична підготовка студентів Брянківського коледжу Луганського національного університету імені Тараса Шевченка становить систему, спрямовану на закріплення знань, отриманих на лекціях, на підвищення мотивації до отримання знань, формування професійних навичок.

Відповідно до загальнообов'язкових стандартів освіти студенти проходять такі види практик:

- практичні заняття зі спецпредметів (рисунок, живопис, композиція), на яких формуються перші професійні навички;
- навчальна практика (проходить у спеціально обладнаних майстернях коледжу), завданням якої є ознайомлення та отримання перших умінь за фахом;
- виробнича практика (технологічна, модельєрська), мета якої – оволодіння професійними навичками та вміннями, отримання робочої кваліфікації за розрядами, а також збір необхідного матеріалу для виконання курсових робіт з предметів „Пастиж” і „Художнє моделювання зачіски”;
- переддипломна практика, різновид виробничої, є заключним етапом навчання, проводиться на четвертому курсі. Мета практики – збір даних для дипломного проєктування, узагальнення і вдосконалення здобутих знань, практичних умінь і навичок, отримання професійного досвіду й готовність до самостійної трудової діяльності.

Основним завданням навчальної практики є підготовка універсального спеціаліста в галузі перукарського мистецтва та декоративної косметики, створення багатопрофільних напрямів для підготовки фахівців широкого призначення (перукар-універсал, візажист, нейл-дизайнер, стиліст, колорист, технолог, пастижер-гример).

У процесі проходження практики вирішуються такі завдання:

1. Закріплення теоретичних знань.
2. Знайомство зі специфікою роботи перукарні.
3. Розвиток первинних професійних умінь.
4. Підготовка до поглибленого опанування спеціальних дисциплін.
5. Володіння культурою спілкування в процесі роботи з клієнтом.
6. Прищеплення студенту практичних професійних навичок за фахом.

Усі види практики забезпечуються програмами практик, які є основним навчально-методичним документом для студентів та керівників практики. Брянківський коледж укладає договори з організаціями різних форм власності на проходження виробничих практик студентами.

Головним критерієм роботи коледжу щодо формування баз практик є поглиблення та закріплення отриманих теоретичних знань, їх творче застосування в практичній діяльності.

Основним документом студента в період проходження практики у сфері послуг (салон краси, студія, перукарня) є календарний графік проходження практики. У графіку враховано час проходження, теоретичну підготовку, специфіку роботи перукарні, що передбачає повне виконання програми практики. Таким чином, активна творча практична діяльність майбутніх модельєрів-перукарів сприятиме виробленню професійних умінь та навичок, вагоме місце серед яких посідає художньо-образне мислення, адже саме воно допомагає майстру створити довершений образ у будь-якій виробничій ситуації.

Особливе місце в реалізації цієї педагогічної умови посідає підготовка та участь студентів у конкурсах із перукарського мистецтва різних рівнів, де вони демонструють *конкурсні зачіски* (історичні, перспективні, фантазійні, арт-зачіски тощо), які є художнім витвором мистецтва, що відображає новий за видом, формою, змістом, силуетом і деталями художній образ. При цьому такі зачіски можуть визначити новий напрям розвитку моди, надати імпульс у розробці побутових зачісок.

Отже, визначені педагогічні умови, на наш погляд, сприятимуть формуванню художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

2.2. Експериментальне впровадження педагогічних умов формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів

Експериментальна підготовка студентів спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” здійснювалася поетапно відповідно до висунутих педагогічних умов (теоретичне обґрунтування умов подано в підрозділі 2.1).

Мета цього підрозділу полягає в описі експериментальної роботи з формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

Згідно з гіпотезою нашого дослідження та теоретико-практичними висновками в ході експериментальної роботи ми перевірили ефективність запропонованих нами умов формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів. Нами було розроблено завдання формувального етапу експерименту, відповідно до якого ми формулювали показники сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів одночасно й спрямовували їх на:

– формування мотивації до розвитку художньо-образного мислення (потреби в професійній, художній діяльності модельєра-перукаря; пізнавальні мотиви; мотивація успіху);

– формування комплексу професійних якостей, що забезпечують здійснення професійно-творчої діяльності у сфері обслуговування;

– формування комплексу якостей діяльнісно-практичного компоненту, які сприяють виробленню вмінь і навичок формування художньо-образного мислення.

Спираючись на результати експериментальної роботи, ми вважаємо, що для досягнення сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів доцільними та результативними будуть такі педагогічні засоби:

– до змісту навчального матеріалу з мистецьких дисциплін будуть включені короткі відомості про сутність художньо-образного мислення та його значення саме для модельєрів-перукарів;

– до навчальних планів спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” уведено спецкурс „Конкурсна діяльність” (див. додаток Д);

– конкурсна діяльність із перукарського мистецтва буде спрямована на співтворчість педагога й майбутнього модельєра-перукаря, що дозволить студентам реалізувати набуті теоретичні знання й сформувати навички художньо-образного мислення;

– процес спілкування педагога й студента буде ґрунтуватися на співтворчості, співавторстві, взаємодопомозі, на засадах особистісно зорієнтованого підходу.

Звернімося до фрагментів експериментальної роботи, які розкривають її сутність та особливості формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

Отже, перед початком формувального експерименту ми поставили такі завдання: формування потреби в професійно-творчій діяльності модельєра-перукаря, в емоційній творчій самореалізації, визначенні ступеня сформованості мотивації до художньо-творчої діяльності в галузі перукарського мистецтва; розвиток основних елементів художньо-образного мислення (уяви, асоціацій, фантазії, інтуїції); формування навичок та вмінь

організації художньо-творчих проєктів, здібностей до самоконтролю та самооцінки в майбутній професійній діяльності.

Основними *формами* роботи в ході експерименту були: лекційні та практичні заняття з фахових дисциплін, самостійна робота студентів над художньо-творчими завданнями, організація художньо-педагогічного простору в ході групових лекційних та практичних занять зі спецкурсу „Конкурсна діяльність”, на практичних заняттях з мистецьких дисциплін, під час проходження виробничої практики на базі провідних перукарень; групові та індивідуальні творчі рефлексивні завдання в процесі лекційних і практичних занять із фахових дисциплін, самостійна та групова робота студентів з художніми образами мистецтва.

У ході експерименту було використано такі *методи роботи*: аналіз продуктів діяльності (творчих завдань із фахових дисциплін художнього напрямку, творчих письмових робіт, рефератів та курсових робіт); бесіди та інтерв'ю з майбутніми модельєрами-перукарями та дизайнерами; аналіз художніх образів у галузі перукарського мистецтва.

У формувальному етапі експерименту взяли участь студенти спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, ВП „Брянківський коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка”, Калинівського технологічного коледжу (Вінницька обл.), Криворізького державного педагогічного університету.

Дослідно-експериментальною роботою формувального експерименту було охоплено 140 студентів, з яких 78 навчалися в умовах експериментальної групи, а 62 становили контрольну групу.

Реалізація першої педагогічної умови – формування в майбутніх фахівців компонентів художньо-образного мислення на основі інтеграції різних форм практичної художньо-творчої діяльності – здійснювалася у процесі інтеграції різних форм практичної художньо-творчої діяльності на

заняттях із фахових дисциплін на основі технології формування творчої особистості, цілеспрямованої роботи щодо формування мотивації студентів на майбутню художньо-професійну діяльність.

Експериментальну роботу над формуванням мотивації до художньо-творчої діяльності в галузі перукарського мистецтва ми розпочали з включення студентів у науково-пошукову роботу над визначенням понять „художньо-образне мислення”, „творчість”, „художньо-професійна діяльність” та окреслення компонентів художньо-образного мислення. Під час роботи студенти виявили ініціативність, креативність. Отримані результати дали можливість стверджувати, що робота викликала інтерес у більшості аудиторії.

На першому етапі роботи з поняттям „художньо-образне мислення” кожен студент одержав завдання знайти визначення й представити його письмово. Ця робота проходила на III – IV курсах спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика”.

Наведемо студентські приклади визначення сутності художньо-образного мислення в експериментальних групах:

студентка Оксана К.: *„здатність людини до створення чогось нового в матеріалі”;*

студент Олексій В.: *„сміливість мислення й бажання експериментувати”;*

студентка Юлія А.: *„здатність переосмислення образів мистецтва, логічне мислення, уява”;*

студентка Марина К.: *„уміння студента переосмислювати образи”;*

студентка Тетяна Т.: *„психологічна особливість людини, яка характеризується творчим підходом до розв’язання задач”;*

студентка Юлія Г.: *„уміння людини за допомогою образів передавати власне бачення тієї чи іншої проблеми”;*

студентка Яна В.: *„пізнавальний процес мисленнєвої діяльності людини, який ґрунтується на уяві, фантазії”;*

студентка Надія І.: *„психологічна якість особистості, яка наділена творчими рисами, спроможна виражати свої емоції за допомогою художніх матеріалів”*;

студентка Ольга Г.: *„показник індивідуальної манери модельєра-перукаря”*;

студентка Юлія К.: *„це психологічна властивість людини, для якої характерна образотворчість, художні здібності та творчі задатки”*.

Отже, художньо-образне мислення можна розглядати як процес пізнання навколишнього світу крізь призму творчості. Виходячи з попередніх роздумів, зазначимо, що художньо-образне мислення – це процес, у якому відбувається осмислення та усвідомлення сприйнятого, а результатом є створення художніх образів.

Як бачимо, найбільш близькими до визначення сутності художньо-образного мислення були студенти IV курсу (50% від кількості опитаних). Вони свідомо підійшли до тлумачення поняття, помітно, що в нагоді їм став досвід у галузі термінологічних дисциплін та самоосвіти.

Другим етапом роботи з термінологічним апаратом стало включення студентів до художньо-творчої пошукової роботи. При формулюванні визначення „творчість” ми запропонували студентам по-різному розв’язати це завдання. Перший варіант передбачав словесне (письмове) відтворення термінів. Другий – ілюстративно-образну передачу поняття. Розв’язуючи подібного типу проблемно-пошукові завдання, ми розвивали в майбутніх модельєрів-перукарів потребу у творчій самореалізації, фантазію, творчі задатки, вміння схематично-образно пояснити власний задум.

Доцільним було визначення здібностей до художньо-творчої діяльності в майбутніх модельєрів-перукарів за методикою Г. Хаана і А. де Кафа. У результаті спостережень науковці запропонували характерні дії та вподобання обдарованих творчих осіб. Найголовніші було означено так:

1. У своїх малюнках зображує різноманітні предмети, ситуації, людей.

2. Серйозно ставиться до творів мистецтва, замислюється й стає дуже серйозним, коли чує нову музику, бачить красиву картину.

3. Оригінальний у виборі сюжету, складає незвичайні композиції (із квітів, малюнків тощо).

4. Завжди готовий використати будь-який новий матеріал для виготовлення малюнків, біонічних форм, картин тощо.

5. У вільний час малює, ліпить, створює композиції, що мають художнє значення.

6. Використовує малюнок або ліплення, щоб висловити свої почуття й настрої.

7. Цікавиться творами мистецтва, створеними іншими людьми. Оцінює їх і намагається відтворити те, що сподобалось.

8. Любить працювати із пластиліном, глиною, клеєм для того, щоб відтворювати речі в трьох вимірах [Цит.за 60].

Анкета виявила творчі задатки модельєрів-перукарів, що допомогло спрямовувати роботу на розвиток цих задатків на основі творчого підходу у викладанні практичних дисциплін.

У нашому дослідженні художньо-образне мислення ми розглядаємо як частину професійного мислення і як творчий (варіативний) компонент професійної діяльності, спрямований на вирішення завдань творчого перетворення її предмета. Розвиток художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів ми плануємо здійснити в процесі їхньої професійної освіти на основі розв'язання творчих завдань.

Склад професійної діяльності перукаря включає такі компоненти: об'єкт – особистість, предмет – зачіска, матеріальні засоби – інструменти, обладнання, прилади; інформаційні засоби – спілкування, знання, вміння, навички; способи – нормативні та творчі технології, які базуються на уявленні нормативності й варіативності діяльності. Усі ці компоненти відображаються в зовнішній і внутрішній діяльності модельєра-перукаря. Друга створює образно-понятійні моделі, перша їх реалізує. З нашого

погляду, саме внутрішня професійна діяльність – „сховище” творчого потенціалу суб’єкта [117].

На заняттях зі спеціальних дисциплін („Рисунок”, „Живопис”, „Основи композиції”, „Технологія перукарських робіт”, „Спецкомпозиція”, „Пастиж”, „Художнє моделювання зачіски”) використовувалися інтегровані форми художньо-творчої діяльності:

- компаративний аналіз тематичних образів у галузі перукарського мистецтва;
- характеристика засобів передачі образності в зачісці;
- передача подіумних образів за допомогою біонічних форм і геометричних фігур (див. додаток Д.1, Д.2);
- створення художніх образів з волосся на задану тему (наприклад, „Пам’ятки України” (див. додаток Д.3)) різними засобами тощо.

Перед закладом вищої освіти постає завдання – підготувати кваліфікованого модельєра-перукаря, наділеного всіма професійними якостями, серед яких належне місце посідають творчі. У системі художньо-педагогічної освіти предмет „Основи композиції” є однією із провідних фахових навчальних дисциплін. Майбутній модельєр-перукар має необмежені можливості для розвитку творчих здібностей, формування естетичного смаку й естетичних потреб, для розвитку практичних якостей формоутворення зачіски, що становить художній образ.

Однією з категорій творчості є розвиток художнього сприйняття майбутніх модельєрів-перукарів у процесі вивчення основ композиції. Організація художньої форми здійснюється поетапно завдяки великій кількості вправ і спеціальних завдань на здійснення різних мисленнєвих операцій, під час виконання академічних, навчальних і творчих композиційних завдань (вивчення, створення, аналіз композиції), проведення майстер-класів у ході практики. Наведені чинники генерують нові ідеї, сприяють активізації художньо-образного мислення, збуджують новий потяг

до творчості, до саморозвитку й самореалізації особистості майбутнього модельєра-перукаря [43].

У ході формувального експерименту ми пропонували студентам завдання на розвиток творчих здібностей, які застосовувалися на різних типах занять, таких як виставка творчих робіт, конкурс, конференція, різного типу мистецтвознавчі ігри, спрямовані на розвиток художньо-образного мислення, винахідництва, допитливості, науковості. Творчі здібності в майбутніх модельєрів-перукарів формувалися передусім у процесі пізнавальної діяльності на аудиторних заняттях за активної співпраці з педагогом та під час самостійної творчої роботи.

Розвитку художньо-образного мислення сприяло застосування в ході занять із фахових дисциплін творчих завдань, виконання яких необхідно було пояснити. Так, студентці Оксані М. було запропоновано придумати художньо-творчі домашні завдання для студентів III – IV курсів. Серед завдань були такі:

- *створити образ Людини-епoxy на основі стилізації природних форм;*
- *створити образ людини-майбутнього;*
- *дібрати зачіски різних культурно-історичних епох і до них – музичні твори, які б відображали настрій та тематику обраного образу.*

Аналізуючи отримані результати, ми встановили, що художньо-образним мисленням наділено 30% респондентів, 25% володіють ним на достатньому рівні, 30% – на критичному, але прагнуть до розвитку художньо-образного мислення, 15% – на низькому.

У межах курсу „Спецкомпозиція” під час цього етапу формувального експерименту пропонувалося дати визначення поняттю „художньо-професійна діяльність”. Так, студентка IV курсу виділяє якості, якими, на її думку, повинна володіти професійно-творча особистість: *„готовність до ризику; незалежність і самобутність суджень; креативність мислення; імпульсивність; допитливість; сміливість уявлення та думки; творча*

фантазія; самостійність мислення; можливість використання ідеї в реальному житті; рівень володіння графічними навичками при демонстрації творчого задуму; акуратність виконання завдань...”.

У ході обговорення різних варіантів відповідей аудиторія погодилася з думкою більшості про те, що творчість є важливим складником у процесі підготовки модельєра-перукаря.

Самостійна розробка дослідницьких тем (у межах курсових робіт із фахових дисциплін) сприяла виробленню здібностей до самоконтролю, самопізнання. Проблематика дослідницьких робіт була сформульована так, щоб усвідомлений теоретичний матеріал студенти відрефлексували й представили власне бачення зазначеної проблеми. Нами було розроблено теми курсових робіт, які розкривали б особливості творчої діяльності модельєра-перукаря, наприклад:

- розробити модель та технологію виготовлення прикраси зі штучного волосся для конкурсної фантазійної зачіски методом тресування;
- розробити модель та технологію виготовлення коси з натурального волосся;
- розробити модель та технологію виготовлення перуки з натурального волосся на полегшеному монтюрі з зачіскою ацентрального типу, довжиною волосся до плечей методом тресування з елементами тамбурування;
- розробити модель та технологію виготовлення коси з чотирьох жмутів з одним вушком з натурального волосся;
- розробити модель та технологію виготовлення шиньйону овальної форми без монтюру з натурального волосся ручним способом методом тресування;
- розробити модель та технологію виготовлення прикраси з натурального волосся для конкурсної вечірньої зачіски ручним способом методом проклеювання.

При розв'язанні питань, поставлених у курсових роботах, студенти ознайомлювалися із сутністю художньо-творчої діяльності.

На заняттях із художнього моделювання зачіски студенти з інтересом ставилися до ігрових елементів у ході лекційного курсу. Так, під час лекції студентам пропонувалися завдання творчого, інтелектуального характеру, які сприяли розвитку логічного мислення, формуванню власної точки зору. До того ж активність студентської аудиторії, її взаємодія з лектором є досить продуктивним методом навчання, що дозволяє майбутнім модельєрам-перукарям із легкістю засвоювати навчальний матеріал.

Під час подання лекційного матеріалу з циклу професійних дисциплін було застосовано такі активні форми роботи, як мікробесіда, бліц-опитування, мікротестування, дискусія та ін. Кожна лекція починалася згаданими формами роботи й дозволяла викладачеві перевірити рівень засвоєння студентами навчального матеріалу, а студентам – відтворити усвідомлену інформацію, підготуватися до засвоєння нової. Так, на заняттях реалізувався принцип доступності та послідовності. Також слухачам пропонувалися завдання на класифікацію термінів, основних понять тощо. Наприклад, під час засвоєння певних понять добиралися образи з різних історичних епох, які розкривають сутність цих понять. А майбутнім модельєрам-перукарям пропонувалося дібрати термінологічні відповідники.

Розвитку мисленнєвої діяльності майбутнього модельєра-перукаря сприяли завдання, які вимагають роздумів, доведення власного задуму. Прикладами можуть стати такі завдання, застосовувані під час формувального експерименту. Ми запропонували студентам визначити якості модельєра-перукаря, а потім довести свою думку. Проаналізувавши власні спостереження та отримані знання, майбутні фахівці спробували визначити особистісні й професійні якості модельєра-перукаря. Систематизувавши студентські письмові відповіді, ми отримали такі дані. Результати дослідження представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Професійні та особистісні якості модельєра-перукаря

<i>Професійні якості модельєра-перукаря</i>	<i>Особистісні якості модельєра-перукаря</i>
<ul style="list-style-type: none"> – гуманізм; – почуття такту; – здатність до творчої діяльності; – знання, уміння та навички в галузі психології та фахових дисциплін; – навички практичної роботи з образотворчого та перукарського мистецтва 	<ul style="list-style-type: none"> – емоційність; – оптимістичність; – комунікативність; – культура мовлення; – здатність до самовиховання, самоосвіти; – уважність, логічне та художньо-образне мислення; – чесність, справедливість

При обґрунтуванні запропонованих варіантів відповідей майбутні перукарі-модельєри спиралися на особливості професійної діяльності, з якими вони були попередньо ознайомлені. Як бачимо, відповіді студентів були майже аналогічними. Так, студенти експериментальної групи при виділенні професійних якостей називали знання, уміння та навички в професійно-творчій діяльності, а при розкритті особистісних рис виділяли загальнолюдські риси, притаманні творчій особистості, здатній до допомоги, співпраці тощо.

Ефективним методом перевірки знань, своєрідною точкою контролю було проведення диктантів із фахових дисциплін. Такі диктанти було побудовано за методикою незавершених речень, наприклад, з „Основи композиції” як вид модульної контрольної роботи застосовували перевірочний диктант за лекційним матеріалом. Наведемо зразок:

1. Художньо-образне мислення – це...

2. До складників творчої особистості належать...

3. *Стилізація в перукарському мистецтві – це...*
4. *Під терміном „біоніка” в перукарському мистецтві розуміють...*
5. *Засобами передачі образності в перукарському мистецтві є...*
6. *Серед функцій художньо-образного мислення виділяють...*
7. *До законів композиції належать...*

Отже, увиразнюючи лекційний матеріал, ми створювали завдання, розв'язання яких спонукало до швидкого запам'ятовування, розвитку логічного мислення та набуття знань з композиції. У ході таких занять формуються професійні вміння майбутнього модельєра-перукаря, його майстерність, естетичні смаки тощо.

Серед навчально-педагогічних ігор, названих П. Щербанем, застосовували також розв'язання педагогічних завдань та ігрове проєктування. Так, на спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” в межах різних курсів студенти виконували короткотривалі творчі проєкти й представляли їх на занятті перед створеною комісією. Метод ігрового проєктування є продуктивною формою навчання, яка сприяє розвитку художньо-творчого мислення в майбутніх модельєрів-перукарів. Теми творчих проєктів мали такі назви:

- виставка творчих робіт студентів III – IV курсів „У світі абстракції” (завдання: створити об'ємно-просторові композиції з геометричних тіл);
- виховний захід із перукарського мистецтва „Біоніка” (завдання: розробити та продемонструвати зачіски за темою заходу (для студентів IV курсу);
- розробка образів для рекламних буклетів спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” (для студентів IV курсу).

Отже, використовуючи названі технології у навчально-виховному процесі, педагог здійснює інноваційну діяльність у системі виробничого навчання. Саме тому завдання педагогів вищої школи – спрямувати майбутнього модельєра-перукаря на творчу співпрацю, яка ґрунтується на повазі, довірі, взаєморозумінні, спрямованості на діалог із клієнтом;

забезпеченні права людини на творчість, реалізацію власного потенціалу. Застосування інтерактивних методів навчання в підготовці майбутніх модельєрів-перукарів є досить актуальним питанням, яке потребує подальшої розробки та втілення в практичну діяльність. Досить різноплановою й багатоаспектною є також проблема реалізації креативного підходу в процесі підготовки фахівців у галузі перукарського мистецтва.

Друга педагогічна умова – розробка та впровадження в процес підготовки майбутніх модельєрів-перукарів системи художньо-творчих завдань – передбачала використання на заняттях із фахових дисциплін художньо-творчих завдань різного типу: *сугестивні творчі завдання* на основі методів арт-терапії, експресивного впливу, створення ситуацій успіху, упевненості; *естетотерапевтичні* на основі драмотерапії, імаготерапії („проживання образу”); *проблемні* (завдання на аналіз художнього образу).

Під час формувального експерименту на заняттях із фахових дисциплін ми пропонували викладачам таких предметів, як „Рисунок”, „Живопис”, „Пастиж”, „Художнє моделювання зачіски”, „Спецкомпозиція”, на спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” демонструвати фрагменти творчих, неординарних завдань, які допоможуть майбутнім модельєрам-перукарям засвоїти матеріал, що сприяє розвитку художньо-образного мислення.

Так, викладач композиції в курсі „Композиція” на III курсі продемонструвала завдання, у ході якого студенти на одну тему (наприклад, декоративне панно „Зачіска майбутнього”) виконували пастижерну зачіску, застосовуючи різні техніки декорування. Під час творчої роботи викладач запропонувала модельєрам-перукарям пригадати психологічні особливості людини, що впливає й на характер образу, методику роботи з різними матеріалами та засобами передачі образності [41].

Такі завдання прищеплювали знання з фахових дисциплін, з психології, з технології роботи з матеріалами та розкривали художньо-творчі задатки майбутніх модельєрів-перукарів.

З метою розвитку художньо-образного мислення та досконалішої підготовки студентів до здійснення професійної діяльності ми розробили спецкурс „Конкурсна діяльність” (див. додаток Г), який було введено до навчального плану спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” Брянківського коледжу ЛНУ імені Тараса Шевченка. Спецкурс ознайомлює майбутніх модельєрів-перукарів із такими поняттями, як: сутність та зміст конкурсної діяльності; історія виникнення конкурсу як форми змагання; функції та мета конкурсної діяльності; методи та форми організації конкурсів; роль, завдання та обов’язки педагогів-наставників при підготовці до конкурсу; особливості організації конкурсної програми; психологічні особливості підготовки до конкурсу; вимоги до конкурсантів; методика підготовки до конкурсу.

На лекційних та практичних заняттях зі спецкурсу, зокрема при опрацюванні теми „Особливості організації конкурсної програми”, студенти з’ясовували особливості організації конкурсів, формували вміння та навички, необхідні для участі в конкурсній програмі. На цьому етапі ми орієнтували майбутнього модельєра-перукаря на створення творчої атмосфери, творчого підходу, взаємодопомоги, взаєморозуміння тощо. Крім того, ми формували здібності до самостійної розробки авторських проєктів, творчих завдань, творчого пошуку, ознайомлювали з принципами складання таких програм.

У межах теми „Психологічні особливості підготовки до конкурсу” студентів навчали особливостей психологічної підготовки до конкурсу, формували навички роботи в творчому колективі, спілкування з противниками та наставниками, прищеплювали вміння правильно сприймати результати конкурсної програми. У процесі викладання теми „Методика підготовки до конкурсу” розглядали принципи підготовки до конкурсу, основні функційні завдання та обов’язки конкурсантів, розвивали творчі здібності, художньо-образне мислення, уміння бачити довершений образ (прогнозувати результат). Отже, за час спецкурсу майбутні модельєри-

перукарі отримали знання, уміння та навички, необхідні для формування художньо-образного мислення.

У ході експерименту ми спрямували свою діяльність на вироблення в студентів комплексу якостей діяльнісно-практичної сформованості – навичок і вмінь розробки та втілення художнього задуму, самоконтролю, самооцінки, навичок роботи з різними матеріалами, художньо-графічних навичок.

Вагомим показником для здійснення творчої інноваційної діяльності є самопізнання: „пізнай себе, а потім виховуй іншого”. Виділяють такі шляхи творення особистості: самопізнання, самооцінка, самоідентифікація, самоствердження, самовизначення, самодіяльність, самоврядування, самовдосконалення, самоконтроль, самовиховання. Таким чином, для досягнення поставленої мети кожна людина повинна „пізнати саму себе”, лише тоді вона буде спроможна впливати на інших [39].

Науковці стверджують, що цілісне професійне становлення спеціаліста відбувається тоді, коли він усвідомлює смисл життя й неупинно вдосконалює свою свідомість і професійні якості. Аналіз літератури з психології дозволяє зробити висновок, що у професійному становленні модельєра-перукаря важливим є переломний період подолання бар'єра власного „Я”. Ці два періоди можна позначити такими формулами: „Я – студент, який оволодіває професією” та „Я – майстер, який самостійно створює образи”. Стиранню цих граней сприяє тісний зв'язок із практикою. Тому в ході навчально-виховного процесу необхідно приділяти більше уваги практичній діяльності. Під час активної практики майбутні модельєри-перукарі демонстрували свої вміння в галузі перукарського мистецтва, творчості [153].

Щоденникові записи студентів (за результатами практики) дають можливість стверджувати, що майбутні фахівці в галузі перукарського мистецтва здатні до рефлексії, самостереження та самооцінки в художньо-професійній діяльності.

Сутність, основні характерні риси та функції художньо-образного мислення виявляються через естетичну культуру, особливості сприймання та

оцінювання творчих робіт, виявлення спільності і специфічності різних робіт, а також як психологічні явища, пов'язані з вищими емоціями людини.

На підставі аналізу теоретичних матеріалів і результатів дослідження ми розробили методичні рекомендації, спрямовані на підвищення рівня розвитку художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів:

- необхідно враховувати специфіку художнього образу як основної оперативної одиниці образного мислення в мистецтві;
- у процесі розвитку образного мислення приділяти особливу увагу розвитку графічних і художніх навичок;
- при виборі і складанні завдань необхідно орієнтуватися на основні засоби виразності: форму, силует, колір, композицію;
- застосовувати різні композиційні засоби художньої виразності, за допомогою яких можлива передача характеристики образу;
- використовувати творчі завдання, що розвивають просторову кмітливість;
- застосовувати завдання, спрямовані на формування умінь у художньо обдарованих студентів створювати нові образи;
- застосовувати художні практичні завдання, що розвивають навички комбінаторики;
- використовувати в процесі навчання практичні завдання, що розвивають навички стилізації;
- застосовувати практичні завдання і вправи, що розкривають структурні і просторові особливості образів шляхом перетворення й видозміни (біоніка, тектоніка).

Проблема розвитку художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів засобами образотворчого мистецтва є складною і багатогранною та вимагає подальшого вдосконалення в теоретичних і практичних дослідженнях.

Упровадження третьої педагогічної умови – залучення студентів до розробки художньо-творчих проєктів, що сприяють розвитку художньо-образного мислення – передбачала використання проєктних завдань виховного й дидактичного плану, що були спрямовані на формування творчого самовираження, креативності, апперцепції, гнучкості та ініціативності, здатності до художньо-образного мислення, сильної внутрішньої енергії.

Розв’язання професійно-педагогічних ситуацій теж сприяло впровадженню третьої педагогічної умови. Професійно-педагогічні ситуації можуть бути об’єднані окремими творчими завданнями та становити ланцюжок послідовних подій: художньо-творчі проєкти (групові, індивідуальні творчі покази), майстер-класи, виступ на семінарському занятті тощо. У процесі моделювання таких ситуацій на заняттях із курсу „Художнє моделювання зачіски” створювалися умови для пізнання кожним студентом самого себе, своїх емоцій, оцінок, ставлень. При розв’язанні професійно-педагогічних ситуацій майбутній модельєр-перукар демонстрував не лише свої фахові знання, уміння й навички, а й власну психологічну настроєність, професійну майстерність у ході виробничої діяльності [214].

Після розробки змісту ситуації виникає задача формулювання завдань і запитань, які допоможуть майбутнім модельєрам-перукарям структурувати проблему, закладену в цій ситуації. Ці питання можна сформулювати таким чином:

- *У чому причина створеної ситуації?*
- *У чому помилка учасників ситуації, які виконували конкретні дії?*
- *Дайте оцінку дій учасників ситуації.*
- *Запропонуйте свій варіант дій щодо вирішення ситуації.*
- *Проаналізуйте ситуації та прийміть правильне рішення.*

На заняттях із „Технології перукарських робіт” ми пропонували майбутнім модельєрам-перукарям вирішити виробничі ситуації різного типу, наприклад:

1. *Салон краси, де Ви проходите технологічну практику, придбало клімазон. Які технологічні операції в процесі виконання перукарських послуг можуть змінитись? У чому причина таких змін та як це може вплинути на час виконання технологічних процесів? Розробіть технологічну карту виконання колорування волосся з використанням клімазону.*

2. *У процесі технології виконання фарбування барвниками II групи у клієнтки не зафарбувалося сиве волосся. Якої помилки припустився майстер та чи можна її виправити? Проаналізуйте ситуацію і назвіть причини порушення технології, що призвели до неякісних результатів фарбування.*

3. *Модельєр-перукар виконує вечірню зачіску. Під час виконання підготовчих робіт у клієнта виявлено педикульоз. Клієнтові було відмовлено в обслуговуванні. Проаналізуйте ситуацію та визначте оцінку діям майстра. Запропонуйте свій варіант вирішення такої ситуації.*

4. *У процесі освітлення волосся після перевірки виявилось, що волосся потиличної зони не достатньо освітлилося. Майстер-перукар збільшує час витримки під дією тепла на 20 хв., після чого результат задовільний, волосся освітлене. Яку було допущено помилку майстром та які наслідки можуть спричинити дії майстра? Запропонуйте свій варіант дій.*

5. *При створенні стрижки „Каре” модельєр-перукар не визначив довжину волосся клієнта та не врахував особливості клієнта. Якої помилки припустився майстер та чи можна її виправити? Проаналізуйте ситуацію і назвіть причини, що призвели до незадовільних результатів технології стрижки [58].*

Проаналізувавши конкретні виробничі ситуації, можна схарактеризувати певні ознаки запропонованого методу: формулювання майстром питань за розглянутою ситуацією; наявність виробничої проблеми, значущої для майбутньої професійної діяльності; розробка малими групами студентів (3 – 5 осіб) або індивідуально варіантів рішення; дискусія й обґрунтування вибору рішення ситуації кожною групою студентів; підбиття підсумків та оцінка результатів роботи студентів викладачем.

Таким чином, доволі актуальним є засіб моделювання виробничих ситуацій, застосований на практичних заняттях, де модельєр-перукар уявляв себе в галузі професійної діяльності, створював власну модель виробничих ситуацій, розробляв необхідний демонстративний матеріал тощо. На кожне експериментальне заняття такого типу призначалися опоненти, експерти чи рецензенти, які намагалися дати оцінку діяльності одногрупника, відзначити переваги та недоліки творчого акту.

Свого роду театралізація сприяла формуванню художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів завдяки наявності в ній таких якостей, як синкретизм засобів художнього вираження, колективність діяльності, взаємодоповнюваність ролевих позицій „режисера” й „актора”. У театралізації створена можливість для самореалізації, оскільки для досягнення загальної мети, створення нового художнього образу в галузі перукарського мистецтва кожний учасник виконував індивідуальну дію, яка була обрана ним самостійно на основі власних можливостей [119].

Результати експериментальної роботи довели, що моделювання професійних виробничих ситуацій спілкування забезпечує розвиток фахових здібностей до розв’язання виробничих ситуацій у галузі перукарського мистецтва та формування художньо-образного мислення у процесі розв’язання цих задач. У моделюванні виробничих ситуацій було створено умови для пізнання кожним самого себе, своїх емоцій, ставлень, оцінок. Аналіз таких професійно-педагогічних ситуацій сприяв введенню майбутнього модельєра-перукаря в професійно-творчу атмосферу.

Співтворчість надала можливість для вироблення у студентів важливих соціальних навичок: відповідальності, уміння конструювати свою поведінку з урахуванням позицій інших людей, демократичного стилю керування. Співпереживання, що виникає в процесі співтворчості, сприяло емоційному розвитку майбутніх модельєрів-перукарів, формуванню відчуття комфорту в процесі навчання, створенню передумов для виникнення почуття задоволеності від професійної діяльності.

У межах програмового курсу „Пастиж” на практичних заняттях майбутні модельєри-перукарі виконували художньо-образні, творчі завдання, які були спрямовані на розвиток художньо-творчих рефлексивних здібностей. На практичних заняттях студентам було запропоновано тему, яку вони повинні були вирішити образно в зазначеній техніці, застосовуючи певні художні засоби. Для виконання цього завдання було запропоновано такі теми:

– розробити конструкцію та виготовити об’ємну композицію зачіски, в основі якої покладено геометричні фігури (матеріал: волосся, мідний дріт, клей, фарба);

– створити аплікацію (портрет із зачіскою) з власне створених різних фактур одного кольору (матеріал: волосся, клей, лак);

– у техніці квілінг створити композицію „Фольклорні зачіски” (матеріал: мідний дріт, волосся, клей, фарба) [42].

Під час виконання художньо-образних, творчих завдань студенти експериментальної групи виявили фантазію та зацікавленість до запропонованих тем. Аналіз продуктів творчої діяльності засвідчує, що майбутні модельєри-перукарі здатні до рефлексії на творчому рівні. Так, відрефлексувавши свої знання, уявлення, світоглядні позиції з низки питань, студенти створили досить оригінальні художні образи, які дозволяють стверджувати, що 40% аудиторії за час експерименту відпрацювали навички рефлексивної діяльності в галузі художньої творчості.

Формування вмінь та навичок, необхідних для організації художньо-професійної діяльності в галузі перукарського мистецтва, відбувалося в рамках Днів науки, які традиційно щороку проводяться в структурних підрозділах ЛНУ імені Тараса Шевченка. У межах Днів науки – 2017 нами було організовано майстер-клас із пастижерного мистецтва, який мав навчально-пізнавальний характер. Сучасний творчий захід дав змогу студентам повторити вже відомі технологічні прийоми та опанувати нові способи створення художніх образів з моделювання волосся. У межах таких

заходів ми формували у майбутнього модельєра-перукаря в процесі дискусії з питань за специфікою техніки виконання спроможність до діалогу.

Навички роботи з різними матеріалами формувалися в межах курсів „Основи композиції”, „Технологія перукарських робіт”, „Спецкомпозиція”, „Пастиж” на спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика”.

Під час проведення занять із зазначених вище курсів використано різні форми організації роботи: лекції, бесіди, творчі практичні покази, індивідуальні заняття тощо. З метою формування навичок роботи з різними матеріалами ми застосували таку форму роботи, як час творчої імпровізації (що ґрунтується на заохоченні студентів до розв’язання творчих задач із використанням різних матеріалів та технік), у процесі якого майбутні модельєри-перукарі демонстрували власну фантазію, ступінь розвитку художньо-образного мислення, аналізували готові образи (студентам пропонувалися фотокартки (або моделі) з зображенням довершеного сучасного образу або історичного). Така форма роботи зумовила вироблення у студентів навичок естетичної оцінки художніх образів. У разі нерозуміння студентами поставленого перед ними завдання ми розробили й запропонували їм орієнтовну схему аналізу художнього образу [42].

Пропонуємо основні, на наш погляд, компоненти аналізу образів у галузі перукарського мистецтва:

1. Відомості про зачіску, назву, рік створення.
2. Власна інтерпретація образу.
3. Ідейно-тематична спрямованість.
4. Аналіз композиції.
5. Символіка образів, деталей.
6. З’ясування загального настрою створеного образу.

Або:

1. Призначення зачіски.
2. Довжина волосся моделі.

3. Форма зачіски.
4. Колір зачіски.
5. Силует зачіски.
6. Елементи зачіски.
7. Лінії зачіски.
8. Інструменти та пристосування для виконання зачіски.
9. Декор зачіски.

Наведемо приклади роботи студентів з аналізу образів у галузі перукарського мистецтва.

Студентка Яна А. так проаналізувала художній образ (фантазійний образ на тему „Мереживо”) (див. додаток Д.4).

1. Призначення зачіски: конкурсна жіноча фантазійна зачіска з використанням пастижерного виробу. Зачіска тематична, гармонічна, фантазійна, може бути використана на конкурсі та шоу-показах різного призначення.

2. Форма зачіски: симетрична, динамічна.

3. Силует зачіски: декоративний.

4. Колір зачіски: платиновий, каштановий.

5. Лінії: конструктивно-декоративні, конструктивні та декоративні.

6. Декор: стрази, декоративні бабки, пастижерні вироби.

7. Довжина волосся моделі: довге, понад 25 см.

8. Інструменти та пристосування для виконання зачіски: пастижерні вироби, клей БФ-6, лак для волосся, електричні щипці, гребінець, шпильки, невидимки.

9. Елементи зачіски: плетіння вузлове, пасма, мережене плетіння, коси.

Студентка Юлія Л. проаналізувала художній образ „Трансформація композиції у декоративну на тему „Троянда”” (див. додаток Д.4.1).

1. *Призначення зачіски: декоративна зачіска для випускного балу. Зачіска тематична, гармонічна, декоративна, може бути використана на вечірніх заходах та святах різного призначення.*
2. *Форма зачіски: асиметрична, статична.*
3. *Силует зачіски: напівприлеглий.*
4. *Колір зачіски: рожевий.*
5. *Лнії: конструктивно-декоративні, конструктивні та декоративні.*
6. *Декор: перлинки.*
7. *Довжина волосся моделі: волосся середньої довжини.*
8. *Інструменти та пристосування для виконання зачіски: лак для волосся, електричні щипці, гребінець, шпильки, невидимки.*
9. *Елементи зачіски: декоративні пасма, локони.*

У процесі підготовки фахівців спеціалізації „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” спеціальності 022 Дизайн розвиток художньо-образного мислення стає все більш актуальним. Формування художньо-образного мислення є найважливішою характеристикою креативності особистості. Тобто креативні дизайнери у своїх розробках мають представити матеріальні та віртуальні моделі майбутніх проєктів.

Працюючи над розв’язанням теми творчого проєкту, модельєр-перукар намагається віднайти найкращу ідею, найцікавіший задум, який допоможе розв’язати технічні протиріччя. Деякі науковці стверджують, що творчі відкриття – це результат випадковості, сфера підсвідомого, не пов’язана з логікою та інтелектом. Інші дослідники, спираючись на ідеї І. Павлова та В. Бехтерева, вважають, що процес творчості може відбуватись на заниженому рівні активності свідомості або на рівні підсвідомості. Але таке може відбуватись, якщо цьому передувала розумова робота з накопичення певної інформації про досліджуваний об’єкт. Сучасні дослідження творчості показують, що творче відкриття можливе тоді, коли дослідницький пошук підготовлений системою знань, якому передує напружена розумова

діяльність винахідника. Отже, мозок за певний проміжок часу синтезує виконану роботу у вигляді творчої ідеї.

Під час навчання майбутнім модельєрам-перукарям для створення сучасного креативного проєкту необхідно набути таких професійних якостей і здібностей, як:

- формування й розвиток сучасних і перспективних стильових напрямів моди в художньому моделюванні зачіски, макіяжу, іміджу;
- створення різних видів дизайн-проєктів зачісок різного призначення і стильового рішення з урахуванням сучасних тенденцій моди;
- поетапна художньо-графічна розробка творчих проєктів зі створення художнього образу із застосуванням необхідних художньо-пластичних образів (клаузура, мудборди, face chart).

Отже, для створення креативного проєкту методом клаузури студенти тренуються творчо виконувати практичні завдання. Клаузура – це макетне або графічне зображення можливих варіантів майбутнього художнього образу з прорисовкою окремих частин чи деталей та загального вигляду. За допомогою макетів та графічного зображення можна передати ідею, концепцію для винаходження художнього образу. Застосовуючи будь-які зображувальні засоби (ескізи, чорно-білі та кольорові рисунки, копії зображень тощо), створюють композиційну клаузуру. Клаузура повинна мати завершену композицію стосовно виробу чи проєкту загалом.

У ході створення клаузури виявляється творча фантазія модельєра, вміння застосовувати зібрану інформацію щодо досліджуваної проблеми чи об'єкта проєктування. Тому аркуш клаузури дозволяє побудувати концепцію нового проєкту у вигляді візуального образу, що відбиває природні, асоціативні, фантастичні аналогії, якими користується модельєр-перукар, чи скопійовані рисунки, фотографії з інших джерел. У процесі творчості перукар може чітко відобразити суть ідеї з кількома варіантами розв'язування проблеми, відповідними написами, шаблонами, запитаннями тощо. Студенти спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна

косметика” на підставі знань та вмінь впроваджують конструкторську розробку власних ідей у творчі проєкти за допомогою комп’ютерної графіки, фотографіки, інфографіки, мудбордів (moodboard). Мудборд – це візуальне відображення настрою майбутнього проєкту, чудовий інструмент для творчості, що допомагає генерувати нові ідеї. Формуючи художній образ, Moodboard допомагає студентам творчих спеціальностей створити ідею. Дошка натхнення надає великий заряд мотивації, креативний підхід для створення художнього візуального образу [42].

Отже, ідеї та пропозиції складаються з комплексу інформації, яка стосується моделювання зачіски і за змістом, і за кількістю відповідає певному етапу проєктування композиції зачіски. Визначимо схему створення ідей для формування художньо-образного мислення:

1. Пошук природних аналогів проєктування (біоніка, тектоніка).
2. Створення художнього образу.
3. Підбір матеріалів.
4. Розробка конструктивних матеріалів.

Наступним кроком є процес формування ідеї, який включає:

1. Компонування та комбінаторику окремих частин із різних аналогів.
2. Клазуру (ескіз, moodboard, ліпка, пап’є-маше).
3. Комбінування ідей. Створення композиції.
4. Визначення композиції.

Формоутворення зачіски визначається ідеєю тематики, художньою побудовою, техніками та технологіями виконання, гармонійною єдністю елементів, які ґрунтуються на історичних фактах, композиційних рішеннях та гармонійній впорядкованості засобів і спонукають до глибшого наукового вивчення періодів формування художнього образу загалом. Досліджуючи природні аналоги (біоніка), можливе вдосконалення змісту форми, структурних і технологічних рішень композиції зачісок шляхом трансформації джерела ідеї та створення моделей [40].

Перед презентацією створеного художнього образу майбутні модельєри-перукарі розробляють курсові та дипломні проекти для демонстрації моделі на подіумі. Дипломне проєктування є завершальним етапом навчання, мета якого – систематизувати, закріпити та розвинути теоретичні та практичні знання студентів зі спеціальності, ознайомити їх із новою сучасною технологією виконання стрижок, зачісок, гриму, перевірити ступінь підготовки до майбутньої роботи, виховати навички самостійного творчого підходу з моделювання та художньо-естетичного оформлення стрижок, зачісок. До його виконання допускаються студенти, які виконали навчальний план теоретичного та виробничого навчання.

Дипломне проєктування ставить перед студентами такі задачі:

1. Детальніше вивчити спеціальну літературу в галузі технології, моделювання та художнього оформлення зачіски, економіки виробництва, маркетингу та охорони праці, анатомії та фізіології людини, етики та естетики.

2. Оволодіти навичками самостійного вирішення теоретичних питань.

3. Глибше зрозуміти та творчо вирішувати задачі, що ставляться перукарями-модельєрами відповідно до напрямів моди від створення ескізів перспективних моделей зачісок та стрижок, макіяжу до їх практичного виконання.

4. Підвищити прагнення до втілення нових ідей, характерних сучасних ліній, самостійно розробляти схеми-конструкції моделей зачісок (макіяжу) згідно з вимогами задач моделювання та обирати необхідний макіяж, костюм та елементи декору для створення характерного образу.

У центрі уваги повинні стояти питання збільшення обсягу послуг, що надаються населенню, покращення технології виконання, розширення спектру сучасних моделей зачісок для масового впровадження, а також стрижок та зачісок з урахуванням індивідуальних особливостей клієнта.

При захисті дипломного проєкту враховується творчість, самостійність, ініціативність студента, якість, своєчасність оформлення

пояснювальної записки та графічної частини, сучасність, уміння художньо вирішувати поставлені задачі.

Схема створення художнього образу в процесі проєктної діяльності для демонстрації моделі на подіумі:

1. У розділі „напрям моди” слід відобразити багатоплановість діяльності дизайнера у процесі творчої розробки нових моделей зачісок та створення художніх образів.

2. У підрозділі „Анкетування щодо вибору та створення образу” необхідно визначити та дати характеристику типу шкіри моделі, яка демонструватиме зачіску, макіяжу, що розробляється, визначити кольоровий тип моделі. Також необхідно визначити тип, структуру та охарактеризувати хімічні, фізико-механічні властивості волосся моделі, яка демонструватиме зачіску. Виконати замальовки обличчя моделі, яка демонструватиме зачіску, загалом чи окремих його частин та вказати місця, які необхідно відкоригувати за допомогою засобів декоративної косметики та зачіски.

3. Згідно з темою студенту необхідно проаналізувати історію розвитку форми зачісок. Дати характеристику силуету та формі зачісок відповідної історичної епохи, звернути увагу на фактуру та колір волосся, застосування декору в зачісках. Якщо темою проєкту передбачено створення конкурсної зачіски, у розділі необхідно дати інформацію про історію розвитку конкурсного руху в перукарському мистецтві, а також проаналізувати основні вимоги до сучасних конкурсних робіт відповідної номінації.

4. При розробці ескізів моделей зачісок, макіяжу, гриму та костюму важливо підкреслити взаємозв'язок та гармонійність між окремими елементами образу. Ця робота дає можливість продемонструвати студенту свої здібності та вміння, творчі можливості, індивідуальність [40].

Розробку ескізу можна умовно поділити на етапи:

- 1) аналіз наявних моделей, які не відповідають сучасним вимогам, збір інформації;
- 2) виконання ескізів для розвитку ідеї, окремих фрагментів;

3) зображення ескізів моделей зачісок з урахуванням пропорцій, форми, кольору, фактури.

Студенти повинні розробити 3 ескізи образу, що відповідають темі дипломного проєкту та дати стислу характеристику кожному.

Ескізи моделей зачісок, які виконують декоративно-живописним способом, повинні дати повну уяву про форму, конструкцію та колір. Слід пам'ятати, що колір є сильним виразним засобом при створенні образу. При розробці композиції слід враховувати особливості декоративно-прикладного мистецтва, використовувати художні цінності минулого, беручи від нього все цінне та прогресивне для створення нових сучасних моделей.

У композиції треба показати, що зачіска, макіяж несуть важливі, а іноді й основні риси при створенні художнього образу.

5. Розробка конструкції моделі. Необхідно дати загальну характеристику обраної моделі з покликанням на ескіз за орієнтовною схемою:

- призначення;
- конструктивні особливості зачіски, макіяжу, гриму;
- фактура та колір волосся;
- форма та силует зачіски, стрижки;
- спосіб з'єднання волосся в зачіску;
- способи декорування зачіски (пастижерні вироби, аксесуари, затиски тощо);
- засоби для закріплення волосся в зачіску;
- тип та форма обличчя;
- колір шкіри, очей, волосся;
- кольорова гама, яка використовується в роботі над макіяжем;
- кольорові сполучення при гримуванні.

Також необхідно вказати на основні конструктивні особливості моделі та описати побудову зовнішніх декоративних деталей зачіски, макіяжу.

Особливу увагу треба звернути на побудову композиційних компонентів та засобів, а також прийоми виконання розробленої моделі.

6. Згідно з сучасними технологіями та потребами в засобах декоративної косметики, інструментах, пристосуваннях для виконання моделі зачіски, макіяжу, пастижерного виробу, що розробляється, добирають основні види інструментів та пристосувань. Майбутній модельєр-перукар повинен обґрунтувати свій вибір та дати загальну характеристику обраним інструментам, пристосуванням та приладдю.

7. У технологічній частині на основі розробленої схеми необхідно скласти перелік технологічних операцій до виконання стрижки-основи. Після цього необхідно стисло розкрити сутність кожної операції, супроводжуючи опис необхідними схематичними малюнками, а також описати методи обробки волосся (філірування, градуювання) на різних частинах голови та дати опис основних принципів їх виконання. На основі розробленої стрижки-основи в технологічній послідовності необхідно скласти перелік технологічних операцій до створення зачіски [43].

До зачіски необхідно розробити схему-конструкцію макіяжу, ескіз макіяжу та на основі розробленої схеми макіяжу в технологічній послідовності скласти перелік технологічних операцій до виконання макіяжу. Роботу над виготовленням пастижерного виробу починають із розробки ескізу майбутньої моделі. Ескіз виконують живописним способом. Після розробки описують конструктивні особливості моделі. Далі необхідно скласти перелік технологічних операцій до виготовлення пастижерного виробу. Створений художній образ майбутні модельєри-перукарі демонструють на конкурсах, фестивалях, чемпіонатах із перукарського мистецтва.

Проведена робота на цьому етапі формувального експерименту сприяла виробленню навичок роботи з різними матеріалами, здібностей до художньо-критичної, естетичної оцінки, адже у сфері обслуговування майбутнім модельєрам-перукарям доволі часто доведеться стикатися з

критикою і з боку клієнта, і з боку колег. Тому задача викладача – навчити студента правильно сприймати критику.

Четверта педагогічна умова – систематична підготовка модельєрів-перукарів у межах навчально-виховного процесу закладу вищої освіти до участі у творчих конкурсах із перукарського мистецтва різного рівня – реалізовувалася під час виробничої практики на базі ВЗО та підготовки до конкурсів. Студенти третього курсу розробляли й утілювали у своїй професійній діяльності творчі проєкти, цілісні образи, нестандартні елементи зачіски на основі індивідуалізації та диференціації художньо-творчого процесу. Так, під час виробничої практики нами було організовано конкурс перукарської майстерності на тему „Історія в сучасності” (див. додаток Д.5). Майбутні модельєри-перукарі повинні були розробити проєкти сучасних зачісок з історичними елементами й втілити їх у реальність.

Після закінчення практики студенти надали письмові звіти з виробничої практики у формі щоденника. Аналіз щоденникової інформації дав такі результати. Розробка та проведення заходів різного роду вимагала від студентів кропіткої та наполегливої роботи, творчого підходу, винахідливості. Прикладами такої творчої роботи є звіти студентів експериментальної групи.

Завдання на період навчальної практики включає:

1. Ознайомлення зі специфікою роботи перукарні, її структурою.
2. Ознайомлення з посадовими інструкціями фахівця, структурою і нормативною базою, технологією виконання завдань.
3. Отримання початкових навичок роботи за певним напрямком.
4. Виконання додаткових завдань, поставлених керівником практики.
5. Здійснення систематизації та аналізу зібраних матеріалів у звіті з практики.

Під час виробничої практики закріплюються, розширюються, поглиблюються й систематизуються знання зі спеціальних дисциплін,

набувається початковий практичний досвід. Ця практика проходить у перукарнях і салонах різних міст. Завдання виробничої практики збігаються із завданнями навчальної, але мають більш глибоке функційне навантаження. Якщо під час навчальної практики студент міг тільки ознайомитися з деякими робочими функціями фахівця, то на виробничій практиці доводиться безпосередньо займатися їх виконанням.

На переддипломній практиці, яка вважається завершальним ступенем навчання, студент набуває початкового професійного досвіду. Науковий керівник перевіряє професійну готовність студента до роботи за фахом. Майбутній модельєр-перукар на переддипломній практиці займається збором практичного матеріалу для дипломного проєктування. Завдання на переддипломну практику включають повний перелік завдань навчальної практики і завдання щодо дипломної роботи з теми.

У рамках кожного професійного модуля при проходженні практики студент повинен набути практичного досвіду щодо:

- організації підготовчих робіт з обслуговування клієнтів;
- виконання миття й масажу голови, класичних та модельних стрижок (жіночих, чоловічих, дитячих), укладок;
- виконання хімічних завивок, сушки волосся, профілактичного догляду за волоссям;
- виконання фарбування, знебарвлення волосся барвниками різних груп;
- виконання зачісок із моделюючими елементами (повсякденних і вечірніх);
- виконання заключних робіт з обслуговування клієнтів [40].

Якісне виконання завдань можливе за умови спільної роботи викладача і студента, унаслідок чого формуються професійні компетенції: практичні знання та вміння, навички та професійна майстерність, виховуються навички моральної поведінки, розвивається художньо-образне мислення. Таким чином, мова йде про методи практичного навчання, такі як планування

виконання завдання, постановка завдань, оперативне стимулювання, контроль і регулювання, тестування результатів, виявлення та аналіз помилок.

Однак найпоширенішими методами в навчанні перукарів є демонстрація, вправи, самостійна робота, підготовка та участь у конкурсах із перукарського мистецтва та декоративної косметики.

Педагогічна ефективність практики зростає, коли в комплексі з іншими формами навчальної роботи використовуються практичні семінари, тренінги, майстер-класи, які проходять на практиці в перукарнях.

Поставлені під час виробничої практики перед студентами завдання сприяли виробленню вмінь та навичок, здібностей до організації конкурсів професійної майстерності, розвитку художньо-образного мислення в майбутніх модельєрів-перукарів. Проаналізований матеріал дає можливість стверджувати, що більшість студентів прагне до художньо-творчої професійної діяльності й усвідомлює необхідність розробки індивідуальних творчих образів, заходів саме для модельєрів-перукарів.

У ході навчально-виховного процесу ми прагнемо систематично готувати студентів до участі в конкурсах різних рівнів. Адже участь, а особливо призові місця, – це показник роботи і студента над собою, і професійної майстерності викладача, який готував майбутнього модельєра-перукаря до участі в конкурсі. Протягом виконання експериментального дослідження ми провели велику роботу з підготовки студентів до участі в конкурсах й отримали достойні результати, які показали, що конкурсанти наділені художньо-образним мисленням на високому рівні (див. додаток Е).

У ході експериментальної роботи ми брали участь у конкурсах різних рівнів. Розглянемо створені нами моделі. Усі зачіски розподіляються на два види: побутові та видовищні. Сучасні побутові зачіски поділяються на підгрупи: щоденні і святкові. Видовищні зачіски мають чітко виражений характер і залежно від виду та жанру видовищного мистецтва повинні давати найбільш повне уявлення про художній образ. Видовищні зачіски

розподіляються на конкурсні, фантазійні, театральні, карнавальні. У процесі фахової підготовки майбутніх модельєрів-перукарів особливе місце для дослідження формування художньо-образного мислення посідають конкурсні зачіски. Конкурсні моделі поділяються на історичні зачіски, перспективні зачіски, арт-зачіски. Кожна номінація визначається умовами конкурсу. Конкурсні зачіски – це зачіски, які справляють на глядача емоційне враження, як художній витвір мистецтва. Створені зачіски, представлені на конкурсі, повинні відображати новий за видом, формою, змістом, силуетом і деталями художній образ, вони визначають напрям розвитку моди, дають новий імпульс у розробці побутових зачісок.

Найцікавішими в конкурсній номінації є фантазійні зачіски, оскільки вони втілюють у життя неординарні ідеї майстра, відображаючи повний художній образ. Прогресивні конструкції зачісок демонструють на різних шоу-показах, телепрограмах, фестивалях, друкують у глянцевиx виданнях. У процесі моделювання сучасних фантазійних зачісок дизайнер може не дотримуватися певної форми, пропорції, практичності, технології, щоб краще донести ідею, художній зміст, який виражається зачіскою.

Порівнюючи різні номінації зачісок, визначаємо, що найбільш цікавими для демонстрації є видовищні, які показують нестандартні ідеї та фантазію задуму митця. Для фахівців у галузі перукарського мистецтва джерелом натхнення при створенні видовищних зачісок також є казки. Аналізуючи фантазійну роботу О. Віщенко „Казки Пушкіна”, яка була представлена на олімпійських змаганнях з перукарського мистецтва в м. Санкт-Петербург (Росія) у 2009 р., зазначимо, що створена форма фантазійна, гармонійна, її елементи підпорядковані один одному. На голові моделі були виготовлені різні арт-елементи з натурального волосся моделі та пастижних виробів. Головною ідеєю фантазійної зачіски є книга казок Пушкіна, виготовлена зі штучного волосся зі сторінками, що рухалися, на яких були написані вірші, над віршами рухалася біла лебідка. Сторінки казок, які доповнювали композиційний центр зачіски, були розписані казками із

зображенням арт-елементів у 3Д-форматі: човника з вітрилами на хвилях, золотої рибки, квітів, птахів, яблука. Створена фантазійна зачіска з використанням пастижерних виробів неординарна, театральна, характеризується яскравою образністю, виражає творчий задум митця, який застосував для зачіски незвичні форми, експериментуючи з ними та захоплюючи глядачів своєю творчістю (див. додаток Д.5.1).

Прикладом моделювання образних зачісок стала видовищна колекція „Метаморфоз” (2011 р., О. Віщенко, І. Бортнік, А. Субота) (від гр. *metamórfhosis* – перетворення) (див. додаток Д.6), яка була представлена студентами Брянківського коледжу під керівництвом О. Віщенко для телезйомки шоу програми „Чудо-люди” каналу ICTV. Створена колекція моделей зачісок видовищного призначення будувалась на підставі біонічних та тектонічних форм. Видовищні фантазійні моделі були представлені у вигляді павича, метелика, човника, башти.

Конструктивною особливістю моделей щодо форми є трьохмірне вираження, передача динамічного змісту елементів через об’ємно-просторову форму, а не просто передача скопійованої форми природи. Зовнішня проєкція елементів форми, запозичених із природи для формоутворення зачіски, виражається у пропорціях і розмірах складників зачіски, у їхній пластиці та лініях. Детальне вивчення елементів природних аналогів допомагає краще здійснити декоративне перетворення форми, відобразити фактурну поверхню і гнучкість, що є особливостями в процесі розробки сучасних зачісок відповідного призначення. У результаті роботи над колекцією „Метаморфоз” майстер досяг цільно побудованої об’ємно-просторової композиції моделей.

Так, розробляючи видовищні зачіски на основі принципу біонічного формоутворення, модельєри-перукарі використовували стилізований природний аналог для втілення створеної форми в зачісці. Образний зміст зачіски є однією із важливих характеристик форми зачіски. Зміст визначеної форми зачіски (зважаючи на тип костюма, час і місце використання), створений засобами перукарської техніки, ще більшою мірою є ознакою того

чи того художнього образу. Процес створення зачіски потребує професійних навичок і дотримання технологічно правильних прийомів виконання. Особливе значення в конструкції форми мають елементи композиції, які впливають на сприйняття цілісної форми. Художнє моделювання зачіски починається з декоративної стилізації: спочатку виконуються натуральні замальовки взятого за зразок природного об'єкта (біоніка), який трансформують у певну форму зачіски. Біоніка в дизайні зачіски не передбачає повного копіювання, а спрямована на глибокий логічний аналіз принципів структурно-функційної організації природних аналогів із метою формотворення ефективних композиційних і конструктивних рішень. Яскравим прикладом є конкурсні зачіски, розроблені студентами Брянківського коледжу у вигляді фантазійних квітів з використанням пастижерних виробів великих форм (див. додаток Е.1). Готуючись до конкурсу, студенти розробляють різні форми. Пошуком для ідеї стає аналіз біонічного формоутворення, що ґрунтується на побудові внутрішніх та зовнішніх елементів. У дизайні зачіски під формою розуміють зовнішній вигляд, об'ємно-просторову організацію предмета. Загальна вимога до форми зачісок – узгодженість усіх її елементів на основі композиційних закономірностей. Знайдена майстром гармонійна форма зачіски має вираження художнього образу, тобто підпорядкування компонентів один одному та в межах цілого.

Прикладом конкурсної роботи з перукарського мистецтва є зачіска у вигляді павича, створена студенткою коледжу за допомогою пастижерних виробів. Розроблена конструкція фантазійної видовищної зачіски була представлена для демонстрації на конкурсі з перукарського мистецтва, декоративної косметики, моделювання та дизайну нігтів (м. Київ, 2013 р.). Художньої цінності силуетній формі павича додають стилізовані елементи завдяки пастижерним рішенням та декору (див. додаток Е.1).

Зачіски видовищного призначення фантазійні, екстравагантні, креативні, вони не призначені для повсякденного життя, оскільки виглядають

як арт-об'єкти для привертання уваги оточення. Але формоутворення побутових зачісок цілком залежить від конкурсних, видовищних та фантазійних зачісок. Зачіски для індивідуального моделювання розробляють на підставі трансформації модних, креативних форм, виділяючи основні категорії: функційність, структуру, колір. На основі використання біонічних форм було створено велику кількість структур зачісок, призначених для побутового та масового споживання. До таких зачісок належать повсякденні, вечірні та весільні. Так, студенткою коледжу В. Бунік для конкурсу в номінації „Вечірня зачіска” було створено композицію зачіски „Мушля”, доповнену силуетними локонами та декоровану перлами, отже, зміст форми нагадує природний аналог (мушлю) та хвилі моря. Такі сучасні жіночі зачіски, як „Равлик”, „Колосок”, та чоловічі – „Їжачок”, „Бобрик”, уже за назвою та за формою також нагадують природні елементи живої природи. Отже, формоутворення зачіски – це категорія художньої діяльності, дизайнерської та технічної творчості, що виражає процес проектування і творення форми.

Так, у процесі пошуку формоутворення в художньому проектуванні зачіски як єдиної за формою і змістом основні вимоги стосуються технічної естетики образу, що створюється. Суть аналогії є найбільш доречною при моделюванні неординарних тематичних образів або зачісок для показів та конкурсів. Так, на міжнародному чемпіонаті з перукарського мистецтва, нейл-дизайну й декоративної косметики на Кубок Дружби в рамках фестивалю краси „Невські береги” в номінації „Фантазійна зачіска” з використанням пастижерних виробів на тему „Вологодське мереживо” були представлені дві моделі зачіски, сплетені у вигляді мережива, авторами яких є студентка коледжу І. Бортнік та викладач О. Віщенко (див. додаток Е.2). Характеризуючи ці роботи, можемо зазначити, що форми зачісок проектувались за допомогою методу аналогії, що передбачає застосування природних елементів для застосування новітніх технологій. Високо оцінена авторська, фантазійна зачіска у вигляді мережива своїм формоутворенням

подібна до павутиння, тобто форма та її зміст передають легкість, пластичність та гармонійну цілісність ідеї.

Ще одним прикладом формоутворення зачіски на підставі природних аналогів є метелики, які викликають у глядача відчуття легкості, відтворюють красу природи, романтичності й радості. На Всеукраїнському конкурсі „You Hair Awards” у 2012 р. студенти Брянківського коледжу продемонстрували незвичайні зачіски у вигляді об’ємних метеликів (див. додаток Е.2.1) Так, майбутні модельєри-перукарі втілили в композицію зачісок своє оригінальне бачення краси, поєднуючи яскраві кольорові рішення, дзеркальність симетрії та масштабність. Представлені зачіски масштабні за величиною, що додає видовищності фантазійній номінації. Візуальне сприйняття легкості форми досягається за рахунок технологічності моделі, адже композиційне поєднання елементів виконувалось методом „квілінг”. Квілінг – неповторна техніка, яка передає легкість і вишуканість мереживних візерунків, чим акцентує увагу на пластичних лініях цілісного композиційного рішення. Конструктивно-декоративні лінії створених зачісок у вигляді метеликів поєднують образно-емоційне навантаження на сприйняття форми.

Основною метою розвитку художньо-образного мислення в майбутніх модельєрів-перукарів є стимулювання до саморозвитку, підвищення рівня продуктивності праці та конкурентоспроможності. Тому конкурсний рух у перукарському мистецтві спонукає майбутніх модельєрів-перукарів до мотивації, що дозволяє суттєво підвищувати ефективність роботи, покращувати виробничий процес та обслуговування клієнтів. Конкурс із фахової майстерності є відкритою формою змагань для реалізації новітніх технологій та розвитку професійної компетенції їхніх учасників. Технологічним прикладом, що не лише копіює природну форму, а й ґрунтується на вивченні тектоніки, є приклад біотектонічних перетворень зачіски методом трансформації у вигляді архітектурних споруд. Пластична побудова форми у співвідношенні з конструктивним матеріалом надає

поштовху для втілення авангардних фантазій. Неординарним прикладом архітектурного біодизайну є мережана зачіска вежа-шпиль (див. додаток Е.3), яка була зареєстрована в „Книзі рекордів України” 2009 р. як найвища й найлегша мережана зачіска з волосся заввишки 5,2 м. Автор – О. Віщенко. Розроблена тектонічна зачіска відкриває специфічний засіб художньої виразності, органічно пов'язаний з конструктивною об'ємно-просторовою структурою створюваної споруди. Дизайнерський об'єкт, відтворений у зачісці-вежі, передає у формі послідовне визначення закономірностей його функційного рішення, цілісність і стійкість функційної чи візуальної структури.

Не менш величним і розкішним є зображення тектонічних форм корабля з вітрилами. Величезні кораблі повсякчас надихають на творчість музикантів, художників, поетів, дизайнерів та інших творців. Цікавими є творчі роботи фахівців у галузі перукарського мистецтва, фантазійні зачіски у вигляді човників із застосуванням допоміжного штучного волосся, що вперше були представлені у 2013 р на чемпіонаті зі стилю та візажу „Style Art” у номінації „Історична зачіска в стилі рококо” (автор А. Субота) (див. додаток Е.3.1). Студентка Брянківського коледжу показала вищий клас у тектонічному трансформуванні зачіски в техніку, яка здобула нагороду. Конструкція зачіски передає рух за допомогою ритмічно розташованих вітрил та динаміки хвиль із локонів моделі, побудована форма яскрава, відповідної кольорової гами, пластична, органічна й цілісна, її частини гармонійно вписуються в загальний образ, який доповнює костюм та аксесуари.

Цілісні художні образи стилізованих варіантів зачісок засобами аналогії, які було виконано на основі біонічних та біотектонічних форм, виконувалися на Всеукраїнських та Міжнародних Чемпіонатах з перукарського мистецтва, нігтьової естетики, макіяжу, декорування та нарощування вій та виставках, зокрема, „Сучасні заклади освіти – 2017”. На конкурсах пропонувались такі видовищні номінації, як-от: „Фантазійна

зачіска”, „Подіумний макіяж”, „FullFashionLook” (Додаток Е.4, Е.5, Е.5.1, Е.6, Е.7, Е.8, Е.9, Е.10, Е.10.1, Е.11, Е.12, Е.13). Основною метою створення сучасних конкурсних зачісок та макіяжу є відображення ідеї, власного бачення, осмислення та втілення оригінального художнього задуму відповідно до запропонованої тематики.

Високо оцінено інноваційність та оригінальність перукарських робіт 2017 року, представлених у фіналі відбіркових турів XX Чемпіонату України з перукарського мистецтва, макіяжу та нігтьової естетики „Перша столиця”. Традиційно команда студентів Брянківського коледжу ЛНУ імені Тараса Шевченка розробила сучасні художні образи на підставі біоніки та тектоніки, які були представлені на конкурсі фахівців із перукарського мистецтва. Команда студентів-перукарів (тренер – викладач фахових дисциплін О. Віщенко) виборола всі призові місця в номінації „Боді-арт” та повернулася із дипломами та медалями. Фантазійно представлена біонічна форма в роботі Журенко Юлії „Птах фенікс” (1 місце) отримала найвищу оцінку та Кубок Чемпіонату (див. додаток Е.14). Цілісність образу доповнювали двометрові крила, відповідний макіяж із зачіскою, костюм та аксесуари. Катерина Несмашна, студентка коледжу, створила образ годинникового механізму. Зачіска, макіяж та елементи костюму були розроблені у вигляді деталей годинника. Третє місце поділили між собою студентка 2 курсу Маричева Поліна та Трішина Єлизавета (4 курс). Художній образ Є. Трішиної „Краплі дощу” втілював водну стихію надзвичайно майстерно, а поліграфічний образ П. Маричевої уособлював друковану книгу з рухливими літерами.

Творчі роботи студентів зі створення фантазійних, сучасних та національних зачісок для виступу „Студенського Народного театру моди” ВП „Брянківський коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка” були представлені на Міжнародному фестивалі молодих дизайнерів „Печерські каштани”, на захисті курсових проєктів з дисципліни „Художнє моделювання зачіски”, на I та II Міжнародному Канівському кінофестивалі, 2015 – 2016 рр. (Додаток Е.15, Е.16).

Основна ідея конкурсних змагань у тому, щоб стимулювати майбутніх модельєрів-перукарів (викладачів, візажистів, стилістів, бровистів, нейл-дизайнерів) до інновацій, винаходів, пошуку неймовірних рішень складних проблем неосяжного світу краси. Отже, майбутні фахівці з перукарського мистецтва можуть орієнтуватися на демонстрацію творчих та інтелектуальних здібностей, що презентують майстри на вітчизняних та міжнародних фестивалях і конкурсах перукарського мистецтва: „Чемпіонаті України з перукарського мистецтва, нігтьової естетики та макіяжу”, „Всеукраїнському фестивалі молодих дизайнерів зачіски та стилю”, „Кубку Києва”, „Кубку Харкова” „Перша столиця”, конкурсі „Невські береги”, „Кубку Слобожанщини” тощо.

Готовність майбутніх модельєрів-перукарів до участі в міжнародних конкурсах складає цілу систему особистісних якостей та вмінь, цінностей та переконань, які виявляються у свідомому ставленні до означеної події, упевненості в собі, дослідницькій компетентності. Учасник має виявити теоретико-методологічні знання, презентаційні навички, уміння діяти в умовах стресу, зрілу особистісну позицію, командний дух, усвідомлення своєї особливої місії – представника України на міжнародному конкурсі.

Крім того, викладач фахових дисциплін повинен стимулювати студентів власним прикладом у творчій діяльності, надихати на створення високохудожніх образів, демонструючи свої досягнення в галузі перукарського мистецтва.

Підготовка студентів до участі в конкурсах сприяла актуалізації засвоєних теоретичних знань із перукарської справи, мобілізації художньо-практичних умінь та навичок, розвитку фантазії, уяви, створенню піднесеної емоційної атмосфери, що спонукала студентів до продуктивної творчої діяльності, ефективність якої залежить від сформованості художньо-творчого мислення. Важливою є тісна творча співпраця з викладачем, який не лише мотивує, надихає, організує роботу, а й сам у процесі спільної художньо-

творчої діяльності зі студентами створює конкурсні зачіски, що слугують кращими взірцями професійної діяльності модельєра-перукаря.

Таким чином, у ході експериментальної роботи з реалізації четвертої умови студенти спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” ВП „Брянківський коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка” під керівництвом викладача-тренера (автора дисертаційної роботи) стали переможцями та призерами Конкурсу з перукарського мистецтва, декоративної косметики, моделювання та дизайну нігтів (м. Київ, 2011 р.); Всеукраїнського конкурсу „You Hair Awards” у 2012 р., де були продемонстровані оригінальні зачіски у вигляді об’ємних метеликів, візуальне сприйняття легкості форми яких досягалося за рахунок технологічності моделі, що виконувалася методом „квілінг”; Конкурсу з перукарського мистецтва, макіяжу, моделювання та дизайну нігтів (м. Харків, 2015 р.), де було представлено фантазійну зачіску з використанням пастижерних виробів; XX Чемпіонату України з перукарського мистецтва, макіяжу та нігтьової естетики „Перша столиця” (2017 р.), де було представлено біонічну форму в роботах „Птах фенікс”, „Краплі дощу” та ін.

Отже, експериментальна підготовка майбутніх фахівців у галузі перукарського мистецтва до художньо-творчої діяльності здійснювалася комплексно й була спрямована на формування знань, умінь та навичок, необхідних для розвитку художньо-образного мислення, на формування показників сформованості художньо-образного мислення в межах виділених нами компонентів (мотиваційного, когнітивного та діяльнісно-практичного).

2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи

До початку формувального експерименту нами було підготовлено необхідні матеріали: структуру системи роботи з питань формування

художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів, зміст анкет, бесід, контрольних завдань, тематику творчих проєктів, діагностичні методики, спецкурс „Конкурсна діяльність” та методичні поради щодо його реалізації, методично-практичні рекомендації викладачам фахових дисциплін „Основи композиції”, „Пастиж”, „Виробнича практика”.

З метою отримання підсумкової інформації про рівень сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів ми застосовували такі методи: аналіз результатів навчально-виховної та художньо-творчої діяльності студентів; аналіз документів, спостереження; діагностичні зрізи, аналіз результатів творчих практичних завдань, які виконували студенти, оцінювання їх експертною комісією; статистичні методи математичної обробки даних результатів експериментальної роботи.

Спостереження за респондентами підтверджують думку, що впровадження знань, умінь та навичок, спрямованих на формування художньо-образного мислення, підвищують у них професійний рівень.

Порівняльно-зіставний аналіз проводився відповідно до кожного з трьох компонентів сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки на підставі методик, що використовувалися на діагностичному етапі експериментальної роботи.

Дані підсумкового зрізу зіставлялися між собою та з результатами констатувального етапу дослідження відповідно до кожного зі структурних компонентів сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

Переходимо до аналізу експерименту.

У контрольних групах навчання й виховання здійснювалося традиційно, без додаткового стимулювання. У цих групах відповідно до обраних нами критеріїв щодо рівнів сформованості та її показників було проведено контрольні завдання, бесіди, діагностування, анкетування з метою визначення підсумкових відомостей.

Головне завдання формувального етапу експерименту полягало в тому, щоб з'ясувати, як впливає на якість сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки методика роботи, обрана та обґрунтована нами, і програма впровадження підготовки до формування художньо-образного мислення в навчально-виховний процес ЗВО.

Підґрунтям для аналізу результативності дослідно-експериментальної роботи стали розроблені нами критерії оцінювання сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки. Згідно з цими критеріями вимірювалися основні структурні компоненти та показники визначеного феномену:

- мотиваційний критерій – рівень потреби в художньо-професійній діяльності встановлювався за результатами бесіди, інтерв'ю, анкетування, у ході аналізу продуктів творчої діяльності модельєрів-перукарів;

- когнітивний критерій – діагностична карта, анкетування, бесіда;

- діяльнісно-практичний критерій – аналіз творчих рефлексивних завдань, спостереження, анкетування, спостереження за роботою студентів під час виробничої практики, підготовки творчих проєктів, у процесі викладання фахових дисциплін.

Отже, для оптимальної характеристики студентів контрольної та експериментальної груп подаємо вихідні дані рівнів сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки за трьома діагностуючими критеріями.

Дослідження результатів упровадження педагогічних умов сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки проводилося шляхом порівняння результатів підсумкового діагностування студентів експериментальних та контрольних груп на підставі комплексу методик: бесіда, спостереження, аналіз результатів творчої діяльності, аналіз документів, анкетування, діагностика, методи математичної статистики.

Комплекс діагностичних методик, які взаємодоповнюють одна одну, дозволив одержати об'єктивні та вірогідні дані за показниками критеріїв сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

У контрольних та експериментальних групах було запроваджено ідентичні методики.

У таблиці 2.2 наведено результати діагностичних зрізів в експериментальних і контрольних групах на початку та в кінці експериментальної роботи з метою порівняльного зіставлення.

Таблиця 2.2.

Рівні сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки (у %)

Критерії	Мотиваційний				Когнітивний				Діяльнісно-практичний			
	Поч.		Кін.		Поч.		Кін.		Поч.		Кін.	
	експерименту				експерименту				експерименту			
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ%
Високий	13,6	13,9	11,7	37,8	7,8	8,5	7,6	24,1	9,5	10,0	9,6	24,5
Достатній	18,3	19,0	20,2	44,9	11,5	12,0	11,4	39,6	13,1	13,6	13,2	43,2
Середній	28,9	28,5	23,1	10,3	23,5	24,6	23,7	22,4	23,0	24,1	23,3	21,3
Критичний	20,1	22,5	29,4	4,5	26,1	25,2	26,3	9,7	27,8	26,8	27,7	7,1
Низький	19,1	16,1	15,6	2,5	31,1	29,7	31,0	4,2	26,6	25,5	26,2	3,9

Дані таблиці свідчать, що практично зросли рівні сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки і в контрольних, і в експериментальних групах майже за всіма критеріями визначеної сформованості. У контрольних групах помітний незначний відсотковий приріст за всіма показниками сформованості художньо-образного мислення за кінцевими даними експерименту.

Аналіз результатів досліджень показує, що найменший відсотковий приріст спостерігається в рівнях за показниками когнітивного критерію, оскільки спеціальної підготовки та цілеспрямованої роботи над формуванням знань, умінь та навичок, направлених на формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів, у контрольних групах не проводилося.

Результати дослідження за когнітивним критерієм представлено в таблиці 2.2 та на рис. 2.1.

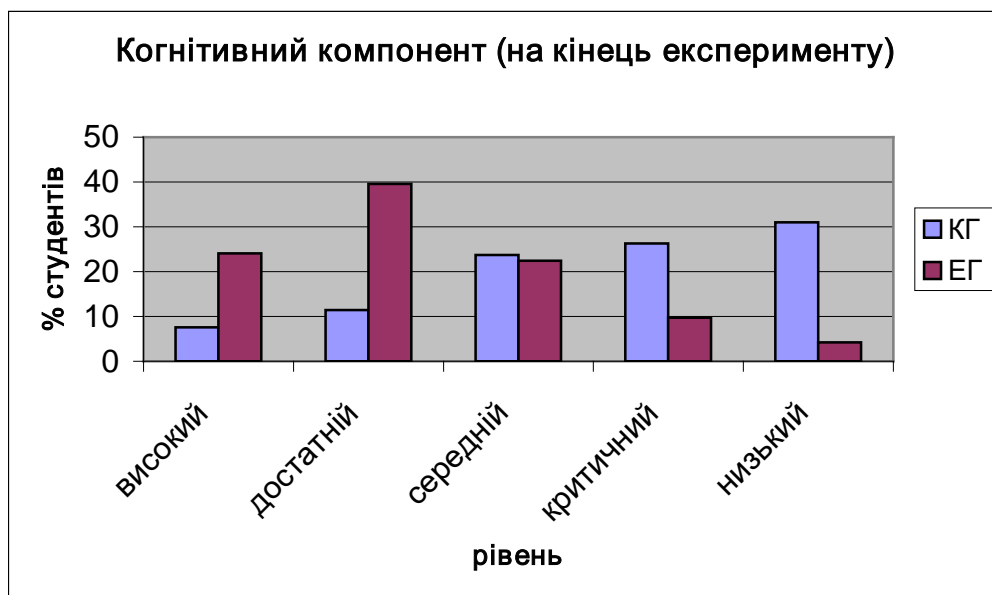

Рис. 2.1. Порівняння розподілів експериментальної та контрольної групи за когнітивним критерієм на кінець експерименту

За результатами експерименту зазначимо, що за мотиваційним та діяльнісно-практичним критеріями відсотковий приріст характерний для середнього та критичного рівнів сформованості художньо-образного

мислення, що, своєю чергою, зменшило показники низького рівня. Отримані факти представлено в таблиці 2.2 та на рис. 2.2. і 2.3.

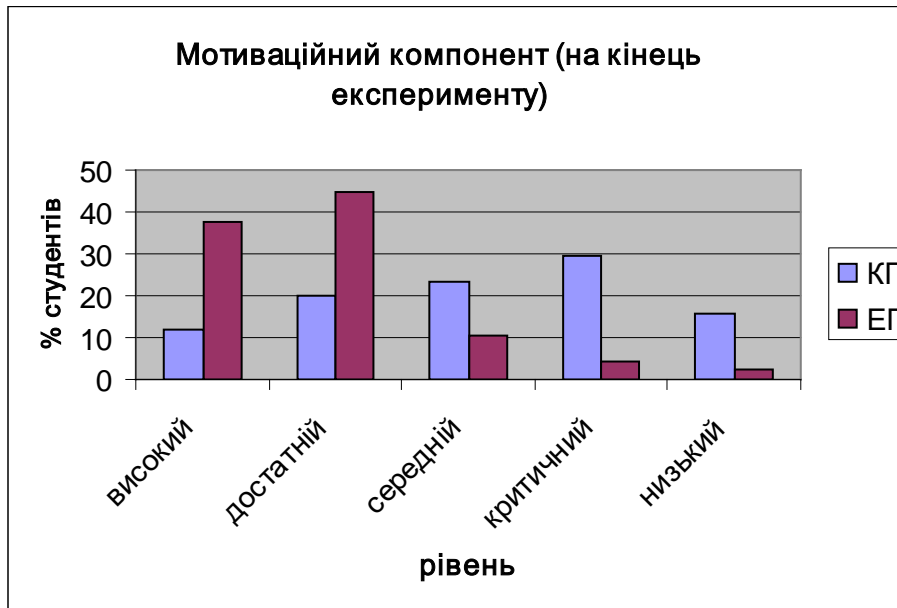

Рис. 2.2. Порівняння розподілів експериментальної та контрольної груп за мотиваційним критерієм на кінець експерименту

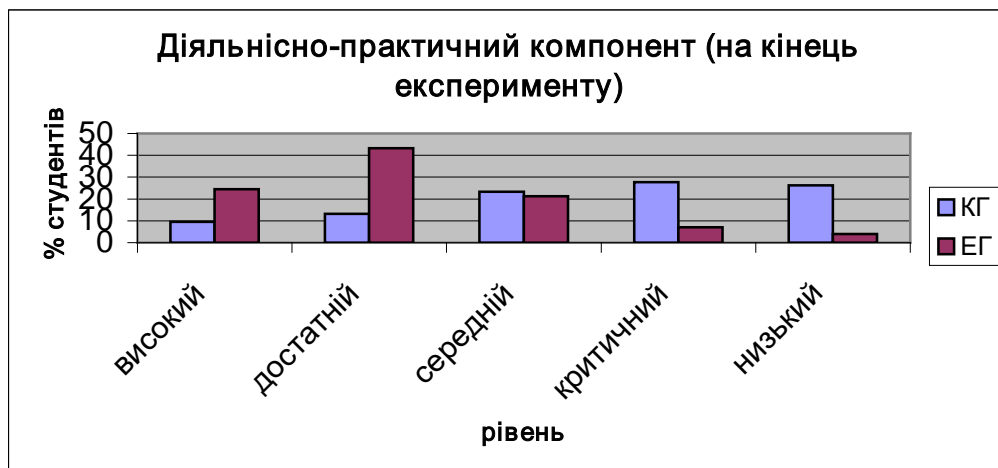

Рис. 2.3. Порівняння розподілів експериментальної та контрольної груп за діяльнісно-практичним критерієм на кінець експерименту

В експериментальних групах помітне зростання кількості студентів, рівень знань, умінь та навичок яких ми оцінили як високий за всіма критеріями сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

Динаміка росту за даними трьох критеріїв сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки в експериментальних групах досить помітна й, на нашу думку, достатня для якісної фахової підготовки майбутніх модельєрів-перукарів. Так, за всіма критеріями значно знизилася кількість студентів низького рівня сформованості (хоча на початку експерименту ми мали такі відсоткові дані: мотиваційний критерій – 15,9%, когнітивний – 29,5%, діяльнісно-практичний – 25,3%), що підтверджує ефективність проведеної в цих групах роботи.

У ході експерименту ми спостерігали поступове зростання рівня активності включення студентів у художньо-творчу та професійну діяльність під час виробничої практики, помітно зріс рівень інтелектуально-творчої підготовки фахівців, які з питомим інтересом ставилися до науково-дослідної роботи з проблем формування художньо-образного мислення, виконували різні художньо-практичні завдання в межах фахових дисциплін.

Високий відсотковий результат оволодіння студентами експериментальних груп знаннями, уміннями та навичками стосовно формування художньо-образного мислення досягнуто завдяки усвідомленим особистісним потребам майбутніх модельєрів-перукарів у ході вирішення художньо-творчих завдань, самостійного конструювання власної художньо-професійної діяльності, застосування власних творчих здібностей під час виробничої практики, що дало респондентам змогу самореалізуватися в професійній діяльності.

Аналіз діяльності студентів засвідчив, що в ході роботи над художньо-творчими завданнями в деяких модельєрів-перукарів виникли певні труднощі під час аналізу художніх образів у галузі перукарського мистецтва, вони з важкістю відстежували історичні та композиційні особливості зачіски, що вказує на низький загальний рівень обізнаності в галузі перукарського мистецтва, культурно-історичних епохах тощо.

В окремих студентів спостерігалися труднощі з організацією художньо-творчого процесу, спрямованого на підготовку до участі в

конкурсах. На нашу думку, це зумовлено тим, що в них слабо розвинені навички художнього бачення, уяви, фантазії. З особливими труднощами студенти зіткнулися при виявленні знань щодо художньо-образного мислення, оскільки з цим поняттям вони обізнані не були, а при творчій роботі в галузі перукарського мистецтва це досить суттєвий показник професійної готовності.

Аналіз рівнів сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки експериментальних груп на завершальному етапі відзначається в таблиці істотним відсотковим підвищенням. Так, виявлено небагато студентів, які перебувають на низькому рівні за всіма критеріями. Незначний відсотковий показник зафіксовано на критичному та низькому рівнях, відповідно 7,1% та 3,5%, згідно з експериментальними даними. Узагальнювальні дані за результатами експериментальної роботи зі сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки представлено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Динаміка сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки (%)

Рівні готовності	Експериментальна група		Контрольна група	
	До експерименту	Після експерименту	До експерименту	Після експерименту
Високий	10,8	28,8	10,3	9,6
Достатній	14,8	42,6	14,3	14,9
Середній	25,7	18,0	25,1	23,4
Критичний	24,8	7,1	24,7	27,8
Низький	23,8	3,5	25,6	24,3

Отже, студенти експериментальних груп показали значні зміни за такими критеріями, як мотиваційний і діяльнісно-практичний, оскільки

відстежуються незначні відсоткові показники на критичному та низькому рівнях. Дослідницька робота дозволила окреслити труднощі, з якими стикаються майбутні модельєри-перукарі при організації художньо-професійної діяльності: невисокий рівень загального інтелектуально-культурного розвитку, невміння адаптувати художньо-творчий матеріал, необізнаність із методикою формування художньо-образного мислення та ін.

Достовірність одержаних нами результатів підтверджено методами математичної статистики. Для порівняння розподілів студентів контрольних та експериментальних груп майбутніх модельєрів-перукарів за рівнями сформованості художньо-образного мислення ми використовували статистичний критерій Пірсона χ^2 [191], який дозволяє зіставити два емпіричні розподіли та зробити висновок про те, чи узгоджуються вони між собою. Застосування цього статистичного методу обробки експериментальних даних зумовлене рівнозначним обсягом вибірки (кількість студентів контрольної та експериментальної груп дорівнює відповідно 68 та 72 особи), кількістю вибірок (дві – контрольна та експериментальна групи), парністю критерію.

Статистичний критерій Пірсона χ^2 обчислюється за формулою:

$$\chi^2 = \sum_{j=1}^k \frac{(f_{\text{емп}j} - f_{\text{теор}j})^2}{f_{\text{теор}j}},$$

де

$f_{\text{емп}j}$ – емпіричні частоти,

$f_{\text{теор}j}$ – теоретичні частоти,

j – число розрядів ознаки.

Вихідні дані для розрахунків наведено в таблиці 2.4, результати розрахунків – у таблицях 2.5 та 2.6.

Таблиця 2.4

**Розподіл студентів експериментальних та контрольних груп
за рівнями сформованості художньо-образного мислення майбутніх
модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки**

Рівень	Мотиваційний				Когнітивний				Діяльнісно-практичний			
	Початок		Кінець		Початок		Кінець		Початок		Кінець	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	8	13	8	26	5	9	6	26	6	14	7	21
Достатній	11	15	12	29	5	11	7	18	7	16	10	31
Середній	11	18	14	14	12	18	12	20	14	22	12	16
Критичний	14	17	18	6	13	15	13	9	14	12	14	6
Низький	18	15	10	3	27	19	24	5	21	14	19	3
Разом	62	78	62	78	62	78	62	78	62	78	62	78

Таблиця 2.5

**Порівняння розподілів студентів – майбутніх модельєрів-перукарів –
контрольних та експериментальних груп
за рівнями сформованості художньо-образного мислення за критерієм
Пірсона χ^2 на початку експерименту**

	Емпіричне значення критерію Пірсона χ^2	Критичне значення χ^2 $p \leq 0,05$
Мотиваційний	2,419	9,49 (v=4)
Когнітивний	3,922	9,49 (v=4)
Діяльнісно-практичний	3,261	9,49 (v=4)

Таблиця 2.6

**Порівняння розподілів студентів – майбутніх модельєрів-перукарів –
контрольних та експериментальних груп за рівнями сформованості
художньо-образного мислення
за критерієм Пірсона χ^2 на кінець експерименту**

	Емпіричне значення критерію Пірсона χ^2	Критичне значення χ^2 $p \leq 0,05$
Мотиваційний	52,598	9,49 (v=4)
Когнітивний	69,990	9,49 (v=4)
Діяльнісно-практичний	70,078	9,49 (v=4)

Результати розрахунків, наведені в таблиці 2.5, свідчать про статистично незначну різницю на рівні 0.05 між усіма компонентами в експериментальній та контрольній групах на початку експерименту (емпіричне значення критерію не перевищує критичного).

Результати розрахунків, наведені в таблиці 2.6, навпаки, свідчать про статистично значущу різницю між усіма компонентами в експериментальній та контрольній групах на кінець експерименту (емпіричне значення критерію значно перевищує критичне).

Отже, порівняльний аналіз результатів до й після експерименту (див. таблиці 2.5 та 2.6) дозволяє зробити висновок про позитивні результати проведеної роботи. Є вагомі підстави вважати, що рівень сформованості художньо-образного мислення в експериментальних та контрольних групах є різним, що узгоджується з висунутою гіпотезою про ефективність розроблених та запропонованих умов, їхній позитивний вплив на процес підготовки майбутніх модельєрів-перукарів.

Різниця в результатах, отриманих в експериментальних та контрольних групах, підтверджує виправданість запропонованого комплексу умов. Явним є той факт, що процес підготовки майбутніх модельєрів-перукарів

відбувається ефективно у зв'язку з систематичною роботою й викладачів, і студентів над формуванням художньо-образного мислення. Свідченням цього є показники, отримані в ході формувального експерименту.

Висновки до розділу 2

Проведений нами експеримент показав, що ефективне формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки можливе завдяки вдосконаленню навчально-виховного процесу в закладі вищої освіти.

Визначення композиції педагогічних умов, що забезпечують ефективність досліджуваного процесу, здійснювалося з урахуванням відповідних теоретичних засад, результатів констатувального етапу експерименту, експертної оцінки практиків у галузі перукарського мистецтва та дизайну й фахівців закладів вищої освіти.

Розроблено та теоретично обґрунтовано такі педагогічні умови сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки: формування в майбутніх фахівців компонентів художньо-образного мислення на основі інтеграції різних форм практичної художньо-творчої діяльності; розробка та впровадження в процес підготовки майбутніх модельєрів-перукарів системи художньо-творчих завдань; залучення студентів до розробки художньо-творчих проєктів; систематична підготовка модельєрів-перукарів у межах навчально-виховного процесу закладу вищої освіти до участі у творчих конкурсах із перукарського мистецтва різного рівня.

Обґрунтування педагогічних умов формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки здійснювалося з урахуванням визначених теоретичних засад щодо системного, компетентнісного, діяльнісного, культурологічного підходів;

технологій активно-ігрового (О. Князєв, П. Щербань), інтерактивного (Н. Волкова, О. Пометун, С. Сисоєва), професійно зорієнтованого (М. Віленський) навчання; методів активного (С. Бобришев) та контекстного (А. Вербицький) навчання; теоретичних ідей дидактичної інтегративної педагогіки (І. Козловська) та положень про інтеграцію як особливий вид художньої творчості (Н. Гавриш); про роль діалогу в освітньому процесі (О. Галицьких, В. Горшкова, М. Каган); наукових положень теорії і практики арт-терапії (О. Копитін, Л. Лебедева); технології формування творчої особистості (О. Любарська, Н. Миропольська, О. Пехота); методики проведення майстер-класів (Н. Розіна, Г. Селевко, С. Сисоєва); використання методу проєктів (Дж. Дьюї, М. Пазюкова); результатів діагностики вихідного рівня сформованості досліджуваної якості студентів спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” та чинників, що впливають на його рівень розвитку; експертної оцінки майстрів-перукарів салонів краси й результатів аналізу творчих робіт студентів та їхньої участі в конкурсній діяльності.

Розроблені та обґрунтовані педагогічні умови реалізовувалися в навчально-виховному процесі підготовки майбутніх модельєрів-перукарів у процесі викладання таких спеціальних дисциплін, як „Рисунок”, „Живопис”, „Спецкомпозиція”, „Художнє моделювання зачіски”, „Пастиж” тощо.

Відповідно до завдань дослідження розроблено й упроваджено програму та навчально-методичне забезпечення спецкурсу „Конкурсна діяльність” для студентів спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика”, художньо-творчі завдання, професійно-виробничі ситуації, спрямовані на оволодіння знаннями, уміннями та навичками в галузі перукарського мистецтва як професійної діяльності тощо.

У ході впровадження запропонованих нами педагогічних умов ефективними були такі форми та методи: дискусії, інтерактивні технології (колективного групового навчання, ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань), підготовка та презентація творчих

проектів та ін. На заняттях зі спеціальних та педагогічних дисциплін використовувалися художньо-творчі завдання. Особливу увагу було приділено включенню студентів у вирішення виробничих ситуацій, адекватних особливостям професійної діяльності у сфері обслуговування.

Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи дозволяє зробити висновок про можливість та ефективність запровадження запропонованої нами методики формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів. Зіставлення даних констатувального та формувального експериментів доводить ефективність запропонованої нами методики формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів. Це підтверджують статистичні дані: якщо в контрольній групі дані низького рівня фактично не змінилися (25,6% на початку експерименту та 24,3% – у кінці), то в експериментальній суттєво зменшилися (23,8% та 3,5% відповідно); порівняння результатів високого рівня сформованості контрольної (від 10,3% до 9,6%) та експериментальної (від 10,8% до 28,8%) груп свідчить про результативні зміни в експериментальній групі.

Зіставлення результатів навчання в експериментальній та контрольній групах підтвердило гіпотезу нашого дослідження й засвідчило ефективність формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

Основні результати розділу висвітлено в таких публікаціях автора: [36, 39, 40, 42, 43, 45].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й наукове розв'язання проблеми формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки, що полягає в обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці відповідних педагогічних умов.

1. За результатами теоретико-методологічного аналізу проблеми дослідження розкрито її понятійно-категоріальне поле, схарактеризовано сутнісні ознаки та структурні компоненти художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів, особливості його формування в умовах фахової підготовки у ЗВО з урахуванням концептуальних положень системного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого, культурологічного, інтегративного підходів; теорії і практики формування художньо-образного мислення особистості; концепції психології творчості та організації навчання як творчого процесу; теорії і практики вищої професійної освіти, зокрема використання сучасних педагогічних технологій у професійній підготовці фахівців.

Аналіз сутності феноменів образного та художнього мислення особистості дозволив стверджувати, що його результатом є створення нової образної моделі, а розвиток специфічних форм художнього мислення є важливою умовою і необхідним складником фахової підготовки майбутніх модельєрів-перукарів. При цьому художній образ визначається як основа, на якій ґрунтуються сприйняття, аналіз, інтерпретація, створення й виявляються в художньо-творчій професійній діяльності фахівців.

2. Узагальнення теоретичних положень стало підставою для виокремлення сутнісних характеристик художньо-образного мислення модельєрів-перукарів: складники художньо-образного мислення доповнюються понятійними формами мислення; образ є основною одиницею образного мислення; у процесі художньої, образотворчої й навчальної

діяльності модельєри-перукарі оперують розумовими діями, які є образним вираженням понять; необхідність урахування ролі сприйняття та уяви в процесі набуття майбутніми модельєрами-перукарями навичок художньо-естетичної модельної діяльності; характерними рисами художньо-образного мислення є динамізм, перекодування образів, оперування ними з метою створення нових образів, зміни їхньої структури або просторової моделі.

З'ясовано особливості художньо-образного мислення модельєрів-перукарів, що виявляються в здатності до прийняття творчих та оригінальних рішень, характеризуються конструктивною активністю, а також наявністю специфічних операційних структур (візуальний аналіз та синтез, візуальне аналогізування, диференціація та інтеграція елементів образної структури), а практична діяльність модельєрів-перукарів вирізняється тим, що мислення здійснюється шляхом оперування художніми образами.

3. Узагальнення теоретико-методологічних положень, урахування сутнісних характеристик та особливостей художньо-образного мислення модельєрів-перукарів дозволило в межах дисертаційної роботи визначити *художньо-образне мислення модельєрів-перукарів* як пізнавально-творчу діяльність з художнього опрацювання наявних і моделювання нових оригінальних образів, що характеризується складним процесом акумулювання уяви, фантазії та інтуїції, якому властиві асоціації, у результаті чого створюються художні образи, які вирізняються оригінальністю, новизною, нестандартністю й варіативністю ідей. Розвиток основних елементів художньо-образного мислення (уяви, асоціацій, фантазії, інтуїції) є важливою умовою розробки процесу професійної підготовки перукарів-модельєрів.

4. Ґрунтуючись на визначених сутнісних характеристиках досліджуваного феномену, структурних компонентах художньо-образного мислення модельєрів-перукарів (мотиваційний, когнітивний та діяльнісно-практичний), у межах кожного з яких виокремлено по чотири складники:

професійна художньо-творча діяльність фахівця; створюваний художній образ; особистість клієнта; особистість майстра; розроблено критерії, показники та відповідні рівні (високий, достатній, середній, критичний, низький) сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту встановлено, що значна частина контингенту студентів спеціальності „Перукарське мистецтво та декоративна косметика” закладів вищої освіти мають низький та критичний рівень сформованості художньо-образного мислення. Несформованість художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів зумовлена дефіцитом уваги до зазначеної проблеми в процесі викладання фахових дисциплін, фактичною відсутністю відповідних навчально-методичних матеріалів, неадаптованістю їх до навчальних можливостей студентів; слабким урахуванням індивідуальних інтересів студентів як майбутніх фахівців; перевагою репродуктивних видів освітньої діяльності.

5. Розроблено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування в майбутніх модельєрів-перукарів художньо-образного мислення в процесі фахової підготовки: формування в майбутніх фахівців компонентів художньо-образного мислення на основі інтеграції різних видів практичної художньо-творчої діяльності; розробка та впровадження в процес підготовки майбутніх модельєрів-перукарів системи художньо-творчих завдань; залучення студентів до розробки художньо-творчих проєктів; систематична підготовка модельєрів-перукарів у межах навчально-виховного процесу закладу вищої освіти до участі у творчих конкурсах із перукарського мистецтва різного рівня.

6. Упровадження розроблених педагогічних умов здійснювалося на заняттях зі спеціальних дисциплін („Пастиж”, „Художнє моделювання зачіски”, „Малюнок”, „Живопис”, „Основи композиції”, „Спецкомпозиція” та ін.) шляхом реалізації інтегрованих видів художньо-творчої діяльності (компаративний аналіз тематичних образів у галузі перукарського мистецтва;

характеристика засобів передачі образності в зачісці; створення подіумних та художніх образів з волосся на задану тему); у межах різних навчальних курсів студенти розробляли короткотривалі творчі проєкти, а під час вивчення навчальних дисциплін „Пастиж”, „Художнє моделювання зачіски” – курсові проєкти дослідницького характеру на підставі вивчення історичних зачісок Візантії, епохи бароко, Стародавньої Греції; викладання спецкурсу „Конкурсна діяльність”, у ході якого відбувалося закріплення засвоєних теоретичних знань із перукарської справи, мобілізація художньо-практичних умінь та навичок, створення піднесеної емоційної атмосфери під час підготовки та участі в конкурсах різного рівня, що спонукало студентів до продуктивної творчої діяльності, ефективність якої залежить від сформованості художньо-творчого мислення.

7. Зіставний аналіз результатів, отриманих у контрольній та експериментальній групах на початку та наприкінці педагогічного експерименту, довів ефективність розроблених та впроваджених педагогічних умов формування художньо-образного мислення в майбутніх модельєрів-перукарів. Достовірність отриманих результатів перевірено за допомогою критерію Пірсона χ^2 , що дозволило встановити їхню статистичну значущість.

Представлене дослідження не вичерпує всіх аспектів, пов'язаних із проблемою дисертаційної роботи. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок вважаємо розробку цілісної системи та технології формування художньо-образного мислення в майбутніх модельєрів-перукарів із використанням інноваційних форм, методів та засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова В. В. Из истории подготовки учителей изобразительного искусства / В. В. Абрамова // Нар. образование. – 1986. – № 8. – С. 104 – 107.
2. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 334 с.
3. Абульханова-Славская К. А. Социальное мышление личности: проблемы и стратегии исследования / К. А. Абульханова-Славская // Психол. журн. – 1994. – Т. 14. – № 4.
4. Алексеева Т. Б. Культурологический подход в современном образовании : науч.-метод. пособие / Т. Б. Алексеева. – СПб. : ООО „Книжный Дом”, 2008. – 301 с.
5. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи : курс лекцій : модульне навчання : навч. посіб. / А. М. Алексюк. – К. : ІСДО, 1993. – 220 с.
6. Алехин А. Д. Изобразительное искусство. Художник. Педагог. Школа : кн. для учителя / А. Д. Алехин. – М. : Просвещение, 1984. – 160 с.
7. Анчуков С. В. Методологические принципы многоуровневой подготовки художника-педагога : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 „Теория и методика обучения и воспитания” / С. В. Анчуков. – СПб., 2007. – 20 с.
8. Аранова С. В. Обучение изобразительному искусству. Интеграция художественного и логического / С. В. Аранова. – СПб. : КАРО, 2004. – 176 с.
9. Арасланова А. А. Психология и педагогика в схемах / А. А. Арасланова. – М. : Русайнс, 2018. – 320 с.
10. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие / Р. Арнхейм ; пер. В. Н. Самохина. – М. : Наука, 1974. – 392 с.
11. Арсеньев И. К. Эстетические закономерности и психологические механизмы художественного восприятия : автореф. дис. на соиск. учен. степ.

канд. филос. наук : спец. 09.00.04 „Эстетика” / И. К. Арсеньев. – М., 2011. – 29 с.

12. Атаханов Р. Соотношение общих закономерностей мышления и математического мышления / Р. Атаханов // *Вопр. психологии.* – 1995. – № 5. – С. 41.

13. Афанасьев В. Г. Общество: системность, познание и управление / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1981. – 432 с.

14. Афонин И. Д. Психология и педагогика высшей школы / И. Д. Афонин, А. И. Афонин. – М. : Русайнс, 2018. – 256 с.

15. Банников В. Н. Профессиональное становление будущего учителя изобразительного искусства : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 „Теория и методика обучения и воспитания (изобразительное искусство)” / В. Н. Банников. – Шуя, 2009. – 40 с.

16. Бартенев И. А. Основы архитектурных знаний для художников / И. А. Бартенев. – М. : Искусство, 1964. – 74 с.

17. Батищев Г. С. Найти и обрести себя. Особенности культуры глубинного общения / Г. С. Батищев // *Вопр. философии.* – 1995. – № 3. – С. 103 – 130.

18. Батракова С. Н. Педагогический процесс как явление культуры: (методол. пробл.) / С. Н. Батракова. – Ярославль : Яросл. гос. ун-т им. П. Г. Демидова, 2003. – 228 с.

19. Батюк Н. О. Формування художньо-образного мислення молодших школярів на уроках музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 „Теорія та методика музичного навчання” / Н. О. Батюк. – К., 2003. – 19 с.

20. Беда Г. В. Основы изобразительной грамоты: Рисунок, живопись, композиция / Г. В. Беда. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1981. – 239 с.

- 21.** Белобородов Д. В. Коммуникативные стратегии интеграции искусства и образования в современном классическом университете / Д. В. Белобородов // Интеграция образования. – 2003. – № 1. – С. 113 – 116.
- 22.** Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем / В. П. Беспалько. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1977. – 197 с.
- 23.** Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003– . –
Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – 2003. – 280 с.
- 24.** Библер В. С. От наукоучения – к логике культуры: Два философских введения в двадцать первый век / В. С. Библер. – М. : Политиздат, 1990. – 413 с.
- 25.** Блауберг И. В. Становление и сущность системного подхода / И. В. Блауберг, Э. Г. Юдин. – М. : Наука, 1973. – 270 с.
- 26.** Блонский П. Память и мышление / П. Блонский – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.
- 27.** Бобрышов С. В. Методы активизации процесса обучения : учеб. пособие / С. В. Бобрышов, М. В. Смагина. – Ставрополь : Изд-во СГПИ, 2010. – 256 с.
- 28.** Большой энциклопедический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
<http://www.onlinedics.ru/slovar/bes.html>
- 29.** Бондаревская Е. В. Теория и практика личностно-ориентированного образования / Е. В. Бондаревская. – Ростов н/Д : Изд-во Рост. пед. ун-та, 2000. – 351 с.
- 30.** Борев Ю. Эстетика / Юрий Борев. – 4-е изд., доп.– М. : Просвещение, 1988. – 495 с.
- 31.** Веккер Л. М. Психика и реальность: единая теория психических процессов / Л. М. Веккер. – М. : Смысл, 1998. – 670 с.

- 32.** Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе : контекстный подход : метод. пособие / А. А. Вербицкий. – М. : Высш. шк., 1991. – 207 с.
- 33.** Вербицкий А. А. Личностный и компетентностный подходы в образовании: проблемы интеграции / А. А. Вербицкий, О. Г. Ларионова. – М. : Логос, 2009. – 336 с.
- 34.** Веремьев А. Методологические основы преподавания предметов художественно-эстетического цикла / А. Веремьев // Искусство и образование. – 2002. – № 4. – С. 408.
- 35.** Виленский М. Я. Технологии профессионально-ориентированного обучения в высшей школе / М. Я. Виленский, П. И. Образцов, А. И. Уман. – М. : Пед. о-во России, 2004. – 144 с.
- 36.** Вищенко О. В. Особенности формирования стилистических представлений у будущих модельеров-парикмахеров / О. В. Вищенко // Научные труды SWorld. – Вып. 3(40). – Т. 6. – Иваново : Науч. мир, 2015. – С. 91 – 95.
- 37.** Віщенко О. В. Використання інтерактивних технологій в процесі викладання художньо-професійних дисциплін (на прикладі „Композиції зачіски”) / О. В. Віщенко // Вісн. Закарпат. акад. мистецтв.– 2017. – № 8. – С. 116 – 119.
- 38.** Віщенко О. В. Категорія художньо-образного мислення у процесі фахової підготовки майбутніх модельєрів перукарів / О. В. Віщенко // Scientific Youth:Priorities of the World Science. Festschrift of the Iv International Scientific-Practical Conference. February, 20, 2014, – Luhansk : „LNU”, LLC „Virtualnaya realnost”, 2014. – P. 145 – 147.
- 39.** Віщенко О. В. Організація центра конкурсної діяльності студентів з перукарського мистецтва у поза навчальній роботі / О. В. Віщенко // Актуальні проблеми формування творчої особистості : зб. наук. пр. за матеріалами регіон. наук.-практ. конф. (28 квіт. 2010 р., м. Брянка). – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. – С. 10 – 15.

40. Віщенко О. В. Особливості експериментальної роботи з формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів образу / О. В. Віщенко // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2019. – № 1(324). – С. 158 – 168.

41. Віщенко О. В. Особливості формування художньо-образного мислення майбутніх перукарів у процесі вивчення спецкурсу „Спецкомпозиція” / О. В. Віщенко // Творчі пошуки в галузі мистецтва та художньої освіти: традиції, сучасність, та перспективи : матеріали X наук.-практ. конф. (6 квіт. 2015 р., Кременна). – Кременна, 2015. – С. 82 – 88.

42. Віщенко О. В. Пастижерна справа як складова професійної підготовки майбутнього фахівця перукарського мистецтва та декоративної косметики / О. В. Віщенко // Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова Сер. 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. – Вип. 29(39). – 2017. – С. 102 – 106.

43. Віщенко О. В. Психологічний аспект трансформації задуму в процесі створення художнього образу / О. В. Віщенко // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. Мистецька освіта: історія, теорія, практика. – 2015. – № 3(292). – С. 53 – 60.

44. Віщенко О. В. Творчість як фактор формування професійної компетентності майбутніх модельєрів перукарів / О. В. Віщенко // Зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / голов. ред. М. Т. Мартинюк. – Вип. 2. – Ч. 1. – 2017. – С. 100 – 107.

45. Віщенко О. В. Формування творчої активності майбутніх художників-модельєрів з перукарського мистецтва у процесі викладання спецдисциплін / О. В. Віщенко // Наукова молодь: досягнення та перспективи : зб. тез VI Міжнар. наук.-практ. конф. (16 – 17 берез. 2019 р., Луганськ). – Луганськ : СПД Резніков В. С. – 2009. – С. 26 – 28.

46. Віщенко О. В. Формування творчої активності майбутніх художників-модельєрів з перукарського мистецтва у процесі викладання

специдисциплін / О. В. Віщенко // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2010. – № 8(195). – С. 194 – 197.

47. Возрастные и индивидуальные особенности образного мышления учащихся / под ред. И. С. Якиманской. – М. : Педагогика, 1989. – 224 с.

48. Волков И. П. Учим творчеству: педагогический поиск / И. П. Волков. – М. : Педагогика, 1988. – 45 с.

49. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1987. – 291 с.

50. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / С. И. Гессен. – М. : Школа-пресс, 1995. – 447 с.

51. Гильман Р. А. Творческое развитие личности в художественно-педагогической деятельности : монография / Р. А. Гильман. – Магнитогорск : МаГУ, 2000. – 221 с.

52. Гіптерс З. В. Художньо-творча діяльність студентів вищих закладів освіти України (1960 – 1995) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / З. В. Гіптерс. – К., 1998. – 18 с.

53. Глузман О. Методологічні засади дослідження університетської педагогічної освіти / О. Глузман // Психологія і суспільство. – 2008. – № 2. – С. 8 – 44.

54. Голубева Е. В. Технология мужской и детской стрижки / Е. В. Голубева. – Ростов н/Д : Феникс, СПб. : Корона принт, 2002. – 320 с.

55. Голубева О. Л. Основы композиции : учеб. пособие / О. Л. Голубева. – 2-е изд. – М. : Издат. дом „Искусство”, 2004. – 120 с.

56. Грегг М. Ферс. Тайный мир рисунка : пер. с англ. / Ферс М. Грегг. – СПб. : Деметра, 2003. – 176 с.

57. Гурова Л. Л. Психология мышления / Л. Л. Гурова. – М. : ПЕР СЭ, 2005. – 135 с.

58. Гуске Ф. Парикмахерское искусство : пер. с нем. / Ф. Гуске. – Лейпциг, 1957. – 127 с.

- 59.** Гутыря Л. Г. Парикмахерское искусство / Л. Г. Гутыря ; худож.-оформ. Л. Д. Кирнач-Осипова. – Харьков : Фолио, 2004. – 464 с.
- 60.** Давыдкина В. В. Художественные знания, умения и навыки в профессиональной деятельности педагога искусства : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 „Теория и методика профессионального образования” / В. В. Давыдкина. – М., 2004. – 20 с.
- 61.** Двойнина Г. Б. Формирование готовности учителя музыки к организации пространства художественного воспитания учащихся : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Галина Борисовна Двойнина. – Волгоград, 2004. – 220 с.
- 62.** Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
- 63.** Диалог в образовании : сб. материалов конф. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. филос. о-ва, 2002. – 350 с.
- 64.** Дмитриев В. А. Опережающее обучение : монография / В. А. Дмитриев, А. И. Таюрский, А. С. Степанова-Быкова. – Красноярск : РАО, Сиб. отд-ние, 2002. – 145 с.
- 65.** Дубасенюк О. А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога / О. А. Дубасенюк, О. В. Вознюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 114 с.
- 66.** Дьюи Д. Психология и педагогика мышления / Д. Дьюи ; пер. с англ. Н. М. Никольской. – М. : Лабиринт, 1999. – 189 с.
- 67.** Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности студентов к педагогической деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандибович. – Минск : БГУ им. В. И. Ленина, 1976. – 175 с.
- 68.** Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
- 69.** Ермолаева-Томина Л. Б. Психология художественного творчества : учеб. пособие для вузов / Л. Б. Ермолаева-Томина. – М. : Академ. Проект, 2003. – 304 с.

- 70.** Заика Е. В. Упражнения для развития взаимосвязей образно-пространственного и вербального мышления / Е. В. Заика // Вопр. психологии. – 1996. – № 2. – С. 24.
- 71.** Зак А. З. Типология динамики мыслительного процесса / А. З. Зак // Вопр. психологии. – 1986. – № 5. – С. 96 – 103.
- 72.** Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. / С. С. Занюк. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.
- 73.** Зинченко В. П. Психологическая педагогика : материалы к курсу лекций. – Ч. 1. Живое Знание / В. П. Зинченко. – Самара, 1998. – 216 с.
- 74.** Зуєва А. Б. Методика формування професійного мислення майбутніх техніків-механіків агропромислового виробництва підготовки [Електронний ресурс] / А. Б. Зуєва // Теорія і методика професійної освіти. – Вип. 11. – 2016. – Режим доступу до ресурсу : <http://tmpo.ivet-ua.science/index.php/editions>
- 75.** Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2003. – 512 с.
- 76.** Ингенкамп К. Педагогическая диагностика : Пер. с нем. / К. Ингенкамп – М. : Педагогика, 1991. – 240 с.
- 77.** Інноваційні педагогічні технології навчання професії : монографія / Нікуліна А. С., Молчанов В. М., Максименко Ю. Б. та ін. – Донецьк : ДПОПП, 2005. – 385 с.
- 78.** Каган М. С. Философия культуры / М. С. Каган. – СПб. : Петрополис, 1996. – 415 с.
- 79.** Каган М. С. Человеческая деятельность (Опыт системного анализа) / М. С. Каган. – М. : Политиздат, 1974. – 328 с.
- 80.** Каплунович И. Я. Психологические закономерности развития пространственного мышления / И. Я. Каплунович // Вопр. психологии. – 1999. – № 1. – С. 60.
- 81.** Кашапов М. Психология педагогического мышления / М. Кашапов. – СПб. : Алетейя, 2000. – 463 с.

- 82.** Кирилащук С. А. Педагогічні умови формування інженерного мислення студентів технічних університетів у процесі навчання вищої математики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / С. А. Кирилащук. – Вінниця, 2010. – 20 с.
- 83.** Кичук Н. В. Формування творчої особистості вчителя : монографія / Н. В. Кичук. – К. : Вища шк., 1994. – 156 с.
- 84.** Клочко Е. В. Саморегуляція мышлення и ее формирование / Е. В. Клочко. – Караганда : Изд-во КГУ, 1987. – 94 с.
- 85.** Книга вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу : довід.-метод. вид. / упоряд. М. С. Демчишин; О. В. Гайдамака. – Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 768 с.
- 86.** Князев А. М. Режиссура и менеджмент технологий активно-игрового обучения / А. М. Князев, И. В. Одинцова. – М. : Изд-во РАГС, 2008. – 233 с.
- 87.** Коваленко А. Б. Психологія розуміння творчих задач / А. Б. Коваленко. – К. : Освіта, 1994. – 186 с.
- 88.** Коваленко И. В. Изготовление париков, шиньонов, и прически из них : учеб. курс / И. В. Коваленко. – Ростов н/Д : „Феникс”, 2000. – 218 с.
- 89.** Ковальова С. В. Развитие творческой активности учителей музыки в современных условиях: теория и практика : науч.-метод. посіб. / С. В. Ковальова. – Біла Церква : КОГПОПК, 2004. – 228 с.
- 90.** Ковальчук В. Б. Педагогічні умови формування професійного мислення майбутніх фахівців економічного профілю у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / В. Б. Ковальчук. – К., 2007. – 21 с.
- 91.** Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : ИКЦ „МарТ” ; Ростов н/Д : Издат. центр „МарТ”, 2005. – 448 с.

- 92.** Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під. заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
- 93.** Компетентностный подход в педагогическом образовании : кол. моногр. / под ред. проф. В. А. Козырева, проф. Н. Ф. Радионовой и проф. А. П. Тряпицыной. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2005. – 328 с.
- 94.** Кондратюк А. П. Памятка преподавателю теоретического обучения / А. П. Кондратюк. – Киев : б.и., 1998. – 48 с.
- 95.** Константинов А. В. Как стать парикмахером / А. В. Константинов. – М. : Азбука, 1993. – 304 с.
- 96.** Константинов А. В. Основы парикмахерского дела / А. В. Константинов. – М. : Легкая индустрия, 1982. – 295 с.
- 97.** Константинов А. В. Парикмахерское дело : практ. пособие / А. В. Константинов. – М. : Высш. шк., 1987. – 453 с.
- 98.** Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні // Проф.-техн. освіта. – 2004. – № 3. – С. 2 – 5.
- 99.** Копытин А. И. Теория и практика арт-терапии / А. И. Копытин. – СПб. : Питер, 2002. – 368 с.
- 100.** Корнеев В. Д. Моделирование и художественное оформление причёски / В. Д. Корнеев. – М. : Лёгкая пром-сть и бытовое обслуживание, 1989. – 192 с.
- 101.** Костенко Т. В. Основы композиции : навч.-метод. посіб. / Т. В. Костенко. – Х. : ХДАДМ, 2003. – 256 с.
- 102.** Костюк Г. С. Проблеми психології мислення [Електронний ресурс] / Г. С. Костюк // Загальна психологія : хрестоматія. – Режим доступу : <https://pidruchniki.com/15100827/psihologiya/mislennya#752>
- 103.** Кравцов Л. Г. Психологические средства управления мышлением в структуре научного понятия : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд.

психол. наук : спец. 19.00.01 „Общая психология, психология личности, история психологии” / Л. Г. Кравцов. – М., 2002. – 26 с.

104. Кремер Г. Мужские прически: искусство стрижки и моделирования / Г. Кремер, Дж. Уэйдсон. – М. : Издат. гр. „Контэнт”, 2003. – 152 с.

105. Крупская Н. К. Педагогические сочинения : в 6-ти т. / Н. К. Крупская ; под. ред. А. М. Гончарова и др. – М. : Педагогика, 1980– . – Т. 5. – 1980. – 495 с.

106. Крылова Н. Б. Культурология образования / Н. Б. Крылова. – М. : Нар. образование, 2000. – 272 с.

107. Кульневич С. В. Педагогика самоорганизации: феномен содержания / С. В. Кульневич. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. пед. ун-та, 1997. – 236 с.

108. Куприянов Б. В. Современные подходы к определению сущности категории „педагогические условия” / Б. В. Куприянов, С. А. Дынина // Вестн. Костром. гос. ун-та им. Н. А. Некрасова. – 2001. – № 2. – С. 101 – 104.

109. Ларина Э. В. Особенности развития мышления у младших школьников в различных условиях обучения : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.13 „Психология развития, акмеология” / Э. В. Ларина. – М., 2002. – 22 с.

110. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика, система занятий / Л. Д. Лебедева. – СПб. : Речь, 2003. – 256 с.

111. Левин В. А. Воспитание творчества / В. А. Левин. – М. : Знание, 1977. – 64 с.

112. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / Алексей Николаевич Леонтьев. – 2-е изд., стер. – М. : Смысл ; Издат. центр „Академия”, 2004. – 352 с.

113. Ліненко А. Ф. Готовність – як передумова творчої педагогічної діяльності / А. Ф. Ліненко // Формування творчої особистості вчителя для оновлюваної національної школи : в 2ч. – Умань : УДПІ, 1993– . –

Ч. 1. – 19993. – С. 104 – 105.

114. Лубянська С. П. Дизайн зачіски : навч. посіб. для проф. підготовки студ. у вищ. навч. закл. мистецького профілю / С. П. Лубенська. – К. : Кондор, 2012. – 216 с.

115. Лубянська С. П. Зачіска як чинник атрактивної поведінки людини / С. П. Лубянська // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка АПН України / наук. ред. С. Д. Максименко. – К. : ГНОЗІС, 2003. – Т. V. – Ч. 2. – С. 139 – 143.

116. Лубянська С. П. Інновації в навчанні: теорія і практика / С. П. Лубянська // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка АПН України / наук. ред. С. Д. Максименко. – К. : ГНОЗІС, 2007. – Т. IX. – Ч. 7. – С. 398 – 405.

117. Лубянська С. П. Креативність у складі професійно важливих якостей художника-модельєра / С. П. Лубянська // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка АПН України / наук. ред. С. Д. Максименко. – К. : ГНОЗІС, 2006. – Вип. 6. – Т. VIII. – С. 167 – 173.

118. Лубянська С. П. Профілактика екодевіантної поведінки молоді / С. П. Лубянська // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка АПН України / наук. ред. С. Д. Максименко. – К. : Міленіум, 2003. – Т. 7. – Ч. 1. – С. 240 – 244.

119. Лубянська С. П. Психологічна характеристика профдіяльності художника-модельєра перукарського мистецтва (методологічний та методичний аспект) / С. П. Лубянська // Наук. зап. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка АПН України : зб. наук. пр. / наук. ред. С. Д. Максименко. – К. : Главник, 2005. – Вип. 26. – Т. 5. – С. 130 – 137.

120. Лубянська С. П. Психологічний системний аналіз професійної діяльності художника-модельєра (на прикладі перукарського мистецтва) / С. П. Лубянська // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту

психології імені Г. С. Костюка АПН України / наук. ред. С. Д. Максименко. – К. : Логос, 2007. – Вип. 7. – Т. V. – С. 160 – 166.

121. Лубянська С. П. Психологічні аспекти розвитку професійно важливих якостей художника-модельєра в умовах навчального закладу / С. П. Лубянська // Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка АПН України / наук. ред. С. Д. Максименко. – К. : Логос, 2006. – Вип. 9. – Т. 7. – С. 190 – 197.

122. Луканова О. В. Технология парикмахерских услуг / О. В. Луканова, Л. В. Федорова. – Ростов н/Д : Март, 2002. – 288 с.

123. Малинская Л. Л. Педагогические условия подготовки будущих учителей изобразительного искусства к руководству художественно-творческой деятельностью школьников : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 „Теория и методика профессионального образования” / Л. Л. Малинская. – Уфа, 2010. – 22 с.

124. Малюков А. Н. Психология переживания и художественное развитие личности : науч.-метод. пособие / А. Н. Малюков. – Дубна : Феникс, 1999. – 253 с.

125. Мангушев А. В. Диагностика профессионального мышления на этапе совершенствования мастерства специалиста (на примере специалиста экологического профиля) : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.13 „Психология развития, акмеология” / А. В. Мангушев. – Казань, 2002. – 22 с.

126. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : б.и., 1999. – 308 с.

127. Матейко А. Условия творческого труда / Александр Матейко ; пер. с польск. Д. И. Иорданского. – М. : Мир, 1970. – 300 с.

128. Матюшкин А. М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении / А. М. Матюшкин. – М. : Педагогика, 1972. – 206 с.

- 129.** Матюшкин А. М. Психологические предпосылки творческого мышления / А. М. Матюшкин // Мир психологии. – 2001. – № 1. – С. 128 – 140.
- 130.** Меерович М. Технология творческого мышления : практ. Пособие / М. Меерович. – Минск : Харвест, 2003. – 432 с.
- 131.** Межуев В. М. Идея культуры. Очерки по философии культуры / В. М. Межуев. – М. : Прогресс – Традиция, 2006. – 408 с.
- 132.** Меланов С. В. К вопросу о структуре и составе теоретического мышления / С. В. Меланов // Мир психологии. – 2001. – № 1. – С. 145 – 155.
- 133.** Мелик-Пашаев А. А. Педагогика искусства и творческие способности / А. А. Мелик-Пашаев. – М. : Знание, 1981. – 96 с.
- 134.** Мелик-Пашаев А. А. Психологические основы художественного развития / А. А. Мелик-Пашаев, З. А. Новлянская и др. – М. : МГППУ, 2006. – 160 с.
- 135.** Мелик-Пашаев А. А. Художник в каждом ребенке: цели и методы художественного образования : метод. пособие / А. А. Мелик-Пашаев, З. Н. Новлянская. – М. : Просвещение, 2008. – 175 с.
- 136.** Методы исследования невербального мышления : сб. тестовых методик / под ред. И. С. Якиманской. – М. : Фолиум, 1993. – 63 с.
- 137.** Михайленко В. Є. Основи композиції (геометричні аспекти художнього формотворення) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Михайленко В. Є., Яковлев М. І. – К. : Каравела, 2004. – 304 с.
- 138.** Міськова А. В. Сучасні підходи до організації і проведення уроків виробничого навчання з професії перукар (перукар-модельєр) : метод. розробка / А. В. Міськова. – Суми : б. в., 2014. – 51 с.
- 139.** Могилева В. Н. Влияние компьютеризации учебной деятельности на формирование мышления учащихся : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.07 „Педагогическая психология” / В. Н. Могилева. – М., 2001. – 21 с.

- 140.** Молодцова Н. Г. Развитие визуального мышления у детей младшего школьного возраста на материале произведений живописи : дис. ... канд. психол. наук / Молодцова Наталья Геннадьевна. – Н. Новгород, 2001. – 219 с.
- 141.** Москаленко П. Г. Навчання як педагогічна система : навч. посіб. для студ. педвузів, вчителів і кер. шк. / П. Г. Москаленко. – Т. : ТДП, 1995. – 144 с.
- 142.** Мухаметрахимова С. Д. Учебное моделирование как психологический фактор формирования математического мышления учащихся : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.07 „Педагогическая психология” / С. Д. Мухаметрахимова. – Казань, 2000. – 18 с.
- 143.** Мухина В. С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта / В. С. Мухина. – М. : Педагогика, 1981. – 238 с.
- 144.** Назарова С. И. Формирование творческой личности в интегриро-ванной художественной деятельности учащихся : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 „Теория и методика обучения и воспитания (изобразительное искусство)” / С. И. Назарова. – М., 2006. – 20 с.
- 145.** Неменский Б. М. Мудрость красоты: О проблемах эстетического воспитания / Б. М. Неменский. – М. : Просвещение, 1987. – 253 с.
- 146.** Неменский Б. М. Педагогика искусства / Б. М. Неменский. – М. : Просвещение, 2007. – 255 с.
- 147.** Нечаєва Л. В. Розвиток категорії „художнє мислення” в системі мистецької педагогічної освіти / Л. В. Нечаєва // Мистецтво у розвитку особистості. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – С. 55 – 75.
- 148.** Ниренберг Д. И. Искусство творческого мышления : пер. с англ. / Д. И. Ниренберг. – Минск : Попурри, 1996. – 240 с.

- 149.** Новиков А. М. Методология художественной деятельности / А. М. Новиков. – М. : Изд-во „Эгвес”, 2008. – 72 с.
- 150.** Новоселова С. Л. Генетически ранние формы мышления / С. Л. Новоселова. – М. : МПСИ, 2003. – 320 с.
- 151.** Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Сов. энцикл., 1973. – 846 с.
- 152.** Орлов В. Ф. Мистецтво і педагогічні технології / В. Ф. Орлов // Мистецтво і освіта. – 2001. – № 1. – С. 8 – 12.
- 153.** Орлов В. Ф. Професійне становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін: теорія і технології / В. Ф. Орлов. – К. : Наук. думка, 2003. – 262 с.
- 154.** Освітні технології : навч.-метод. посіб. / за ред. О. М. Пехоти, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. – К. : А.С.К., 2002. – 116 с.
- 155.** Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
- 156.** Пазюкова М. А. Использование метода проектов в профессиональной подготовке педагогов : метод. пособие для преподавателей колледжа / М. А. Пазюкова, С. Н. Щукина. – Иркутск : Изд-во „Оттиск”, 2007. – 72 с.
- 157.** Панченко О. А. Парикмахерское искусство / О. А. Панченко. – СПб. : Изд-во „Диля”, 2006. – 336 с.
- 158.** Панченко О. А. Современные элегантные прически / О. А. Панченко. – СПб. : Изд-во „Диля”, 2006. – 128 с.
- 159.** Панченко О. А. Стрижки, прически, моделирование / О. А. Панченко. – СПб. : Изд-во „Диля”, 2006. – 192 с.
- 160.** Паньковська А. А. Формування художньо-образного мислення фахівця сучасного дизайну [Електронний ресурс] / А. А. Паньковська. – Режим доступу :

<http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=9136&chapter=1>

- 161.** Педагогика : учеб. для вузов. Стандарт третьего поколения / под ред. П. Тряпицыной. – СПб. : Питер, 2018. – 16 с.
- 162.** Педагогика профессионального образования : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Е. П. Белозерцев, А. Д. Гонеев, А. Г. Пашков и др.; под ред. В. А. Сластенина. – 3-е изд., стер. – М. : Академия, 2007. – 368 с.
- 163.** Педагогическое образование в университете: контекстно-биографический подход : монография / под ред. А. Л. Гаврикова, М. Н. Певзнера. – Великий Новгород : НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2001. – 300 с.
- 164.** Перукарське мистецтво : підручник : у 3 кн. / Н. А. Горбатюк та ін. ; за заг. ред. В. Ф. Орлова. – К. : Грамота, 2005– . –
Кн. 2 : Основи перукарської справи. – 2005. – 56 с.
- 165.** Петрушин В. И. Психология и педагогика художественного творчества : учеб. пособие для вузов / В. И. Петрушин. – М. : Академ. Проект, Гаудеамус, 2006. – 490 с.
- 166.** Печко О. М. Формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій : автореф. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / О. М. Печко. – Житомир, 2015. – 20 с.
- 167.** Пехота О. М. Особистісно-орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія / О. М. Пехота, А. М. Старєва. – 2-е вид., доп. та переробл. – Миколаїв : Вид-во „Ларіон”, 2007. – 276 с.
- 168.** Платонов К. К. О знаниях, навыках и умениях / К. К. Платонов // Сов. педагогика. – 1963. – № 11. – С. 98 – 103.
- 169.** Подмазин С. И. Личностно-ориентированное образование: Социально-философское исследование / С. И. Подмазин. – Запорожье : Просвіта, 2000. – 250 с.

170. Полак Л. Б. Навчально-виховний процес у закладах профтехосвіти: управлінський аспект : навч.-метод. посіб. / Л. Б. Полак. – К. : Вища шк., 1999. – 112 с.

171. Полатайко О. Проблеми критеріїв сформованості художньо-образного мислення майбутнього вчителя мистецьких дисциплін [Електронний ресурс] / О. Полатайко. – Режим доступу :

<https://cyberleninka.ru/article/n/problema-kriteriyiv-sformovanosti-hudozhno-obraznogo-mislennya-maybutnogo-vchitelya-mistetskih-distsiplin/viewer>.

172. Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах / Затв. Наказом М-ва освіти і науки України від 30.05.2006, № 419 // Офіц. Вісн. України. – 2006. – № 25. – С. 92 – 105.

173. Пономарев Я. А. Психология творчества и педагогика / Я. А. Пономарев. – М. : Педагогика, 1976. – 280 с.

174. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 564 с.

175. Психологічна підтримка творчості учня / упоряд. О. Главник, В. Зоц. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2003. – 128 с.

176. Психология. Полный энциклопедический справочник / под общ. ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. – 896 с.

177. Радкевич В. Інноваційні процеси в сучасній професійній школі / В. Радкевич // Професійно-технічна освіта. – 2005. – № 7. – С. 9 – 11.

178. Развитие наглядно-образного мышления у аномальных детей / Егорова Т. В., Лоница В. А., Розанова Т. В. // Дефектология. – 1975. – № 4. – С. 3 – 15.

179. Рахимбаева И. Э. Управление качеством образования на художественно-творческих факультетах педвузов : автореф. дис. на соиск.

учен. степ. д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 „Теория и методика профессионального образования” / И. Э. Рахимбаева. – М., 2009. – 41 с.

180. Роменец В. А. Психологія творчості : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Роменец В. А. – 2-ге вид.– К. : Либідь, 2001. – 287 с.

181. Рощин С. П. Формирование профессионально-личностных потребностей художника-педагога : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 „Теория и методика обучения и воспитания (изобразительное искусство)” / С. П. Рощин. – М., 2010. – 36 с.

182. Рубинштейн С. Л. О мышлении и путях его исследования / С. Л. Рубинштейн. – М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1958. – 151 с.

183. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1976. – 424 с.

184. Рудницька О. П. Мистецтво у професійній підготовці вчителя / О. П. Рудницька // Наук. зап. психол.-пед. ф-ту ПДГО. – Полтава, 1997. – С. 62 – 66.

185. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – Т. : Навч. кн. – Богдан, 2005. – 360 с.

186. Савенкова Л. Г. Дидактика художественного образования как составляющая часть педагогики искусства: новое знание / Л. Г. Савенкова. – М. : ИХО РАО, 2011. – 280 с.

187. Седова С. С. Акмеологические технологии развития социально-профессионального мышления будущих педагогов-психологов : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.13 „Психология развития, акмеология” / С. С. Седова. – Шуя, 2002. – 22 с.

188. Семенов И. Тенденции психологии развития мышления, рефлексии / И. Семенов. – М. ; Воронеж : МОДЭК, 2000. – 64 с.

189. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посіб. / В. А. Семиченко. – К. : Вища шк., 2004. – 335 с.

190. Семко М. І. Формування художнього мислення студентів у процесі художньо-педагогічної підготовки / М. І. Семко, М. В. Вацьо // Наук.

вісн. Південноукр. держ. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. „Мистецька освіта: сучасний стан і перспективи розвитку”. – Ч. I. – О. : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2006. – С. 80 – 86.

191. Сидоренко Е. В. Методы математической статистики в психологии / Е. В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2006. – 350 с.

192. Синергетическая парадигма. Синергетика образования. – М. : Прогресс-Традиция, 2007. – 592 с.

193. Сілаєва І. Є. Методи професійно-практичної підготовки : метод. рек. / І. Є. Сілаєва. – Донецьк : ДІПО ІПП, 2006. – 52 с.

194. Скакун В. А. Методическое пособие для преподавателей специальных и общетехнических предметов профессиональных учебных заведений / В. А. Скакун. – М. : Ин-т развития профобразования, 2001. – 184 с.

195. Скакун В. А. Организация и методика профессионального обучения : учеб. пособие / В. А. Скакун. – М. : ФОРУМ_ИНФРА, 2007. – 336 с.

196. Смирнов А. Мир профессий. Человек и художественный образ / А. Смирнов. – М. : Молодая гвардия, 1987. – 383 с.

197. Современный словарь по педагогике / сост. Е. С. Рапацевич. – М. : Совр. слово, 2001. – 928 с.

198. Стенберг Р. Типи мислення: шляхи до розуміння способу дій учнів / Р. Стенберг // Рід. шк. – 2001. – № 4. – С. 75 – 76.

199. Сусанина И. В. Введение в арт-терапию : учеб. пособие / И. В. Сусанина. – М. : „Когито-Центр”, 2007. – 95 с.

200. Тамберг Ю. Развитие творческого мышления ребенка / Ю. Тамберг. – СПб. : Речь, 2002. – 176 с.

201. Творческое педагогическое мышление как вид практического // Субъект и объект практического мышления : кол. моногр. / под ред. А. В. Карпова, Ю. К. Корнилова. – Ярославль : Ремдер, 2004. – 320 с.

202. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Т. Ю. Осипова, Р. С. Гурін [та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. – К. : Знання, 2012. – 390 с.

203. Терещенко Н. А. Развитие художественно-образного мышления младших школьников на уроках изобразительного искусства : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Терещенко Наталья Александровна. – М., 2005. – 282 с.

204. Тихомиров О. К. Психология мышления / О. К. Тихомиров. – М. : Академия, 2005. – 288 с.

205. Тихомиров О. К. Психология мышления / О. К. Тихомиров. – М. : МГУ, 1984. – 272 с.

206. Ткачук А. О. Нові педагогічні технології у діагностиці стану сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів [Електронний ресурс] / А. О. Ткачук. – Режим доступу :

// <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/5804/1/Tkachuk.pdf>

207. Трошкін О. В. Педагогічні умови розвитку ініціативності майбутніх дизайнерів у процесі навчально-творчої діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / О. В. Трошкін. – Луганськ, 2004. – 20 с.

208. Узнадзе Д. Н. Экспериментальные основы психологии установки / Д. Н. Узнадзе // Психологические исследования. – М., 1966. – С. 135 – 327.

209. Урсул А. Д. Концепция опережающего образования / А. Д. Урсул // Alma mater. – 2006. – № 7. – С. 28 – 33.

210. Учебно-исследовательская лаборатория „Бионика” [Електронний ресурс]. Режим доступу :

http://mducekt.mskobr.ru/files/innovacionnyj_metodicheskij_proekt.pdf

дата звернення: 17.10.2017).

211. Фестиваль молодих дизайнерів зачіски та стилю [Електронний ресурс]. Режим доступу :

<http://knukim.edu.ua/festival-molodih-dizayneriv-zachiski-ta-stilyu/> дата звернення: 10.11.2017).

212. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – 5-е изд. – М. : Политиздат, 1986. – 590 с.

213. Фомина С. И. Формирование и использование информационно-образовательной среды в условиях вузовской подготовки художника-педагога : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 „Теория и методика обучения и воспитания (изобразительное искусство)” / С. И. Фомина. – СПб., 2011. – 21 с.

214. Фурман А. В. Проблемні ситуації в навчанні / А. В. Фурман. – К. : Рад. шк., 1991. – 191с.

215. Фурса О. О. Організаційно-педагогічні засади навчально-виховного процесу у мистецькому коледжі : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / О. О. Фурса. – К., 2005. – 20 с.

216. Хрусталева Т. М. Художественно-графические способности учителя изобразительного искусства / Т. М. Хрусталева, Т. М. Харламова // Изобразительное искусство в шк. – 2003. – № 4 – С. 51 – 55.

217. Художественно-педагогический словарь / сост. Н. К. Шабанов, М. С. Тарасова, Т. Д. Пронина. – М. : Академ. Проект: Трикста, 2005. – 480 с.

218. Цыннова В. В. Модель формирования ассоциативно-образного мышления студентов художественно-графических специальностей / В. В. Цыннова // Бизнес. Образование. Право : вестн. Волгогр. ин-та бизнеса. – 2013. – № 1(22). – С. 249 – 252.

219. Шаменкова Т. Педагогические условия формирования творческих умений в процессе начального профессионального образования (на примере профессионального образования парикмахеров) : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 „Теория и методика профессионального образования” / Т. Шаменкова. – СПб., 2006. – 22 с.

220. Шандренко О. М. Біонічний дизайн в контексті сучасних

наукових досліджень / О. М. Шандренко, А. В. Кіріллова // Вісн. КНУКіМ. Сер. Мистецтвознавство. – 2014. – Вип. 30. – С. 124 – 129.

221. Шевчук С. С. Урок виробничого навчання у ПТНЗ : метод. рек. / С. С. Шевчук. – Донецьк : ДІПО ІПП, 2004. – 48 с.

222. Шмегельська Ю. В. Біонічне формоутворення в жіночих зачісках початку ХХІ століття : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.07 / Шмегельська Юлія Василівна. – К., 2018. – 189 с.

223. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах : навч. посіб. / П. М. Щербань. – К. : Вища шк., 2004. – 207 с.

224. Щолокова О. П. Художнє мислення в умовах педагогічної діяльності вчителя мистецтва / О. П. Щолокова // Теорія і методика мистецької освіти. – Вип. 5. – К., 2004. – С. 35 – 39.

225. Юдин Э. Г. Системный подход и принцип деятельности / Э. Г. Юдин. – М. : Наука, 1978. – 391 с.

226. Як допомогти дитині стати творчою особистістю / упоряд. Л. Шелестова. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2003. – 112 с.

227. Якобсон П. М. Психология художественного творчества / П. М. Якобсон. – М. : Знание, 1985. – 48 с.

228. http://knugoman.org.ua/bookseries/velika_suchasna_enciklopediya

229. Alfred H. Barr. Cubism and Abstract Art. MoMA / Alfred H. Barr. – New York, 1936.

230. Charlot & Peter Fiell. Graphic Design for the 21st Century, Taschen, Koln, 2003.

231. Davis G. A. Current status of research and theory in human problem solving / G. A. Davis // Psychological Bulletin. – 1966. – Vol. 66. – № 1. – P. 36 – 54.

232. Elaine B. Johnson Contextual teaching and learning : what it is and why it's here to stay / Elaine B. Johnson. – Thousand Oaks, Calif.; London : Corwin Press, 2002. – 196 p. Otl Aicher. World as Design. VCH. N.P., 1994.

- 233.** Questionnaire, Presence / D. G. Witmer, M. J. Singer // Teleoperators and Virtual Enviroments. – 1998. – № 7(3). – P. 225 – 240.
- 234.** Read H. Education through Art. London : Faber & Faber; 3Rev Ed edition, 1958. 352 p.
- 235.** Sitarska B. Zadania dydaktyczne z pedagogiki w procesie kształcenia i doskonalenia nauczycieli, Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im Iwana Frankaw Drohobyczu, Akademia Podlaska w Siedlcach, Drohobycz-Siedlce, 2003. – S. 380.
- 236.** Skelton Melissa. The continuing value of Benchmarking / Skelton Melissa. – APQC, January, 2003.
- 237.** Toshiharu Taura. Creative Design Engineering: Introduction to an Interdisciplinary Approach, by Toshiharu Taura, London, Elsevier, 2016. – 28 p.
- 238.** Tucker, Sue. Benchmarking: A guide for educators/ Tucker Sue. – Corwin Press, 1995. – 82 p.
- 239.** Vishenko O. V. Creative activity forming of future designers-hairdressers in teaching process / O. V. Vishenko // Scientific Youth: Education and Science. Book of Abstracts of the III International Scientific-Practical Internet-Conference. (February 18 2013, Luhansk). – Luhansk : „SI” LNU, 2013. – C. 264 – 266.
- 240.** Witmer D. G. Measuring Presence in Virtual Enviroments: A Presence.

ДОДАТКИ**Додаток А.1****АНКЕТА**

Шановні студенти!

Ця анкета спрямована на виявлення рівня сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

Ваші відповіді допоможуть в експерименті, який проводить кафедра педагогіки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Ваш вік _____

Стать _____

Спеціальність _____

Курс _____

1. Мислення – це

---

3. Художньо-образне мислення – це

---

2. Художньо-образне мислення модельєра-перукаря – це

---

4. Творчість у перукарському мистецтві передбачає

---

5. Володіння художньо-творчими навичками надає модельєру-перукарю можливості для

---

6. Чим, на Вашу думку, відрізняється професійний творчий перукар?

---

7. Назвіть якості, якими повинен володіти модельєр-перукар

---

8. Чи існують вікові обмеження при розвитку художньо-образного мислення?

---

9. Які особливості має підготовка до участі в конкурсах із перукарського мистецтва?

---

10. Як Ви вважаєте, чи потрібно модельєру-перукарю розвивати художньо-образне мислення?

ДЯКУЄМО ЗА СПІВПРАЦЮ!

Додаток А.2

АНКЕТА

Шановні колеги!

Ця анкета спрямована на виявлення рівня сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

Ваші відповіді допоможуть в експерименті, який проводить кафедра педагогіки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Ваш вік _____

Стать _____

Спеціальність _____

Курс _____

1. Мислення – це

---

3. Художньо-образне мислення – це

---

2. Художньо-образне мислення модельєра-перукаря – це

---

4. Творчість у перукарському мистецтві передбачає

---

5. Володіння художньо-творчими навичками надає модельєру-перукарю можливості для

---

6. Чим, на Вашу думку, відрізняється професійний творчий перукар?

---

7. Назвіть якості, якими повинен володіти модельєр-перукар

---

8. Чи існують вікові обмеження при розвитку художньо-образного мислення?

---

9. Які особливості підготовки до участі в конкурсах із перукарського мистецтва?

---

10. Як Ви вважаєте, чи потрібно модельєру-перукарю розвивати художньо-образне мислення?

ДЯКУЄМО ЗА СПІВПРАЦЮ!

Додаток А.3

Анкета-тест

„Визначення творчого потенціалу майбутнього модельєра-перукаря”

(модифікація тесту Т. Філатьєвої)

1. Якщо у Вас виникне можливість вибору місця роботи (елітний салон чи перукарня), чи обрали б Ви салон із серйозними вимогами?
  - Обов’язково виберу.
  - Напевне, виберу.
  - Не виберу.
  - Не знаю.
2. Що Вам найчастіше приносить почуття задоволення й радості?
  - Спілкування з товаришами.
  - Удача підготовка до семінару.
  - Усвідомлення результатів праці.
  - Творча діяльність.
  - Доброзичлива атмосфера.
  - Можливість допомоги товаришу.
  - Канікули.
3. Що Ви вкладаєте в поняття „творча обдарованість”?
  - Сміливість мислення й бажання експериментувати.
  - Поєднання теоретичних знань із практичними навичками.
  - Здатність до внутрішньої перебудови і зміни поглядів.
4. З якими почуттями Ви найчастіше йдете на заняття?
  - З почуттям задоволення від спілкування з одногрупниками.
  - З почуттям морального задоволення.
  - З бажанням створити щось цікаве, нове.
  - З почуттям обов’язку, необхідності вчитися.
  - З небажанням.
5. Ваша пасивність на заняттях із фахових дисциплін зумовлена:
  - станом нерішучості;
  - відсутністю інтересу до предмета;
  - усвідомленням непотрібності дисципліни;
  - втомленістю, намаганням швидше закінчити;
  - небезпекою неприємних наслідків своєї діяльності.

ДЯКУЄМО ЗА СПІВПРАЦЮ!

Додаток А.4**Анкета самооцінки власної діяльності****(модифікація тесту Л. Войчук)**

1. Як Ви оцінюєте наслідки своєї роботи за минулий рік?
2. Які із завдань Вам вдалося реалізувати, над чим працюєте тепер (працюватимете в наступному навчальному році)?
3. Що Вам удалося зробити з удосконалення власних творчих здібностей?
4. У яких видах роботи Ви натрапляєте на труднощі?
5. Як у своїй художній та професійній діяльності Ви спираєтесь на допомогу товаришів, викладачів, їхній досвід?
6. Чи вважаєте Ви себе творчою особистістю і наскільки?
7. Наскільки і як Ви використовуєте свій творчий потенціал?
8. Які художньо-творчі заходи Ви могли б провести на спеціальності?
9. Що Ви могли б порадити для покращення власного рівня освіти?
10. Наскільки Ви можете себе оцінити готовим до роботи в галузі перукарського мистецтва?

ДЯКУЄМО ЗА СПІВПРАЦЮ!

Додаток А.5

Діагностична карта

(модифікація діагностичної карти Т. Скорик та С. Король)

Мета: визначити рівень професійних умінь, знань та навичок модельєра-перукаря

Теоретичні знання, професійні вміння та навички модельєра-перукаря	Володію	Володію частково	Не володію
Мотивація власної навчальної діяльності			
Формування загальнонавчальних умінь і навичок			
Здійснення міжпредметних зв'язків			
Диференційований та індивідуальний підхід при виконанні завдань			
Організація самостійної творчої роботи			
Використання пастижерних виробів			
Використання національних елементів			
Запобігання перевантаженню композиції зачіски			
Використання проєктних технологій			
Застосування методів самоконтролю			
Вибір оптимальних методів роботи з клієнтом			
Використання знань з мистецтва			
Розвиток художньо-образного мислення			
Формування наукового світогляду			
Робота з розвитку творчих здібностей			
Емоційність та психологічний комфорт заняття			
Використання інтерактивних методів навчання			
Використання методів особистісно зорієнтованого навчання			
Організація робочого місця			
Уміння зробити самоаналіз власної роботи			
Уміння забезпечити працездатність і дисципліну			
Бажання займатися художньо-творчою роботою			
Бажання займатися науково-дослідною роботою			

ДЯКУЄМО ЗА СПІВПРАЦЮ!

Додаток А.6

АНКЕТА

Самооцінки художньо-образного мислення майбутнього модельєра-перукаря

(модифікація тесту Г. Двойніної)

Інструкція: оцініть представлені нижче судження за 5-бальною системою, де 5 – якість розвинуто дуже сильно, або цей вид діяльності постійно наявний у роботі; 4 – якість розвинуто достатньо сильно, і цей вид діяльності часто наявний у роботі; 3 – якість розвинуто недостатньо, або цей вид діяльності трапляється досить рідко; 2 – якість слабо виражена, і цей вид діяльності мало застосовується; 1 – якість практично не виражена, і цей вид діяльності відсутній.

1. Художньо-образне мислення – це

---

2. Виділіть структурні компоненти (складники) художньо-образного мислення _____

---

2. При постановці художньо-творчих завдань модельєр-перукар орієнтується на вирішення подібних проблем більшої частини групи _____

3. Модельєр-перукар передбачає близькі та далекі результати своїх художньо-творчих дій _____

4. Володіє вмінням варіювати різними методиками у своїй діяльності _____

5. Модельєр-перукар виявляє терпимість до власних невдач, змінює види художньо-творчої діяльності _____

6. Створює умови для творчої самостійності, імпровізації _____

7. Має власну творчу концепцію, на якій ґрунтується стратегія професійних дій модельєра-перукаря _____

8. Керує своїм емоційним станом у складних виробничих ситуаціях _____

9. Прагне до творчої реалізації в художньо-творчій діяльності на основі прояву своєї індивідуальності в різних видах образотворчого мистецтва _____

10. Аналізує свої можливості, володіє рефлексивною самооцінкою _____

11. Розвиває власне прагнення до самоосвіти _____

12. Створює художньо-творчі умови для самовиховання _____

ДЯКУЄМО ЗА СПІВПРАЦЮ!

Додаток А.7

**Таблиця-питальник
для визначення якостей модельєра-перукаря**

№ з/п	Професійні якості модельєра-перукаря	Особистісні якості модельєра-перукаря
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		

ДЯКУЄМО ЗА СПІВПРАЦЮ!

Контрольна робота

**для виявлення рівня сформованості художньо-образного мислення
майбутніх модельєрів-перукарів**

1. Охарактеризувати прийоми композиції зачіски.
2. Проаналізувати основні властивості симетрії в композиції зачіски.
3. Визначити організуючу роль ритму в композиції зачіски.
4. Визначити прийоми стилізації.
5. Охарактеризувати основні властивості контрасту в композиції зачіски.
6. Проаналізувати основні властивості асиметрії в композиції зачіски.
7. Охарактеризувати основні властивості мірила в композиції зачіски.
8. Охарактеризувати основні властивості нюансу в композиції зачіски.
9. Охарактеризувати види форм зачісок, тектоніку, біоніку.
10. Визначити класифікацію зачісок за призначенням.
11. Визначити композиційні правила.
12. Визначити поняття „композиція”.
13. Охарактеризувати засоби композиції зачіски.
14. Визначити стильові основи композиції зачіски.
15. Охарактеризувати основні властивості пропорцій у композиції зачіски.
16. Охарактеризувати основні закони композиції зачіски.
17. Охарактеризуйте базові принципи композиції зачіски.
18. Охарактеризувати основні властивості статичності в композиції зачіски.
19. Охарактеризувати основні властивості динаміки в композиції зачіски.
20. Охарактеризувати основні групи ліній у композиції зачіски.
21. Визначити основні види силуетів у композиції зачіски.
22. Охарактеризувати гармонізацію форми в композиції зачіски.
23. Охарактеризувати властивості рівноваги в композиції зачіски.

24. Охарактеризувати елементи декору в композиції зачіски.
25. Визначити властивості кольору в композиції зачіски.
26. Охарактеризувати основні закони композиції зачіски.
27. Охарактеризувати поняття „фактура” в композиції зачіски.
28. Визначити основні властивості тотожності в композиції зачіски.
29. Визначити засоби рівноваги в композиції зачіски.
30. Проаналізувати основні властивості статички та динаміки в композиції зачіски.

ДЯКУЄМО ЗА СПІВПРАЦЮ!

Додаток Б

Критерії та показники сформованості художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки

№ з/п	Критерії	Показники готовності
1.	Мотиваційний	<ul style="list-style-type: none"> – інтерес до професійно-творчої діяльності модельєра-перукаря; – емоційність при створенні художнього образу в галузі перукарського мистецтва; – прагнення до формування художньо-образного мислення; – психологічна впевненість модельєрів-перукарів у власних професійних якостях (мотивація успіху)
2.	Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> – сутність обізнаності про художньо-образне мислення в галузі перукарського мистецтва; – знання фізіологічних особливостей людини, необхідних для роботи в галузі перукарського мистецтва; – володіння знаннями з композиції; – володіння знаннями з технології перукарського мистецтва
3.	Діяльнісно-практичний	<ul style="list-style-type: none"> – навички та вміння розробки та втілення художнього задуму; – навички роботи з різними матеріалами; – художньо-графічні навички

Додаток В**Перелік
орієнтовних питань для експертного опитування за проблемою
дослідження**

Шановний експерте! З наведеного переліку пропонуємо визначити найоптимальніші та доцільніші педагогічні умови формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки:

- забезпечення спрямованості освітнього процесу на оволодіння майбутніми фахівцями знаннями, уміннями та навичками розвитку художньо-образного мислення на основі інтеграції різних форм художньо-творчої діяльності;
- організація конкурсної діяльності студентів;
- розробка та впровадження в процес підготовки майбутніх модельєрів-перукарів системи творчих завдань художньо-творчої спрямованості;
- розвиток дослідницької діяльності студентів у галузі перукарського мистецтва;
- залучення студентів до розробки художньо-творчих проєктів, що сприяють розвитку художньо-образного мислення;
- постійне оновлення навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх модельєрів-перукарів;
- систематична підготовка модельєрів-перукарів у межах навчально-виховного процесу вишу до участі у творчих конкурсах із перукарського мистецтва різного рівня;
- уведення регіонального художнього компонента в межах фахових дисциплін;
- виховання майбутніх модельєрів-перукарів засобами позааудиторної, гурткової, культурно-масової роботи;
- розробка та впровадження спеціальної програми формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

ДЯКУЄМО ЗА СПІВПРАЦЮ!

Спецкурс „Конкурсна діяльність”

Державний заклад

„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

Робоча навчальна програма спецкурсу „Конкурсна діяльність”

1. Назва курсу	„Конкурсна діяльність” Форма(-и) навчання: денна, заочна. Інститут (факультет): Брянківський коледж
2. Тип курсу (обов’язковий або за вибором студента)	За вибором студента
3. Рік(роки) навчання	4-й
4. Семестр/ семестри	8
5. Кількість кредитів ЕКТС	1,5
6. Мета курсу (в термінах результату навчання й компетенції)	<p>Мета курсу: ознайомлення студентів із такими проблематичними поняттями, як: функції конкурсної діяльності в процесі навчання модельєрів-перукарів; поняття та зміст конкурсної діяльності; історія виникнення конкурсної діяльності в перукарському мистецтві; методи та форми організації роботи в системі конкурсного руху; роль, задачі та обов’язки модельєрів-перукарів у процесі створення художнього образу; вимоги до створення сучасної моди; методика володіння технікою зачіски для формування загального стилю; види змагань (номінації), правила змагань кожного виду, строки виконання окремих робіт; методика організаційної роботи.</p> <p>Унаслідок вивчення спецкурсу студенти повинні:</p> <p>мати <i>уявлення</i> про:</p> <ul style="list-style-type: none"> - основні поняття курсу; - термінологію з курсу; - класифікацію конкурсних змагань; - історію виникнення та розвитку конкурсної діяльності; - методику організації підготовки творчої роботи до змагань: форми, методи роботи; - особливості розробки моделі до конкурсних змагань. <p>уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - застосувати отримані знання в практичній діяльності; - творчо підходити до розв’язання різних творчих та професійно-виробничих завдань; - методично правильно оформлювати документацію на модель; - визначити індивідуальні особливості моделі та створити відповідний стиль за призначенням; - добирати змістовний ансамбль для моделі залежно від номінації конкурсу; - реалізувати завдання конкурсної діяльності для професійного росту
7. Передумови (актуальні знання, необхідні для опанування курсу)	Курс рисунку, спецкомпозиції, стилістики, пастижерної справи, художнього

моделювання зачіски						
8. Зміст курсу						
№	Змістовний модуль та його структура	загальна	лекції	практичні заняття	лаб.	самоств.
1.1.	Поняття „конкурсна діяльність” (КД). Зміст конкурсної підготовки. Сутність поняття КД. Конкурси перукарів як форма розвитку професійної майстерності. Види конкурсів, змагань (номінацій), правила та умови конкурсу. Перелік правил змагань кожного виду, строки виконання окремих робіт. Завдання конкурсної діяльності. Функції процесу підготовки до професійного конкурсу	7	1	2		4
1.2.	Методи та форми підготовки до участі у професійних конкурсах. Історія розвитку конкурсної діяльності. Перші міжнародні конкурси. Перший Всеукраїнський конкурс перукарів (м. Львів, 1971). Розвиток КД в Україні. Визначення напрямів діяльності конкурсного руху. Формування структури управління та координації команди студентів для участі у міжнародних конкурсах із перукарського мистецтва. Методи підготовки до участі в конкурсі. Форми роботи: підготовча творча робота, майстер-клас, тренінги, творчі розробки	10	2	2		6
1.3.	Врахування сучасних досягнень у процесі підготовки спеціалістів із перукарського мистецтва. Передумови результатів творчої діяльності. Програма КД. Конкурсна діяльність та освітній процес. Специфіка міжнародного конкурсного руху в Україні, Європі та Світі. Всесвітня конфедерація перукарів – СМС САТ (Confederation Mondiale de la Coiffure). Міжнародна конфедерація перукарів (ОМС). Вимоги сучасної моди, розуміння стилю	7	1	2		4
1.4.	Педагогічні вимоги до організації конкурсної діяльності. Методика організації роботи в системі фахових змагань. Завдання конкурсної діяльності.	10	2	2		6

	Організаційно-педагогічні умови. Специфіка роботи модельєра-перукаря в процесі створення художнього образу					
1.5.	Вимоги та професійні якості перукарів. Формування художньо-образного мислення. Технічне завдання, розвиток творчої фантазії та неординарності художнього мислення. Основна вимога до загального виду моделі – максимальна відповідність зачіски призначенню й ансамблю одягу моделі. Філософія образу, його пластика, елітарність, привабливість	10	2	2		6
1.6.	Основні завдання навчально-методичної підготовки до участі в конкурсі. Сучасні модифікації в процесі розробки художнього образу. Перспективні рішення щодо форми, ідеї, кольору, прикрас, окремих деталей зачісок. Театралізовані вистави-шоу з мистецтва зачісок	10	2	2		6
	Загальна кількість годин	54	10	12		32

9. Список рекомендованої навчальної літератури

1. Голубева Е. В. Технология мужской и детской стрижки / Е. В. Голубева. – Ростов н/Д : Феникс, СПб. : Корона принт, 2002. – 320 с.
2. Гуске Ф. Парикмахерское искусство : пер. с нем. / Ф. Гуске. – Лейпциг, 1957. – 127 с.
3. Гутиря Л. Г. Перукарське мистецтво / Л. Г. Гутиря ; худож.-оформ. Л.Д. Кирнач-Осипова. – Х. : Фолио, 2004. – 464 с.
4. Збигнев М. Парикмахерское дело / М. Збигнев ; пер. с польского А. В. Можейко. – М. : Высшая шк., 1996. – 257 с.
5. Коваленко И. В. Изготовление париков, шиньонов и прически из них / И. В. Коваленко. – Харьков : Фолио, 2002.
6. Кремер Г. Мужские прически: искусство стрижки и моделирования / Г. Кремер, Дж. Уэйдсон. – М. : Изд. группа „Контэнт”, 2003.
7. Константинов А. В. Основы парикмахерского дела / А. В. Константинов. – М. : Легкая индустрия, 1982. – 295 с.
8. Константинов А. В. Как стать парикмахером / А. В. Константинов. – М. : Азбука, 1993.
9. Константинов А. В. Парикмахерское дело : практ. пособие / А. В. Константинов. –

М. : Высшая шк., 1987. – 453 с.

10. Корнеев В. Д. Моделирование и художественное оформление причёски / В. Д. Корнеев. – М. : Лёгкая промышленность и бытовое обслуживание, 1989. – 192 с.

11. Луканова О. В. Технология парикмахерских услуг / О. В. Луканова, Л. В. Федорова. – Ростов н/Д : Март, 2002. – 288 с.

12. Мартин Г. Основы стрижки, окраски и укладки волос / Г. Мартин, Р. Томпсон. – М. : Изд. группа „Контэнт”, 2003.

13. Моисеев Н. Искусство стрижки / Н. Моисеев. – 2-е изд. – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – 384 с.

14. Панченко О. А. Парикмахерское искусство / О. А. Панченко. – СПб. : Изд-во „Диля”, 2006. – 336 с.

15. Панченко О. А. Современные элегантные прически / О. А. Панченко. – СПб. : Изд-во „Диля”, 2006. – 128 с.

16. Панченко О. А. Стрижки, прически, моделирование / О. А. Панченко. – СПб. : Изд-во „Диля”, 2006. – 192 с.

17. Перукарське мистецтво : підручник : у 3 кн. / за заг. ред. В. Ф. Орлова. – К. : Грамота, 2005. – Кн. 2: Основи перукарської справи / Н. А. Горбатюк та ін., 2005. – 576 с.

18. Перукарське мистецтво : підручник : у 3 кн. / за заг. ред. В. Ф. Орлова. – К. : Грамота, 2005. – Кн. 1: Історія перукарської справи / І. І. Оболенська, Л. С. Суграй, С. Б. Шевелюк. – 352 с.

19. Перукарське мистецтво : підручник : у 3 кн. / за заг. ред. В. Ф. Орлова. – К. : Грамота, 2005. – Кн. 3: Косметологія / І. І. Медведєва. – 356 с.

20. Сыромятникова И. С. История прически / И. С. Сыромятникова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : РИПОЛ классик, 2005. – 288 с: ил.

21. Горлецкая Т. А. Парикмахерское искусство / Т. А. Горлецкая, Е. Г. Екатериничева. – СПб. : Диамант, Золотойвек, 1999. – 512 с: ил.

22. Лубянська С. П. Дизайн зачіски : навч. посіб. для проф. підготовки студ. у вищ. навч. закл. мистецького профілю / С. П. Лубенська. – К. : Кондор, 2012. – 216 с.

23. Костенко Т. В. Основы композиції : навч.-метод. посіб. / Т. В. Костенко. – Х. : ХДАДМ, 2003. – 256 с.

24. Михайленко В. Є. Основы композиції (геометричні аспекти художнього формотворення) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Є. Михайленко, М. І. Яковлев. – К. : Каравела, 2004. – 304 с.

10. Методика викладання

Діяльність студента: слухання лекцій; виступ із повідомленням на практичному

занятті; участь у дискусії, тренінговій роботі на практичному занятті; виконання творчих робіт; участь у конкурсі.

Поточний контроль: письмова модульна робота з практичним виконанням (створення художнього образу).

Форма семестрового контролю: залік.

11. Навчально-методичне забезпечення

Електронна бібліотека для студентів

1. Будур Н. История костюма / Н. Будур. – М. : Олма-Пресс, 2001.
2. Васіна З. Український літопис. Вбрання / З. Васіна. – Т. 1. – К. : Мистецтво, 2003. – 26 с.
3. Золотов Ю. Французский портрет XVIII ст. / Ю. Золотов. – М. : Искусство, 1968.
4. Иллюстрированная энциклопедия мод / Под ред. Л. Кибаловой. – Прага : Артия, 1986. – 20 с.
5. Кирсапова Р. Сценический костюм и театральная публика в России XIX ст. / Р. Кирсапова. – М. : Артист, 2000.
6. Коконова Й. Жінчина и её платье: Век XX / Й. Коконова, Н. Самсонадзе. – М. : Инкомбук, 2000. – 63 с.
7. Матейко К. М. Український народний одяг : етногр. слов. / К. М. Матейко. – К. : Наук. думка, 1996. – 112 с.
8. Плаксина З. Б. История костюма, стили и направления / З. Б. Плаксина и др. – М. : б.и, 2003.
9. Пономарьов А. Українська минувшина / А. Пономарьов. – К. : Либідь, 1993.
10. Стамеров К. К. Нариси з історії костюмів. – Ч. 1, 2 / К. К. Стамеров. – К. : Мистецтво, 1978. – 192 с.
11. Стельмашук Г.Г. Традиційні головні убори українців / Г. Г. Стельмашук. – К. : Наук. думка, 1993. – 168 с.
12. Українське народне мистецтво: Вбрання / під ред. В. Г. Білозуба та ін. – К. : Держ. вид-во образотворчого мистецтва і музичної л-ри, 1961.
13. Ясієвич В. Про стиль і моду / В. Ясієвич. – К. : Мистецтво, 1968.

12. Мова викладання

українська

Тематика практичних занять

1. Скласти творче завдання за планом відповідно до номінації.
2. Художньо-образне мислення, замальовка ескізів.
3. Аналіз напрямів моди та відповідність сучасному стилю.
4. Формування художнього образу за темою.
5. Розробка технічного завдання на модель.

6. Практичне виконання художнього образу за регламентом: старт, фініш.

Завдання для КСР

1. Розробити технологічне завдання на модель, складання технічного паспорта.
2. Розробити модель зачіски відповідно до номінації конкурсу, скласти повний ансамбль.

Тематика рефератів

1. Історія розвитку КД.
2. Основні вимоги до участі в конкурсі (за номінаціями).
3. Стиль та вимоги сучасної моди.
4. Особливості проведення майстер-класів, тренінгів із перукарської справи.
5. Особливості системи оцінювання творчої роботи.
6. Принципи творчого розвитку, їх упровадження та оновлення в сучасному закладі освіти.

Питання до заліку

1. Поняття та зміст КД.
2. Історія розвитку КД на теренах України.
3. Форми й методи підготовки до участі в конкурсі.
4. Перспективи розвитку перукарського мистецтва.
5. Основні напрями розвитку та оновлення конкурсної діяльності.
6. Методика й організація конкурсної діяльності. Види робіт.
7. Види номінацій із перукарського мистецтва.
8. Основні правила участі в конкурсі.
9. Методика розробки авторських робіт.
10. Особливості системи оцінювання робіт.
11. Принципи розвитку художньо-образного мислення.
12. Особливості підготовки до конкурсу з перукарського мистецтва.
13. Основні завдання та обов'язки перукарів у процесі створення сучасної моделі.
14. Особливості організації КД.
15. Основні стилі в перукарському мистецтві.

Критерії оцінювання

90 – 100 балів: студент вільно володіє матеріалом і навичками організації методичної роботи; здатністю до організації творчої, конкурсної діяльності; орієнтується у формах та методах роботи в процесі виконання практичного завдання, методично правильно оформлює документацію, необхідну для роботи; володіє основними поняттями в галузі конкурсної

діяльності; на високому рівні виконує всі види завдань, передбачених дистанційним курсом;

75 – 89 балів: студент володіє матеріалом і навичками організації методичної роботи, називає окремі терміни з курсу „Конкурсна діяльність” та методи та форми роботи в процесі виконання практичного завдання, творчо підходить до розв’язання питань стосовно організації конкурсної діяльності, але з певними недоліками.

50 – 74 балів: студент має уявлення про вивчений матеріал, визначає основні поняття конкурсної діяльності; називає провідних фахівців у галузі перукарського мистецтва, недостатньо володіє особливостями організації творчої, конкурсної діяльності.

0 – 20 балів: студент відтворює навчальний матеріал, називаючи окремі факти та поняття курсу, не вміє трактувати теоретичні положення конкурсної діяльності, не вміє організувати творчу діяльність у процесі підготовки до конкурсу.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
63 – 74	D	задовільно	
50 – 62	E		
21 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 20	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Приклади творчих робіт студентів

Рис. Д.1. Композиційна розробка форми зачіски на основі біоніки

Додаток Д.2

Рис. Д.2. Орнаментальна композиція форми зачіски

Додаток Д.3

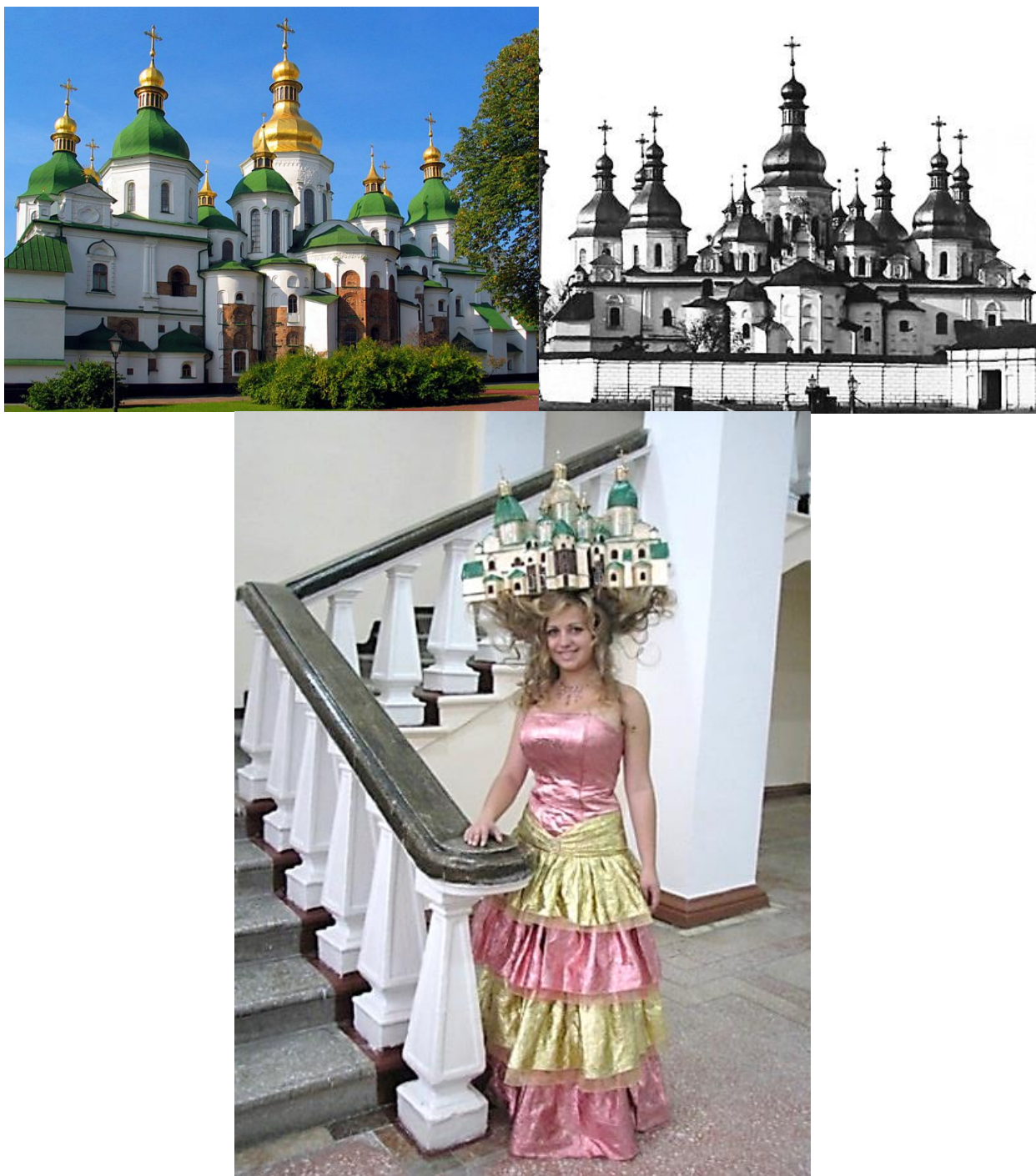

Рис. Д.3. Композиційна розробка форми зачіски на основі тектоніки

Додаток Д.4

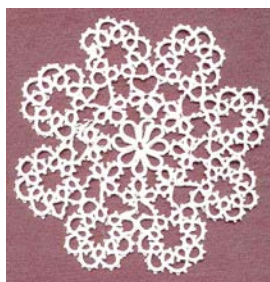

Рис. Д.4. Конкурсна фантазійна робота Your Hair Awards, тема: „Мереживо”,
1 місце. Київ, 2009 р.

Рис. Д.4.1. Трансформація композиції у декоративну на тему „Троянда”

Додаток Д.5

Рис. Д.5. Конкурс перукарської майстерності на тему
„Історія в сучасності”, 2012 – 2013 рр.,
I – II Регіональний конкурс, м. Брянка, 1, 2 місце

Рис. Д.5.1. Фантазійна зачіска з використанням пастижерного виробу на
тему: „Казки О. С. Пушкіна”, 4 місце
III Міжнародні Олімпійські змагання з перукарського мистецтва,
м. С-Петербург, 2009 р.

Додаток Д.6

Рис. Д.6. Участь у телевізійному проєкті телеканалу ICTV „Чудо-люди”,
видовищна колекція зачісок „Метаморфоз”, 2011 р.

Додаток Е.1

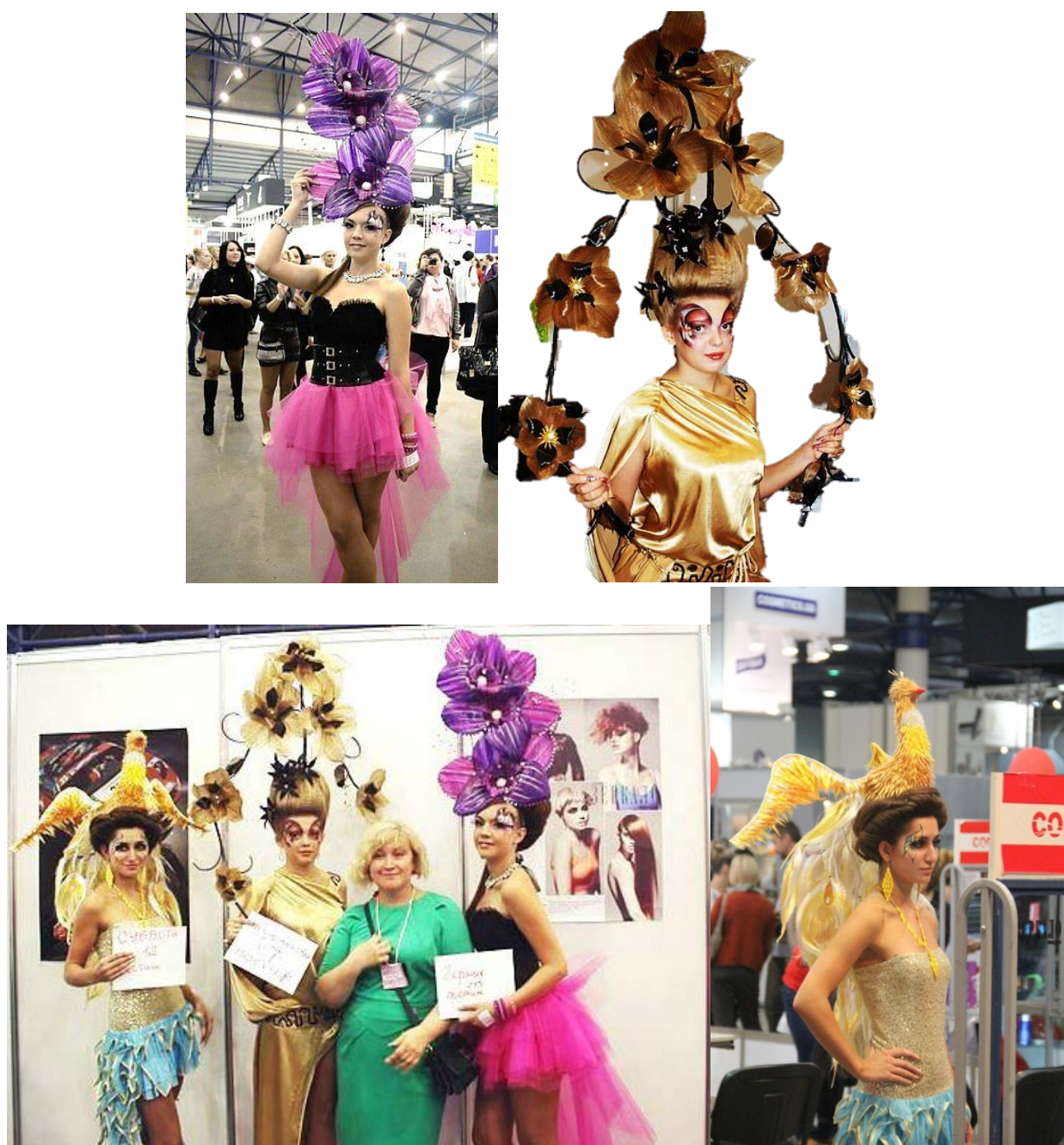

Рис. Е.1. Участь команди студентів у відбірковому турі Чемпіонату України в номінації „Фантазійна зачіска з використанням пастижерного виробу”,

1 місце (Суббота Г.), м. Київ, 2013 р.

Додаток Е.2

Рис. Е.2. Open International Cup of Friendship championship on
Hairdressing Art, Nail Design and Make-Up,
Saint-Petersburg, (2013 р., 1, 4 місце)

Рис.Е.2.1. Фантазійна зачіска конкурсу „Your Hair Awards”, м. Київ, 2012 р.

Додаток Е.3

Рис. Е.3. Рекорд України „Найвища зачіска”, 2009 р.

Рис. Е.3.1. Фантазійна зачіска на чемпіонаті зі стилю та візажу „Style Art” у номінації „Історична зачіска в стилі рококо”, 2013р.

Додаток Е.4

Рис. Е.4. Конкурсна робота Чемпіонату України в номінації „Фантазійна зачіска з використанням пастижерного виробу” на тему: „Кондитерські вироби” (категорія – студент), 1 місце
Міжнародна виставка парфумерії та косметики Inter CHARM, м. Київ, 2012 р.

Додаток Е.5

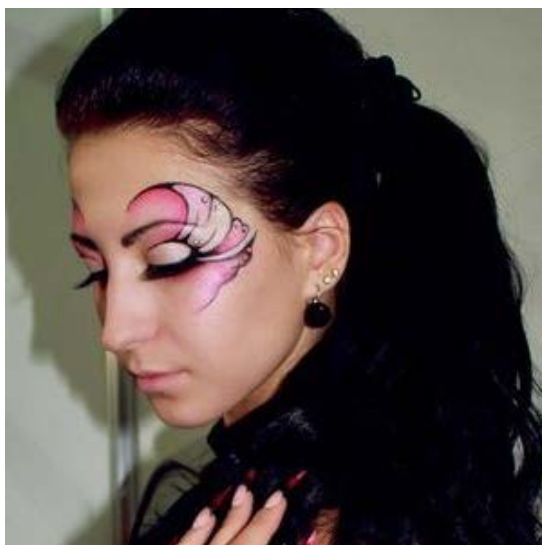

Рис. Е.5. Конкурсна робота в номінації „Подіумний макіяж”.
Відбірковий тур XI Чемпіонату України, 2 місце, м. Київ, 2012 р.

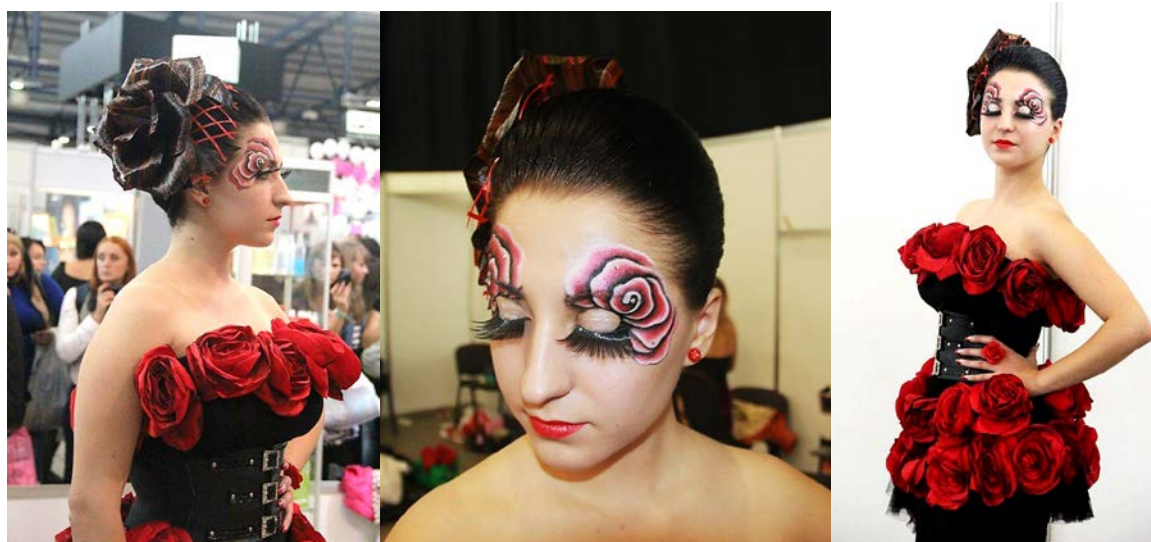

Рис. Е.5.1. Конкурсна робота в номінації „Подіумний макіяж”, 3 місце,
Відбірковий тур Чемпіонату України з перукарського мистецтва та
декоративної косметики, м. Київ, 2013 р.

Додаток Е.6

Рис. Е.6. Конкурсна робота в номінації „Full Fashion Look”, 2 місце, Відбірковий тур Чемпіонату України з перукарського мистецтва та декоративної косметики, м. Київ, 2013 р.

Додаток Е.7

Рис. Е.7. Конкурсна робота студентки Брянківського коледжу в номінації „Full Fashion Look”, м. Київ, Чемпіонат України з перукарського мистецтва, 2013 р.

Додаток Е.8

Рис. Е.8. Чемпіонат України з перукарського мистецтва та декоративної косметики, номінація „Подіумний макіяж”, 3 місце, м. Київ, 2013 р.

Додаток Е.9

Рис. Е.9. Фантазійна зачіска з використанням пастижерного виробу,
Чемпіонат України, м. Київ, 2013 р.

Додаток Е.10

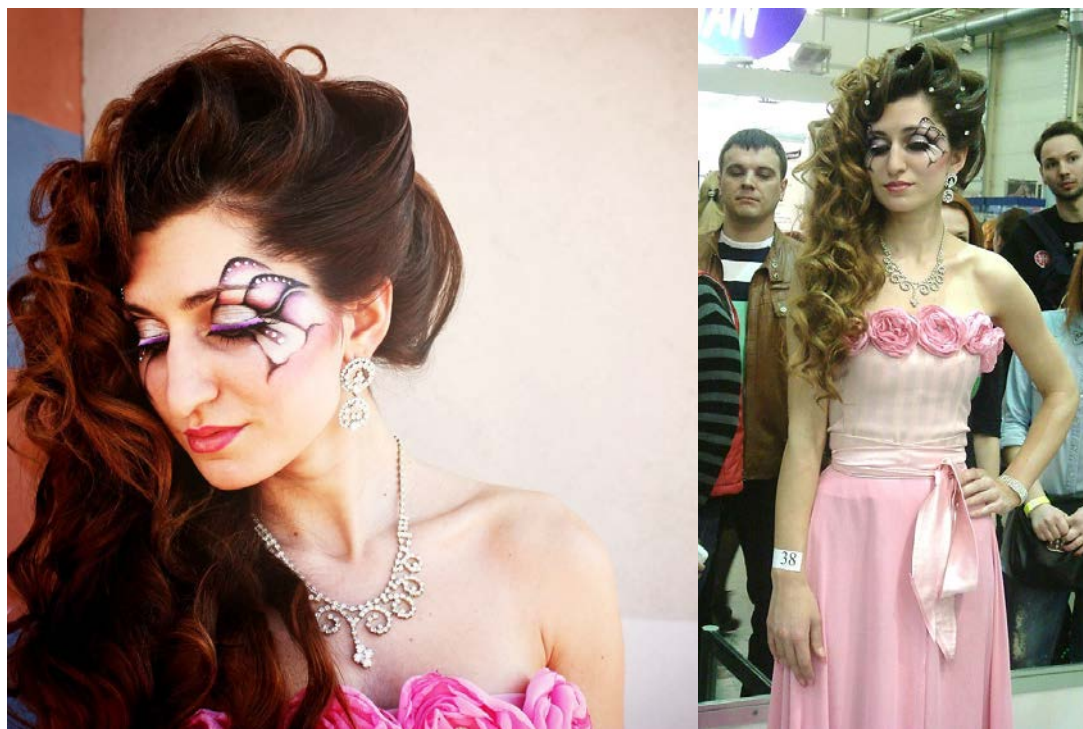

Рис. Е.10. Конкурсна робота в номінації „Подіумний макіяж”,
Чемпіонат України, 3 місце, м. Київ, 2014 р.

Рис. Е.10.1. Фантазійний образ з використанням пастижерного виробу,
Відбірковий тур чемпіонату України з перукарського мистецтва, 2 місце
м. Харків, 2015 р.

Додаток Е.11

Рис. Е.11. Роботи студентів коледжу в номінації „Фантазійна зачіска з використанням пастижерного виробу”, Відбірковий тур Чемпіонату України з перукарського мистецтва, м. Харків, 2016 р.

Додаток Е.12

Рис. Е.12. Фантазійна зачіска з використанням пастижерного виробу, 1 місце
Чемпіонат України з перукарського мистецтва, нігтьової естетики, макіяжу, декорування та нарощування вій, м. Київ, 2016 р.

Додаток Е.13

Рис. Е.13. Виставка „Сучасні заклади освіти – 2017” в рамках проєкту „Іноваційні підходи в освітніх закладах у процесі формування особистості та виховання громадянина-патріота”, майстер-клас на тему: „Створення фантазійного образу з використанням пастижерних виробів”

Додаток Е.14

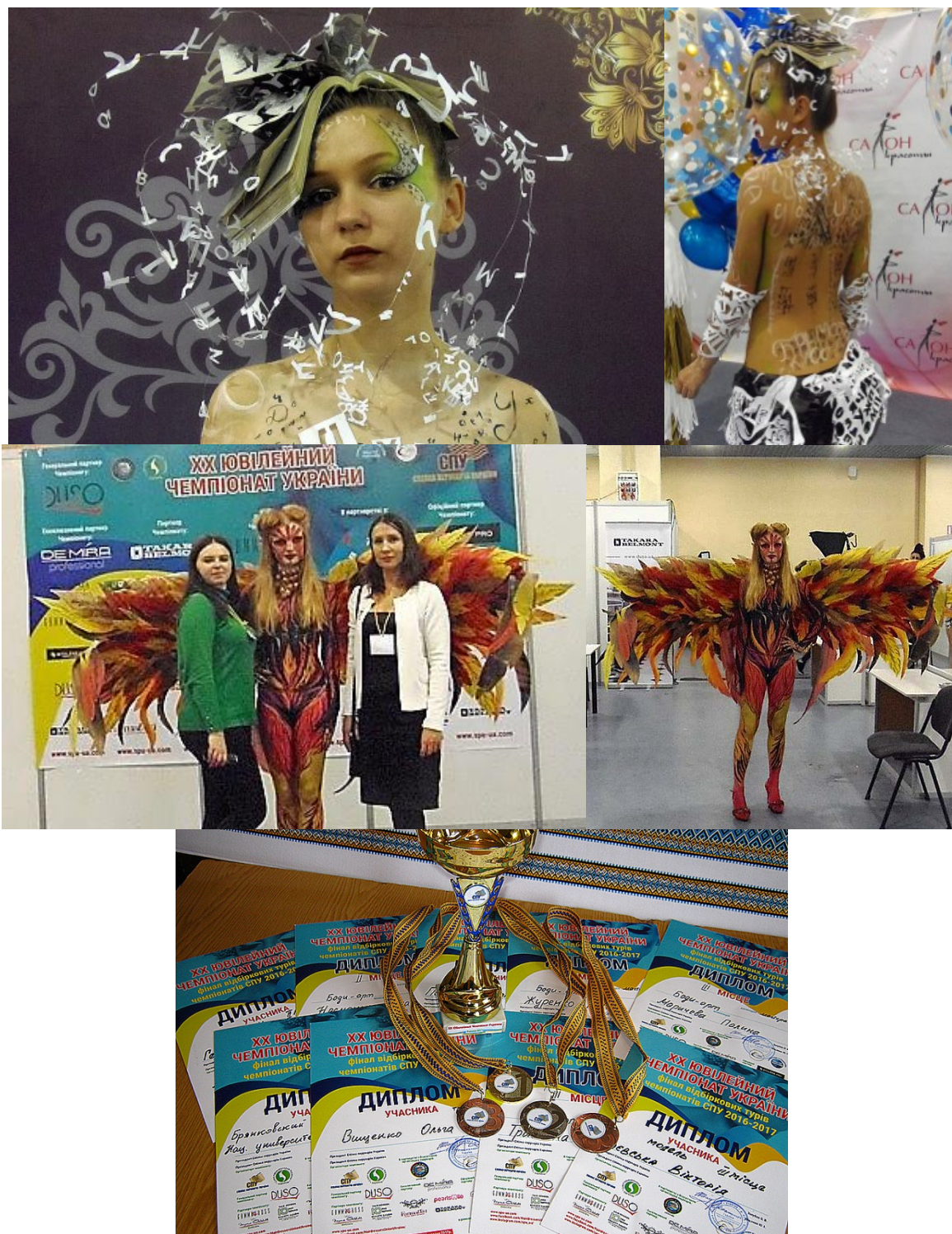

Рис. Е.14. Фантазійні образи в номінації „Боді-арт” ХХ Чемпіонату України, м. Харків, 2017 р., 1 – 3,3 місяця

Додаток Е.16

Рис. Е.16. Творчі роботи студентів зі створення фантазійних, сучасних та національних зачісок для виступу Студенського Народного театру моди

Список публікацій здобувача

11. **Віщенко О. В.** Формування творчої активності майбутніх художників-модельєрів з перукарського мистецтва у процесі викладання спецдисциплін / О. В. Віщенко // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2010. – № 8(195). – С. 194 – 197.

2. **Віщенко О. В.** Психологічний аспект трансформації задуму в процесі створення художнього образу / О. В. Віщенко // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. Мистецька освіта: історія, теорія, практика. – 2015. – № 3(292). – С. 53 – 60.

3. **Віщенко О. В.** Творчість як фактор формування професійної компетентності майбутніх модельєрів перукарів / О. В. Віщенко // Зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / голов. ред. М. Т. Мартинюк. – Вип. 2. – Ч. 1. – 2017. – С. 100 – 107. (*Index Copernicus*).

4. **Віщенко О. В.** Пастижерна справа як складова професійної підготовки майбутнього фахівця перукарського мистецтва та декоративної косметики / О. В. Віщенко // Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова Сер. 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. – Вип. 29(39). – 2017. – № 29(39). – С. 102 – 106.

5. **Віщенко О. В.** Особливості експериментальної роботи з формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів образу / О. В. Віщенко // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2019. – № 1(324). – С. 158 – 168.

6. **Вищенко О. В.** Особенности формирования стилистических представлений у будущих модельеров-парикмахеров / О. В. Вищенко // Научные труды SWorld. – Вип. 3(40). – Т. 6. – Иваново : Науч. мир, 2015. – С. 91 – 95.

7. **Віщенко О. В.** Використання інтерактивних технологій в процесі викладання художньо-професійних дисциплін (на прикладі „Композиції

зачіски”) / О. В. Віщенко // Вісн. Закарпат. акад. мистецтв. – 2017. – № 8. – С. 116 – 119.

8. **Віщенко О. В.** Формування творчої активності майбутніх художників-модельєрів з перукарського мистецтва у процесі викладання спецдисциплін / О. В. Віщенко // Наукова молодь: досягнення та перспективи : зб. тез VI Міжнар. наук.-практ. конф. (16 – 17 берез. 2010 р., Луганськ). – Луганськ : СПД Рєзніков В. С., 2010. – С. 26 – 28.

9. **Віщенко О. В.** Організація центра конкурсної діяльності студентів з перукарського мистецтва у поза навчальній роботі / О. В. Віщенко // Актуальні проблеми формування творчої особистості : зб. наук. пр. за матеріалами регіон. наук.-практ. конф. (28 квіт. 2010 р., м. Брянка). – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010.– С. 10 – 15.

10. **Vishenko O. V.** Creative activity forming of future designers-hairdressers in teaching process / O. V. Vishenko // Scientific Youth: Education and Science. Book of Abstracts of the III International Scientific-Practical Internet-Conference.(February 18 2013, Luhansk). – Luhansk : „SI” LNU, 2013. – С. 264 – 266.

11. **Віщенко О. В.** Особливості формування художньо-образного мислення майбутніх перукерів у процесі вивчення спецкурсу „Спецкомпозиція” / О. В. Віщенко // Творчі пошуки в галузі мистецтва та художньої освіти: традиції, сучасність, та перспективи : матеріали X наук.-практ. конф. (6 квіт. 2015 р., Кременна). – Кременна, 2015. – С. 82 – 88.

12. **Віщенко О. В.** Категорія художньо-образного мислення у процесі фахової підготовки майбутніх модельєрів перукарів / О. В. Віщенко // Scientific Youth:Priorities of the World Science. Festschrift of the Iv International Scientific-Practical Conference. February, 20, 2014, – Luhansk : „LNU”, LLC „Virtualnaya realnost”, 2014. – P. 145 – 147.

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, 92703
тел./факс: (06461) 2-40-61, 097-567-20-45
e-mail: mail@luguniv.edu.ua, www.luguniv.edu.ua

05.03.2019 № 1/237/1

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
«Формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-
перукарів у процесі фахової підготовки», представленого на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук викладачем Відокремленого
підрозділу «Брянківський коледж» Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка

Віщенко Ольгою Володимирівною

Результати дисертаційного дослідження за темою наукового
дослідження «Формування художньо-образного мислення майбутніх
модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки» було впроваджено в
навчальний процес Інституту культури і мистецтв Луганського
національного університету імені Тараса Шевченка.

Авторка експериментальної програми внесла рекомендації та
пропозиції щодо вдосконалення процесу підготовки фахівців у галузі
перукарського мистецтва до формування художньо-образного
мислення майбутніх модельєрів-перукарів у межах фахових дисциплін.

Методичні рекомендації «Конкурсна діяльність», впроваджені в
навчальний процес, мали позитивний вплив на професійно-педагогічну
підготовку майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки та
підвищення рівня сформованості художньо-образного мислення творчої
особистості у галузі перукарського мистецтва.

Ректор

Червякова
0958967169

Сергій САВЧЕНКО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 Державний заклад Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
Відокремлений підрозділ «Брянківський коледж
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка»
 вул. Героїв Сталінграда, 6.21, м. Лисичанськ Луганська обл., 93108, тел./факс (06451) 7-64-36, e-mail: bk_lny1968@ukr.net
 МФО 820172, Код ЄДРПОУ 03062912

Від 18.03.2019 № 35/1

Довідка
про впровадження
результатів дисертаційного дослідження
Віщенко Ольги Володимирівни
за темою:

«Формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки»,
поданого на здобуття ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Протягом 2012-2015 років у Відокремленому підрозділі «Брянківський коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка» впроваджувались результати дисертаційного дослідження Віщенко Ольги Володимирівни з проблеми формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

На основі ґрунтовних теоретичних засад проблеми формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів, розроблених Віщенко Ольгою Володимирівною, були експериментально перевірені педагогічні умови формування художньо-образного мислення в процесі фахової підготовки та виявлено вплив методик, які сприяють формуванню художньо-образного мислення студента коледжу як активного суб'єкта навчально-професійної діяльності. Експериментальна робота здійснювалася в межах дисциплін „Малюнок”, „Живопис”, „Композиція”, „Історія перукарського мистецтва”, „Технологія перукарської справи”, „Пастиж”. На четвертому курсі до навчальних планів уведено спецкурс „Конкурсна діяльність”, розроблений та запропонований дисертанткою. Заняття проводились автором експериментальної програми, провідними викладачами коледжу, які високо оцінюють ефективність запропонованої методики.

Теоретичні й практичні результати дисертаційного дослідження Віщенко Ольги Володимирівни сприяли якісному вдосконаленню процесу фахової підготовки студентів Брянківського коледжу та формуванню на цій основі художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів як активних суб'єктів професійно-педагогічної діяльності.

Директор Відокремленого підрозділу
 «Брянківський коледж
 Луганського національного
 університету імені Тараса Шевченка»

М.С. Сапіжак

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАЛІНІВСЬКИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ

вул. Маяковського, 29, м. Калинівка, Вінницька обл., 22400, тел./факс: (04333) 2-16-68, тел. 2-15-93
e-mail: kttechnikum@ukr.net; www.ktt.kalynivka.com; Код ЄДРПОУ 03062906

Big 04.03.2019 N 47/1

**Довідка
про впровадження
результатів дисертаційного дослідження
Віщенко Ольги Володимирівни
за темою:**

**«Формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів
у процесі фахової підготовки»,
поданого на здобуття ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.**

З 2012 по 2015 роки у Калинівському технологічному коледжі упроваджувались результати дисертаційного дослідження Віщенко Ольги Володимирівни з проблеми формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

Під час наукового дослідження було впроваджено запропоновані дисертанткою педагогічні умови формування художньо-образного мислення у процесі фахової підготовки студентів та використано низку методик, що забезпечили формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів.

З метою розвитку практичних навичок реалізації професійної позиції авторки дослідження було здійснено включення теоретичного матеріалу спецкурсу „Конкурсна діяльність” у зміст дисциплін фахової підготовки студентів спеціальності 022 Дизайн.

Практичне застосування результатів дисертаційної роботи Віщенко Ольги Володимирівни доводить їх ефективність у формуванні всіх компонентів художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки.

Директор коледжу

Г.М. Федонюк

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(КДПУ)

пр. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, 50086, тел. (056) 470-13-34, факс (056) 470-13-68
 E-mail : kdfpu@kdfpu.edu.ua, Код ЄДРПОУ 40787802

12 ЛИС 2019

№ 09/1-659/3

На № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації
 Віщенко Ольги Володимирівни
 на тему «Формування художньо-образного мислення майбутніх
 модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки»,
 поданої на здобуття ступеня кандидата педагогічних наук
 зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Упродовж 2012-2015 років у Криворізькому державному педагогічному університеті впроваджувались результати наукового дослідження Віщенко Ольги Володимирівни з проблеми формування художньо-образного мислення у процесі фахової підготовки майбутніх дизайнерів.

На основі ґрунтовних теоретичних засад проблеми формування художньо-образного мислення, розроблених Віщенко Ольгою Володимирівною, були експериментально перевірені педагогічні умови формування художньо-образного мислення в процесі фахової підготовки та виявлено вплив методик, які сприяють формуванню художньо-образного мислення студентів у навчально-професійній діяльності. Експериментальна робота здійснювалася в межах дисциплін «Малюнок», «Живопис», «Композиція». Заняття проводились автором експериментальної програми та провідними викладачами кафедри образотворчого мистецтва університету, які високо оцінили ефективність запропонованої до впровадження методики.

Теоретичні й практичні результати дисертації Віщенко Ольги Володимирівни сприяли якісному вдосконаленню процесу фахової підготовки студентів університету та формуванню на цій основі художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-дизайнерів як активних суб'єктів професійно-педагогічної діяльності.

РЕКТОР

Я. В. ШРАМКО

№ 1720